

EVROPSKA
KOMISIJA

Brisel, 12.10.2022.
SWD(2022) 336 final

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2022.

uz dokument

**Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Vijeću, Evropskom
ekonomskom i socijalnom odboru i Odboru regija**

Saopštenje o politici proširenja EU-a za 2022.

{COM(2022) 528 final} - {SWD(2022) 332 final} - {SWD(2022) 333 final} -
{SWD(2022) 334 final} - {SWD(2022) 335 final} - {SWD(2022) 337 final} -
{SWD(2022) 338 final}

1.	UVOD.....	3
1.1.	KONTEKST.....	3
1.2.	SAŽETAK IZVJEŠTAJA	4
2.	Klaster 1: Osnove procesa pristupanja	8
2.1.	FUNKCIONISANJE DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA I REFORMA JAVNE UPRAVE	8
2.1.1	Demokratija.....	8
2.1.2.	Reforma javne uprave	12
2.2.	VLADAVINA PRAVA I OSNOVNA PRAVA.....	17
2.2.1	Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava	17
2.2.2	Poglavlje 24 - Pravda, sloboda i sigurnost.....	37
2.3.	EKONOMSKI KRITERIJUMI	52
2.3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	52
2.3.2.	Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije.....	59
2.4.	JAVNE NABAVKE, STATISTIKA, FINANSIJSKA KONTROLA.....	61
Poglavlje 5 -	Javne nabavke	61
Poglavlje 18 -	Statistika.....	63
Poglavlje 32 -	Finansijska kontrola.....	65
3.	Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja.....	69
4.	SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA ČLANSTVA	71
	KLASTER 2: UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE	71
Poglavlje 1 -	Slobodno kretanje robe	71
Poglavlje 2 -	Slobodno kretanje radnika	73
Poglavlje 3 -	Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga.....	74
Poglavlje 4 -	Slobodno kretanje kapitala	75
Poglavlje 6 -	Pravo privrednih društava.....	76
Poglavlje 7 -	Pravo intelektualnog vlasništva	77
Poglavlje 8 –	Politika konkurencije	78
Poglavlje 9 –	Finansijske usluge	80
Poglavlje 28 -	Zaštita potrošača i zdravlja	82
	KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST	84
Poglavlje 10 -	Digitalna transformacija i mediji	85
Poglavlje 16 -	Oporezivanje.....	86

Poglavlje 17 - Ekonomska i monetarna politika	87
Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje	89
Poglavlje 20 - Preduzetnička i industrijska politika.....	92
Poglavlje 25 - Nauka i istraživanje	95
Poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura.....	96
Poglavlje 29 - Carinska unija	98
KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVA POVEZANOST	99
Poglavlje 14 - Transportna politika.....	99
Poglavlje 15 - Energija.....	101
Poglavlje 21 – Transevropske mreže	104
Poglavlje 27 – Okoliš i klimatske promjene	106
KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA.....	109
Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj	109
Poglavlje 12 – Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika.....	110
Poglavlje 13 - Ribarstvo.....	112
Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata.....	113
Poglavlje 33 - Finansijske i budžetske odredbe	114
KLASTER 6: VANJSKI ODNOSI.....	115
Poglavlje 30 - Vanjski odnosi	115
Poglavlje 31 - Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika.....	116
ANEKS I – Provedba 14 ključnih prioriteta	120
Aneks II – Odnosi između EU i Bosne i Hercegovine	123

1. UVOD

1.1. KONTEKST

Nakon podnošenja zahtjeva za članstvo u EU u februaru 2016. godine, Bosna i Hercegovina mora ispuniti 14 ključnih prioriteta iz **Mišljenja Evropske komisije**¹ iz maja 2019. iz oblasti demokratije/funkcionalnosti, vladavine prava, osnovnih prava i reforme javne uprave. To je uslov da bi Evropska komisija preporučila otvaranje pregovora sa Bosnom i Hercegovinom za pristupanje EU. Na osnovu zaključaka Vijeća EU iz decembra 2019. godine, Evropska komisija svoje godišnje izvještaje o Bosni i Hercegovini fokusira na provođenje 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja².

U junu 2022. godine, Evropsko vijeće je izrazilo spremnost da Bosni i Hercegovini dodijeli kandidatski status i u tom cilju pozvalo Evropsku komisiju da izvijesti o provođenju 14 ključnih prioriteta navedenih u njenom Mišljenju, s posebnim fokusom na one koji čine značajan skup reformi kako bi Evropsko vijeće ponovo razmotrilo odluku o ovom pitanju. Evropska komisija će nastaviti da prati provođenje 14 ključnih prioriteta u Bosni i Hercegovini i izvještava o daljem napretku (*vidjeti Prilog I*).

Bosna i Hercegovina nastavlja provoditi **Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju** (SSP) koji, zajedno s njegovim Privremenim sporazumom (primjenjuje se od 2008. godine) omogućava postepenu liberalizaciju trgovine i uzajamni bescarinski pristup za većinu proizvoda.

Javna opredjeljenost političkih stranaka za strateški cilj **integracije u EU** dodatno je potvrđena u Briselu u junu 2022. godine u okviru političkog dogovora o principima za osiguranje funkcionalne Bosne i Hercegovine koja napreduje na evropskom putu, u skladu sa 14 ključnih prioriteta iz Mišljenja Evropske komisije. Ipak, tokom većeg dijela izvještajnog perioda ovo opredjeljenje nije bilo pretočeno u konkretne reformske aktivnosti. Duboka politička polarizacija i neslaganje među vodećim strankama vladajuće koalicije doveli su do zastoja u radu demokratskih institucija i u reformama na putu ka EU. Do proljeća 2022. godine, političke stranke iz Republike Srpske blokirale su zakonodavne i izvršne institucije na državnom nivou i donosile inicijative za jednostrano prenošenje državnih nadležnosti na entitetski nivo, narušavajući ustavnopravni poredak. Iste stranke su opstruirale i provođenje restriktivnih mjera EU prema Rusiji, kojima se Bosna i Hercegovina formalno pridružila. Institucije su profunkcionisale u proljeće 2022. godine, nakon čega su preduzeti određeni koraci kako bi se započelo sa provođenjem brojnih reformi koje su stavljene na čekanje.

Političke stranke nisu postigle saglasnost oko **ustavnih i izbornih reformi**. Parlament je odbacio paket integriteta koji se tiče izbornih standarda, koji je potom nametnuo OHR. Parlament je takođe odbacio **reforme u oblasti vladavine prava**, uključujući i one koje se odnose na sukob interesa i integritet u pravosuđu, koje i dalje čekaju usvajanje do kojeg bi moglo doći nakon što Ministarstvo pravde BiH ponovno pokrene zakonodavnu proceduru. Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu (OHR) je četiri puta koristio svoje izvršne ovlasti, uključujući one koje se tiču izbornih standarda i finansiranja izbora. **Politički dijalog** sa EU takođe je bio blokiran do juna 2022. godine, jer se zajednička tijela u okviru SSP-a nisu mogla sastati. Bosna i Hercegovina je usvojila **državni budžet** tek u julu 2022. godine, nakon 18 mjeseci kašnjenja. U avgustu 2022. godine, Parlament je usvojio izmjene i dopune **Zakona o javnim nabavkama**, što je važan korak ka ispunjavanju ključnog prioriteta broj 7. Bosna i Hercegovina je u septembru 2022. godine postala punopravna članica Mehanizma EU za civilnu zaštitu.

¹ SWD(2019) 222 final, COM(2019) 261 final

² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/12/10/council-conclusions-on-commission-opinion-on-bosnia-and-herzegovina-s-application-for-membership-of-the-european-union/>

Bosna i Hercegovina je u oktobru 2021. godine od Evropske komisije dobila prvu tranšu **makrofinansijske pomoći** od 125 miliona eura povoljnih kredita. Isplata druge tranše je obustavljena u junu 2022. godine, jer zemlja nije ispunila dogovorene uslove.

Bosna i Hercegovina je jedina zemlja zapadnog Balkana koja nije uvela jedinstvenu COVID potvrdu za cijelu zemlju, ekvivalentnu digitalnoj COVID potvrdi EU.

1.2. SAŽETAK IZVJEŠTAJA³

Kada su u pitanju **politički kriteriji**, stranke iz Republike Srpske blokirale su zakonodavne i izvršne institucije na državnom nivou do proljeća 2022. godine, što je dovelo do gotovo potpunog zastoja reformi u tom periodu. Vlada Federacije BiH je tokom cijelog mandatnog perioda 2018-2022. funkcionisala u tehničkom mandatu. Tokom značajnog dijela izvještajnog perioda, Republika Srpska je preduzimala korake na jednostranom preuzimanju državnih nadležnosti (uključujući one u oblasti poreza, pravosuđa, odbrane i bezbjednosti), te urušavanju državnih institucija, ugrožavajući izgled zemlje za pristupanje EU kako je navedeno u Mišljenju Evropske komisije. Preduzeti su određeni zakonodavni koraci na povlačenju Republike Srpske iz ključnih državnih tijela i formiranju paralelnih tijela na entitetskom nivou. Ovi zakoni su povučeni i ocjenjuje se njihova ustavnost.

Parlamentarne stranke se nisu mogle dogovoriti oko rješenja za ustavnu i izbornu reformu kako bi se Ustav uskladio sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, u skladu sa presudama Sejdić-Finci i presudama u sličnim predmetima, uprkos intenzivnom posredovanju EU i SAD u pregovorima. Parlament je odbacio zakonodavne izmjene za unapređenje izbornih standarda. Određeni broj odluka Ustavnog suda još uvijek nije u potpunosti proveden. Vijeće ministara nije preduzelo nikakve korake na izradi nacionalnog programa za usvajanje *acquisa* EU. Zbog političke opstrukcije, Ministarstvo finansija i trezora sprečavalo je nesmetanu organizaciju izbora u oktobru 2022. godine uskraćivanjem potrebnih sredstava. Opšti izbori su održani su 2. oktobra. Prema preliminarnim nalazima OSCE/ODIHR-a, izbori su održani uz učešće velikog broja političkih subjekata i u cjelini su bili dobro organizovani, ali obilježeni nepovjerenjem u javne institucije i retorikom etničkih podjela. Istog dana, Visoki predstavnik je nametnuo značajne izmjene Ustava Federacije BiH i Izbornog zakona Bosne i Hercegovine, s ciljem rješavanja niza funkcionalnih pitanja i blagovremenog formiranja vlasti. Nije bilo napretka u osiguravanju povoljnog okruženja za civilno društvo. Vlasti i stranke iz Republike Srpske zalagale su se za neutralan stav o agresiji Rusije na Ukrajinu, osporavajuće usklađivanje zemlje sa izjavama EU i opstruišući puno provođenje restriktivnih mjera protiv Rusije. Predsjedništvo je ratifikovalo nekoliko međunarodnih sporazuma, uključujući onaj za IPA-u III, Horizont i Kreativnu Evropu, te Mehanizam EU za civilnu zaštitu.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi pripremljenosti i ostvarila je ograničen napredak u **reformi javne uprave** (RJU). Ono što je značajno jesu pozitivni koraci koji su preduzeti u oblasti upravljanja javnim finansijama: (i) usvojena je sveobuhvatna, cjelodržavna strategija za upravljanje javnim finansijama (UJF) koju sad treba provesti; (ii) svi nivoi vlasti su započeli sa provođenjem UJF strategija; (iii) državne institucije su unaprijedile stručni razvoj; i (iv) FBiH je izmijenila upravni postupak. Međutim, nepostojanje političkog tijela za donošenje odluka

³ Ovaj izvještaj obuhvata period od juna 2021. do juna 2022. godine. Zasnovan je na podacima iz različitih izvora, uključujući priloge vlasti iz Bosne i Hercegovine, država članica EU, izvještaje Evropskog parlamenta i informacije različitih međunarodnih i nevladinih organizacija. Takođe uključuje rezultate komparativnih procjena i indeksa koje su izradili drugi akteri, posebno u oblasti vladavine prava.

Za trenutno stanje u izvještaju se koriste sljedeće skale procjene: rana faza, određeni nivo pripremljenosti, umjereno pripremljen, dobar nivo pripremljenosti i dobro napredovao. Za napredak ostvaren tokom izvještajnog perioda koristi se sljedeća skala: nazadovanje, nije bilo napretka, ograničen napredak, određeni napredak, dobar napredak i vrlo dobar napredak. Gdje je prikladno, korišteni su i privremeni koraci.

koje bi upravljalo reformom javne uprave i manjkava provedba akcionog plana i kapaciteta za promovisanje agende reforme javne uprave ugrožavaju dobro funkcionisanje javne uprave na svim nivoima vlasti. Zakoni o državnoj službi nisu usklađeni ni međusobno ni sa načelima stručnosti i kvalifikovanosti, dok praćenje upravljanja ljudskim resursima ne omogućava provjeru bilo kakvih nepravilnosti. U skladu sa ključnim prioritetom 14 iz Mišljenja, zemlja treba da do kraja provede suštinske korake u reformi javne uprave tako što će osigurati profesionalnu i depolitizovanu državnu službu i koordiniran pristup kreiranju politika na nivou cijele zemlje, uz uspostavljanje političkog tijela za donošenje odluka koje će upravljati reformom javne uprave.

Kada je u pitanju **pravosuđe**, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi pripremljenosti. Tokom izvještajnog perioda u ovoj oblasti nije postignut napredak. Nije bilo poboljšanja po pitanju nezavisnosti i nepristrasnosti pravosuđa. Izvršna i zakonodavna vlast nisu usvojile dodatne mjere zaštite. Kod primjene pravila o imenovanju, disciplinskoj odgovornosti, napredovanju u službi i sukobu interesa sudija i tužilaca i dalje je prisutna nedosljednost i preširoka diskrecija. Tokom perioda izvještavanja, glavni tužilac Bosne i Hercegovine i glavni tužilac Republike Srpske smijenjeni su sa tih funkcija zbog disciplinskih prekršaja. Parlament je odbacio izmjene i dopune na Zakon o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću (VSTV) kojim bi se zaštitio integritet pravosuđa, odnosno kojim bi se kreirao kredibilan i rigorozan sistem za provjeru imovinskih kartona nosilaca pravosudnih funkcija. Republika Srpska je pokrenula zakonodavnu inicijativu za uspostavljanje odvojenog sudskog i tužilačkog vijeće na entitetskom nivou. U slučaju da bude usvojena, ta inicijativa bi značila kršenje ustavnopravnog poretka. Potrebne su hitne mjere kako bi se vratilo povjerenje građana u pravosuđe i ojačao njegov integritet. Nedostatak političke posvećenosti reformi pravosuđa, te loše funkcionisanje pravosudnog sistema građane i dalje onemogućavaju u ostvarivanju njihovih prava i podrivaju borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi /dostigla je određeni nivo pripremljenosti u sprečavanju i **borbi protiv korupcije i organizovanog kriminala**. Tokom izvještajnog perioda u ovoj oblasti nije postignut napredak. Parlament je odbacio zakon o sukobu interesa. Politički lideri i pravosudne institucije nisu uspjele da se iznesu s problemom široko rasprostranjene korupcije i aktivno su blokirale napredak, što je dovelo do dugotrajnog zastoja i sve većih znakova političke zarobljenosti. Kontinuirani nedostatak napretka na svim nivoima vlasti povećava rizik od nazadovanja. Politički lideri i pravosudne institucije moraju hitno djelovati na rješavanju ove situacije. Iako je tokom izvještajnog perioda bilo nekih optužnica i presuda vezano za visoku korupciju, ukupni rezultati u oblasti prevencije i suzbijanja korupcije (uključujući onu na visokom nivou) ostaju beznačajni zbog operativne neefikasnosti i političkog uticaja. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji između agencija za provođenje zakona u borbi protiv organizovanog kriminala i to zbog neusklađenog krivičnog zakonodavstva, slabe institucionalne saradnje i vrlo ograničene razmjene obavještajnih podataka. Kriminalne organizacije koje djeluju u BiH iskorištavaju zakonske i administrativne manjkavosti. Policija je podložna političkim uticajima. Finansijske istrage i oduzimanje imovine su takođe u velikoj mjeri neefikasni. Proaktivni pristup je i dalje ključan u borbi protiv infiltracije kriminogenih grupa u politički, pravni i ekonomski sistem. Kontakt tačka za saradnju s Europolom još uvijek nije operativna - u toku su pripremni koraci. Nema sistemske saradnje sa Eurojustom. Bosna i Hercegovina treba da nastavi napore u borbi protiv terorizma i trgovine drogom i unaprijedi svoje kapacitete u te svrhe. Potrebno je hitno usvojiti novi zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma u skladu s *acquisom* EU.

Potrebno je hitno usvojiti novi zakon o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma u skladu s *acquisem* EU.

Iako je zakonodavni i institucionalni okvir o **osnovnim pravima** u velikoj mjeri uspostavljen,

ne postoji sveobuhvatan strateški okvir. Usvajanje akcionih planova za socijalno uključivanje Roma u aprilu 2022. i o pravima LGBTIQ osoba u julu 2022. pozitivni su koraci u tom pogledu. I dalje su potrebne značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu ostvariti svoja politička prava, te nediskriminatorno, inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve, uključujući i otklanjanje prakse „dvije škole pod jednim krovom“. Nije postignut napredak u garantovanju slobode izražavanja i slobode medija kroz zaštitu novinara od prijetnji i nasilja i osiguranje finansijske održivosti javnog RTV sistema. Kada je u pitanju sloboda okupljanja i dalje su prisutni izazovi, posebno u Republici Srpskoj.

Bosna i Hercegovina je preduzela značajne korake na unapređenju upravljanja **migracijama**. Ministarstvo sigurnosti je nastavilo napore na poboljšanju koordinacije sa lokalnim vlastima i unaprijedilo je međunarodnu saradnju. Međutim, značajne slabosti i dalje ugrožavaju pružanje neophodne pomoći. Bosna i Hercegovina treba hitno da usvoji strategiju i akcioni plan o migracijama, pojača napore da osigura pristup azilu i ojača upravljanje granicom.

Kada su u pitanju ekonomski kriteriji, Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije. Saradnja i koordinacija u kreiranju ekonomske politike na državnom nivou i među entitetima dalje su nazadovali. Kao posljedica toga, unutrašnje tržište zemlje i dalje je rascjepkano. Program ekonomskih reformi ne sadrži dovoljno kredibilnih mjera na nivou cijele zemlje usmjerenih na rješavanje najvećih strukturalnih ekonomskih izazova. Oni se tiču poslovnog okruženja, neformalne ekonomije, javnih preduzeća, zelene i digitalne tranzicije i nezaposlenosti. U cjelini gledano, ekonomski rezultati zemlje i dalje su niži od njenih potencijala, budući da je kreiranje politike ometano političkim zastojem, pretjeranom kratkoročnom usmjerenošću i nedostatkom fokusa na mjere politike rasta.

Bosna i Hercegovina je i dalje u ranoj fazi kada je u pitanju njen **kapacitet da se nosi s konkurentskim pritiskom i tržišnim silama EU** i nije postigla značajniji napredak u ovoj oblasti. Kvalitet obrazovanja i dalje je nizak, uz nedovoljne aktivnosti na poboljšanju saobraćajne i energetske infrastrukture. Kao odgovor na snažnu vanjsku potražnju relativni ekonomski značaj trgovinskog i transportnog sektora je porastao (u smislu dodane vrijednosti), dok je veličina javnog sektora u privredi u istoj mjeri bila nešto manja.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/ dostigla je određeni nivo pripremljenosti u pogledu njene sposobnosti za preuzimanje **obaveza iz članstva u EU**. Zemlja treba u značajnoj mjeri da poboljša usklađenost sa *acquisem* EU, te provede i primjeni relevantno zakonodavstvo. Tokom izvještajnog perioda, postignut je ograničen ili nikakav napredak u različitim poglavljima *acquisa* EU.

Bosna i Hercegovina je dostigla određeni nivo pripremljenosti i postigla određeni napredak u oblasti **javnih nabavki** budući da je izmjenama i dopunama usvojenim u avgustu zakonodavstvo dodatno usklađeno sa *acquisem* EU. Ovo je prvi važan korak ka ispunjavanju obaveza preuzetih 12. juna i doprinosi ispunjavanju ključnog prioriteta 7. Postignut je ograničen napredak u **statistici**, u pripremama za naredni popis bilo je vrlo malo pomaka, a proizvodnja makroekonomske statistike i dalje odstupa od *acquisa* EU. Postignut je određeni napredak u unutrašnjoj kontroli **javnih finansija**, pri čemu su oba entiteta usvojila strategije.

Potrebni su značajni koraci kako bi se zakonodavni okvir uskladio sa *acquisem* EU o **unutrašnjem tržištu** (slobodno kretanje roba, usluga i kapitala, pravo privrednih društava, intelektualna svojina, politika konkurencije i finansijske usluge, zaštita potrošača i zdravlja). Bosna i Hercegovina je postigla ograničen ili nikakav napredak u ovom klasteru. Procedure i zakoni koji se razlikuju između entiteta stvaraju prepreke konkurentnosti i rastu. Bosna i Hercegovina treba da ojača finansijsku stabilnost boljom koordinacijom između nadležnih organa vlasti i formiranjem fonda za finansijsku stabilnost kao dijela okvira za sanaciju banaka. Ovaj klaster je ključan za pripreme Bosne i Hercegovine za ispunjavanje zahtjeva jedinstvenog

tržišta EU i izuzetno značajan za ranu integraciju u i razvoj zajedničkog regionalnog tržišta.

Bosna i Hercegovina je postigla ograničen ili nikakav napredak u većini područja **konkurentnosti i inkluzivnog rasta** (oporezivanje, digitalna transformacija i mediji, socijalna politika i zapošljavanje, preduzetništvo i industrijska politika, nauka i istraživanje, obrazovanje i kultura), i određeni napredak u oblasti carinske unije. Zemlja je u drugim područjima nazadovala (ekonomska i monetarna politika) i nalazi se u ranoj fazi ili je postigla određeni nivo pripremljenosti. Ova područja imaju značajne poveznice sa Programom ekonomskih reformi BiH. Potrebno je raditi na socioekonomskim reformama kako bi se otklonile postojeće strukturalne slabosti (uključujući nizak nivo konkurentnosti i visoku nezaposlenost) i uticaj pandemije COVID-19.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni ili ograničen napredak u područjima koja se odnose na **zelenu agendu i održivu povezanost**. Zemlja je u ranoj fazi pripremljenosti u oblasti energije, okoliša i klimatskih promjena, dok je postigla određeni nivo pripremljenosti u područjima transporta i transevropskih mreža. Potrebni su dalji koraci u pogledu reformskih mjera za povezivanje i usklađivanja sa uredbama o transevropskoj transportnoj mreži (TEN-T) i transevropskim energetske mrežama (TEN-E). Zelena tranzicija i održiva povezanost su ključni za ekonomsku integraciju unutar regije i sa EU. Potrebno je ubrzati realizaciju Ekonomsko-investicionog plana⁴ i Zelene agende za zapadni Balkan⁵. Bosna i Hercegovina je značajno unaprijedila svoj sistem civilne zaštite i pokazala jasnu opredijeljenost u oblasti upravljanja katastrofama. U septembru 2022. zemlja je pristupila Mehanizmu EU za civilnu zaštitu (UCPM) kao punopravna članica.

Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u područjima koja se tiču **resursa, poljoprivrede i kohezije** (razvoj poljoprivrede i ruralnih područja, sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika, ribarstvo, te finansijska i budžetska podrška), te se uglavnom nalazi u ranoj fazi pripremljenosti. Zemlja mora pojačati napore na izradi i usvajanju cjelodržavne strategije ruralnog razvoja nakon 2021. godine, usklađivanju zakonodavstva o sigurnosti hrane, veterinarske i fitosanitarne politike i ojačati svoje administrativne kapacitete. Potrebno je uložiti više napora na izradi i usvajanju cjelodržavne strategije o ribarstvu i akvakulturi i uskladiti prikupljanje podataka. Nadalje, Bosna i Hercegovina treba da započne sa izradom cjelodržavne strategije regionalnog razvoja.

Bosna i Hercegovina je dostigla je određeni nivo pripremljenosti i postigla određeni napredak u klasteru **vanjskih odnosa**, posebno kroz povećanje stepena usklađenosti sa spoljnopoličkim izjavama EU i restriktivnim mjerama, koji je do kraja avgusta 2022. godine porastao na 81%. Zemlja treba da provede dodatne protokole uz Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA) o olakšavanju trgovine, trgovini i uslugama, te da što prije usvoji dodatni protokol o rješavanju sporova. Bosna i Hercegovina je nastavila da aktivno učestvuje u **regionalnoj saradnji** i da održava dobrosusjedske odnose.

Bosna i Hercegovina je u 2021. godini dobila 73 miliona eura u okviru **Instrumenta pretpristupne pomoći 2021 - 2027. (IPA III)**, što predstavlja podršku programima u oblastima migracija i upravljanja granicom, izbornog procesa, energetike, transporta, zapošljavanja i socijalne zaštite, kao i programima za privatni sektor i regionalni razvoj. Prvi skup programa, dopunjen paketom programa za više zemalja, značajno doprinosi pokretanju realizacije Ekonomsko-investicionog plana za zapadni Balkan i Zelene agende. Usvajanje cjelodržavnih sektorskih strategija ostaje ključni zahtjev za Bosnu i Hercegovinu kako bi u budućnosti mogla u potpunosti da koristi sredstva IPA-e.

⁴ COM(2020) 641 final

⁵ SWD(2020) 223 final

2. KLASITER 1: OSNOVE PROCESA PRISTUPANJA

2.1. FUNKCIONISANJE DEMOKRATSKIH INSTITUCIJA I REFORMA JAVNE UPRAVE

2.1.1 Demokratija

Tokom perioda izvještavanja, političke okolnosti su obilježili duboka polarizacija i opstrukcije, što je ozbiljno uticalo na funkcionisanje državnih institucija i njihov kapacitet da usvoje reforme neophodne za ispunjenje ključnih prioriteta iz Mišljenja i da napreduju na putu u EU. Institucije su počele funkcionisati u proljeće 2022. godine, ali zaostatak u reformama nije riješen. U političkom sporazumu koji su potpisali u Briselu 12. juna 2022. godine, lideri stranaka su prihvatili ambiciozan plan reformi, u skladu sa 14 ključnih prioriteta, kako bi se postigao odlučan napredak na putu ka EU nakon opštih izbora 2. oktobra. U 2021. godini, budžet nije usvojen, a 2022. godine, budžet je usvojen tek 30. juna. Državne institucije su se 18 mjeseci finansirale putem tromjesečnih odluka o privremenom finansiranju. Tokom tog perioda nisu mogle investirati, jer se dostupna sredstva u stvarnosti smanjuju, i nisu mogle zapošljavati i zadržavati dovoljan broj i kvalifikovano osoblje.

U julu 2021. godine, političke stranke sa sjedištem u Republici Srpskoj su odlučile da ne učestvuju u donošenju odluka na državnom nivou, blokirajući time sve političke institucije (Predsjedništvo, Vijeće ministara i Parlamentarna skupština) tokom većine izvještajnog perioda.

Došlo je do nazadovanja kod ključnog prioriteta 4, koji, između ostalog, poziva na pravnu sigurnost po pitanju podjele nadležnosti među nivoima vlasti. U decembru 2021. godine, Republika Srpska je usvojila plan da jednostrano preuzme državne nadležnosti, kršeći ustavni i pravni poredak. U Februaru 2022. godine, entitet je usvojio zakon o nepokretnoj imovini. U aprilu 2022. godine, visoki predstavnik je suspendovao njegovo stupanje na snagu dok Ustavni sud ne donese odluku o tome. Entitetsko rukovodstvo se izjasnilo da će ga provesti u svakom slučaju, što bi ugrozilo pravnu sigurnost. Entitetski Zakon o lijekovima i medicinskim sredstvima, usvojen u oktobru 2021. godine, je stupio na snagu krajem juna. Njegovu primjenu je suspendovao Ustavni sud u julu. Nacrt zakona o entitetskom sudskom i tužilačkom vijeću, suprotno ustavnom i pravnom poretku, je u parlamentarnoj proceduri u RS. Njegovo usvajanje bi dalje ugrozilo nezavisnost pravosuđa. U maju 2022. godine, Ustavni sud je potvrdio da entiteti nemaju pravo da jednostrano povuku pristanak sa sporazuma o prenosu nadležnosti na državni nivo.

Vlada Federacije BiH je provela jedan puni dodatni mandat u tehničkom mandatu.

Žene su i dalje nedovoljno predstavljene na svim nivoima učestvovanja i odlučivanja.

Izbori

Nije ostvaren napredak u rješavanju ključnog prioriteta 1 iz Mišljenja vezano za izborne standarde. Uprkos intenzivnom posredovanju, političke stranke se nisu uspjele dogovoriti o reformama kako bi ustavni i pravni okvir uskladile sa Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava. Iako je Centralna izborna komisija uvela određena poboljšanja putem podzakonskih akata, Parlament nije usvojio izmjene i dopune izbornog zakona kako bi se provele neprovedene preporuke OSCE/ODIHR i GRECO, uključujući i one o transparentnosti finansiranja političkih stranaka.

U maju 2022. godine, Centralna izborna komisija je najavila opšte izbore za oktobar 2022. godine. Zbog političkih prepreka, Ministarstvo finansija i trezora je otežalo nesmetanu organizaciju izbora u oktobru 2022. godine time što je zadržalo potrebna sredstva. Dana 6. juna 2022. godine, Visoki predstavnik je izvršnim ovlaštenjima dodijelio potreban budžet Centralnoj

izbornoj komisiji i izmijenio i dopunio izborni zakon i zakon o finansiranju državnih institucija kako bi se spriječila takva blokiranja u budućnosti.

U januaru i maju 2022. godine, Centralna izborna komisija je usvojila podzakonske akte koji uređuju neka od pitanja iz preporuka OSCE/ODIHR i GRECO o transparentnosti finansiranja stranaka (uključujući transparentnost troškova kampanje i kazne za kršenja) i integritetu procesa registracije glasača u inostranstvu. Nisu poduzeti koraci za usklađivanje propisa o registraciji političkih stranaka u cijeloj BiH.

Interesorna radna grupa za izmjenu izbornog zakonodavstva nije mogla podržati nacrt izmjena i dopuna za provedbu preporuka OSCE/ODIHR i GRECO. Paket izmjena i dopuna, koje su pripremljene uz podršku EU i OSCE/ODIHR, kako bi se poboljšao integritet i transparentnost izbornog procesa, dostavljen je parlamentu u aprilu 2022. godine, ali je odbijen. Dana 27. avgusta, Visoki predstavnik je nametnuo izmjene i dopune izbornog zakona u cilju poboljšanja integriteta izbornog procesa i jačanja uloge Centralne izborne komisije.

Između jula 2021. i marta 2022. godine, EU i SAD, uz pomoć Venecijanske komisije, su organizovale razgovore između političkih stranaka o paketu izbornih i ustavnih reformi kako bi se poboljšali izborni standardi, uklonila diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti i prebivališta iz Ustava u skladu sa presudama Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP), pružio novi izborni model za Predsjedništvo, i reformisao Ustav Federacije BiH kako bi se poboljšala funkcionalnost tog entiteta. Uprkos intenzivnom posredovanju, stranke nisu mogle naći rješenje u skladu sa evropskim standardima prije izbora 2022. godine.

Opšti izbori su se održali 2. oktobra. Prema preliminarnim nalazima OSCE/ODIHR, bili su generalno konkurentni i dobro organizovani, ali su ih obilježili nepovjerenje u javne institucije i retorika etničkih podjela. Istog dana, visoki predstavnik je nametnuo značajne amandmane na ustav Federacije BiH i na Izborni zakon Bosne i Hercegovine, u cilju rješavanja brojnih pitanja funkcionalnosti i pravovremenog uspostavljanja vlasti.

U martu 2022. godine, Skupština građana sastavljena od slučajno odabranih građana je predstavila svoje preporuke za ustavne promjene, na osnovu pristupa deliberativne demokratije.

U avgustu 2022. godine, Sud Bosne i Hercegovine je potvrdio u žalbi da je Parlament djelovao u skladu sa zakonom kada je imenovao članove Centralne izborne komisije (CIK) u martu i maju 2020. godine. CIK mora ojačati svoje revizorske kapacitete kako bi nadgledao ispravnost finansiranja političkih stranaka.

Što se tiče unutarstranačke demokratije, političkim strankama nedostaju unutrašnje demokratske politike i strukture. Nema žena među liderima stranaka, a samo nekolicina ih ima na drugim vodećim pozicijama.

Parlament

Politička blokada koju su izazvali poslanici izabrani u Republici Srpskoj zaustavila je sve zakonodavne aktivnosti tokom većine izvještajnog perioda. Parlamentarni nadzor nad izvršnom vlašću je i dalje slab na svim nivoima. Nije bilo poboljšanja u registraciji i finansiranju političkih stranaka. Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje se nije sastajao tokom izvještajnog perioda (ključni prioritet 3 iz Mišljenja).

Poslanici u Parlamentu izabrani u Republici Srpskoj su blokirali rad Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine od jula 2021. godine do marta 2022. godine. Uz nedostatak zakonodavne inicijative iz Vijeća ministara, ovo je imalo za rezultat jako mali broj zakonodavnih aktivnosti, uprkos postojećem zaostatku. Parlament je usvojio samo Zakon o carinskim prekršajima u maju 2022. godine u hitnoj proceduri i Zakon o zaštiti prava na suđenje u razumnom roku pred Sudom Bosne i Hercegovine, kao i izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama.

Parlamentarni nadzor nad izvršnom vlašću je bio jednako nedovoljan. Pozitivan izuzetak je privremena istražna komisija Predstavničkog doma o stanju u pravosuđu, koja je, uprkos odlaganjima zbog političkih blokada, objavila svoje nalaze u junu 2022. godine. Parlament ne prati postupanje po preporukama nezavisnih institucija i njihove godišnje izvještaje.

Parlamentarni odbor za stabilizaciju i pridruživanje se nije sastao tokom izvještajnog perioda. Bosna i Hercegovina treba potpuno osigurati odgovarajuće funkcionisanje tog Odbora, prvenstveno usvajanjem preporuka, u skladu sa ključnim prioritetom 3 iz Mišljenja.

Entitetski parlamenti su se redovno sastajali, i često koristili hitne procedure. Tokom 2021. godine, Parlament Federacije BiH je usvojio 8 zakona u hitnoj i 15 u skraćenoj proceduri od 29 (76%). U 2021. godini, Narodna skupština Republike Srpske je usvojila 66 zakona, od čega 41 (62%) u ubrzanim procedurama, uključujući budžet. Skupština Brčko distrikta BiH je usvojila 44 zakona, od čega 7 (16%) u hitnoj proceduri.

Ni u jednom entitetu ne postoje posebni stalni odbori za nadzor i kontrolu vlade, a skupštine ne prate rad administrativnih tijela. Takav odbor postoji u Brčko distriktu BiH.

U maju 2022. godine, Narodna skupština Republike Srpske je počela proceduru zamjene jednog sudije u Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine, čiji mandat ističe krajem 2022. godine zbog starosnog ograničenja. Predstavnički dom Federacije BiH nije na vrijeme zamijenio sudiju Ustavnog suda čiji je mandat istekao u avgustu 2022. godine. Parlament Federacije BiH nije popunio upražnjena mjesta u Upravnom odboru javnog emitera FTV, niti je imenovao direktora FTV od 2013. godine

Upravljanje

Vijeće ministara je bilo neaktivno tokom većine izvještajnog perioda zbog političke blokade. Rad Predsjedništva je bio obilježen stalnim nedostatkom konsenzusa o ključnim pitanjima. Vlade Federacije BiH i jednog kantona su ostale u tehničkom mandatu tokom cijelog mandata 2018.-2022. godine. Izvršne vlasti imaju malo kapaciteta za koordinaciju i planiranje politika, uključujući i pitanja koja se odnose na EU. Potrebno je učinkovito provesti propise o koordinaciji pitanja koja se odnose na EU, uključujući mehanizam koordinacije, i jačanje Direkcije za evropske integracije. **Nije ostvaren napredak** u funkcionisanju mehanizma koordinacije i u razvoju i usvajanju Državnog programa za usvajanje *acquisa* (ključni prioritet 2 iz Mišljenja), kao ni kod akcionog plana za provedbu 14 ključnih prioriteta.

Članovi Predsjedništva su nastavili zauzimati suprotne stavove, prvenstveno o vanjskoj politici, čime nisu mogli davati jasan politički pravac BiH. Pokrenuto je pitanje vitalnog entitetskog interesa Republike Srpske protiv odluka Predsjedništva u oktobru 2021. godine i martu i junu 2022. godine, ali Narodna skupština Republike Srpske nije potvrdila veto u martu i junu. Predsjedništvo je većinom podržalo međunarodne i sporazume o finansiranju, uključujući IPA III, Horizont Evropa i Kreativna Evropa i Mehanizam Unije za civilnu zaštitu (UCPM), iako nakon dugih odlaganja.

Vijeće ministara je imalo minimalne zakonodavne rezultate, jer je usvojilo samo tri nacrtu zakona (o carinskim prekršajima i o državnom budžetu) i set izmjena i dopuna (Zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću). Usvojilo je nekoliko strateških dokumenata, uključujući Program ekonomskih reformi 2022-2024. Vijeće ministara je usvojilo prijedlog budžeta tek u junu 2022. godine, čime su se državne institucije mogle osloniti samo na tromjesečne odluke o privremenom finansiranju u trajanju od 18 mjeseci. U oktobru 2021. godine, Parlament nije podržao inicijativu predsjedavajućeg Vijeća ministara za smjenu ministra odbrane.

Entitetske i kantonalne vlade su redovno radile u izvještajnom periodu. Vlada Federacije BiH

je radila u dodatnom četverogodišnjem tehničkom mandatu. Od 16 ministara, funkciju je obavljalo 13 ministara, a premijeru i njegovom zamjeniku se sudi za korupciju. Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona je također radila u tehničkom mandatu od 2018. do 2022.

Mnoga imenovanja na državnom nivou još nisu izvršena zbog političkih neslaganja. Između ostalih, nisu imenovani direktori Direkcije za evropske integracije, Uprave za indirektno oporezivanje, Agencije za državnu službu, Granične policije, Direkcije za koordinaciju policijskih tijela i Obavještajno-sigurnosne agencije, kao i pet članova upravnog odbora Centralne banke i sedam članova Odbora Regulatorne agencije za komunikacije.

Predsjednik i Parlament Federacije BiH još nisu popunili upražnjena mjesta u Ustavnom sudu Federacije BiH, koji od 2019. godine radi sa samo pet od devet sudija, što ozbiljno otežava odlučivanje koje zahtijeva kvorum od pet sudija. Sa samo troje sudija od potrebnih sedam, Vijeće za zaštitu vitalnog nacionalnog interesa ne može funkcionisati. Članovi Komisije za hartije od vrijednosti Federacije BiH su imenovani tek u septembru 2021. godine, nakon što Komisija više od godine nije funkcionisala.

Nisu poduzeti koraci da se izradi i provede zajednički akcioni plan socio-ekonomskih reformi u skladu sa preporukama Komisije i zajedničkim zaključcima ekonomskog i finansijskog dijaloga. Formulisanje i uvođenje ovog paketa socio-ekonomskih reformi zahtijeva dobru koordinaciju među izvršnim vlastima na svim nivoima.

Došlo je do nazadovanja u koordinaciji pitanja koja se odnose na EU zbog političkih opstrukcija i povećanog preispitivanja ključnih prioriteta EU od strane Republike Srpske.

Došlo je do zastoja u dijalogu sa EU o politici tokom izvještajnog perioda. Zajednička tijela - čija je uloga praćenje i davanje smjernica o provedbi SSP-a i reformi u vezi sa SSP-om - nisu se sastala od jula 2021. godine do juna 2022. godine, jer Vijeće ministara nije usvojilo pripremljene dokumente kako su zahtijevale domaće procedure. Ovo je ukazalo na nazadovanje u provedbi SSP-a. BiH je dostavila svoj Program ekonomskih reformi (PER) tek u martu 2022. godine, sa dva mjeseca kašnjenja.

Koordinacija pitanja vezanih za EU, uključujući izradu cjelodržavnih sektorskih strategija, je ključna za osiguranje ravnomjernog usklađivanja sa *acquisem* i za pristup finansijskoj pomoći EU i programima EU. Ovo zahtijeva efikasnu primjenu relevantnih propisa o koordinaciji pitanja koja se odnose na EU i posvećenost struktura mehanizma koordinacije na političkom nivou (kolegijum i ministarske konferencije). Zbog zahtjeva da Vijeće ministara politički podrži sve tehničke pripremljene dokumente za sastanke vezane za SSP, tijela za stabilizaciju i pridruživanje nisu održala sastanke od juna 2021. do juna 2022. godine. Vijeće ministara treba preduzeti mjere da olakša dijalog u okviru tijela SSP-a na svim nivoima, uključujući davanje ovlaštenja Direkciji za evropske integracije BiH (DEI) da Komisiji direktno dostavi tehničke pripremljene dokumente i imenovanje stalnih predstavnika u sektorske pododbore.

Ključni prioritet i neispunjena obaveza prema SSP ostaje izrada *nacionalnog programa za usvajanje *acquisa** / Programa integrisanja u EU (PI) koji odražava uloge svih nivoa vlasti u usklađivanju sa i provođenju *acquisa* EU. Obaveze iz SSP-a i drugi zahtjevi EU trebaju biti propisno uključeni u program integrisanja i u odgovarajuće godišnje programe rada svih nivoa vlasti. Bosna i Hercegovina treba izraditi program integrisanja i usaglasiti ga sa Komisijom.

Zbog opstrukcija Republike Srpske, Vijeće ministara još uvijek nije usvojilo Akcioni plan za 14 ključnih prioriteta. (*vidjeti i dio Reforma javne uprave*)

Vlasti u cijeloj BiH imaju malo kapaciteta za koordinaciju i planiranje politika, uključujući i pitanja koja se odnose na EU. Ne postoji strategija **lokalne samouprave** ni u jednom entitetu. Kancelarije za borbu protiv korupcije su ustanovljene u nekoliko kantona i u Brčko distriktu.

Nije ostvaren napredak u ispunjenju ključnog prioriteta 11 iz Mišljenja vezano za osiguranje poticajnog okruženja za civilno društvo, prvenstveno poštujući evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja. Ostaje da se osiguraju smislene i sistematske konsultacije sa civilnim društvom kao dio inkluzivnog dijaloga o politikama. Okvir za transparentno finansiranje organizacija civilnog društva još uvijek nije usvojen.

Oснаženo civilno društvo je ključna komponenta svakog demokratskog sistema i javne institucije ga trebaju prepoznati i tretirati kao takvo. Dok je ukupan pravni i regulatorni okvir koji uređuje uspostavljanje i funkcionisanje organizacija civilnog društva generalno u skladu sa *acquisem*, još dosta toga treba uraditi kako bi javne institucije osigurale poticajno okruženje za civilno društvo, uključujući slobodu udruživanja i okupljanja, u skladu sa ključnim prioritetom 11 iz Mišljenja. (vidjeti i *Poglavlje 23 - Osnovna prava*)

Propisi o javnim konsultacijama su neusklađeni u različitim dijelovima BiH i smislene i sistematske konsultacije se tek trebaju osigurati. Vijeće ministara treba donijeti povelju iz 2017. godine o saradnji sa organizacijama civilnog društva. Savjetodavno tijelo Vijeća ministara za organizacije civilnog društva je imalo dva radna sastanka u 2021. godini. (vidjeti *takođe pod Reforma javne uprave*)

Lokalne organizacije su proaktivno zagovarale promjenu politika. Aktivisti koji se bave pitanjima koja se smatraju osjetljivim (borba protiv korupcije, prava žena, prava LGBTIQ osoba, migranti, životna sredina) su i dalje žrtve prijetnji, zlostavljanja i fizičkih napada.

Organizacije civilnog društva zamjenjuju javne vlasti u pružanju usluga grupama u nepovoljnom položaju. Ove aktivnosti su bile otežane zbog ograničenog kretanja tokom pandemije, što se odrazilo na njihovu finansijsku održivost. Dostupna javna sredstva su se smanjila tokom i nakon pandemije, a organizacijama civilnog društva nisu bile dostupne mjere ekonomskog oporavka koje su bile namijenjene privatnom sektoru. Okvir za transparentnu i nepristrasnu raspodjelu javnih sredstava udruženjima je i dalje potreban u cijeloj BiH. Ne postoji pravni okvir na državnom nivou o volontiranju, što regulišu entiteti i Brčko distrikt.

Civilni nadzor nad sektorom sigurnosti i obavještajnih službi

Zajednička komisija Parlamentarne skupštine za odbranu i sigurnost je imala tri sjednice u 2022. godini (šest u 2021. godini i 10 u 2020. godini). Zajednička komisija za nadzor nad radom Obavještajno-sigurnosne agencije BiH (OSA) je održala samo dvije sjednice od konstituisanja u januaru 2020. godine, zbog političkih neslaganja o imenovanju direktora i zamjenika direktora OSA-e. Nakon što je oslobođen na suđenju za zloupotrebu ovlaštenja, nova istraga traje protiv direktora OSA-e za zloupotrebu položaja, falsifikovanje dokumenata i pranje novca. Izmjene i dopune Zakona o OSA-i još nisu usvojene, koje bi riješile veći broj proceduralnih nedostataka koje je Ustavni sud utvrdio u junu 2017. godine. Vojni komesar, koji nadgleda zaštitu ljudskih prava i sloboda osoblja u sektoru odbrane, pokrenuo je 79 postupaka u 2021. godini, i okončao 73.

2.1.2. Reforma javne uprave

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi** u reformi javne uprave i postigla je **ograničen napredak**. Posebno, učinjeni su pozitivni koraci u oblasti upravljanja javnim finansijama: (i) usvojena je sveobuhvatna i cjelodržavna strategija upravljanja javnim finansijama (UJF), i sada je treba provesti; (ii) svaki nivo vlasti je počeo provoditi strategije UJF; (iii) državne institucije su poboljšale neke od stručnih obuka; i (iv) Federacija BiH je izmijenila svoje upravne postupke. Međutim, četiri godine nakon usvajanja, provedba Akcionog plana za RJU zaostaje, posebno u izgradnji profesionalne državne službe sposobne da efikasno pruži usluge

građanima i poslovnim subjektima. Praćenje ljudskih resursa nije efikasno u otkrivanju nepravilnosti, a zakoni o državnoj službi su i dalje međusobno neusklađeni, dok principi zasluga nisu sadržani u svim postupcima zapošljavanja. Političko tijelo za donošenje odluka koje bi efikasno upravljalo RJU još uvijek nije uspostavljeno. Prema tome, prošlogodišnje preporuke ostaju uglavnom važeće. U skladu sa ključnim prioritetom 14 iz Mišljenja, Bosna i Hercegovina treba završiti neophodne korake za poboljšanje sveukupnog funkcionisanja javne uprave tako što će osigurati profesionalnu i depolitizovanu državnu službu i koordinisan pristup u kreiranju politika u cijeloj BiH.

U narednoj godini BiH bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- provesti cjelodržavni strateški okvir za upravljanje javnim finansijama 2021-2025. na državnom nivou i produžiti važenje trenutnog strateškog okvira za RJU na period 2023-2027. na državnom nivou i u Federaciji BiH, i završiti i usvojiti strategije e-vlade na državnom nivou i u Federaciji BiH i Brčko distriktu;
- ustanoviti funkcionalnu koordinacionu strukturu sa političkim tijelom za donošenje odluka i poboljšati kapacitet koordinatora za RJU kako bi se upravljalo provedbom reformi javne uprave na svim nivoima vlasti;
- osigurati sistem profesionalne državne službe, izmjenama i dopunama zakona o državnoj službi u skladu sa principima zasluga i uspostavljanjem praćenja učinka za transparentno upravljanje ljudskim resursima na svim nivoima vlasti radi otkrivanja nepravilnosti;
- poticati upravu orijentisanu na korisnike razvojem koherentnog okvira politika o pružanju usluga i povezane infrastrukture e-potpisa na svim nivoima vlasti kako bi se pojednostavili i modernizovali upravni postupci i digitalizovale usluge za poslovne subjekte i građane.

Strateški okvir za reformu javne uprave

Strateški okvir za reformu javne uprave (SO RJU) 2018-2022., i prateći Akcioni plan RJU 2020 -2022., trebaju biti produženi zbog slabe provedbe u periodu njihovog važenja 2018-2022. Četiri godine nakon usvajanja 2018. godine, systemska provedba Akcionog plana za RJU još uvijek nije počela, i nema informacija o nedostatku finansija niti o praćenju učinaka. U aprilu 2022. godine, Federacija BiH je usvojila komunikacionu strategiju procesa reforme javne uprave i prateći akcioni plan za period 2021-2022. Nedovoljna **politička podrška** i dalje ometa koordinisano provođenje reformi na svim nivoima vlasti. BiH još uvijek nije uspostavila političko tijelo za donošenje odluka za upravljanje reformama, a kapacitet koordinatora za RJU na tehničkom nivou se treba ojačati. Koordinacioni aranžman za osiguranje takve političke i tehničke saradnje se treba hitno usvojiti. **Finansijska održivost** reforme nije osigurana, a reforme uglavnom finansiraju donatori.

Izrada politika i koordinacija

Sistem kreiranja politika u Bosni i Hercegovini je i dalje fragmentisan. Zakonodavni okvir za srednjeročno planiranje politika je nejednako razvijen i uređen različitim zakonima. Prioriteti sektorskih politika i prioriteti vlada nisu povezani ni na jednom nivou. Troškovi sektora, iako nisu uvijek navedeni u strategijama, nisu povezani sa srednjeročnim budžetskim okvirom. Zakonska osnova za strateško planiranje postoji u oba entiteta, ali nedostaje na državnom nivou. Nije ostvaren napredak u izradi metodoloških smjernica za cjelodržavno sektorsko strateško planiranje. To podrazumijeva usklađivanje centralnih planskih dokumenata, okvirnih budžeta i cjelodržavnih sektorskih strategija na svim nivoima vlasti. Uvedeni su kriterijumi kvaliteta za sektorske politike, ali oni ne sadrže informacije o napretku i ciljevima. Objavljivanje vladinih i sektorskih izvještaja o monitoringu je vrlo ograničeno, a procjena troškova u sektorskim

strategijama je slabog kvaliteta, uprkos zakonskim obavezama koje su uspostavljene na svim nivoima. Bosna i Hercegovina još nije pripremila svoj prvi *Državni program za usvajanje acquisa (NPAA)*, tj. Program integrisanja u EU (PI), te nije ispoštovala svoj rok za njegovo završetak i usvajanje do kraja 2021. godine, kao što je navedeno u metodologiji koja je usvojena 2020. godine (*vidjeti više informacija u dijelu 2.1.1. - Upravljanje*).

Pravni okvir postoji za **inkluzivnu i na dokazima zasnovanu izradu politika**, ali se nedosljedno provodi. Procjene uticaja propisa se ne koriste za prioritizaciju prijedloga politika. Finansijske implikacije se i dalje ne računaju sistematično u svim sektorima, a skupljanje i korištenje administrativnih podataka za izradu politika nije osigurano. Pravni okvir o **javnim konsultacijama** postoji, ali se treba dosljedno primjenjivati na svim nivoima vlasti. Resorna ministarstva moraju povećati svoje kapacitete za provedbu procjene uticaja propisa i javnih konsultacija u planiranju propisa, i moraju poboljšati funkciju nadzora kako bi se osigurao njihov kvalitet. (*vidjeti više informacija u dijelu 2.1.1 – Civilno društvo*)

Regulatorni okvir za standarde za praćenje i izvještavanje o ključnim planskim dokumentima vlada na svim nivoima se nije poboljšao, što otežava **javni nadzor nad radom vlada**. Pored uključivanja javnih konsultacija u planiranje zakonodavnih aktivnosti, potrebno je više raditi na podizanju svijesti o različitim vrstama javnih konsultacija kako bi se ojačao kapacitet na svim nivoima vlasti i javne konsultacije redovnije provodile.

Upravljanje javnim finansijama

U junu i julu 2022. godine, svi nivoi vlasti u Bosni i Hercegovini su usvojili sveobuhvatnu strategiju za reformu **upravljanja javnim finansijama (UJF)**. Svaki nivo vlasti je počeo provedbu svoje strategije UJF za period 2021-2025. Izvještaji o monitoringu za UJF za period 2021-2022. su u pripremi, ali još nisu usvojeni. FBiH je izmijenila i usvojila Zakon o budžetima u martu 2022. godine, s ciljem primjene modela programskog budžeta od 2025. godine. Republika Srpska je usvojila novi Zakon o fiskalizaciji u februaru 2022, kako bi se poboljšao fiskalni sistem i smanjila neformalna ekonomija. U decembru 2021. godine, Republika Srpska je usvojila Srednjeročnu strategiju upravljanja dugom 2021-2024. Time se pridružila ostalim nivoima vlasti, koji je već imaju za period 2021-2023. Dodatne aktivnosti i politička podrška na visokom nivou su potrebni kako bi se poboljšalo upravljanje javnim investicijama na svim nivoima. Resorna ministarstvo i dalje trpe značajan nedostatak resursa i osoblja. Institucijama na svim nivoima nedostaju odgovarajući i učinkoviti sistemi unutrašnje kontrole, posebno za javne nabavke i za monitoring javnih preduzeća. Funkcionalan i redovan ciklus planiranja budžeta je potreban za učinkovit sistem javnih finansija. (*vidjeti i Poglavlje 5 i Poglavlje 32*).

Bosna i Hercegovina još uvijek nije postigla dovoljnu **transparentnost budžeta**, iako su 2021. godine državne institucije i entiteti objavili svoje budžete za građane. Nedostatak usklađenosti kontnih planova na državnom i entitetskom nivou otežava pristup konsolidovanim podacima. Izvještavanje u tekućoj godini još uvijek treba poboljšati na svim nivoima vlasti. Dostupne budžetske informacije su i dalje nepotpune, i ocjenjivanje ukupne budžetske i fiskalne politike je teško. Dodatno, budžetske kalendare treba usvojiti. Institucije Bosne i Hercegovine su se oslanjale na tromjesečne odluke o privremenom finansiranju u trajanju od 18 mjeseci dok državni budžet nije usvojen na kraju juna 2022. godine.

Državna služba i upravljanje ljudskim resursima

Zapošljavanje, unaprjeđivanje i otpuštanje državnih službenika **na osnovu zasluga**, uz objektivne kriterijume, nisu potpuno osigurani, posebno u entitetima i Brčko distriktu. Neki kantoni, kao što je Tuzlanski, su poboljšali svoje propise o principu zasluga. Međutim, u svojim predloženim reformama zakonodavstva, FBiH treba osigurati da se princip zasluga primjenjuje u svim procedurama državne službe, posebno kod zapošljavanja. Pošto je reforma državne

službe nadležnost podijeljena između FBiH i kantona, njihova saradnja je ključ za usklađivanje propisa o državnoj službi. To bi uspostavilo odgovarajući mehanizam koordinacije za ljudske resurse i državna služba bi podržala tu saradnju.

Proces zapošljavanja treba postati transparentniji i treba bolje osigurati profesionalizaciju državne službe; ovome je donekle pomogla digitalizacija zapošljavanja na državnom nivou. Međutim, ovom cilju smeta pretjerana sloboda koju dozvoljavaju zakoni o državnoj službi u entitetima i Brčko distriktu. Oni, naime, ne propisuju da se na upražnjeno mjesto imenuje najbolji kandidat, što dozvoljava politički imenovanim licima da utiču na proces zapošljavanja, posebno na višim pozicijama. Kao rezultat, kandidati se često biraju bez primjene principa zasluga, a u nekim procedurama zapošljavanja, posebno na kantonalnom nivou, konačan izbor zavisi od etničke pripadnosti prije nego od zasluga. Sistem se treba još poboljšati kako bi se ponudili pravi podsticaji tako da se profesionalniji kandidati prijave na pozicije u javnom sektoru, a komisije za izbor trebaju biti oslobođene političkog uticaja, kako bi se garantovalo zapošljavanje najkvalifikovanijih kandidata. Ustavne odredbe o opštoj zastupljenosti stanovništva u javnoj upravi se ne trebaju tumačiti da zahtijevaju strogu etničku zastupljenost u državnoj službi i propisi bi trebali osigurati da etnički kriterijum ne prevladava nad profesionalnim kriterijumima kod zapošljavanja.

Kriterijumi za otpuštanje, disciplinski postupci i žalbe utvrđeni propisima se i dalje nedovoljno primjenjuju. Odbori za žalbe u FBiH imaju značajan zaostatak u radu, jer postupaju po predmetima u državnoj službi na entitetskom, kantonalnom i opštinskom nivou. I dalje su veoma neefikasni u rješavanju žalbi državnih službenika. Nema sistemskog promovisanja jednakosti polova u državnoj službi, i zastupljenost žena u najvišem rukovodstvu se kreće od samo 19% u RS do 41% u državnim institucijama.

Upravljanje ljudskim resursima (ULJR) je i dalje jako fragmentisano. Zakoni o državnoj službi se još uvijek nisu izmijenili kako bi dali jasan i uporediv obim državne službe. Takođe, zakoni ne pojašnjavaju koje su institucije uključene u državnu službu, koje pozicije pripadaju državnim službenicima, i koje su više i srednje kategorije upravljanja. Ove razlike otežavaju mobilnost državnih službenika na svim nivoima vlasti. Zajedničku politiku ULJP tek treba provesti. Nema koordinacije među agencijama za državnu službu i ministarstvima pravde kako bi se postavili zajednički standardi u ULJP. Takođe, agencije za državnu službu trebaju uskladiti svoje pristupe ULJP. Federacija BiH je usvojila novu politiku ULJP, i uspostavila je mrežu ULJP koja bi je trebala provesti, a sastoji se od predstavnika entiteta i kantona. Transparentan monitoring učinka ULJP je slab na svim nivoima vlasti, a ni podaci nisu dostupni na svim nivoima. Bosna i Hercegovina treba revidirati Zakon o državnoj službi na državnom nivou kako bi se dala zakonska osnova za informacioni sistem za upravljanje ljudskim resursima (HRMIS) i kako bi bio funkcionalan za državnu službu. Svi nivoi vlasti trebaju objaviti izvještaje monitoringa o ULJP i osigurati interoperabilnost HRMIS-a sa bazama podataka o platama.

Naknade za rad državnim službenicima još uvijek nisu jednoobrazne u javnim institucijama i nedostaje im transparentnosti. Ovo je zbog razlika u BiH u propisima o platama, klasifikaciji poslova, platnim razredima, i nedostatka ocjene poslova; što ugrožava pravičnost. Dodatno, kriterijumi za dodjelu podataka na platu su nejasni, i nema osnovnih informacija ili statistike o platama. Nema objavljenih informacija ni na jednom nivou vlasti o nivou prosječne plate po kategoriji posla. Državni budžet usvojen u junu 2022. godine će dovesti do povećanja osnovice plate državnih službenika na državnom nivou. Nedostatak sistema ocjene poslova ugrožava pravičnu klasifikaciju poslova i dodjelu osnovice plate, koja se na tome i zasniva.

Agencije za državnu službu trebaju više resursa za obuku i **profesionalni razvoj**. Određeni napredak je postignut u uspostavljanju zakonodavnog i okvira politika za obuke i ocjenu učinka,

posebno na nivou Federacija BiH, i u obezbjeđivanju dodatnih obuka na državnom nivou, posebno za rukovodioce. Sistem ocjene učinka je uveden, ali se ne koristi ispravno i sistematski kako bi se opravdala napredovanja. Nije bilo napretka u uspostavljanju koherentnog sistema koji bi garantovao pravo državnih službenika na pravičnu ocjenu učinka, unaprjeđenje i obuku.

Nema sistematskih i objedinjenih podataka o **integritetu državnih službenika**. Dok svi nivoi vlasti imaju Etički kodeks, Brčko Distrikt tek treba da svoj uskladi sa zakonom o državnoj službi. Percepcija javnosti o korupciji javnih službenika je i dalje visoka. Federacija BiH još uvijek treba da usvoji propise o zaštiti uzbunjivača, a Republika Srpska o prijavi imovine. Takvi propisi bi trebali biti u skladu sa međunarodnim standardima na svim nivoima vlasti. Mjere za promovisanje integriteta u javnoj službi su samo djelimično uvedene i ne primjenjuju se sistematski.

Odgovornost uprave

Nije ostvaren napredak u pogledu zakonskog utvrđivanja različitih funkcija upravnih tijela na svim nivoima vlasti, ili uslova za njihovo uspostavljanje, spajanje ili ukidanje. To ostavlja rukovodiocima prekomjeren diskrecioni prostor za restrukturiranje uprave bez razmatranja opravdanosti i isplativosti takvih izmjena. I dalje postoje nejasnoće u pogledu nadzora ili hijerarhijske strukture između ministarstava i podređenih institucija. Politički nivo ne delegira dovoljno odgovornosti za odlučivanje na više državne službenike ili na srednji nivo upravljanja. (vidjeti i poglavlje 32)

Preporuke mehanizama za nadzor, kao što su parlamentarni nadzor, kao i nezavisnih institucija kao što su Kancelarija za reviziju institucija BiH i Ombudsman za ljudska prava, slabo se provode. Nekoliko institucija ni ne odgovara na preporuke koje su im upućene, iako su zakonski obavezne da to urade. Ovo ugrožava **prava građana na dobru upravu**.

Propisi o **pravu na pristup informacijama** su i dalje fragmentisani i nisu u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima. Pravila o zaštiti podataka i o pristupu informacijama se i dalje tumače na način koji više štiti privatne interese nego javne interese. Ostvarivanje prava na pristup javnim informacijama je i dalje nedosljedno. Prema izvještaju Ombudsmana, u 2021. godini bilo je tri puta više žalbi, a postupanje po njihovim preporukama o pristupu informacijama povećalo se sa 41% u 2020. godini na 58% 2021. godine.

Različita efikasnost sudova u zemlji uzrokuje da **građani pravo na upravnu pravdu** nejednako ostvaruju. Još uvijek ne postoje učinkoviti pravni lijekovi kada je u pitanju prekomjerno trajanje sudskih postupaka na svim nivoima vlasti, iako je u junu 2022. godine na državnom nivou usvojen zakon o zaštiti prava građana na suđenje u razumnom roku. Takođe, ne postoji sistemsko skupljanje podataka o **pravu građana da traže naknadu štete** koju je prouzrokovalo nezakonito postupanje ili propust javne uprave. (vidjeti i Poglavlje 23)

Pružanje usluga građanima i poslovnim subjektima

Postoje velike razlike u pravnom okviru za **upravu usmjerenu na korisnike** u različitim dijelovima zemlje. Iako Strategija RJU uključuje politički okvir za pružanje usluga usmjerenih na građane, samo Republika Srpska je izradila strategiju pružanja digitalnih usluga. Međutim, postoje izazovi u provedbi zbog nedostatka finansija. Pošto nema institucionalnih funkcija za pružanje usluga ni na jednom nivou vlasti, nema sistematskog monitoringa učinka pružanja usluga i nema kataloga usluga. Digitalizacija je napredovala samo u oblasti poreza i carina, iako sporo, i otežava je manjak interoperabilnosti i glomazne interne procedure. Još uvijek nema infrastrukture za elektronski potpis za građane; poslovni subjekti mogu dobiti digitalni certifikat za e-potpis od entitetskih poreskih uprava, ali samo za poslove koji se odnose na porez. Kako bi se njegovala uprava usmjerena na korisnike, Bosna i Hercegovina treba pojednostaviti i modernizovati upravne postupke za građane i poslovne subjekte na usklađen način u cijeloj

Bosni i Hercegovini. Federacija BiH je izmijenila svoj zakon o upravnom postupku u julu 2022. godine. Republika Srpska je napravila sistem sve na jednom mjestu (a one-stop-shop) za registraciju poslovnih subjekata, ali ova usluga nije potpuno funkcionalna zbog kašnjenja u uvođenju e-potpisa i e-plaćanja.

2.2. VLADAVINA PRAVA I OSNOVNA PRAVA

2.2.1 Poglavlje 23: Pravosuđe i osnovna prava

Osnovne vrijednosti EU uključuju vladavinu prava i poštovanje ljudskih prava. Djelotvoran (nezavisan, kvalitetan i efikasan) pravosudni sistem i učinkovita borba protiv korupcije su od izuzetne važnosti, kao i poštovanje osnovnih prava u zakonima i praksi.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** za provođenje *acquisa* EU i evropskih standarda u ovoj oblasti. Tokom izvještajnog perioda **nije postignut napredak**. Vlasti i pravosuđe preduzeli su ograničene mjere kako bi odgovorili na nalaze iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava (Pribeov izvještaj)⁶. Loše funkcionisanje pravosudnog sistema građane i dalje onemogućava u ostvarivanju njihovih prava i podriva borbu protiv korupcije. Pokazatelji korupcije su dodatno pogoršani, a svi nivoi vlasti pokazuju znakove političke zarobljenosti, što direktno utiče na svakodnevni život građana. Nastavljeno je selektivno i netransparentno krivično gonjenje i prateći sudski postupci u predmetima u vezi s korupcijom, što je uticalo na javnost, poslovne subjekte i investitore. Kada su u pitanju osnovna prava, potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani budu u mogućnosti da učinkovito ostvaruju svoja politička prava, čime bi ustavnopravni okvir zemlje bio usklađen sa sudskom praksom ESLJP u predmetu *Sejdić-Finci*.

Rad pravosuđa

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi / dostigla je određeni nivo pripremljenosti** u oblasti pravosuđa. **Nije postignut napredak** u ispunjavanju ključnog prioriteta br. 6. iz Mišljenja, koji se odnosi na funkcionisanje pravosuđa. Prošlogodišnje preporuke nisu provedene. U maju 2022. godine, Parlament je odbacio izmjene i dopune zakona usmjerene na uspostavljanja sistema za provjeru imovinskih kartona sudija, tužilaca i članova VSTV-a, što ukazuje na nedostatak istinske političke opredijeljenosti za vladavinu prava i napredak Bosne i Hercegovine na putu ka EU. Uprkos kašnjenjima zbog političke blokade, Privremena istražna komisija Predstavničkog doma za utvrđivanje stanja u pravosuđu objavila je svoje nalaze u junu 2022. godine. Stalni i očiti znaci pogoršanja i dalje zahtijevaju hitne mjere na jačanju integriteta i vraćanju povjerenja javnosti u pravosuđe. Tokom perioda izvještavanja, glavni tužilac Bosne i Hercegovine i glavni tužilac Republike Srpske smijenjeni su sa tih funkcija zbog disciplinskih prekršaja. Zakonodavna inicijativa za formiranje posebnog sudskog i tužilačkog vijeće u Republici Srpskoj predstavljala bi kršenje ustavnopravnog poretka i dalje ugrožavanje nezavisnost pravosuđa, što bi bilo jasno nazadovanje u pogledu ključnih prioriteta iz Mišljenja, te je kao takvu treba nedvosmisleno odbaciti.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

→ usvoji novu strategiju za reformu sektora pravde i djelotvorno provede Revidiranu državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina, posebno kroz imenovanje nadzornog tijela;

⁶ <http://europa.ba/wp-content/uploads/2019/12/ExpertReportonRuleofLawissuesinBosniaandHerzegovina.pdf>

- hitno ponovo uputi u parlamentarnu proceduru i usvoji izmjene i dopune Zakona o VSTV-u koje se odnose na integritet, kojima se, između ostalog, uspostavlja kredibilan i rigorozan sistem provjere imovinskih kartona sudija i tužilaca, te nosilaca pravosudnih funkcija;
- finalizira novi nacrt zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i Zakona o sudovima Bosne i Hercegovine, u skladu sa evropskim standardima, i zatraži mišljenje Venecijanske komisije;
- dosljedno primjenjuje prakse imenovanja zasnovane na stručnosti, pri čemu kriterij koji se odnosi na nacionalnu pripadnost neće imati prevagu, te osigura primjenu kriterija kvaliteta u ocjeni rada.

Strateški dokumenti

Bosna i Hercegovina još uvijek nije usvojila novu Strategiju za reformu sektora pravde za period 2021-2027. i prateći akcioni plan. Nova strategija mora obuhvatiti sve ključne reforme preporučene u Mišljenju Komisije i Analitičkom izvještaju, kao i u Izvještaju stručnjaka o pitanjima vladavine prava u Bosni i Hercegovini (Pribeov izvještaj). Strategija treba da bude podržana efikasnim mehanizmom upravljanja, praćenja i izvještavanja o njenim efektima, sa mogućnošću donošenja korektivnih mjera, kao i adekvatnim budžetskim izdvajanjima.

Upravljačko tijelo

Visoko sudsko i tužilačko vijeće (VSTV) je jedinstveno samoregulatorno tijelo za pravosuđe. Uprkos ciljanim mjerama njegovog rukovodstva na otklanjanju nedostataka u okviru svojih nadležnosti, povjerenje javnosti u pravosuđe je i dalje nisko. Nepostojanje jedinstvenog stava VSTV-a kao reakcije na inicijativu Republike Srpske kojom se u pitanje dovodi njegov status kao jedinstvenog samoregulatornog tijela za pravosuđa za cijelu zemlju pokazuje njegovu krhkost. Provođenje Reformskeg programa VSTV-a za period 2021-2023, uključujući novu komunikacijsku strategiju i akcioni plan, imalo je malo uticaja na ključne pravosudne standarde u praksi, posebno kada je riječ o imenovanjima na osnovu stručnosti, odgovornosti, efikasnosti i transparentnosti. Predsjedništvo VSTV-a mora pojačati svoju nadzornu ulogu i preuzeti odgovornost za suštinske reforme. Očekuju se konkretniji rezultati, posebno u oblasti borbe protiv korupcije i nepotizma u pravosuđu. VSTV treba podići vlastitu odgovornost na veći nivo pružanjem detaljnog i transparentnog obrazloženja svojih konačnih odluka, posebno kada se radi o odlukama o imenovanjima, u skladu sa evropskim standardima.

Nezavisnost i nepristrasnost

Nije bilo poboljšanja po pitanju **nezavisnosti** i nepristrasnosti pravosuđa. Izvršna i zakonodavna vlast nisu usvojile dodatne mjere zaštite. VSTV, kao i svi sudovi i tužilaštva, treba da ulože više napora na vraćanju povjerenja javnosti u nezavisnost pravosuđa.

Pravila o imenovanju, disciplinskoj odgovornosti, napredovanju i sukobu interesa sudija i tužilaca se i dalje primjenjuju nedosljedno i uz preveliku diskreciju. Odstupanja od objektivnih kriterija imenovanja utiču na povjerenje u integritet i objektivnost procesa. Standardi profesionalnog integriteta i podobnosti rijetko se uzimaju u obzir kod napredovanja u karijeri, a nosioci pravosudnih funkcija često bivaju unaprijeđeni uprkos disciplinskim ili krivičnim postupcima. Ovo dodatno narušava povjerenje građana u nezavisnost i kredibilitet pravosuđa. VSTV hitno mora pokazati više objektivnosti u provođenju postupaka imenovanja, koji se moraju zasnivati na unaprijed utvrđenim, objektivnim i transparentnim kriterijima.

U izvještajnom periodu uloženi su naponi da se postupak imenovanja učini ekonomičnijim raspisivanjem manjeg broja konkursa u okviru kojih bi bio oglašen veći broj upražnjenih mjesta. Međutim, postupak izbora i dalje predugo traje, često na štetu sudova i tužilaštava i njihovih kadrovskih potreba. Novi sveobuhvatni Zakon o VSTV-u bi trebao omogućiti jedinstveni godišnji konkurs i strože kriterije za imenovanje. VSTV treba da osigura ekspeditivan postupak testiranja i poboljša kvalitet kod prvog pristupa sudačkoj karijeri uvođenjem pripremnog programa u skladu sa preporukama iz Pribeovog izvještaja.

U nedostatku novog zakona o VSTV-u, pravila o sukobu interesa za cjelokupno pravosuđe i dalje su neobavezujuća. Sistem nasumične dodjele predmeta i dalje je podložan zloupotrebama, što utiče na **nepristrasnost**. Prijavljena su odstupanja od nasumične automatske dodjele predmeta u rad, a neki slučajevi su čak i sankcionisani. Svako presigniranje bi trebala biti moguća samo u izuzetnim slučajevima, ili čak samo onda kada je dokumentovana i eksplicitno opravdana. Takav izuzetan postupak mora biti precizno i transparentno dokumentovan kako bi se isključio lični i politički uticaj. Predsjednici sudova i glavni tužioci, u koordinaciji sa VSTV-om, trebaju preduzeti mjere na povećanju transparentnosti i dati obrazloženje u slučaju manuelne dodjele predmeta. Neprimjereni vanjski pritisci su se povećali, posebno od strane političkih lidera koji javno ciljaju na određene nosioce pravosudnih funkcija i njihove odluke. Ne postoji pravni lijek protiv radnji kojima se ugrožava nezavisnost pravosuđa, uključujući prijetnje. Potrebno je preispitati mehanizam prijavljivanja prijetnji i reagovanje VSTV-a prema javnosti u takvim slučajevima.

Odgovornost

Nije bilo napretka ka uspostavljanju čvrstog sistema za provjeru **imovinskih kartona** sudija, tužilaca i članova VSTV-a, budući da je Parlament odbacio izmjene zakona koje predviđaju provjeru integriteta. Nakon izmjena i dopuna Zakona o VSTV-u, VSTV i Sekretarijat VSTV-a treba da osiguraju sve predušlove za zadovoljavanje sigurnosnih standarda po pitanju spisa i korespondencije Odjela za integritet i njegove posebne jedinice koristeći alate koji se pružaju kroz pomoć EU. Određeni broj nosilaca pravosudnih funkcija je dobrovoljno objavio svoje imovinske kartone, ali nisu svi predsjednici sudova i glavni tužioci to učinili.

Planovi integriteta postoje u gotovo svim sudovima i tužilaštvima, ali su njihovi rezultati ograničeni. Postoji potreba za sveobuhvatnom obukom o etici i integritetu kojom bi bile obuhvaćene i novoimenovane sudije i tužioci. VSTV treba da uvede detaljnu procjenu podobnosti kandidata, posebno u postupku napredovanja.

Disciplinski postupci i dalje nemaju veći preventivni učinak. Tokom 2021. godine, Ured disciplinskog tužioca je zaprimio 925 pritužbi, od čega 71 po službenoj dužnosti protiv nosilaca pravosudnih funkcija (28% više nego 2020. godine) i podigao 35 disciplinskih tužbi, uključujući 10 protiv glavnih tužilaca i predsjednika sudova. Uredu disciplinskog tužioca se moraju obezbijediti prostorije i infrastruktura u dovoljnoj mjeri odvojeni kako bi imao dovoljan stepen autonomije i nezavisnosti, te kako bi se garantovala povjerljivost podataka, a osoblje i svjedoci zaštitili od rizika zastrašivanja. VSTV je proveo 31 disciplinski postupak, od kojih je 25 rezultiralo disciplinskim mjerama, uključujući jedan premještaj na niže radno mjesto i 15 slučajeva smanjenja plate. Jedan sudija je tokom postupka podnio ostavku. Neki slučajevi koji se odnose na rukovodioce pravosudnih institucija privukli su veliku pažnju. U oktobru 2021. godine, glavna tužiteljica Bosne i Hercegovine je zbog disciplinskih prekršaja, konkretno zbog manipulacije dodjelom predmeta, premještena sa mjesta glavnog tužioca na mjesto tužioca, dok je predsjednik Suda Bosne i Hercegovine oslobođen po svim tačkama disciplinske tužbe. U

maju 2022. godine, u prvostepenom disciplinskom postupku je i glavni tužilac Republike Srpske premješten na nižu poziciju. Kod premještanja, napredovanja i ocjene rada, u obzir se moraju uzeti izrečene disciplinske mjere i krivične osude, te disciplinski postupci koji su u toku. U tom cilju, VSTV mora dosljedno primjenjivati kriterije podobnosti kandidata za pravosudne funkcije, u skladu sa preporukama Komisije. Neispunjavanje kriterija podobnosti za posljedicu treba da ima nemogućnost napredovanja odnosno nezadovoljavajuću/lošu ocjenu rada. Disciplinska ročišta i odluke moraju na efikasniji način doprijeti do šire javnosti.

Nije bilo napretka u otklanjanju manjkavosti koje se tiču sastava i potencijalnog sukoba interesa kod formiranja disciplinskih komisija. Ciljanim izmjenama Zakona o VSTV-u posebno treba propisati disciplinsku odgovornost svih članova VSTV-a, uključujući i predsjednika. Parlament je takve izmjene odbacio u maju 2022. godine. Potrebno je unaprijediti pravila i obuku o izvođenju dokaza pred disciplinskim komisijama u skladu sa preporukama Komisije, kao i ocjenu etičkih standarda. Treba ozbiljno razmotriti uvođenje inspektorata.

Profesionalnost i stručnost

Imenovanje i karijerno napredovanje sudija i tužilaca su ključne nadležnosti VSTV-a. Iako su pravila **imenovanja** zasnovana na stručnosti, izuzeci zasnovani na nacionalnoj pripadnosti i drugim faktorima i dalje prevladavaju. Kao posljedica toga, imenovanja značajno odstupaju od rang liste koja se zasniva na stručnosti, što dovodi u sumnju pravednost. Novim zakonom o VSTV-u potrebno je uvesti sudsko preispitivanje odluka VSTV-a. U međuvremenu, VSTV mora preispitati svoje kriterije i uvesti jasno obrazloženje za svako imenovanje, uzimajući u obzir i krivičnu i disciplinsku evidenciju kandidata. Povjerenje u sistem imenovanja je na najnižem nivou i potrebne su hitne i odlučne mjere na vraćanju povjerenja.

Potrebno je izvršiti reformu **sistema ocjenjivanja** kako bi se izbalansirali kriteriji kvaliteta i kvantiteta, koje treba primjenjivati podjednako na sve sudije i tužioce u cijeloj zemlji.

Kvalitet rada pravosuđa

Dvije istrage za teška krivična djela koje su od javnog značaja još nisu okončane. Oštećeni predugo čekaju pravdu i organizovali su skupove, uključujući i onaj ispred Tužilaštva. U ovim predmetima je potrebno provesti brzu i djelotvornu istragu i oni trebaju dobiti sudski epilog.

Edukaciju sudija i tužilaca provode entitetski centri za edukaciju sudija i tužilaca, koje koordinira VSTV. Potrebna su značajna poboljšanja, kako u pogledu budžetskih izdvajanja tako i količine/kvaliteta obuka. Obavezna edukacija je prekratka, nedostaje joj analiza potreba i nije usmjerena na osnovne vještine (ponašanje, upravljanje predmetima, priprema za ročišta, etika, vođenje postupka). Potrebno je unaprijediti i odabir i kvalitet edukatora. Potrebno je ocijeniti učinak programa edukacije i povezati ga sa ocjenom rada sudija i tužilaca. Ukupan budžet za edukaciju u 2021. godini iznosio je 645 416 eura, uz blagi rast od 5% u odnosu na 2020. godinu.

Sistem za automatsko upravljanje predmetima (CMS) omogućava dobijanje detaljnih i pouzdanih statističkih podataka i izvještaja po različitim nivoima (po sudijama, sudovima, za cijelu zemlju) uključujući protok predmeta, ljudske resurse i trajanje neriješenih predmeta. Prema podacima Evropske komisije za efikasnost pravosuđa Vijeća Evrope (CEPEJ), CMS indeks za Bosnu i Hercegovinu je viši od prosjeka za zapadni Balkan (3,5 za sve vrste predmeta, 2,9 za građanske, privredne i upravne predmete i 2,8 za krivične predmete). Bosna i Hercegovina pravovremeno dostavlja kvalitetne i pouzdane podatke za pravosuđe za potrebe tzv. kontrolne ploče CEPEJ-a za zapadni Balkan. VSTV treba da pojača nadzor na osnovu

pouzdanih statističkih podataka o radu pravosudnog sistema, uključujući i nadzor nad presigniranjem predmeta.

Pravosudni sistem je i dalje nedovoljno **transparentan**, ali su određena poboljšanja vidljiva. *Onlajn* baza sudskih odluka koja zaključno sa junom 2022. sadrži preko 16 000 unosa besplatno je otvorena za javnost 5. marta 2021. VSTV je takođe usvojio komunikacijsku strategiju i akcioni plan, koje je sada potrebno provesti. Da bi se poboljšalo povjerenje javnosti i povećala transparentnost, potrebna je adekvatna edukacija u oblasti komunikacije s javnošću i odnosa s medijima za sudove i tužilaštva. Potrebno je regulisati javne nastupe i korištenje društvenih mreža za nosioce pravosudnih funkcija.

Preduzeti su dalji koraci na povećanju **usklađenosti sudske prakse**. VSTV je 2021. godine, u koordinaciji sa četiri najviše sudske instance, kreirao portal sudske prakse koji omogućava pristup preko 4 070 stavova sudske prakse i odabranih sudskih odluka. Međutim, pravni status i učinkovitost panela za ujednačavanje sudske prakse iz građanske, krivične i upravne oblasti ostaju neriješeni. Konačno, Bosna i Hercegovina mora uspostaviti sudsko tijelo koje će moći da osigura dosljedno tumačenje zakona i usklađenost sudske prakse u cijeloj zemlji.

Budžet za pravosuđe za 2021. godinu, uključujući i VSTV, iznosio je 135,6 miliona eura (0,77% BDP-a), što je malo više nego u 2020. godini (132,5 miliona eura). U 2021. godini, za sudove je izdvojeno 103,9 miliona eura, a za tužilaštva 29,1 miliona eura (u poređenju sa 101,5 miliona, odnosno 28,4 miliona eura u 2020. godini). Budžet je u posljednje tri godine (2018-2021.) povećan sa 35 na 37,8 eura po stanovniku i sada je jednak srednjoj vrijednosti za zapadni Balkan⁷. Ta sredstva su nedovoljna za investicije i unapređenje pravosudne infrastrukture budući da preko 85% budžeta odlazi na plate i naknade. Takođe, rascjepkan sistem finansiranja pravosudnih institucija je veoma složen i zahtijeva interakciju sa svim nivoima vlasti u postupku donošenja budžeta. Kao posljedica toga, u postojećem sistemu finansiranja postoje značajne budžetske nejednakosti i poteškoće u procesu izrade budžeta za pravosuđe. VSTV treba imati aktivniju ulogu kako bi osigurao adekvatnu raspodjelu sredstava između pravosudnih institucija.

U 2021. godini, Bosna i Hercegovina je imala 998 redovnih sudija (29 na 100 000 stanovnika⁸) i 361 redovnog tužioca (11 na 100 000 stanovnika), uključujući 80 predsjednika sudova i 18 glavnih tužilaca. Prema podacima CEPEJ-a, evropski prosjek je 21 sudija i 12 tužilaca na 100 000 stanovnika. Od ukupnog broja sudija i tužilaca 61% su žene, dok je među rukovodiocima taj postotak 51%.

Efikasnost

Dužina trajanja sudskih postupaka u prvostepenim predmetima (ne računajući komunalne predmete) u 2021. godini smanjena je na 409 dana (434 u 2020. godini), ali je to i dalje jako dugo. Stopa rješavanja predmeta u 2021. godini povećana je na 97% (96% u 2020. godini). Ipak, predugo trajanje postupaka onemogućava građane u ostvarivanju prava na suđenje u razumnom roku. Zakon o zaštiti tog prava usvojen je na državnom nivou u junu 2022. godine, ali ne i u Federaciji BiH. Kako bi se unaprijedila efikasnost sudskih postupaka, potrebno je izvršiti reviziju zakona o parničnom i krivičnom postupku. Predsjednici sudova i glavni tužioci i dalje loše upravljaju procesnom disciplinom na suđenjima, ignorišući konkretne preporuke

⁷ Izvor: Vijeće Evrope-Komisija za efikasnost pravosuđa/ CEPEJ

⁸ Na osnovu ukupne populacije od 3,281miliona stanovnika (Izvor: Svjetska banka 2020)

VSTV-a. Oni moraju preuzeti aktivniju ulogu u upravljanju institucijama na čijem su čelu, uz strateško usmjeravanje od strane VSTV-a.

Broj neriješenih predmeta iznosi 2,1 milion, od čega 1,8 miliona predmeta čine neplaćeni računi za komunalne usluge, što i dalje negativno utiče na efikasnost. Ovakvi zaostaci preopterećuju prvostepene sudove. Broj neriješenih nekomunalnih predmeta neznatno je smanjen za 1,3% u poređenju sa 2020. godinom. Nadležni organi nisu proveli preporuke Komisije da se izvršenje malih i nespornih potraživanja prenese sa sudova na profesionalne sudske izvršitelje. Entitetski zakoni i propisi o izvršenju moraju se hitno izmijeniti kako bi se povećala efikasnost. Pokušaj VSTV-a da se smanji period rada koji služi kao osnova za izračun godišnje norme sudija u svim vrstama predmeta, ako bude prihvaćen, rezultirao bi godišnjim povećanjem broja neriješenih predmeta za 9%, čime bi se u pitanje doveli teško postignuti rezultati u periodu od deset godina. Kako se ne bi narušila efikasnost, korekciju sistema normi za sudije treba izvršiti tek nakon detaljne analize uticaja. VSTV mora završiti proces smanjenja broja neriješenih predmeta i dužine trajanja postupaka, uključujući i analizu učinka nedavno usvojenih normi za tužioce.

Procesuiranje ratnih zločina pred domaćim pravosuđem

Bosna i Hercegovina ima konstruktivnu saradnju sa Međunarodnim rezidualnim mehanizmom za krivične sudove (IRMCT Mehanizam). Tužilaštvo Bosne i Hercegovine ostvaruje blisku saradnju sa Tužilaštvom Mehanizma. U 2021. godini, 90% svih zahtjeva za pomoć koji su iz regiona upućeni Tužilaštvu Mehanizma stiglo je iz Bosne i Hercegovine. Broj optužnica za ratne zločine povećan je u 2021. godini, i iznosi 21 optužnicu protiv 56 lica (18 optužnica protiv 45 lica u 2020. godini).

Osuđujuće presude za ratne zločine Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju i njegovih nasljednika još uvijek nisu unesene u domaću krivičnu evidenciju. Iako je Ministarstvo pravde 2020. godine osnovalo radnu grupu za rad po ovom pitanju, nije bilo napretka.

Revidirana Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina se provodi uprkos tome što Vijeće ministara nije imenovalo novo nadzorno tijelo. VSTV u okviru svog mandata proaktivno nadgleda rad tužilaštava i sudova u provođenju strategije. I dalje je potrebno nadzorno tijelo koje će osigurati sveobuhvatan nadzor, donijeti odluke potrebne za unapređenje procesuiranja ratnih zločina, verifikovati provedbu strategije i osigurati kontinuirano finansiranje. Vijeće ministara treba što prije da uspostavi novo nadzorno tijelo.

Potrebno je dalje unaprijediti regionalnu pravosudnu saradnju u procesuiranju ratnih zločina. Bilateralni protokoli o saradnji u predmetima ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocida između Tužilaštva Bosne i Hercegovine i tužilaštava Srbije, Hrvatske i Crne Gore pomogli su da se smanji nekažnjivost, ali se oni ne primjenjuju na sistematičan način. Uz pomoć Tužilaštva Mehanizma, saradnja sa Srbijom rezultirala je povećanjem broja prenijetih postupaka i optužnica podignutih u predmetima prenesenim iz Bosne i Hercegovine, ali je to do sada rezultiralo samo jednom osuđujućom presudom. Saradnja s Hrvatskom i dalje nailazi na brojne prepreke u pružanju pravosudne pomoći, a pojedine istrage koje su u toku još nisu dovele do podizanja optužnica. Protokol sa Crnom Gorom doveo je do istraga nakon što je Mehanizam ustupio dokaze.

Od 238 predmeta do kraja 2021. godine, 94 postupka (protiv 100 lica) i dalje su na čekanju zbog nedostupnosti optuženih lica. Budući da posjeduju više državljanstava, ova lica često

imaju boravak u susjednim zemljama. To im omogućava da izbjegavaju krivično gonjenje koristeći zabranu izručenja vlastitih državljana za krivična djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. Oni takođe imaju korist i uslijed nedostatka napretka među pravosudnim sistemima susjednih zemalja u procesuiranju ovih zločina. Srbija i dalje ne izvršava konačnu presudu izrečenu 2014. godine u Bosni i Hercegovini protiv Novaka Đukića, uprkos osnovnim instrumentima međunarodne pravosudne saradnje koji su na snazi. Brojni međunarodni nalozi za hapšenje optuženih za ratne zločine (Interpolova crvena potjernica) koje je izdala Bosna i Hercegovina i dalje se ne izvršavaju. Slično tome, optuženi za ratne zločine Duško Kornjača, koji se tereti za zločine protiv čovječnosti, kao i Tomislav Kovač, koji je 2018. godine optužen za genocid, slobodno borave u Srbiji.

Smanjenje broja neriješenih predmeta ratnih zločina i dalje se ne odvija predviđenom dinamikom, što dovodi u sumnju mogućnost okončanja procesuiranja ratnih zločina do kraja 2023. godine. Od procijenjenog broja od 1 210 predmeta iz jula 2013. godine, broj neriješenih predmeta ratnih zločina do kraja 2021. godine smanjen je na 492 (-59,5%), od čega oko 311 (63,5%) predmeta čine složeni predmeti. Procjenjuje se da je 174 predmeta protiv 393 lica (35,5% od ukupnog broja neriješenih predmeta) na čekanju zbog nedostupnosti osumnjičenih. Bez jačanja regionalne saradnje, do kraja 2023. godine neriješene predmete ratnih zločina će prvenstveno činiti oni u kojima su osumnjičeni nedostupni pravosuđu Bosne i Hercegovine. U 2021. godini broj potvrđenih optužnica (13) i stopa osuđujućih presuda (85%) u entitetima i Brčko distriktu zadržali su stabilan nivo. Iako je na državnom nivou ostvaren primjetan napredak sa 15 potvrđenih optužnica i stopom osuđujućih presuda od 86%, još uvijek ima prostora za poboljšanje. Tužilaštvo treba da pojača napore na procesuiranju najsloženijih predmeta (u 2021. godini, 25 manje složenih predmeta prenijeto je na entitete i Brčko distrikt) i nastavi unapređenje kvaliteta istraga i optužnica.

Borba protiv korupcije

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi / dostigla je određeni nivo pripremljenosti** u borbi protiv korupcije. **Nije postignut napredak** u ispunjavanju ključnog prioriteta br. 7. iz Mišljena, te preporuka iz 2021. godine i nalaza iz Izvještaja stručnjaka o pitanjima vladavine prava. Politički lideri i pravosudne institucije nisu uspjeli da se iznesu s problemom široko rasprostranjene korupcije i aktivno su blokirali napredak, što je dovelo do dugotrajnog zastoja i sve većih znakova političke zarobljenosti. Državni zakon o sprječavanju sukoba interesa odbačen je u Parlamentu u maju 2022. godine, što ukazuje na nedostatak istinske političke predanosti vladavini prava i evropskom putu zemlje. Uočeno je selektivno i netransparentno postupanje pravosuđa u predmetima korupcije za koje vlada veliki interes javnosti, uz pritiske i zastrašivanja, što predstavlja veliki izvor zabrinutosti. Ništa nije preduzeto na usvajanju novih strateških dokumenata na državnom nivou i u Federaciji BiH. Zakonodavstvo je neusklađeno na nivou cijele države, a saradnja i koordinacija tijela za borbu protiv korupcije je loša. Iako je u izvještajnom periodu bilo podignutih optužnica za korupciju na visokom nivou, zbog operativne neefikasnosti i političkog uplitanja rezultati na sprečavanju i suzbijanju korupcije (uključujući onu na visokom nivou) i dalje su zanemarljivi. Broj pravosnažnih presuda u predmetima visokog nivoa i dalje je veoma nizak. Za razliku od drugih kantona, vlasti Kantona Sarajevo nastavile su sa aktivnostima na sprečavanju korupcije, ali je izostalo efikasno postupanje sudova i tužilaštava. Kontinuirani nedostatak napretka na svim nivoima povećava rizik od nazadovanja. Politički lideri i pravosudne institucije moraju hitno djelovati na rješavanju ove situacije. Potrebne su ciljane

procjene rizika i posebne mjere za borbu protiv korupcije, posebno u najosjetljivijim sektorima.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- u parlamentarnu proceduru uputi i usvoji zakon o sprečavanju sukoba interesa na državnom nivou, te dalje uskladi zakonodavstvo na nivou entiteta i Brčko distrikta sa međunarodnim standardima i najboljim evropskim praksama; zaokruži pravni okvir i osnaži zaštitu lica koja prijavljuju korupciju; izmijeni krivično zakonodavstvo kako bi se otklonio problem neusklađenosti i sukoba nadležnosti, predugog trajanja postupaka i slabe institucionalne saradnje u predmetima korupcije;
- pokaže napredak u postizanju rezultata na sprečavanju i suzbijanju korupcije na visokom nivou, i unaprijedi saradnju policije i tužilaštava;
- usvoji novu strategiju za borbu protiv korupcije i akcioni plan na državnom nivou.

Ostvareni rezultati

Nedovoljno je učinjeno na postizanju rezultata u pogledu proaktivnih istraga, krivičnog gonjenja i pravosnažnih presuda za korupciju. Naročito je slab napredak u predmetima korupcije na visokom nivou, na čemu treba ozbiljno poraditi.

U predmetima korupcije na visokom nivou u 2021. godini naređeno je 15 istraga (14 u 2020.), 6 obustava istrage, podignuto je 12 optužnica (7 u 2020.), izrečene su 3 pravosnažne presude, 2 osuđujuće i 1 oslobađajuća (jedna osuđujuća presuda sa uslovnom osudom u 2020. godini). Ovi pokazatelji ukazuju na zabrinjavajuće mali broj pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima korupcije na visokom nivou.

U 2021. godini, **Državna agencija za istrage i zaštitu (SIPA)** pokrenula je 193 **istrage** u predmetima korupcije (42 po službenoj dužnosti i 151 po naredbi nadležnog tužilaštva), od kojih je 20 okončano. Nadležnim tužilaštvima je dostavljeno 38 izvještaja protiv 67 lica. Pokazatelji na državnom nivou ukazuju da je okončan samo manji broj istraga.

Tužilaštva su izdala 317 naredbi o sprovođenju istrage o korupciji, što je rezultiralo podizanjem 229 optužnica na nivou cijele zemlje. Potvrđeno je 211 optužnica, uključujući optužnice iz prethodnog perioda, dok je broj osuđujućih presuda iznosio 143, od čega je 98 uslovnih osuda. Na osnovu sporazuma o priznanju krivice osuđene su 134 osobe. VSTV je usvojio kriterije za utvrđivanje predmeta visoke korupcije. VSTV je 2021. godine omogućio automatsko dobijanje podataka o predmetima korupcije na visokom nivou kroz Sistem za automatsko upravljanje predmetima (CMS). Sankcije nisu dovoljno učinkovite, odvraćajuće i proporcionalne. Sporazumi o priznanju krivice su česti, a sankcije blage zbog prekomjernog uvažavanja olakšavajućih okolnosti, dok su zatvorske kazne često uslovne ili se čak pretvaraju u novčane kazne, što ima slab odvraćajući efekat. Većina presuda odnosi se na zloupotrebu položaja ili ovlaštenja.

Kada je riječ o **sukobu interesa**, komisija na državnom nivou, formirana u julu 2020. godine, i dalje je neefikasna i postupala je u svega nekoliko predmeta. Komisija je utvrdila da su tri nosioca javne funkcije u sukobu interesa i kao sankciju u dva predmeta izrekla mjeru privremenog smanjenja plate. Komisija je potvrdila sukob interesa zamjenika direktora Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije Bosne i Hercegovine, ali nije izrekla sankciju budući da on više nije na funkciji. Kada su u pitanju **imovinski kartoni**,

oko 600 nosilaca javnih funkcija iz institucija na državnom nivou ima obavezu podnošenja imovinskih kartona na provjeru, od kojih je u 2021. godini to učinila svega polovina (291), a u 2020. godini 231. U 2021. godini nisu vođeni postupci zbog nedostavljanja imovinskih kartona ili netačnosti, nisu vršene provjere izvještaja niti izricane sankcije. U Republici Srpskoj oko 4 000 nosilaca javnih funkcija ima obavezu podnošenja imovinskih kartona, od kojih je u 2021. godini to učinila svega jedna četvrtina (990). Komisija za utvrđivanje sukoba interesa zaprimila je 85 prijava o sukobu interesa i u jednom slučaju je postupala po službenoj dužnosti. Komisija je donijela sedam odluka o utvrđenom sukobu interesa.

U Federaciji BiH se ne primjenjuju pravila o sukobu interesa. Brčko distrikt usvojio je Zakon o sukobu interesa u martu 2021. godine i imenovao nadležnu komisiju u junu 2021. godine. Imovinski kartoni izabраниh zvaničnika dostupni su javnosti putem web stranice Centralne izborne komisije, iako ona nema obavezu da provjerava njihovu tačnost. U Kantonu Sarajevo, imovinski kartoni nosilaca javnih funkcija objavljuju se na web stranici Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS.

U Kantonu Sarajevo je nastavljen pozitivan trend. U 2021. godini, Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS zaprimio je 1 380 imovinskih kartona (1 163 u 2020. godini), a prekršajnim novčanim kaznama kažnjena su 42 nosioca javnih funkcija koji nisu dostavili imovinske kartone, od čega je protiv devet prekršajnih naloga uložena žalba pred prekršajnim sudovima. U svim predmetima, sudovi su u pravosnažno okončanim postupcima izrekli sankcije ispod zakonom propisanog minimuma. Takva sudska praksa mora biti preispitana u svjetlu načela odvratanja i efikasnosti sankcija. U dva slučaja, uključujući jedan protiv gradonačelnika, Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS je utvrdio značajan nesrazmjer između imovine i prihoda ostvarenih na zakonit način. Kantonalnom tužilaštvu KS podnesene su prijave zbog sumnje na počinjenje krivičnog djela utaje poreza i sticanja protivpravne imovinske koristi.

Agencija za sprečavanje korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije (APIK) je u 2021. godini dodijelila je administrativnu zaštitu za **prijavioce korupcije** u dva od tri slučaja za koje je podniet zahtjev, dok je u 2020. godini taj broj bio nula. U Republici Srpskoj, u 2021. godini nije bilo zahtjeva za zaštitu prijavitelaca korupcije, dok je u 2020. godini podniet jedan takav zahtjev koji je djelimično usvojen. U Federaciji BiH ne postoji zakon o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju. Brčko distrikt je 2021. godine osnovao Ured za prevenciju korupcije i koordinaciju aktivnosti na suzbijanju korupcije koji je zadužen i za provođenje Zakona o zaštiti lica koja prijavljuju korupciju iz 2018. godine. Zakoni na svim nivoima vlasti moraju biti usklađeni s *acquisem* EU.

Institucionalni okvir

Sprečavanje korupcije

Funkcionisanje i koordinacija tijela za sprečavanje korupcije, međusobno i sa APIK-om, i dalje su neučinkoviti. APIK se suočava sa izazovima u nastojanjima da osigura nezavisno funkcionisanje. APIK treba da bude mnogo proaktivniji u provođenju preporuka GRECO-a i usklađivanju s međunarodnim standardima. Mandat direktora i zamjenika direktora APIK-a je istekao u septembru 2021. godine, a Parlament je njihove nasljednike imenovao tek u julu 2022. godine. Ono što izaziva ozbiljnu zabrinutost je to što je jednog člana parlamentarne komisije za izbor i praćenje rada APIK-a Ministarstvo vanjskih poslova Sjedinjenih Država u septembru

2018. godine javno označio zbog umiješanosti u značajnu korupciju (što podrazumijeva i zabranu ulaska u Sjedinjene Države).

Potrebno je u velikoj mjeri ojačati nezavisnost tijela za sprečavanje korupcije na kantonalnom nivou, kao i njihove ljudske i materijalne resurse. Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS i dalje ostvaruje dobar napredak i predstavlja dobar primjer među kantonalnim tijelima. U 2021. godini, Ured je obradio 919 prijava korupcije, od kojih se većina odnosila na korupciju u zapošljavanju, od čega je 83 proslijeđeno nadležnim organima na dalju istragu i postupanje. Kantonalnom Tužilaštvu KS upućene su 83 prijave. U dva predmeta Tužilaštvo je podiglo optužnicu. U 12 predmeta donesena je naredba o nesprovođenju/obustavi istrage. Ured za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom KS nastavio je podizati standarde transparentnosti u Kantonu Sarajevo, uspostavivši četiri nova javno dostupna registra u 2021. godini - javnih nabavki, korisnika podsticaja u poljoprivredi, podsticaja za razvoj male privrede i transfera neprofitnim organizacijama i pojedincima. Kanton Tuzla je u maju 2021. godine donio Uredbu o osnivanju Ureda za borbu protiv korupcije i upravljanje kvalitetom Tuzlanskog kantona, a u decembru 2021. godine Zakon o prijavljivanju, porijeklu i kontroli imovine izabranih dužnosnika, nosilaca izvršnih funkcija i savjetnika u Tuzlanskom kantonu, po uzoru na Kanton Sarajevo. U Brčko distriktu, nakon usvajanja Zakona kojim je osnovan Ured za prevenciju korupcije i koordinaciju aktivnosti na suzbijanju korupcije 2018. godine, vlasti su u oktobru 2021. godine konačno imenovala direktora Ureda i njegova dva zamjenika. U Unsko-sanskom kantonu tek treba uspostaviti tijelo za provođenje Zakona o prijavljivanju i postupku provjere podataka o imovini nosilaca javnih funkcija koji je stupio na snagu u februaru 2021. godine.

Bosna i Hercegovina treba da uvede sveobuhvatan i efikasan sistem elektronskih javnih nabavki kako bi se ojačala transparentnost i smanjila zloupotreba javnih resursa. Unaprijeđeni sistem nadzora i inspeksijske kontrole i dalje je neophodan za borbu protiv korupcije i nepravilnosti u postupcima javnih nabavki.

Potrebno je ojačati kapacitete Službe za reviziju Centralne izborne komisije kako bi se omogućilo praćenje poštovanja propisa o finansiranju političkih partija.

Provođenje zakona

Krivičnopravna politika i zakonodavni okvir u cijeloj zemlji uglavnom su neučinkoviti i neadekvatni u borbi protiv korupcije. Dijelom je to posljedica neadekvatne provedbe zakona i kazni koje nemaju dovoljan preventivni efekat. Duboko rascjepkano zakonodavstvo i česti sukobi nadležnosti koji rezultiraju ustupanjem predmeta usporavaju postupke i smanjuju efikasnost. Policija nije proaktivna u pokretanju istraga i istrage su spore. Veoma formalan način na koji SIPA provodi radnje u cilju pribavljanja dokaza, uključujući i slučajeve korupcije na visokom nivou, izaziva ozbiljnu zabrinutost. Sistemski nedostaci u operativnoj saradnji agencija za provođenje zakona i vrlo ograničena razmjena obavještajnih podataka predstavljaju stalni izazov. U nekoliko prijavljenih slučajeva korupcije na visokom nivou i dalje se pojavljuju selektivni sudski postupci i pravne greške, nemar, zloupotreba postupka, politički pritisci, upitne sudske odluke i verbalni napadi na tužilaštva, što uključuje i državni nivo. Nastavljeni su pritisci i uplitanje, posebno u predmetima visokog nivoa, i predstavljaju veliki izvor zabrinutosti.

U izvještajnom periodu, ograničena saradnja agencija za provođenje zakona sa tužilaštvima i nedostatak efikasnog praćenja tužilaca nad radom policije i dalje ozbiljno ugrožavaju efikasnost

istraga. Selektivna spremnost policije, uključujući i na državnom nivou, da saraduje sa tužilaštvima, posebno u slučajevima korupcije na visokom nivou, izaziva ozbiljnu zabrinutost u pogledu njihove nezavisnosti i profesionalnosti. Razlike u stavovima u pogledu ovlaštenja tužilaštva na državnom nivou da izdaje instrukcije entitetskim tužilaštvima ometaju efikasnost istraga i postupaka u slučajevima korupcije na visokom nivou. Takvi proturječni pravni stavovi moraju se odmah razriješiti. Nadležni organi Bosne i Hercegovine nisu se bavili nepostupanjem Srbije po ponovljenim zahtjevima Tužilaštva BiH za međunarodnu pravnu pomoć iz 2016. godine u predmetu korupcije u koju je umiješan političar na visokom položaju.

U tužilaštvima na državnom nivou i u Republici Srpskoj su formirani posebni odjeli za borbu protiv korupcije. Međutim, njihova efikasnost u borbi protiv korupcije i dalje je vrlo slaba. Ovi specijalizovani odjeli moraju početi efikasno da rade na predmetima korupcije na visokom nivou i njihova nezavisnost mora biti značajno ojačana. Specijalizovani odjeli u Federalnom tužilaštvu i na Vrhovnom sudu Federacije BiH još uvijek nisu formirani. Nastavljeni su pritisci i uplitanje, posebno u predmetima visokog nivoa, i to predstavlja veliki izvor zabrinutosti.

Pred Sudom BiH u tok je postupak protiv premijera Federacije BiH i ministrice finansija, suspendovanog načelnika štaba Civilne zaštite Federacije BiH i jednog privatnog subjekta (predmet Novalić i drugi), koji se tiče zloupotreba u postupku javne nabavke medicinske opreme za COVID-19. Sud BiH je veoma loše vodio suđenje, što je rezultiralo velikim i neopravdanim odugovlačenjem postupka, i što je uticalo i na sastav sudskog vijeća, jer je njegov predsjednik otišao u penziju. Tužilaštvo Bosne i Hercegovine je otvorilo dvije dodatne istrage, a Kantonalno Tužilaštvo KS je formiralo jedan s tim povezan predmet. Mediji iscrpno izvještavaju o ovim predmetima, a istrage su u toku. Neophodno je osigurati nezavisno, efikasno i nepristrasno postupanje pravosudnih organa u ovim predmetima, koji imaju veliki odjek u javnosti i izazivaju zabrinutost po pitanju korupcije u zemlji.

Od tužilaca se očekuje da pokažu odlučnost i daju prioritet i efikasno okončaju istrage u predmetima korupcije srednjeg i visokog nivoa koji su povezani sa platformom za komunikaciju SKY ECC. U ovim predmetima se mora osigurati efikasno postupanje pravosuđa.

Zakonski okvir

Neusklađenost zakonodavstva na nivou cijele države i dalje otežava borbu protiv korupcije. Državni zakon o sprečavanju sukoba interesa, koji je usklađen sa međunarodnim standardima i najboljim evropskim praksama, odbačen je u Parlamentu u maju 2022. godine, što ukazuje na nedostatak istinske političke posvećenosti vladavini prava i evropskom putu zemlje. Nacrt zakona o sukobu interesa, usklađen sa međunarodnim standardima i preporukama GRECO-a, treba uputiti u parlamentarnu proceduru i što prije usvojiti. Federacija BiH treba usvojiti propise o sukobu interesa i djelotvornoj zaštiti prijavitelaca korupcije. U martu 2021. godine, Brčko distrikt je usvojio novi Zakon o sprečavanju sukoba interesa, koji je potrebno efikasno primijeniti i dodatno uskladiti sa najboljim evropskim praksama. *Republika Srpska* treba da uskladi svoje zakonodavstvo o sukobu interesa sa međunarodnim standardima.

U 2021. godini, oba entiteta su usvojila strategije razvoja sistema interne finansijske kontrole u javnom sektoru. Nedostatak transparentnosti ozbiljno narušava borbu protiv korupcije. Zakonodavstvo o finansiranju političkih stranaka je potrebno hitno uskladiti sa međunarodnim standardima, posebno sa aktuelnim preporukama GRECO-a. Zakonodavstvo o slobodi pristupa informacijama na državnom i entitetskom nivou je potrebno uskladiti sa međunarodnim i evropskim standardima. Zakoni o zaštiti podataka i dalje se tumače na način koji štiti privatne,

a ne javne interese, čime se onemogućava prevencija i suzbijanje korupcije (*vidi i Poglavlje 23*). Ne postoji zakonodavstvo koje omogućava efikasno sprečavanje i postupanje u slučajevima korupcije u privatnom sektoru, a ni lobiranje nije regulisano. Nijedna od preporuka GRECO-a nije u potpunosti provedena. Vlasti treba da osiguraju odgovarajuće zakonodavne i institucionalne aktivnosti kako bi se ispunile preostale preporuke, posebno one koje se odnose na finansiranje političkih stranaka i sukob interesa.

Strateški okvir

Strategija za borbu protiv korupcije na državnom nivou istekla je krajem 2019. godine, a nova strategija još nije usvojena. Strategije i akcioni planovi za borbu protiv korupcije su istekli, osim onih u *Republici Srpskoj*, a nedostaje i njihovo efikasno provođenje na svim nivoima, što dodatno otežava usklađen strateški pristup u cijeloj zemlji. Nove strateške dokumente potrebno je usvojiti bez odlaganja, uskladiti ih u cijeloj BiH i odmah započeti sa njihovom primjenom. Za njihovo provođenje je potrebno osigurati odgovarajuće finansiranje i uspostaviti mehanizme za praćenje.

Osnovna prava

Zakonodavni i institucionalni okvir o osnovnim pravima je u velikoj mjeri uspostavljen. Tokom izvještajnog perioda uloženi su ograničeni naponi za ispunjavanje ključnih prioriteta 5 i 9-13 o osnovnim pravima, posebno usvajanjem akcionih planova za socijalno uključivanje Roma u aprilu 2022. godine i o pravima LGBTIQ osoba u julu 2022. godine. Prava na slobodu okupljanja u entitetu *Republika Srpska* i dalje su ograničena. Potrebne su značajne reforme kako bi se osiguralo da svi građani mogu u potpunosti ostvariti svoja politička prava i koje bi doprinijele usklađenosti ustavnog i zakonodavnog okvira u zemlji sa presudom Evropskog suda za ljudska prava u predmetu *Sejdić-Finci*. Potrebno je ukinuti podjele u obrazovnom sistemu kako bi se prevazišla praksa 'dvije škole pod jednim krovom' i osiguralo inkluzivno i kvalitetno obrazovanje za sve. Rodno zasnovano nasilje, zlostavljanje zatvorenika i zaštita manjina, uključujući Rome⁹, i dalje izazivaju zabrinutost. Zemlja još uvijek treba da razvije sveobuhvatan strateški okvir o ljudskim pravima i zaštiti manjina, uključujući i tranzicionu pravdu. Preporuke iz prethodnih godina nisu provedene.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- provesti sudske odluke kako bi se okončala podijeljenost obrazovnog sistema;
- Zakonom o Ombudsmanu za ljudska prava odrediti preventivni mehanizam za sprečavanje mučenja i zlostavljanja;
- osigurati puno poštovanje, zaštitu i promociju slobode okupljanja i izražavanja i suzdržati se od daljnjih aktivnosti koje negativno utiču na ostvarivanje ovih prava.

Bosna i Hercegovina je ratifikovala sve glavne evropske i **međunarodne instrumente o ljudskim pravima**, od kojih je većina uvrštena u Ustav. Nepostojanje sistematskog praćenja znači da zemlja i dalje mora da provede većinu od 204 prihvaćene preporuke iz Univerzalnog periodičnog pregleda iz novembra 2019. godine. Uprkos tome što nema status posmatrača u Agenciji Evropske unije za osnovna prava, BiH se ohrabruje da primijeni metodologiju ove Agencije za prikupljanje podataka.

U izvještajnom periodu **Evropski sud za ljudska prava** donio je 19 presuda utvrdivši da je Bosna i Hercegovina u 10 predmeta povrijedila prava garantovana Evropskom konvencijom o

⁹ U skladu sa terminologijom evropskih institucija, krovni izraz 'Romi' se ovdje koristi za označavanje niza različitih grupa, ne poričući specifičnosti ovih grupa.

ljudskim pravima. Ove povrede su se ticale prava na pravično suđenje, slobodu izražavanja i zaštitu imovine. U izvještajnom periodu dodijeljeno je 666 novih predstavki organu odlučivanja Evropskog suda, čime je ukupan broj neriješenih zahtjeva pred Sudom porastao na 285. Presude *Sejdić-Finci*, *Zornić*, *Šlaku*, *Pilav* i *Pudarić* zahtijevaju ustavne izmjene koje bi osigurale jednakost političkih prava među svim građanima. Presude još uvijek nisu provedene i ostaju pod pojačanim nadzorom.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije poduzela nikakve korake u usvajanju sveobuhvatnog okvira politike o **promociji i uživanju ljudskih prava**, uključujući cjelodržavne strategije o ljudskim pravima, nediskriminaciji i zaštiti manjina. Shodno tome, zaštita ljudskih prava i dalje je neujednačena širom zemlje.

Bosna i Hercegovina još treba izmijeniti Zakon o Ombudsmanu za ljudska prava kako bi se poboljšala nezavisnost i efikasnost ovog tijela i odredila ga kao nacionalni preventivni mehanizam protiv mučenja i zlostavljanja, što je međunarodna obaveza zemlje. Nacrt amandmana dostavljen je Vijeću ministara u decembru 2021. godine, a u parlamentarnu proceduru upućen je tek u avgustu 2022. godine. Mandat trojice ombudsmana je istekao u novembru 2021. godine; novi članovi su imenovani tek u septembru 2022.

Tripartitni sastav i konsenzualno donošenje odluka Institucije ombudsmena još uvijek treba srednjoročno revidirati kako bi se osiguralo efikasno funkcionisanje. Njenu nezavisnost treba pojačati. Institucija ombudsmana je u 2021. godini zaprimila 2 946 žalbi, što je sličan broj kao i prethodnih godina, te izdala 315 preporuka, od kojih je 198 u potpunosti realizovano. Institucija ombudsmana nije pokrenula nijedan prekršajni postupak zbog nepoštivanja njenih preporuka u proteklih sedam godina, iako je za to imala ovlaštenja, niti je pokretala ili intervenisala u upravnim ili sudskim postupcima. Izdala je četiri specijalna izvještaja u 2021. godini.

Što se tiče **mučenja i zlostavljanja**, Bosna i Hercegovina treba osigurati usklađenost sa članom 17. Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture. Osumnjičeni u policijskim stanicama i pritvorskim objektima suočeni su sa ozbiljnim rizikom od zlostavljanja, dok se prijave sporo obrađuju, sa slučajevima se ne postupa pažljivo, a dokazi se često gube. Kao rezultat toga, samo nekoliko policajaca je bilo kažnjeno. Komitet Vijeća Evrope za prevenciju torture posjetio je Bosnu i Hercegovinu u septembru 2021. godine kako bi ispitao postupanje policijskih agencija prema licima lišenim slobode, postupanje i uslove u kojima se drže pritvorena lica, te efikasnost istraga navoda o policijskim zlostavljanjima.

Nisu preduzeti nikakvi koraci za usvajanje okvirnog zakona na državnom nivou koji jasno definiše kriterije za cijelu zemlju o pravima civilnih žrtava ratne torture kako bi zemlja ispunila svoje obaveze prema Konvenciji protiv torture. Bosna i Hercegovina još treba da se pozabavi odlukom Komiteta UN protiv mučenja (UNCAT) iz avgusta 2019. godine o pružanju svih oblika obeštećenja žrtvama ratne torture putem efektivnog sistema reparacija. Vlada Republike Srpske bi trebala razmotriti ukidanje sudskih taksi za žrtve ratne torture na koje su se u prošlosti primjenjivali rokovi zastare, jer su se u oko 200 slučajeva žrtve suočile sa zapljenom imovine zbog neplaćanja, što je zabrinjavajuća praksa.

Ne postoji cjelodržavna strategija o **zatvorskom sistemu**, niti su preduzeti koraci za poboljšanje uslova pritvora, počevši od usklađivanja zakonodavstva širom zemlje i njegovog usklađivanja sa evropskim i međunarodnim standardima. Federacija BiH nije poduzela nikakve korake da usvoji zakone koji bi omogućili transfer zatvorenika između entiteta, profesionalizaciju osoblja i sistem uvjetnog otpusta. Potrebno je poboljšati digitalizaciju, programe reintegracije i koordinaciju sa zdravstvenim i socijalnim službama. Zemlja bi trebalo dodatno da proširi upotrebu alternativa pritvoru, posebno u Republici Srpskoj. Dok novi državni zatvor sada radi punim kapacitetom, u nekoliko zatvorskih objekata u zemlji i dalje je potrebno

infrastrukturno poboljšanje. Zatvorski režimi također zahtijevaju modernizaciju. Institucija ombudsmana je u 2021. godini primila 91 žalbu lica lišenih slobode, uglavnom u vezi sa zdravstvenom zaštitom i životnim uslovima, te dala jednu preporuku.

Što se tiče **pomirenja**, Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje cjelodržavni politički okvir za bavljenje nasljeđem prošlosti, uključujući cjelodržavnu strategiju o tranzicionoj pravdi. Politički lideri su nastavili da se bave istorijskim revizionizmom, uključujući poricanje genocida i veličanje ratnih zločinaca, takođe osporavajući utvrđene činjenice i nezavisnost ili nepristrasnost međunarodnih i domaćih sudova. Skupština Republike Srpske je stavila van snage izvršnu odluku visokog predstavnika Inzka iz jula 2021. godine kojom se poricanje genocida i veličanje ratnih zločinaca kriminalizira, a Ustavni sud je poništio taj entitetski zakon u julu 2022. godine. U julu 2021. godine, Republika Srpska je takođe kriminalizovala opisivanje ovog entiteta ili njegovih naroda kao agresora ili genocidne tvorevine, sa kaznama zatvora od 6 mjeseci do 5 godina; iako u protekloj godini nije prijavljen nijedan slučaj, takva kriminalizacija može da ima zastrašujući efekat na slobodu izražavanja.

Od Bosne i Hercegovine se očekuje da djeluje na suveren način kako bi promovisala okruženje pogodno za pomirenje u cilju prevazilaženja ratnog naslijeđa (ključni prioritet mišljenja 5). Parlament bi trebao raspravljati i mijenjati krivični zakon kako bi regulisao negiranje genocida i veličanje ratnih zločinaca u skladu sa Okvirnom odlukom Vijeća o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije kaznenopravnim sredstvima iz 2008. godine.

Poduzeti su neki pozitivni koraci na lokalnom nivou. U novembru 2021. godine Grad Sarajevo je na Kazanima postavio spomen obilježje u čast 17 srpskih civilnih žrtava rata. Brčko distrikt odlučio je izgraditi zajedničko spomen-obilježje svim civilnim žrtvama rata, drugo u cijeloj zemlji, a u julu 2022. godine usvojio je Zakon o civilnim žrtvama rata. S druge strane, u maju 2022. policija je zabranila marš na 30. godišnjicu etničkog čišćenja Prijedora („bijeje trake“).

Pitanje *nestalih osoba* koje još uvijek nije riješeno izaziva zabrinutost. Još uvijek se 7 500 ljudi vodi kao nestalo do juna 2022. kao rezultat sukoba, od kojih je 70 identifikovano 2021. godine, a još 127 u prvoj polovini 2022. godine. Potrebni su dodatni naponi na regionalnom nivou kako bi se ovo pitanje riješilo. Nije bilo napretka u uspostavljanju fonda za podršku porodicama nestalih lica, kako je predviđeno zakonom, kao ni u poboljšanju rada Instituta za nestala lica i forenzičkih kapaciteta na državnom nivou. Potrebno je izmijeniti Zakon o nestalim licima.

Nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavstva sa *acquisem* o **zaštiti podataka**, uključujući Opštu uredbu o zaštiti podataka. Predsjedništvo je u avgustu 2022. ratifikovalo Protokol 223 o izmjenama i dopunama Konvencije Vijeća Evrope za zaštitu pojedinaca u pogledu automatske obrade ličnih podataka. Nisu preduzeti koraci da se Agencija za zaštitu ličnih podataka učini nezavisnijom niti da se povećaju njeni ljudski i finansijski resursi neophodni za efikasno obavljanje zadataka i vršenje ovlašćenja. Agencija treba da uspostavi bolju ravnotežu između zaštite privatnosti i ciljeva od opšteg javnog interesa, posebno slobode medija, izbornog integriteta i borbe protiv korupcije. Agencija je 2021. godine vodila 84 postupka po službenoj dužnosti (101 u 2020. godini). Zaprimila je 183 žalbe, izvršila 79 inspeksijskih nadzora i izdala devet prekršajnih naloga (u poređenju sa 168, 36 odnosno deset u 2020. godini). Pred Sudom Bosne i Hercegovine je u toku 19 upravnih postupaka protiv rješenja Agencije (17 u 2020. godini). Dok Parlament BiH mora konsultovati Agenciju o zakonskim prijedlozima, druge zakonodavne skupštine još nisu obavezne da to čine.

Sloboda misli, savjesti i vjeroispovijesti i dalje se generalno poštuje. I dalje se dešavaju slučajevi diskriminacije, govora mržnje i zločina iz mržnje na vjerskoj osnovi. Incidenti usmjereni na vjerske objekte također se nastavljaju, posebno u manjinskim i povratničkim područjima, kao što su pokazala dešavanja od 9. januara u Republici Srpskoj. U junu 2022. godine je oko 700 spomen-ploča s ispisanim imenima na mostarskom partizanskom groblju

uništeno vandalskim aktom velikih razmjera.

Sloboda izražavanja

Zabilježen je **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti slobode izražavanja. Zemlja nije **ostvarila napredak** u rješavanju ključnog prioriteta broj 12 iz Mišljenja o garanciji slobode izražavanja i medija i zaštiti novinara putem osiguranja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i nasilja nad novinarima i medijskim radnicima i osiguranja finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa. Zakonski okvir treba uskladiti sa evropskim i međunarodnim standardima i provesti ga u cijelosti. I dalje postoji politički uticaj na javne emitere, a njihova finansijska održivost nije osigurana. Zakon o javnom RTV sistemu nije proveden i propisi na entitetskom nivou još uvijek nisu usklađeni sa ovim Zakonom. Tokom izvještajnog perioda nastavljeni su politički pritisci, zastrašivanja novinara kao i fizički i verbalni napadi, ali za to nisu pokrenute odgovarajuće institucionalne mjere. Prošlogodišnje preporuke i dalje važe.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- osigurati zaštitu novinara i sistematske institucionalne mjere za rješavanje prijetnji i nasilja nad novinarima;
- osigurati finansijsku održivost i političku nezavisnost javnih emitera i uskladiti entitetske zakone s državnim zakonom o javnom RTV sistemu;
- usvojiti propise o transparentnosti vlasništva nad medijima i kriterijume javnog oglašavanja.

Zastrašivanje novinara

I dalje postoji ozbiljna zabrinutost zbog političkog pritiska, zastrašivanja i prijetnji novinarima. Polarizirana politička klima, stalni verbalni napadi i nacionalistička retorika stvorili su neprijateljsko okruženje za medije. Visoki političari su nastavili sa javnim napadima i omalovažavanjem novinara, analitičara i medijskih radnika, posebno žena. Vlasti i dalje umanjuju važnost ovog pitanja. Još uvijek nedostaje službeno prikupljanje podataka o prijetnjama i napadima na novinare i medijske radnike u cijeloj zemlji.

Udruženje novinara *BH Novinari* zabilježilo je 70 slučajeva kršenja novinarskih prava u 2021. godini (69 u 2020. godini, 56 u 2019. godini). Institucija ombudsmana je zaprimila devet žalbi (11 u 2020. godini, 18 u 2019. godini). Vijeće za online medije i štampu primilo je 509 žalbi na govor mržnje protiv novinara. Od vlasti se očekuje da brzo reaguju i pokažu nultu toleranciju za prijetnje ili napade na medije te da provode efikasne policijske istrage i sudske postupke koji bi doveli do konačnih osuda počinitelaca.

Pravno okruženje

Uprkos činjenici da je kleveta dekriminalizovana od 2002. godine, političari i javni službenici i dalje koriste građanske tužbe za zastrašivanje novinara. Kako bi spriječili okruženje koje novinare tjera na samocenzuru, sudovi bi trebali pojačati napore da osiguraju brzo procesuiranje predmeta klevete i dosljednost sudske prakse o dodjeli odštete. Zakonodavstvo o slobodnom pristupu informacijama i govoru mržnje je fragmentirano i nije u skladu sa međunarodnim i evropskim standardima. Zakonske odredbe o zaštiti podataka i pristupu informacijama i dalje se tumače na način koji štiti privatne, a ne javne interese. Opštinski propisi o javnom redu koji prijete administrativnim kaznama za online komentare (kao što je ona koja je uvedena u Cazinu u martu 2022. godine) dodatno sužavaju prostor za slobodu izražavanja.

Provedba propisa/institucije

Regulatornoj agenciji za komunikacije (RAK) još uvijek nedostaje potpuna politička i finansijska nezavisnost. Potrebno je revidirati proceduru za imenovanje rukovodstva agencije kako bi se poboljšala percepcija javnosti o njoj kao o neutralnom i nezavisnom tijelu. Mandat Vijeća RAK-a je istekao krajem 2017. godine; Skupština nije imenovala novo vijeće za cijeli mandat 2018-2022.

Javni emiter

Državni javni servis je u ozbiljnoj opasnosti od gašenja. Nakon godina uskraćivanja stabilnog finansiranja, *Radiotelevizija Bosne i Hercegovine* (BHRT) nije u mogućnosti isplatiti plate i dobavljače. Poreska uprava je privremeno blokirala račune BHRT-a u periodu mart-april 2022. godine zbog neizmirenog duga od 9 miliona eura. Ovo je rezultat neprimjenjivanja Zakona o javnom RTV sistemu iz 2003. godine, kao i nedosljednosti entitetskih zakona o radiodifuziji, posebno u pogledu naplate naknada. Od 2017. godine dug *Radio Televizije Republike Srpske* (RTRS) prema BHRT-u (preko 31,5 miliona eura) bio je predmet dugotrajnih sudskih sporova na entitetskim sudovima. Ova pitanja predstavljaju ozbiljnu prijetnju finansijskoj nezavisnosti i održivosti javnog RTV sistema.

Državni i entitetski javni emiteri i dalje su izloženi političkom uticaju, posebno kroz politički kontrolisane upravne odbore. Postoji zabrinjavajući trend autocenzure, pojačan u kontekstu agresorskog rata Rusije protiv Ukrajine. Parlament Federacije od 2013. godine nije popunio upražnjena mjesta u Upravnom odboru javnog emitera FTV niti imenovao direktora FTV -a. RTRS u Republici Srpskoj širi ruske i srbijanske dezinformacije, uključujući i one o ruskoj agresiji na Ukrajinu i o putu pristupanja Bosne i Hercegovine EU. Banjalučki telekom operator M-tel nastavio je prenositi signal kanala RT i Sputnjik, iako se Bosne i Hercegovine pridružila sankcijama EU prema Rusiji koje zabranjuju emitovanje sadržaja iz medijskih kuća koje kontroliše ruska država. (*Vidjeti Poglavlje 10 – Digitalna transformacija i mediji*)

Ekonomski faktori

Nisu preduzeti nikakvi koraci za usvajanje zakona o transparentnosti vlasništva nad medijima (uključujući sprečavanje skrivene koncentracije medija), niti propisa o oglašavanju ili kriterijumima za raspodjelu subvencija. Oglašivačke prakse javnih preduzeća, kao što su telekomunikaciona preduzeća, i marketinških agencija koje su u vezi sa političkim strankama takođe štetno djeluju na integritet medija. Lokalni emiteri koji dobijaju sredstva od lokalnih vlasti i dalje su podložni političkom pritisku i uticaju. Sve veći broj strateških tužbi protiv učešća javnosti (eng. SLAPP) dodatno podstiče autocenzuru. U 2021. godini su prijavljena su ovakva dva slučaja, sa izuzetno visokim odštetnim zahtjevima koji ugrožavaju finansijski opstanak medija.

Položaj novinarki i novinari je neravno pravan. Tokom pandemije, novinarki i medijske profesionalke bile su posebno suočene s indirektnom diskriminacijom i pretrpjele su teže profesionalne posljedice: više od 10% novinarki je u ovom periodu ostalo bez posla, a više od 95% njih je pretrpjelo materijalnu štetu.

Sloboda umjetničkog izražavanja

Sloboda umjetničkog izražavanja zagantovana je zakonima i generalno se poštuje. Ne prikupljaju se zvanični podaci o zastrašivanju umjetnika. Iako vlasti nisu formalno uvele ograničenja, okruženje za teme vezane za pomirenje je izazovno. Nagradivani film 2021. "Quo Vadis, Aida?" o genocidu u Srebrenici nije prikazan u bioskopima u Republike Srpske niti na javnom emiteru tog entiteta.

Internet

Samoregulacija internetskih medija ima ograničen učinak, a internetske platforme se i dalje koriste za širenje mržnje i dezinformacija. Vijeće za štampu i online medije primilo je 1 073 pritužbe u 2021. godini, gotovo sve vezane za onlajn sadržaj. Krivično gonjenje je ograničeno na krivično djelo izazivanja vjerske i nacionalne mržnje putem interneta ili društvenih mreža.

Profesionalne organizacije i uslovi rada

Novinarstvo u Bosni i Hercegovini je i dalje nesigurna profesija, s niskim platama i nesigurnim statusom. Radna prava se slabo poštuju, sindikalizacija je slaba, a ne postoje granski kolektivni ugovori za medijske radnike. Shodno tome, mnogi novinari primaju platu znatno nižu od prosjeka, a rade i prekovremeno. Kodeks za štampu Savjeta za medije ostaje osnova samoregulacije, ali njihovo poštivanje je i dalje neujednačeno.

Zakoni o **slobodi okupljanja** tek treba da budu usaglašeni u cijeloj zemlji i usklađeni sa evropskim standardima, posebno kada su u pitanju ograničenja i odgovornost organizatora. Zakon Brčko distrikta iz 2020. godine o slobodi okupljanja koji je usklađen sa evropskim standardima trebao bi se koristiti kao model u drugim nivoima vlasti. Treća Parada ponosa je održana u Sarajevu u junu 2022. godine. Ostvarivanje slobode okupljanja i dalje je ograničeno u Republici Srpskoj, gdje je u maju 2022. godine lokalna policija zabranila marš “bijelih traka” na 30. godišnjicu etničkog čišćenja u Prijedoru.

Sloboda udruživanja i dalje se generalno poštuje. Međutim, branitelji ljudskih prava koji se bave osjetljivim pitanjima (npr. borba protiv korupcije, prava žena, prava LGBTIQ osoba, migranti, životna sredina) i dalje su izloženi prijetnjama, uznemiravanju, verbalnom zlostavljanju i fizičkim napadima. Vlasti nisu uspjele da pravovremeno i sistematski osude i adekvatno istraže takve napade. Kao ključni prioritet, vlasti treba da promovišu povoljan i poticajan ambijent za civilno društvo i osiguraju efikasne konsultacije o razvoju zakonodavstva o slobodi udruživanja.

Pitanja rada i prava sindikata su obuhvaćena u Poglavlju 19 - Socijalna politika i zapošljavanje.

U pogledu **imovinskih prava**, nisu preduzeti nikakvi koraci da se ažuriraju i uvežu entitetske katastarske i zemljišne baze podataka i nije pronađeno rješenje za neriješene slučajeve povrata u posjed. Komisija za imovinske zahtjeve raseljenih lica i izbjeglica još nije nastavila s radom.

Kada je riječ o **politikama zabrane diskriminacije**, nije postignut nikakav napredak po pitanju usvajanja cjelodržavne strategije o ljudskim pravima i borbi protiv diskriminacije. Zakon o zabrani diskriminacije iz 2009. godine, koji ima za cilj potpuno usklađivanje sa *acquisem*, još uvijek se ne primjenjuje efikasno i nisu prikupljeni pouzdani podaci. Diskriminacija se i dalje ne prijavljuje u dovoljnoj mjeri. Slučajevi diskriminacije su se od početka 2021. godine počeli posebno registrovati u okviru Sistema za upravljanje predmetima kojim upravlja VSTV, koji bi trebao omogućiti prikupljanje podataka o svim kategorijama i vrstama diskriminacije kako je predviđeno zakonom.

Slučajevi diskriminacije se i dalje nedovoljno prijavljuju, posebno na radnom mjestu, a sudska praksa je pokazala nedostatak ujednačene primjene tereta dokazivanja, odugovlačenje postupaka i neizvršenja konačnih odluka. Institucija ombudsmana je u 2021. godini registrovala 173 predmeta (288 u 2020. godini, 206 u 2019. godini). Presuda ESLJP u predmetu *Sejdić*- još uvijek nije provedena. Sporovi oko obrazovanja se nastavljaju i nisu uspostavljena sistematska rješenja za osiguranje inkluzivnog i nedeskriminirajućeg obrazovanja. Zajednička jezgra nastavnih planova i programa još nije završena niti se primjenjuje na cijeloj teritoriji BiH, a

moćnost izučavanja nacionalne grupe predmeta je i dalje ograničena. Nije postignut napredak u otklanjanju prakse „dvije škole pod jednim krovom“, što predstavlja kršenje presude Vrhovnog suda FBiH iz 2014. godine. Nakon presude Ustavnog suda u julu, Vrhovni sud Federacije je u avgustu 2021. godine utvrdio diskriminaciju i u vezi sa praksom „dvije škole pod jednim krovom“ u Srednjobosanskom kantonu. Naziv „bosanski jezik“ nije priznat u školama u Republici Srpskoj, što dovodi do stalnih bojkota škola, a odgovarajuće odluke Ustavnog suda tek treba da se izvrše.

Odredbe o *zločinima iz mržnje* su usklađene u četiri krivična zakona u zemlji. Propisi na entitetskom nivou kvalifikuju govor mržnje kao kazneno djelo samo u slučaju izazivanja nacionalne, rasne i vjerske mržnje i još nisu usklađeni sa *acquisem* EU. Propusti da se djela identifikuju kao zločini iz mržnje kao i visok teret dokazivanja koji još uvijek otežava utvrđivanje namjere dovodi do podizanja malog broja optužnica i presuda. Zabilježena su 134 slučaja povezana s mržnjom na nacionalnoj osnovi u 2021. godini, a izrečeno je 8 osuđujućih presuda u 2021. godini (119 i 3 u 2020., 131 i 1 u 2019.). U toku je 13 suđenja. Sudska praksa o zločinima iz mržnje nije usklađena. Vlasti trebaju preduzeti konkretne mjere za suzbijanje govora mržnje, naročito u službenom diskursu. Vlasti ne prate i ne provode zabranu govora mržnje u onlajn medijima. Podneseno je 70 prijava i izrečeno 11 presuda, od kojih je 8 osuđujućih presuda, zbog govora mržnje u 2021. godini, dok je u 2020. godini bila 41 prijava i 2 osuđujuće presude. Konvencija Vijeća Evrope o sajber kriminalu i njen dodatni protokol se samo djelimično provodi.

Propisi o **rodnoj ravnopravnosti** tek treba da se usklade u cijeloj zemlji i efikasno provode. Zemlja ima Gender akcioni plan za period 2018-2022., koji je proveden prema planu u pogledu rješavanja nasilja u porodici. Međutim, potrebno je osigurati veće učešće i političku posvećenost provedbi ovog plana sa jasno definisanim koracima i postignućima, zadacima i odgovornostima. Takođe postoji akcioni plan o ženama, miru i sigurnosti, dok su širom zemlje uloženi značajni naponi kako bi se stvorilo okruženje koje će omogućiti veće učešće žena u policiji i vojsci. Iako njihov udio stalno raste, žene su nedovoljno zastupljene među nosiocima viših činova. Veće učešće žena u donošenju odluka i u bezbjednosnim i mirovnim institucijama, efikasan mehanizam sistema praćenja i odgovornosti, kao i adekvatno finansiranje iz budžeta za provođenje Akcionog plana ostaju prioriteta. Žene su nedovoljno zastupljene u politici i javnom životu. Procjene uticaja na ravnopravnost polova se ne provode u skladu sa zakonom. Rodni jaz u platama ostaje značajan i iznosi oko 25%. Tretman porodijskog, očinskog i porodičnog odsustva i dalje se razlikuje između entiteta i kantona. Institucionalni odgovor na rodno zasnovano nasilje treba poboljšati, uključujući zaštitne mjere, podršku žrtvama, pravnu pomoć i siguran smještaj. Bosna i Hercegovina treba ubrzati procesuiranje zločina seksualnog nasilja, osigurati odštetu ženama žrtvama ratnih zločina i osigurati zaštitu svjedoka. Prikupljanje podataka treba poboljšati kako bi se omogućio razvoj dobrih politika usmjerenih na ključne rodne razlike te kako bi se obezbijedili relevantni podaci o rodno zasnovanom nasilju. Pandemija se najnegativnije odrazila na ekonomsko blagostanje žena i djevojčica. (Vidjeti i poglavlja 19 i 28 o ženama žrtvama trgovine ljudima, vidjeti poglavlje 24)

Što se tiče **prava djeteta**, Bosna i Hercegovina treba izraditi i usvojiti novi akcioni plan o zaštiti djece koji će zamijeniti onaj za period 2015-2018. Institucija ombudsmana je u 2021. godini primila 190 žalbi o pravima djeteta (190 u 2020, 198 u 2019.). Bez roditeljskog staranja u 2020. godini bilo je 1 103 djece (1 623 u 2019.), od kojih su mnoga djeca sa smetnjama u razvoju. Prelaz na zbrinjavanje u zajednici sporo napreduje. Kako bi se osigurao najbolji interes djeteta i izbjegla institucionalizacija, potrebne su mjere za sprječavanje razdvajanja porodica i obezbjeđivanje hraniteljstva i alternativnih rješenja, kao i podrška djeci koja napuštaju ustanove za zbrinjavanje u dobi od 18 godina. Eksploatacija djece i dječje prosjačenje i dalje ozbiljno zabrinjavaju i potrebno hitno rješavanje ovih pitanja. Nedovoljno prijavljivanje slučajeva

nasilja nad djecom zabrinjava. Neka djeca ostaju bez obaveznog zdravstvenog osiguranja. Marginalizovane grupe, kao što su Romi, suočavaju se sa višestrukim oblicima diskriminacije, što pogađa djevojke i žene na poseban način. Vlasti moraju pojačati napore na prikupljanju preciznih i dosljednih podataka o nasilju nad djecom i dječjem siromaštvu. Djeca migranti bez pratnje suočavaju se sa specifičnim izazovima, kao što su pristup sigurnom smještaju i postupci za davanje azila. U 2021 godini je identifikovano 1 878 djece migranata bez pratnje (351 u 2020., 533 u 2019.). Za 817 djece su imenovani zakonski staratelji (987 u 2020., 304 u 2019.). Hitno se moraju naći alternative za zadržavanje nezakonitih migrantskih porodica sa djecom i mora se osigurati registracija rođenja djece migranata bez dokumenata.

Bosna i Hercegovina treba ojačati pravosuđe prilagođeno djeci, uključujući djecu koja pripadaju manjinama, djecu migrante i djecu sa smetnjama u razvoju. Entitetski zakoni o **maloljetničkom pravosuđu** nisu u potpunosti provedeni niti međusobno usklađeni. Nepostojanje posebnih odjela za maloljetnike tokom istražnog pritvora u policijskim stanicama i dalje predstavlja ozbiljno kršenje međunarodnih standarda. Potrebno je pojačati korištenje alternativnih mjera kako bi se osiguralo da se pritvor koristi samo kao krajnja mjera. Maloljetnicima su dostupne samo ograničene mjere reintegracije nakon puštanja iz pritvora. Do jula 2022. godine u zatvorima je bilo 29 maloljetnika (22 do septembra 2021, 39 do decembra 2021.).

Osobe sa invaliditetom ostaju među najugroženijim grupama i nije bilo napretka u rješavanju problema koji su prethodno identifikovani, uključujući u pogledu lišavanja pravne sposobnosti, diskriminacije na osnovu statusa, pristupačnosti objekata. Oba entiteta su usvojila strateške okvire za osobe sa invaliditetom. Zakon i dalje dozvoljava da osobe sa invaliditetom budu lišene poslovne sposobnosti u sudskom postupku – kršeći međunarodne konvencije. Država treba da pređe sa pristupa zasnovanog na statusu (prioritet imaju ratni veterani i civilne žrtve rata) na pristup zasnovan na potrebama, sa jedinstvenom definicijom invaliditeta i usklađenim kriterijumima za invaliditet, pravima i standardima socijalne zaštite širom zemlje. Osobe sa invaliditetom i dalje se suočavaju sa preprekama u pristupu obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti i socijalnoj pomoći. Pitanje pristupačnosti javnim zgradama potrebno je rješavati na sistematski način. Vijeće za osobe sa invaliditetom treba dalje da se angažuje u svim relevantnim procesima. Vlasti takođe moraju poboljšati prikupljanje podataka, uključujući rodno razvrstane podatke.

Djeca sa smetnjama u razvoju i dalje su jedna od najmarginalizovanijih i najisključenijih grupa, suočena sa stigmom i diskriminacijom, te neadekvatnim uslugama, posebno u zdravstvu i obrazovanju. Mnogi su i dalje smješteni u zavode što predstavlja teško kršenje njihovih prava i međunarodnih konvencija. Institucionalizacija djece negativno utiče na njihov razvoj i učesće u društvu i izlaže ih maltretiranju i zlostavljanju. Još uvijek ne postoji strategija deinstitutionalizacije koja bi omogućila multisektorsku podršku djeci i odraslima, uključujući izgradnju kapaciteta i jačanje ljudskih resursa javnih službi. (*Vidjeti i Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje*)

Vijeće ministara je u julu 2022. godine usvojilo Akcioni plan o **pravima lezbejki, homoseksualaca, biseksualnih, transrodnih, interseksualnih i queer (LGBTIQ) osoba (LGBTIQ)** koji je napravljen 2020. godine. Za postizanje njegovih ciljeva potreban je aktivan i uporan angažman. Iako je zakonodavstvo usklađeno i uključuje odredbe o zločinima iz mržnje na osnovu seksualne orijentacije i rodnog identiteta, efikasna primjena odredaba krivičnog zakona kroz procesuiranje zločina iz mržnje i govora mržnje prema LGBTIQ osobama i dalje je nedovoljna. Socijalna i ekonomska prava istospolnih parova, uključujući pravo na porodični život, nisu priznata. Izvještaj koji identifikuje neophodne zakonske izmjene za rješavanje ovog pitanja još uvijek čeka na usvajanje od strane Vlade Federacije BiH od aprila 2021. godine. Društvena uključenost interpolnih i transrodnih osoba, koje su posebno marginalizovane, tek

treba da se poboljša. U aprilu 2022. godine, Općinski sud u Sarajevu donio je prvostepenu presudu kojom je po prvi put utvrdio kršenje zakona o zabrani diskriminacije LGBTIQ osoba u predmetu koji se odnosi na govor mržnje na internetu od strane izabranog kantonalnog predstavnika. Treća Parada ponosa je održana u Sarajevu 25. juna 2022. godine. Sarajevski otvoreni centar dokumentovao je 14 incidenata mržnje prema LGBTIQ osobama u 2021. godini, uključujući slučajeve nasilja u porodici.

Procesna prava osumnjičenih, optuženih, svjedoka i žrtava se generalno poštuju, iako je pristup i dalje neujednačen u cijeloj zemlji. Četiri zakona o krivičnom postupku tek treba dodatno usaglasiti, a njihova primjena je nedosljedna. Pravo na neposredan pristup advokatu dok je u policijskom pritvoru od suštinskog je značaja za procesna prava i Bosna i Hercegovina treba poduzeti efikasne mjere kako bi to osigurala. Zakoni za zaštitu prava na suđenje u razumnom roku čekaju usvajanje na državnom nivou i u Federaciji BiH. Ovo je ključno za rješavanje sistemskih kršenja i osiguranje prava na efikasan pravni lijek, u skladu sa presudama Ustavnog suda.

Bez sveobuhvatnog pokrića i jasnih minimalnih zajedničkih standarda, pravo na pravnu pomoć i dalje se nejednako omogućava, na štetu najugroženijih. Pravni okvir treba upotpuniti usvajanjem zakona u Federaciji BiH i Srednjobosanskom kantonu. Potrebna je procjena potreba kako bi se identifikovale i riješile glavne praznine i osigurao efikasan jednak pristup pravdi za sve, bez obzira na mjesto stanovanja. Bosna i Hercegovina ima najveći budžet za pravnu pomoć i broj predmeta po stanovniku u regionu sa 712 slučajeva u 2020., što je dvostruko više od medijane zapadnog Balkana koja iznosi 306, iako je zabilježen pad broja ovih slučajeva u odnosu na 2018. godinu kada ih je bilo 876.

Učešće pripadnika nacionalnih **manjina u političkom i javnom životu** i dalje je slabo. Nije postignut napredak u usvajanju cjelodržavne strategije o nacionalnim manjinama. Međuetnički odnosi u zemlji i dalje su krhki. Preporuke iz 4. Ciklusa pregleda Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina iz novembra 2017. godine prema kojima vlasti treba da osude izjave političara i javnih ličnosti koje izazivaju međunacionalnu mržnju i da preduzmu mjere za promociju međukulturalnog dijaloga i razumijevanja ostaju i dalje na snazi. Vijeće nacionalnih manjina u Brčko distriktu osnovano je u maju 2022. godine. Vijeća nacionalnih manjina bi trebala postati aktivnija u razvoju praktičnih, političkih i zakonodavnih inicijativa. Institucija ombudsmana je u 2021. godini zaprimila tri tužbe vezane za manjinska prava (u odnosu na tri u 2020. i sedam u 2019. godini) i dala jednu preporuku.

Romi su najugroženija manjina i u najnepovoljnijem položaju. Antiromski stereotipi i predrasude, diskriminacija i anticiganstvo i dalje ometaju njihovu društvenu uključenost.

Romkinje se posebno suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije. Često im nedostaju resursi, pristup uslugama, svijest o njihovim pravima i informacije o mehanizmima zaštite. Prava Romkinja krše se i u slučajevima nasilja u porodici, ranih brakova, trgovine ljudima i radne eksploatacije djece.

Kao jedna od 17 zvanično priznatih nacionalnih manjina, Romi su zaštićeni Zakonom o zabrani diskriminacije. Vijeće ministara je u aprilu 2022. usvojilo cjelodržavni Akcioni plan za socijalno uključivanje Roma i Romkinja 2021-2025., koji uključuje zabranu diskriminacije i borbu protiv anticiganizma, stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje, obrazovanje i zdravstvenu zaštitu. Strateški ciljevi i mjere plana su u velikoj mjeri usklađeni sa Poznanjskom deklaracijom. Provedba Akcionog plana zahtijevat će odgovarajuća sredstva sa svih nivoa vlasti, čime će se preokrenuti trend pada, kao i stalno praćenje, uključujući i od strane savjetodavnog Odbora za Rome. Ukupno 12 mjesnih zajednica pristupilo je reviziji svojih lokalnih akcionih planova za Rome.

Po završetku mapiranja, 26 gradova i opština identifikovalo je probleme u vezi sa neformalnim naseljima i stambenim jedinicama. Nije postignut napredak u razvoju metodologije za prikupljanje podataka niti u razvoju politike za legalizaciju prakse neformalne ekonomije koja se tiče Roma. Diskriminacija pri zapošljavanju i dalje je raširena, sa veoma visokim stopama nezaposlenosti. Stope upisa u obavezno obrazovanje su porasle, ali je broj onih koji su napustili školu i dalje veoma visok. Iako razredi ili škole nisu segregirani, nema nastave na romskom jeziku niti nastave romskog jezika, a svijest o romskoj kulturi među ostatkom stanovništva je veoma ograničena. Oko dvije trećine Roma ima pristup zdravstvenoj zaštiti. Djeca koja ne idu u školu i stariji Romi suočavaju se s najvećim problemima. Proces građanske registracije je dobro napredovao, izrađena je mapa puta za okončanje apatridije. Nisu poduzeti nikakvi koraci da se uklone administrativne prepreke, uključujući i zahtjev u pogledu boravišta zbog prijave rođenja i pristupa zdravstvenoj zaštiti i obrazovanju, kao i priznavanje dokumenata za djecu rođenu u inostranstvu. Tokom pandemije, vlasti su podržavale najugroženije, ali sredstva dodijeljena za podršku socijalnoj uključenosti Roma bila su prepolovljena.

Bosna i Hercegovina ima oko 100 000 **izbjeglica i interno raseljenih osoba** nakon sukoba 1990-ih godina, pri čemu još uvijek 1 099 porodica (2 810 osoba) i dalje živi u kolektivnim centrima i alternativnom smještaju. Manjinski povratnici su najčešće izloženi govoru mržnje i zločinu iz mržnje na nacionalnoj osnovi, kao što su pokazala dešavanja od 9. januara u Republici Srpskoj. Revidirana strategija iz 2010. za implementaciju Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma još uvijek nije u potpunosti provedena. Kako bi završila proces povratka i ispunila svoju obavezu da omogući zatvaranje Aneksa VII, Bosna i Hercegovina treba osigurati punu saradnju između svih nivoa vlasti kako bi osigurala poštivanje prava povratnika i uskladila njihov pristup uslugama i resursima. Država treba da obezbijedi i adekvatnu humanitarnu pomoć i zaštitu (uključujući smještaj, hranu i medicinsku pomoć) i efikasan pristup postupku dobijanja azila za tražioce azila i migrante koji su prisutni na njenoj teritoriji od 2018. godine. Trebalo bi ukloniti proizvoljna ograničenja ljudskih prava stranaca, uključujući ograničenja kretanja uvedena tokom pandemije, te osigurati poštivanje načela *zabrane protjerivanja*. (Vidjeti i Poglavlje 24).

2.2.2 Poglavlje 24 - Pravda, sloboda i sigurnost

EU ima zajednička pravila za kontrolu granica, vize, boravišne i radne dozvole, vanjske migracije i azil. Schengenska saradnja znači uklanjanje graničnih kontrola unutar EU. Države članice EU saraduju i sa Bosnom i Hercegovinom u borbi protiv organizovanog kriminala i terorizma, u pitanjima sudstva, policije i carina, u čemu podršku pružaju agencije EU za pravosuđe i unutrašnje poslove.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** za provođenje *acquisa* EU u ovoj oblasti. **Ograničen napredak** je postignut u ovom poglavlju, naročito u pogledu ključnog prioriteta 8 iz Mišljenja, koji se odnosi na upravljanje migracijama i azilom. Poduzeti su dalji značajni koraci ka uspostavi održivog sistema upravljanja migracijama. Ministarstvo sigurnosti je nastavilo s naporima u poboljšanju koordinacije i preuzimanju odgovornosti za upravljanje migracijama, što bi trebali podržati svi nivoi vlasti. Prošlogodišnje preporuke još uvijek nisu provedene. Bosna i Hercegovina ima nekoliko važećih strategija, a zakoni u nekim oblastima uglavnom su usklađeni sa *acquisem* EU. Međutim, zakoni u cijeloj zemlji nisu međusobno usklađeni, a institucionalna saradnja i koordinacija su i dalje slabe. Kao rezultat toga, provedba je često neujednačena i nezadovoljavajuća.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

→ usvojiti i provesti Strategiju za sprečavanje i borbu protiv terorizma i nasilnog ekstremizma (2021-2026.), te hitno usvojiti i započeti s provedbom propisa o sprečavanju pranja novca i

finansiranja terorizma (SPN/FT) u skladu s *acquisem* EU, kako bi se izbjegla mogućnost ponovnog stavljanja na "sivu listu", tj. stavljanja na listu kao jurisdikcije pod pojačanim nadzorom zbog strateških nedostataka u pogledu SPN/FT od strane međunarodnog organa za uspostavljanje standarda, Radne grupe za finansijske mjere protiv pranja novca (FATF), a nakon procjene regionalnog organa, Odbora stručnjaka za procjenu mjera protiv pranja novca i finansiranja terorizma (MONEYVAL);

- hitno usvojiti i provesti strategiju i akcioni plan o migracijama; osigurati efikasnu koordinaciju upravljanja granicom i kapaciteta upravljanja migracijama, uključujući pravednu raspodjelu prihvatnih kapaciteta između oba entiteta i svih kantona; te garantovati efikasniji pristup postupcima za dobijanje azila;
- usvojiti akcioni plan o drogama; poboljšati mehanizme civilnog nadzora nad policijom, na svim nivoima; dosljedno imenovati direktore policije na osnovu zasluga; izvršiti potpuno usklađivanje s listom EU trećih zemalja kojima je potrebna viza.

Borba protiv organizovanog kriminala

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi/na određenom nivou pripremljenosti u borbi protiv organizovanog kriminala. Nije ostvaren napredak u rješavanju ključnog prioriteta 7 iz Mišljenja o borbi protiv organizovanog kriminala i prošlogodišnjih preporuka, koje su i dalje na snazi. Bosna i Hercegovina ima nekoliko važećih strategija, i to u oblasti trgovine ljudima i integrisanog upravljanja granicom. Međutim, pravni okvir u cijeloj zemlji nije usklađen. Postoje sistemski nedostaci u operativnoj saradnji policijskih agencija zbog neusklađenih krivičnih zakona u zemlji, slabe institucionalne koordinacije i veoma ograničene razmjene obavještajnih podataka. Kriminalne organizacije koje djeluju u zemlji zloupotrebljavaju zakonske i administrativne nedostatke. Policija je podložna političkim uplitanjima. Finansijske istrage i oduzimanje imovine su izuzetno neefikasni. Proaktivni pristup je ključan za borbu protiv uplitanja kriminala u političke, pravne i ekonomske sisteme. Bosna i Hercegovina treba intenzivirati saradnju sa Eurojustom i Europolom. Imenovan je nacionalni koordinator za Evropsku multidisciplinarnu platformu protiv kriminalnih prijetnji (EMPACT).

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- usvojiti i provesti strategiju i akcioni plan za borbu protiv organizovanog kriminala, na osnovu nove usvojene procjene teškog i organizovanog kriminala (SOCTA); provesti nacionalnu strategiju o trgovini ljudima i poboljšati upućivanje na adekvatnu podršku žrtvama;
- pojačati institucionalnu suradnju između policijskih agencija, kao i sa tužilaštvima i sudovima, naročito uspostavom specijalizovanih istražnih timova iz više agencija za potrebe složenih slučajeva; poboljšati zajednički/ standardizovani pristup bazama podataka i sigurnu/pravovremenu razmjenu podataka; jačati finansijske istrage; usvojiti standardne procedure rada za pokretanje finansijskih istraga;
- finalizovati uspostavu potpuno funkcionalne nacionalne kontakt-tačke za saradnju sa Europolom, potpisati sporazum o saradnji sa Eurojustom i uspostaviti centralnu tačku za vatreno naoružanje.

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

U BiH postoji više različitih policijskih tijela, od kojih 15 imaju istražna ovlaštenja. U 2021. godini, na 100.000 stanovnika u zemlji bilo je 438 policijskih službenika, u poređenju sa prosjekom EU od 333 (Eurostat, 2018-2020.).

Ograničen napredak je ostvaren u međusobnom usklađivanju **propisa koji se tiču policije** na svim nivoima, što otežava efikasnu policijsku odgovornost, integritet i saradnju. Stručnost i odgovornost policijskih agencija mora se znatno poboljšati. Ostvaren je ograničen napredak u osiguravanju da imenovanja i unapređenja od strane nezavisnih odbora budu zasnovana na zaslugama i transparentna, bez političkog uplitanja, naročito za ključne rukovodeće pozicije kao i za članove nezavisnih parlamentarnih odbora. Političko uplitanje i dalje je razlog za zabrinutost. Žene su još uvijek nedovoljno zastupljene na rukovodećim položajima. Nepoštovanje vladavine prava i demokratskih principa, uključujući političko uplitanje, i dalje predstavlja veliki problem. Usvojene izmjene i dopune Zakona o unutrašnjim poslovima i Zakona o policijskim službenicima u Hercegovačko-neretvanskom kantonu izazvale su zabrinutost. Ove izmjene i dopune su dovele do toga da etnički kriteriji imaju prednost nad profesionalnim kriterijima prilikom izbora u policijsku službu, što može uticati na nezavisnost i profesionalnost policijske uprave.

Pravni okvir za **borbu protiv organizovanog kriminala** je samo djelimično usklađen sa *acquisem* EU. Posebno je zabrinjavajuće da od 2010. godine, i pored nekoliko zakonskih inicijativa, Bosna i Hercegovina nije razvila kapacitete za upravljanje oduzetom imovinom na državnom nivou. Produžena oduzimanja imovine i oduzimanja imovine trećoj strani su moguća, ali se rijetko primjenjuju. U 2021. godini, produženo oduzimanje imovine je predloženo u sedam predmeta i jednoj prvostepenoj odluci, a sudovi nisu donijeli ni jednu drugostepenu odluku. Oduzimanje imovine trećoj strani predloženo je u deset predmeta, a donesene su tri prvostepene sudske odluke i dvije drugostepene sudske odluke. Zemlja bi trebala uspostaviti ili imenovati ured za upravljanje oduzetom imovinom koji će biti nadležan za identifikaciju i praćenje imovine stečene kriminalom kako bi se povećala efikasnost i olakšala operativna saradnja sa državama članicama EU. Potrebno je intenzivirati borbu protiv mreža transnacionalnog organizovanog kriminala.

Propise o **trgovini ljudima** treba dodatno uskladiti sa *acquisem* EU, naročito u pogledu sankcija. Strategija za period 2020-2023. postoji i provodi se. Bosna i Hercegovina treba intenzivirati napore u pogledu sprečavanja i borbe protiv trgovine ljudima. Potrebno je poboljšati ranu identifikaciju žrtava i njihovo upućivanje u odgovarajuće službe podrške, pomoći i zaštite.

Bosna i Hercegovina treba dodatno uskladiti propise o **sajber kriminalu** sa *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina je strana potpisnica Budimpeštanske konvencije o sajber kriminalu i trebala bi potpisati njen Drugi dodatni protokol o pojačanoj saradnji i otkrivanju elektronskih dokaza, koji je otvoren za potpisivanje u maju 2022. godine. Bosna i Hercegovina se uskladila sa stajalištem EU u pregovorima o Konvenciji Ujedinjenih nacija o sajber kriminalu. Bosna i Hercegovina treba dovršiti strateški okvir za borbu protiv sajber kriminala; strategija postoji samo u Republici Srpskoj.

Propise o **civilnom posjedovanju oružja** treba međusobno uskladiti, te dodatno uskladiti sa *acquisem* EU. Novi propisi bi trebali biti urađeni po uzoru na Zakon o oružju Unsko-sanskog kantona iz 2021. godine, koji je uglavnom u skladu sa *acquisem* EU. Zakonodavni okvir o eksplozivima za civilnu upotrebu i transport opasnih materija i dalje je rascjepkan, te ga treba kompletirati i uskladiti sa *acquisem* EU u cijeloj zemlji, što se odnosi i na standarde za označavanje i deaktiviranje.

Propise o **borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma** koji su usklađeni sa Četvrtom i Petom direktivom EU o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma (SPN/FT) treba hitno usvojiti. Potrebno je izraditi ažuriranu procjenu rizika, a nakon toga i akcioni plan. Nedostatak tih propisa otežava kapacitet zemlje da se, između ostalog, bori protiv terorizma i sprečava nasilni ekstremizam. Ako se ne poduzmu ovi neophodni koraci, postoji realna

moćnost da će Bosna i Hercegovina ponovo biti uvrštena na listu kao jurisdikcija pod pojačanim nadzorom zbog strateških nedostataka u pogledu SPN/FT od strane međunarodnog organa za uspostavljanje standarda, Radne grupe za finansijske mjere protiv pranja novca, a nakon procjene regionalnog organa MONEYVAL.

Bosni i Hercegovini nedostaje strateški okvir za borbu protiv **teškog i organizovanog kriminala**. Bosna i Hercegovina treba da usvoji novu strategiju i akcioni plan koji su zasnovani na nedavno usvojenoj **procjeni prijetnji teškog i organizovanog kriminala** (SOCTA), u skladu sa metodologijom Europol.

Bosna i Hercegovina treba pokazati rezultate u provođenju Strategije i akcionog plana za kontrolu **malog oružja i lakog naoružanja** 2021-2024., kao i provođenju Mape puta za održiva rješenja kontrole oružja na zapadnom Balkanu (WB SALW Control Roadmap).

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2021. provedene su 53 istrage o **organizovanom kriminalu** sa 735 osumnjičenih, podignuto je 28 optužnica sa 190 optuženika, donesene 22 presude sa 134 osuđena i 23 oslobađajuće presude. Ovo predstavlja povećanje u odnosu na 2020. godinu (359 osumnjičenih, 22 optužnice sa 103 optuženika i sedam presuda sa 54 osuđenika). U osam slučajeva zaključene su nagodbe sa 90 lica (četiri slučaja i 27 nagodbi u 2020. godini). U 2021. bilo je 181 naređenje za sprovođenje istrage o kibernetičkom kriminalu protiv 198 lica, uključujući istrage o seksualnom zlostavljanju djece preko interneta (125 istraga protiv 129 lica u 2020. godini), sa 54 optužnice protiv 65 lica (41 optužnica protiv 45 lica u 2020. godini). Broj osuđujućih presuda u 2021. i dalje je veoma nizak, sa 43 osuđujuće presude za 51 lice (26 presuda za 31 lice u 2020.), od čega je 25 osuđujućih presuda za 27 lica rezultiralo uslovnom kaznom (58%).

Neusklađenost krivičnih zakona u zemlji ozbiljno otežava efikasno razbijanje kriminalnih organizacija, a što je dodatno pogoršano slabom institucionalnom koordinacijom. Iako je ostvaren određen napredak u provođenju zajedničkih operacija u borbi protiv teškog kriminala, još uvijek postoji sistemski nedostatak operativne saradnje i ograničena razmjena obavještajnih podataka na nekim nivoima. Postignut je određen napredak u pogledu saradnje i razmjene kriminalističkih podataka između policijskih agencija u Bosni i Hercegovini i policijskih agencija u regionu. Nepostojanje registra stvarnih vlasnika kojem nadležni organi mogu pristupiti bez ograničenja doprinosi navedenim problemima.

Ne postoji sveobuhvatna politika za provođenje pravovremenih i sistematskih **finansijskih istraga**, a tamo gdje se one provode, rezultati nisu bili značajni. Visoko sudsko i tužilačko vijeće je izdalo smjernice za glavne tužioce o obaveznom pokretanju finansijskih istraga u predmetima korupcije, organizovanog kriminala i pranja novca. Ove smjernice je potrebno pratiti i efikasno provoditi. U 2021. je provedena 61 istraga o pranju novca (134 u 2020.), koja je uključivala 222 lica, 49 potvrđenih optužnica protiv 66 osumnjičenih (125 u 2020.) i 55 osuđujućih presuda protiv 70 optuženika (odnosno 120 presuda protiv 123 optuženika u 2020.). Protiv 15 lica izrečeno je sedam zatvorskih kazni, a protiv 55 lica 48 novčanih kazni.

Jedinica za finansijske istrage u **Državnoj agenciji za istrage i zaštitu** (SIPA) treba efikasnije izvršavati svoje nadležnosti. U 2021. godini, SIPA je nadležnim tužilaštvima dostavila 12 prijava protiv 25 fizičkih i osam pravnih lica, zbog sumnje da su počinili krivična djela finansijskog kriminala, uključujući pranje novca, u iznosu od 5,5 miliona eura. Za pranje novca kao samostalno krivično djelo, u 2021. godini provedene su 33 istrage protiv 36 lica, 34 potvrđene optužnice protiv 35 lica, 41 osuđujuća presuda protiv 42 lica, od čega je samo jedno lice osuđeno na zatvorsku kaznu.

Alati za **zamrzavanje, upravljanje i oduzimanje imovine stečene krivičnim djelom** nisu dovoljno efikasni. Oduzimanje ovakve imovine treba postati strateški prioritet u borbi protiv

organizovanog kriminala, terorizma i korupcije na visokom nivou. Zamrzavanje imovine treba sistematičnije koristiti, a upravljanje oduzetom imovinom treba poboljšati. Policijski organi trebaju prikupljati i analizirati podatke o zapljeni i oduzimanju imovine i koristiti kao alat za poboljšanje efikasnosti sankcija. Vrijednost zaplijenjenih sredstava u skladu sa prvostepenim i pravosnažnim sudskim presudama u 2021. godini iznosila je preko 4 miliona eura u poređenju sa preko 11,5 miliona eura u 2020. godini.

Proaktivne istrage koje započinju **policijskim radom zasnovanim na obavještajnim podacima** i dalje su rijetke u poređenju sa onima pokrenutim na osnovu primljenih dojava. Nedovoljna sistemska saradnja između policijskih agencija i dalje ozbiljno utiče na kvalitet istraga, iako je postignut određen napredak u pogledu policijskih operacija više agencija usmjerenih na teška krivična djela.

Postoje mehanizmi praktične **saradnje između tužilaštava i policije**, ali su potrebna strukturalna poboljšanja kako bi se garantovala efikasnija reakcija sudstva, spriječila kašnjenja u postupku i uvele dobre prakse. Neefikasna saradnja između policije i tužilaca spriječila je suđenja, uključujući jedan slučaj korupcije u koji je umiješan političar na visokom nivou. Potrebno je unaprijediti kvalitet izvještaja, prikupljanje, analizu i razmjenu podataka, te kapacitete specijalizovanih zajedničkih timova. Potrebno je uložiti dodatne napore u pogledu komunikacije, koordinacije i razmjene informacija.

Sistem elektronske razmjene podataka iz evidencija policijskih institucija i tužilaštava treba biti u potpunosti funkcionalan i spreman da ga koriste svi potpisnici Sporazuma iz 2009. Forenzički kapaciteti su i dalje rascjepkani. Ne postoji cjelodržavna baza DNK podataka, a kapaciteti za profiliranje DNK su ograničeni. Nije uspostavljena brza razmjena forenzičkih podataka sa drugim zemljama. Oдавно je trebalo uvesti novi automatizovani informacioni sistem otisaka prstiju (AFIS). Iako je propisan zakonom, ne postoji efikasan, koordinisan i dosljedan cjelodržavni pristup u pogledu angažovanja tajnih istražilaca. Potrebno je poboljšati korištenje posebnih istražnih radnji; potrebna je i odgovarajuća oprema i osoblje.

Ugovor o operativnoj i strateškoj saradnji sa **Europolom** iz marta 2017. se još uvijek ne provodi u potpunosti; kontakt tačka još uvijek nije operativna, iako se ulažu izvjesni naponi. Stoga se razmjena informacija sa Europolom i dalje obavlja putem odjela u sklopu Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH, čiji mandat je istekao i sa kojim je RS suspendovao operativnu saradnju. Potpuna operativnost kontakt-tačke za Europol omogućuje nastavak direktne saradnje između Europola i svih policijskih organa u zemlji, a što će policijskim organima u zemlji omogućiti da koriste usluge i operativne alate Europola. U aprilu 2022. godine, Vijeće ministara BiH je odobrilo postavljenje oficira za vezu za Europol u Hagu; to još uvijek zavisi od potpune uspostave kontakt tačke. Poruke su se razmjenjivale putem sistema Mrežne aplikacije za sigurnu razmjenu informacija (SIENA). Potrebno je nastaviti uvođenje SIENA konekcija u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina nema pristup SIENA bazi podataka o borbi protiv terorizma. U 2021. broj novih slučajeva otvorenih u okviru saradnje sa Europolom se smanjio na 1 022 (1 112 slučajeva u 2020. godini). Učešće Bosne i Hercegovine u analitičkim projektima Europola trenutno je pauzirano, a korištenje Europolovih proizvoda i usluga bilo je veoma ograničeno.

Bosna i Hercegovina učestvuje u Evropskoj multidisciplinarnoj platformi protiv kriminalnih prijetnji (EMPACT). U 2022. zemlja se obavezala da učestvuje u devet operativnih akcija u okviru pet od ukupno 15 operativnih akcionih planova EMPACT (16 u 2021.). Bosna i Hercegovina je imenovala nacionalnog koordinatora za EMPACT.

Bosna i Hercegovina je nastavila da aktivno učestvuje u Danima zajedničke akcije (JAD) EMPACT-a. To uključuje (i) JAD Jugoistočna Evropa 2021., koja promovise bližu saradnju u borbi protiv trgovine vatrenim oružjem, krijumčarenja migranata i trgovine drogama; (ii) JAD

Mobile 4, koja je usmjerena na krivična djela vezana za motorna vozila, uključujući krijumčarenje ukradenih vozila i rezervnih dijelova preko vanjskih granica, i povezano krivotvorenje dokumenata; i (iii) JAD Danube 6, koja je usmjerena na borbu protiv krijumčarenja migranata, trgovine ljudima i krivotvorenja dokumenata.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije potpisala Sporazum između strana potpisnica Konvencije o policijskoj saradnji u Jugoistočnoj Evropi o automatizovanoj razmjeni DNK podataka, daktiloskopskih podataka i podataka o registraciji vozila, niti sporazum o njegovoj provedbi.

Propisi o **trgovini ljudima** trebaju biti dodatno usklađeni s *acquisem* EU, naročito dio o kaznama. U 2021. godini otkriveno je 56 potencijalnih žrtava trgovine ljudima (49 djece i sedam odraslih u poređenju sa 70 djece i 34 odraslih u 2020. godini). Osuđeno je 26 počinitelja u 2021. godini, a izdato je 50 istražnih naloga protiv 60 lica. Bosna i Hercegovina još uvijek nema potpuno funkcionalan mehanizam upućivanja za žrtve trgovine ljudima. Koordinacija je poboljšana zahvaljujući radu Udarne grupe za borbu protiv trgovine ljudima, koju je uspostavilo Vijeće ministara BiH, te radu regionalnih timova za praćenje na entitetskom i kantonalnom nivou. Učešće predstavnika RS-a u koordinacijskim timovima i dalje ostaje ograničeno. Vlasti bi trebale unaprijediti načine otkrivanja i identifikacije žrtava i počinitelja putem standardizovanja i poboljšanja dokaznih postupaka i dalje obuke praktičara. Zemlji još uvijek nedostaje odgovarajući sistem naknade štete za žrtve krivičnih djela, posebno žrtve trgovine ljudima.

Program zaštite svjedoka značajno je poboljšán, posebno u pogledu zaštite izvan sudskog postupka. Za novo osoblje potrebna je specijalizovana i redovna obuka za zaštitu svjedoka. I dalje su neadekvatni kapaciteti institucija za efikasnu borbu protiv sajber **kriminala**, uključujući seksualno zlostavljanje djece putem interneta, kao i za odgovore na prijetnje sajber sigurnosti.

U pogledu **kontrole naoružanja**, u 2021. je zaplijenjeno ukupno 1 396 komada oružja, 14 009 komada municije i jedna mina (u poređenju sa 1 316 komada oružja, 20 343 komada municije i 18 komada minsko-eksplozivnih sredstava u 2020. godini), a uništeno je 1 972 komada oružja i dijelova oružja (u poređenju sa 1 864 komada u 2020. i 3 479 komada u 2019. godini). U 2021. godini bilo je 317 naloga za sprovođenjem istrage zbog krivičnih djela u vezi s oružjem (nezakonita proizvodnja i posjedovanje oružja, krijumčarenje) protiv 340 osumnjičenih, 276 optužnica sa 298 optuženih i 223 presude (23 zatvorske kazne, 32 novčane kazne i 168 uslovnih kazni) sa 239 osuđenih. Bosna i Hercegovina i dalje treba da uspostavi kontakt-tačku za vatreno oružje. Krivični zakoni još uvijek nisu usklađeni sa Protokolom UN-a o vatrenom oružju. Bosna i Hercegovina se izdvaja po relativno velikom broju dobrovoljno predanog vatrenog oružja. Prema podacima Platforme za praćenje oružanog nasilja Centra za kontrolu malog i lakog oružja za jugoistočnu i istočnu Evropu (SEESAC), u 2021. godini došlo je do porasta incidenata povezanih s vatrenim oružjem koji su rezultirali smrtnim slučajem i fizičkim povredama u poređenju s prethodnom godinom.

Saradnja između Bosne i Hercegovine i Agencije EU za osposobljavanje za provođenje zakona (CEPOL) se dobro odvija i zasniva se na radnom dogovoru. Uspostavljena je posebna kontakt-tačka. Bosna i Hercegovina ima potpuni pristup Programu razmjene CEPOL-a, kao i njegovom besplatnom elektronskom sistemu za učenje.

Saradnja u oblasti droga

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Pravni okvir je samo djelimično usklađen sa *acquisem* EU, naročito kada su u pitanju minimalna pravila za krivična djela i sankcije u vezi sa drogama. Propisi predviđaju da se cjelokupna količina zaplijenjene droge sačuva kao materijalni dokaz za sudski postupak, a ne

samo uzorci, što povlači rizik. Bosna i Hercegovina saraduje sa Evropskim centrom za praćenje droga i ovisnosti o drogama (EMCDDA) i treba imenovati u skladu sa zakonom korespondenta za saradnju. Zemlja treba uspostaviti državni opservatorij za droge koji će pružati stvarne, objektivne, pouzdane i uporedive informacije u vezi droga i ovisnosti o drogama i njihovim posljedicama. Potrebno je poboljšati koordinaciju između nadležnih agencija i uskladiti izvještavanje o epidemiološkim trendovima sa indikatorima liječenja EMCDDA-e. Bosna i Hercegovina treba usvojiti i propise o novim psihoaktivnim supstancama, uspostaviti kontakt tačku za cijelu zemlju za pitanja droga i uvesti sistem ranog upozoravanja.

Bosna i Hercegovina ima Državnu strategiju nadzora nad opojnim drogama, sprečavanja i suzbijanja zloupotrebe opojnih droga za period 2018-2023., ali ne postoji akcioni plan da se ona provede. Potrebno je donijeti novi akcioni plan za 2023. godinu i dalje, u skladu sa standardima EU. RS ima svoju strategiju i akcioni plan za droge. Iako je Vijeće ministara BiH u septembru 2020. reaktiviralo Komisiju za suzbijanje zloupotrebe opojnih droga, koju čine članovi političkog nivoa iz oba entiteta, nije održan ni jedan sastanak nakon toga.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2021. bilo je ukupno 2 451 prijavljeno krivično djelo u vezi sa zloupotrebom droga i 2 171 naredba za provođenje istrage. Podignuto je 1 409 optužnica, 2 023 potvrđene, 587 optužnica sa nalogom za hapšenje i šest optužnica sa priznanjem krivice. Bilo je 33 oslobađajućih presuda, šest presuda kojima se odbacuju optužbe i 1 967 osuđujućih presuda, od čega 89 novčanih kazni; 24 presude sa ukorom; 1 304 presude sa uslovnim kaznama; i 550 presuda sa zatvorskim kaznama.

Bosna i Hercegovina je i dalje zemlja tranzita i krajnje destinacije droga. Vijeće ministara BiH nije ažuriralo listu kriminalizovanih psihoaktivnih supstanci u skladu sa preporukama Evropske komisije u vezi suzbijanja zloupotrebe opojnih droga od 2011., što ima za posljedicu da niz psihoaktivnih supstanci može slobodno da cirkuliše. Neophodan je fleksibilniji mehanizam kako bi se ova lista redovno ažurirala. Potrebno je jačati stručne kapacitete i saradnju sa civilnim društvom. Potrebna su veća sredstva za programe smanjenja štete i društvenu reintegraciju ovisnika. U 2021. godini uništeno je 1 700 kg droge, uglavnom marihuane, amfetamina i heroina. I dalje zabrinjava nedostatak sigurnog skladištenja prije uništavanja.

Borba protiv terorizma

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Propisi za borbu protiv terorizma su u uglavnom usklađeni sa *acquisem* EU i međunarodnim pravom. Krivične propise treba dopuniti kako bi se osigurale strože sankcije za krivična djela obučavanja i putovanja u inostranstvo zbog terorizma, kao i za objavljivanje i dijeljenje terorističkog sadržaja na internetu. Potrebno je hitno usvojiti novi Zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, koji je u skladu sa *acquisem* EU (Četvrta i Peta direktiva SPN/TF). Zakone o bezbjednosti kritičnih infrastruktura (za sada ima samo RS) treba izraditi i usvojiti na svim nivoima vlasti.

Strategija i akcioni plan za borbu protiv terorizma su istekli 2020. godine. Nova strategija treba biti u skladu sa politikama EU, naročito u pogledu prevencije i borbe protiv nasilnog ekstremizma. Strategija bi trebala pokriti sve oblike radikalizacije i nasilnog ekstremizma (politički, etno-nacionalni i religijski), te ih adresirati u aktivnosti na terenu koje su usmjerene na prevenciju/borbu protiv nasilnog ekstremizma. EU podržava Bosnu i Hercegovinu u pogledu revizije strategije putem političke podrške Mreže za podizanje svijesti o radikalizaciji (RAN).

Kapaciteti i efikasnost Udarne grupe za borbu protiv terorizma, kao i Odjela za borbu protiv terorizma u Tužilaštvu BiH moraju biti značajno ojačani. Redovno se održava dijalog između

EU i BiH o politikama borbe protiv terorizma.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Nedostaci još uvijek postoje u primjeni antiterorističkih zakona, a saradnja između sigurnosnih agencija na različitim nivoima vlasti treba biti bolje strukturisana i efikasna. Državni zatvor visoke sigurnosti je u potpunosti operativan. Dostupna je vrlo ograničena pomoć u pogledu distanciranja od nasilnog ekstremizma, kako u zatvoru tako i nakon puštanja na slobodu. Potrebno je mnogo više rada da se zatvorenici pripreme za puštanje, uključujući i bivše terorističke borce sa stranih ratišta. Procjenjuje se da je u Siriji i Iraku ostalo oko 140 građana Bosne i Hercegovine, među kojima su žene i djeca. U izvještajnom periodu nije bilo repatrijacije za ova lica. Bosna i Hercegovina je u avgustu 2022. usvojila Plan repatrijacije, reintegracije, rehabilitacije i resocijalizacije svojih državljana u Siriji i Iraku. Ovaj plan proširuje postojeći program reintegracije za bivše borce sa stranih ratišta i članove njihovih porodica koji se i dalje provodi.

Protiv državljana Bosne i Hercegovine pokrenute su tri istrage zbog sumnje da su služili u paravojnim ili parapolicijskim jedinicama u Ukrajini. U jednom slučaju izrečena je prvostepena oslobađajuća presuda, a krivične optužbe protiv drugog lica su kasnije odbačene.

Blage kazne u kombinaciji sa nedostatkom uslovnog otpusta ili systemske pomoći u distanciranju mogu i dalje predstavljati sigurnosni rizik. Ulažu se naponi u pogledu boljeg upravlja izvršenjem krivičnih sankcija izrečenih počiniocima terorističkih djela. Vlasti trebaju poboljšati pripreme za puštanje zatvorenika, u saradnji sa lokalnim vlastima i policijom. Multidisciplinarni mobilni tim stručnjaka pruža podršku lokalnim vlastima u rješavanju problema vezanih za građane koji su se vratili sa stranih ratišta, te u rješavanju stalne tendencije ka radikalizaciji.

Potrebno je dodatno razviti kapacitete zemlje za istrage i krivična gonjenja zbog finansiranja terorizma i za borbu protiv terorističkih sadržaja na internetu. Potrebno je uspostaviti ured za oduzimanje imovinske koristi i registar stvarnog vlasništva o pravnim licima. Treba poboljšati koordinaciju, saradnju i razmjenu obavještajnih podataka između sigurnosnih agencija, npr. u pogledu određivanja kontakt-tačke za vatreno oružje ili u pogledu saradnje sa jedinicom EU za prijavljivanje neprihvatljivog internetskog sadržaja (IRU) pri Europolu radi rješavanja pitanja terorističkog sadržaja na mreži. Da bi se olakšala saradnja i razmjena informacija o terorizmu, potrebno je u praksi primijeniti sporazum s Europolom. To zahtjeva uspostavljanje operativne kontakt-tačke, sa kojom se kasni već odavno.

Civilno društvo i institucije koje su odgovorne za rad, socijalnu zaštitu, obrazovanje, mlade i zdravlje na različitim nivoima vlasti moraju se efikasnije uključiti u preventivne napore. Bosna i Hercegovina učestvuje u implementaciji Inicijative za borbu protiv terorizma na zapadnom Balkanu (WBCTi), koja je dio krovnog Integrisanog upravljanja unutrašnjom sigurnošću (IISG).

Pravosudna saradnja u građanskim i krivičnim stvarima

Zakonodavni okvir za međusobnu pravnu pomoć u građanskim i krivičnim stvarima postoji, ali se ne primjenjuje uvijek učinkovito. Značajno je porastao broj zahtjeva za pravosudnom saradnjom. Ministarstvo pravde BiH je 2021. evidentiralo ukupno 3 203 zahtjeva za pravosudnu saradnju u građanskim stvarima, a 50% zahtjeva potiče iz država članica EU (uglavnom Hrvatske, Austrije i Njemačke). U 2021. bilo je ukupno 3 546 zahtjeva za pravosudnu saradnju u krivičnim stvarima, od čega 64% potiče iz država članica EU (uglavnom Hrvatske, Slovenije, Austrije i Njemačke). Statistike o izvršenju stranih presuda u krivičnim stvarima (transfer osuđenih osoba i preuzimanje postupka izvršenja krivičnih sankcija) ostale su nepromijenjene. U 2021. bilo je 72 zahtjeva, od kojih je pet odobreno (61 u 2020. godini). Od tog broja, 35 je

došlo iz država članica EU, a prosječan rok rješavanja predmeta bio je između tri mjeseca i jedne godine.

Bosna i Hercegovina treba pristupiti određenim instrumenata oformljenim u okviru Haške konferencije o međunarodnom privatnom pravu. To uključuje Konvenciju od 19. oktobra 1996. o nadležnosti, mjerodavnom pravu, priznanju, izvršenju i saradnji u vezi sa roditeljskom odgovornošću i mjerama za zaštitu djece, kao i Protokol od 23. novembra 2007. o mjerodavnom pravu za obaveze izdržavanja.

Što se tiče pravosudne saradnje u krivičnim stvarima, Bosna i Hercegovina nema sporazum o saradnji s Eurojustom. Postoje četiri kontakt osobe za odnose sa Eurojustom. U 2021. BiH je bila uključena u 22 slučaja saradnje s Eurojustom. U 2021. Vijeće EU usvojilo je mandat Komisije za pregovore o međunarodnom sporazumu sa Bosnom i Hercegovinom o pravosudnoj saradnji u krivičnim stvarima s Eurojustom. Kao preduslov za stupanje na snagu budućeg sporazuma, Bosna i Hercegovina treba da uskladi svoje propise o zaštiti ličnih podataka sa *acquisom* EU i ojača operativne kapacitete Agencije za zaštitu ličnih podataka. Osim toga, Tužilaštvo BiH treba da usvoji podzakonske akte kako bi se preciznije utvrdilo kako stranke u predmetu mogu pristupiti svojim ličnim podacima preko internet stranice Tužilaštva.

Bosna i Hercegovina treba da uspostavi saradnju i sa Uredom evropskog javnog tužioca (EPPO). Zemlja je bila uključena u jedan slučaj EPPO-a u toku prvih sedam mjeseci operativnih aktivnosti Ureda (jun-decembar 2021.)

Zakonita i nezakonita migracija

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Pravni okvir o migracijama, uključujući Zakon o strancima, u velikoj je mjeri usklađen s *acquisem* EU. Poštovanje principa zabrane protjerivanja je i dalje u potpunosti osigurano, uključujući i novu verziju zakona koji je u izradi. Vijeće ministara BiH treba hitno usvojiti novu **strategiju i akcioni plan** o migracijama i azilu za period 2021-2025.

Bosna i Hercegovina je zaključila **sporazume o readmisiji** s EU i zemljama pridruženim Schengenskom području, kao i provedbene protokole uz Sporazum o readmisiji s EU sa 16 država članica EU. Njihova provedba je u cjelini zadovoljavajuća. Ubrzane postupke readmisije sa susjednim zemljama treba efikasno i u potpunosti provesti. Bosna i Hercegovina je zaključila sporazume o readmisiji i sa svim zemljama zapadnog Balkana, Turskom, Rusijom, Moldavijom i Pakistanom, kao i provedbene protokole sa 16 država članica EU. Sporazum o readmisiji sa Pakistanom je na snazi od jula 2021. Potrebno je poboljšati provedbu ovog sporazuma, a Bosna i Hercegovina je poduzela potrebne korake u tom pogledu.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2021. godini broj osoba koje su ilegalno ulazile u Bosnu i Hercegovinu bio je uporediv s 2020. godinom i znatno manji u odnosu na 2018. i 2019. godinu. U 2021. vlasti su otkrile 15 740 migranata (16 150 u 2020.). Namjeru da traži azil izrazilo je 14 688 osoba (15 170 u 2020. godini). Prve tri prijavljene zemlje porijekla bile su Afganistan, Pakistan i Bangladeš. U avgustu 2022. evidentirano je da je oko 2 000 migranata boravilo u četiri **privremena prihvatna centra** koja finansira EU u Unsko-sanskom i Sarajevskom kantonu, a procjenjuje se da ih je od jula još 743 boravilo izvan tih centara. Manje od pola mjesta u prihvatnim kapacitetima je popunjeno.

Ministarstvo sigurnosti BiH je nastavilo pojačavati napore da se poboljša upravljanje migracijama. Odnosi s lokalnim vlastima su se generalno poboljšali. Ipak, nadležne agencije Ministarstva, uključujući Sektor za imigraciju i Službu za poslove sa strancima, i dalje imaju značajan nedostatak osoblja i dijelom su nedovoljno opremljene, što otežava njihovu efikasnost.

Bosna i Hercegovina još uvijek nije preuzela potpuno vlasništvo i odgovornost za upravljanje migracijama i svim prihvatnim centrima. Za upravljanje migracijama dostupna su samo ograničena javna sredstva; to takođe utiče na efikasnost zemlje u pogledu izrade politike. Vlasti nisu osigurale da Služba za poslove sa strancima i Granična policija imaju dovoljan broj stručnog osoblja. Potrebna je poboljšana **razmjena informacija**, uključujući razmjenu biometrijskih podataka između institucija koje su uključene u politiku upravljanja migracijama. Bosna i Hercegovina nije usvojila niti dodijelila **budžet** za upravljanje migracijama.

I pored stalnog zagovaranja i podrške EU, institucije na svim nivoima vlasti nisu uspjele unaprijediti koordinaciju i podijeliti odgovornost u zbrinjavanju tražilaca azila i migranata u cijeloj zemlji. I dalje postoje značajne institucionalne i koordinacijske slabosti u pogledu upravljanja migracijama. Nedostatak političke odgovornosti otežava vlastima da pruže odgovarajuću pomoć. Bosna i Hercegovina treba preuzeti punu odgovornost za upravljanje prihvatnim centrima. Najveći dio odgovornosti i dalje pada na Unsko-sanski kanton i Kanton Sarajevo. Zadatak upravljanja migracijama treba pravednije raspodijeliti između entiteta i kantona pod punom odgovornošću državnih organa. Ministarstvo sigurnosti BiH je nastavilo napore u pogledu unapređenja koordinacije između državnog i lokalnog nivoa i preuzimanja odgovornosti nad upravljanjem migracijama, što svi nivoi vlasti trebaju da podrže. Ministarstvo sigurnosti BiH je preuzelo i vodstvo u jačanju regionalne i međunarodne saradnje u području migracija, organizovanjem konferencije s tim ciljem u novembru 2021. i septembru 2022. godine.

Bosna i Hercegovina je pokazala ograničen stepen organizovanosti i koordinacije u upravljanju prilivom **izbjeglica iz Ukrajine**, koje su prisutne u malom fluktuirajućem broju. BiH je utvrdila njihov pravni status i prava koja će uživati pri ulasku u zemlju. U aprilu 2022. Vijeće ministara BiH pojednostavilo je njihov ulazak i boravak, te odobrilo privremeni boravak iz humanitarnih razloga u trajanju od šest mjeseci s mogućnošću daljeg produženja.

Vlasti Bosne i Hercegovine su u novembru 2021. godine, uz sveobuhvatnu podršku EU i partnera u provedbi, uspostavile višenamjenski **prihvatni i identifikacijski centar u Lipi**, u blizini Bihaća. Prihvatni centar, kojim upravlja Služba za poslove sa strancima, ima kapacitet od 1500 mjesta. Bosna i Hercegovina mora ojačati kapacitete i preduzeti sve neophodne mjere za efikasno upravljanje centrom, uz puno poštovanje osnovnih prava, domaćeg zakonodavstva i međunarodnih standarda, uključujući i standarde provjere migranata i njihove registracije, zaštitu ranjivih osoba, te standarde pritvaranja.

I pored problema sa nedostatkom osoblja, Služba za poslove sa strancima je generalno pokazala zadovoljavajuće upravljačke i koordinacijske kapacitete, dodatno poboljšavajući pristup pravima i zaštiti. Kako su dodatna prihvatna mjesta postajala dostupna, vlasti su intenzivirale napore u premještanju migranata iz neformalnih naselja u te prihvatne centre. Postojala je dobra koordinacija između Službe za poslove sa strancima, lokalne policije i drugih partnera. U maju 2022. godine, vlasti Unsko-sanskog kantona zatvorile su prihvatni centar u Miralu. Kantonalne vlasti su ohrabrene da pronađu odgovarajuće alternativne lokacije za smještaj migranata, uključujući one u neformalnim naseljima izvan urbanih područja.

Unsko-sanski kanton i dalje zabranjuje migrantima korištenje sredstava javnog prevoza i ograničava maksimalan broj migranata u kantonu. Humanitarnim partnerima treba bezuslovno omogućiti ključan pristup ranjivim osobama. Ministarstvo sigurnosti BiH je poduzelo korake da koordiniše pristup i olakša pružanje pomoći.

Reakcija na krizu tokom izbijanja COVID-19 u cjelini je bila zadovoljavajuća, te je spriječeno veće širenje zaraze i teže posljedice za migrante. Partnerske humanitarne organizacije nastavljaju pružati ključnu pomoć i osiguravati poštovanje međunarodnih standarda.

Postignut je određeni napredak u pružanju osnovnih usluga izbjeglicama i migrantima, u saradnji sa partnerskim humanitarnim organizacijama. U 2021. godini, vlasti su pokazale ograničeni napredak u pružanju zaštite i pristupa pravima ranjivim grupama, naročito maloljetnicima. Bosna i Hercegovina mora povećati napore kako bi bolje zaštitila njihova ljudska prava. Dugoročni odgovor u pružanju zaštite i humanitarne pomoći izbjeglicama i migrantima i dalje je ključan. Najranjivije osobe, kao što su djeca bez pratnje i razdvojena djeca, trudnice, samohrani roditelji, osobe s invaliditetom, bolesne osobe i žrtve nasilja, treba identifikovati i uputiti kako bi dobili adekvatnu pomoć u skladu s međunarodnim standardima. Samo vlasti Unsko-sanskog kantona i Kantona Sarajevo omogućavaju pristup zakonskom starateljstvu i olakšavaju pristup obrazovanju djeci bez pratnje. Otvoreno je dodatno prihvatilište za maloljetnike bez pratnje u mjestu Duje, uz adekvatan smještaj, zaštitu i životne uslove. Dodjeljivanje zakonskog starateljstva i pružanje pristupa obrazovanju svim maloljetnicima bez pratnje i dalje je izazov za zemlju. U 2021. godini vlasti su registrovale 109 maloljetnika bez pratnje u zemlji (351 u 2020.).

Kada je u pitanju **dobrovoljni i prisilni povratak**, potrebno je poboljšati povratak osoba kojima nije potrebna međunarodna zaštita kako u pogledu pravnog okvira, tako i u pogledu provedbenih procedura. Unaprijeđeni su mehanizmi za prikupljanje, razmjenu i analizu **statističkih podataka** o migracijama u Informacionom sistemu za migracije. Ipak, prikupljanje biometrijskih podataka zahtijeva dodatna poboljšanja. Saradnja sa susjednim zemljama je neophodna da bi se osiguralo efikasno upravljanje vanjskim granicama, uz poštovanje osnovnih prava i međunarodnih obaveza.

Bosna i Hercegovina bi trebala povećati napore na sklapanju sporazuma o readmisiji sa zemljama porijekla i dodatno unaprijediti mehanizme za potpomognuti dobrovoljni povratak i reintegraciju. Osiguravanje povratka i readmisije i dalje predstavljaju izazov, jer su susjedne zemlje ograničile ubrzane procedure readmisije zbog pandemije. U 2021. godini, 89 stranaca je vraćeno u susjedne zemlje nakon sporazuma o readmisiji (66 u Srbiju, 21 u Crnu Goru i 2 u Hrvatsku), u poređenju sa 195 u 2020. godini. Na osnovu različitih sporazuma o readmisiji 570 državljana trećih zemalja su vraćeni u Bosnu i Hercegovinu u 2021., u poređenju sa 686 u 2020. i 783 u 2019. godini. U 2021. godini, 206 stranca se vratilo u zemlje porijekla potpomognutim dobrovoljnim povratkom kojeg su podržali EU i Međunarodna organizacija za migracije (IOM), u poređenju sa 232 u 2020. i 837 u 2019. godini. U 2021. četiri maloljetne osobe, koje su bile potencijalne žrtve trgovine ljudima, vraćene su iz Bosne i Hercegovine u skladu s njihovim željama, a nakon izvršene sigurnosne i humanitarne procjene rizika. Bosna i Hercegovina u 2021. godini nije sprovela nijedno prisilno vraćanje, dok je Služba za poslove sa strancima u 2022. vratila dvije osobe u Pakistan u skladu sa sporazumom o readmisiji i provedbenim protokolom.

Bosna i Hercegovina ima jedan **imigracioni pritvorski centar** u Istočnom Sarajevu (Lukavica) za osobe koje čekaju protjerivanje iz zemlje, s maksimalnim kapacitetom od 120 osoba. Predstavnici UNHCR-a i nevladinih organizacija imaju odobren redovan pristup pritvorenicima da bi se osiguralo poštivanje njihovih prava.

Azil

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Institucionalni okvir i propisi o azilu su u velikoj mjeri u skladu s *acquisem* EU i s međunarodnim standardima. Potrebno je dodatno usklađivanje, posebno u pogledu proceduralnih zaštitnih mjera kako bi se osiguralo standardizovane procedure provjere aplikacija za međunarodnu zaštitu i sistematski pristup proceduralnim garancijama. To se odnosi na tehnike vođenja razgovora, procjene dokaza, garancije za osjetljive grupe i maloljetnike bez pratnje, pristup pravima i pravnoj pomoći, kao i na definiciju tražilaca azila i

izbjeglica. Vlasti su ohrabrene da slijede i uzmu u obzir tražene savjete koje je dostavila Agencije Evropske unije za azil (EUAA) u okviru Mape puta za saradnju s EASO za period 2020–2021. o jačanju azilantskih i prihvatnih sistema u skladu sa Zajedničkim evropskim sistemom azila (CEAS) i standardima EU. Potrebno je dodatno poboljšati međuresornu saradnju i koordinaciju, naročito u razmijeni biometrijskih podataka.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

I dalje postoje prepreke u pogledu osiguravanja efikasnog pristupa procedurama za dobivanje azila. I dalje postoji potreba da se osigura efikasniji pristup procedurama za dobivanje azila, kao i efikasnija saradnja i koordinacija između agencija. Obrada predmeta vezanih za azil i dalje traje predugo, s prosječno više od 450 dana za donošenje odluke, što je smanjeno na 350 dana u prvoj polovini 2022. Služba za poslove sa strancima i Granična policija nemaju dovoljno kapaciteta, u smislu osoblja i objekata, da registruju osobe koje namjeravaju da traže azil prilikom ulaska u zemlju. Ovo je problem od 2018. godine.

Sektor za azil Ministarstva sigurnosti BiH ima vrlo ograničene **ljudske resurse** i operativne kapacitete, a samo pet zaposlenih rade na registraciji i procjeni zahtjeva za azil za cijelu zemlju, što je krajnje nedovoljno da bi se osigurao pristup proceduri odobravanja azila. Broj osoba koje obavljaju razgovore sa migrantima i broj mjesta za registraciju nije dovoljan. Potrebno je povećati ljudske kapacitete, uključujući prevodioce i kulturne posrednike, kako se ne bi oslanjali samo na međunarodnu podršku. Ukupni kapacitet Sektora za azil treba dodatno ojačati.

Potrebno je poboljšati provedbu propisa u oblasti azila, naročito kako bi se poboljšala efikasnost i sistemski ispoštovale proceduralne garancije za tražioce azila. Tražiocima azila nisu zagarantovana jednaka prava ravnomjerno u cijeloj zemlji, jer pristup uslugama varira u zavisnosti od lokacije prihvatnih centara. Pristup procedurama i mehanizmima za dobivanje azila treba poboljšati kako bi se osiguralo brže procesuiranje zahtjeva i osiguralo da lica koja trebaju međunarodnu zaštitu mogu istu i dobiti. Budući da vlasti još nisu u potpunosti preuzele pravnu odgovornost za sve prihvatne centre u Unsko-sanskom kantonu, ti centri nisu priznati kao važeće adrese stanovanja u zahtjevima za azil zbog čega su podnosioci zahtjeva izloženi pravnoj nesigurnosti, što povećava njihovu ranjivost. Vlasti trebaju osigurati pristup informacijama, što do sada najviše čine međunarodne organizacije i NVO. Potrebno je dodatno poboljšati sistem za prikupljanje i čuvanje biometrijskih identifikatora, naročito u pogledu razmjene informacija između agencija. U 2021. godini, od 14 688 osoba koje su izrazile namjeru da zatraže azil u Bosni i Hercegovini 167 osoba je apliciralo za međunarodnu zaštitu, dok 154 zahtjeva za azil iz 2021. čekaju na postupanje. Od tog broja pet osoba je dobilo status izbjeglice, 28 osoba je dobilo supsidijarnu zaštitu, 41 pojedinačni zahtjev je osnovano odbijen, a 109 zahtjeva za azil 179 osoba je zatvoreno budući da su podnosioci zahtjeva napustili ili su pokušali napustiti zemlju ili se nisu pojavili na razgovoru. U periodu od januara do marta 2022., 39 osoba je ispunilo zahtjev za azil u Bosni i Hercegovini, a riješena su 32 zahtjeva, u poređenju sa 91 u istom periodu 2021. godine.

Azilantski centar u Delijašu kod Sarajeva, koji pruža pristojne uslove prihvata i adekvatan pristup pravima, ima 154 kreveta (može se proširiti na 300), ali se koristi samo djelomično, uglavnom zbog udaljenosti. U julu 2022. u centru je bilo oko osam tražilaca azila.

Bosna i Hercegovina treba produžiti validnost svoje Mape puta za saradnju sa EUAA za period 2020-2021. u jačanju azilantskih i prihvatnih sistema u skladu sa Zajedničkim evropskim sistemom azila (CEAS)) i standardima EU. Saradnju sa EUAA treba nastaviti i intenzivirati.

Vizna politika

Propisi koji se odnose na vize u velikoj mjeri su usklađeni s *acquisem* EU i potrebno ih je u potpunosti uskladiti u pogledu liste zemalja čiji državljani trebaju vizu za ulazak. Bosna i

Hercegovina nastavlja ispunjavati kriterije za liberalizaciju viznog režima i zadržava bezvizni režim sa EU. Bosna i Hercegovina održava bezvizni režim s Azerbejdžanom, Bahreinom, Kuvajtom, Omanom, Katarom, Turskom, Rusijom i Kinom. Bosna i Hercegovina nastavlja sa politikom da ne izdaje vize na državnoj granici. U 2021. izdato je ukupno sedam viza na međunarodnim graničnim prelazima. Da bi se osiguralo dobro upravljane migracijskim i sigurnosnim okruženjem, zemlja se u potpunosti mora uskladiti s viznom politikom EU.

Sigurnosna obilježja viza i putnih isprava su usklađena sa standardima EU. Bosna i Hercegovina mora usvojiti izmjene i dopune zakona kako bi se riješila pitanja **nabavke i izrade** biometrijskih putnih isprava, naročito biometrijskih pasosa.

Potrebno je unaprijediti informatičku infrastrukturu konzularne mreže u inostranstvu, jer Bosna i Hercegovina nema tehničke kapacitete za prikupljanje biometrijskih podataka od podnosilaca zahtjeva za vizu.

Provedba **bezviznog režima** s EU se neometano provodi. U 2021. godini, za 4 995 građana BiH odbijen je ulaz u Schengen zonu (8 145 u 2020. i 4 270 u 2019.), dok ih je 4 200 nezakonito zatečeno u EU (3 595 u 2020. i 4 290 u 2019.). Broj prvi put podnesenih zahtjeva za azil porastao je na 1 565 (1 030 u 2020., 1 570 u 2019.); u prvih pet mjeseci 2022. podneseno je 605 zahtjeva (1 070 u istom periodu 2021.). Stopa odobravanja azila u EU dodatno je smanjena na 1,1 % (2,2 % u 2020., 5,1 % u 2019.), osim za humanitarnu zaštitu (5,5 % u 2021. u poređenju sa 4,1 % u 2020.).

Bosna i Hercegovina je nastavila dobru saradnju u readmisiji svojih i državljana trećih zemalja na osnovu sporazuma o readmisiji sa EU i provedbenih protokola. U 2020. se iz država članica EU vratilo 825 građana BiH, od 2 740 njih koji su dobili naređenje da napuste zemlje (stopa povratka je 30% u odnosu na 34% u 2020. godini.). Njih 410 je efikasno vraćeno u prvoj polovini 2022., od 1 105 njih koji su dobili naređenje da napuste zemlje (stopa povratka od 37%). Potrebno je i dalje posvećivati pažnju uspješnoj reintegraciji povratnika. U četvrtom izvještaju Evropske komisije u okviru mehanizma suspenzije viza iz avgusta 2021. zaključeno je da Bosna i Hercegovina nastavlja ispunjavati mjere za liberalizaciju viznog režima¹⁰.

Schengen i vanjske granice

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Granična policija BiH je odgovorna za upravljanje državnom granicom. **Pravni okvir** za kontrolu granica je djelimično usklađen sa EU/Schengenskim *acquisem* i neometano se provodi. Još uvijek nije usvojen novi Zakon o graničnoj kontroli, usmjeren na efikasnije integrisano upravljanje granicom.

Strategija **integrisanog upravljanja granicom** i akcioni plan provođenja strategije za 2019-2023., uglavnom su usklađeni su s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi nacionalni koordinacioni centar u skladu s EU/Schengenskim *acquisem* i provede najbolju praksu za razmjenu informacija i koordinaciju između svih relevantnih agencija za provođenje zakona. Analiza rizika u procesu razmjene podataka je poboljšana.

Unaprijeđen je proces obuka u smislu nastavka usklađivanja sa zajedničkim osnovnim nastavnim planom i programom Agencije za evropsku graničnu i obalnu stražu (Frontex). I pored ograničenih kapaciteta, Granična policija BiH je, uz podršku drugih policijskih agencija, pokazala adekvatnu operativnu fleksibilnost u operacijama upravljanja granicom.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

Nakon povećanog priliva izbjeglica i migranata od 2018. godine, vlasti su prerasporedile

¹⁰COM(2021)602 final i SWD(2021)206 final

raspoložive granične policajce. Međutim, odgovor je i dalje neadekvatan uprkos preraspoređivanju osoblja između agencija i uzajamnoj podršci. Granična policija i dalje nema dovoljno kadra i radi sa gotovo 15% manje osoblja nego prije dvije godine. Redovno se obezbjeđuju specijalizovane obuke kako bi se poboljšao kvalitet graničnih kontrola i drugih operacija na terenu, ali su potrebna dalja poboljšanja.

Na snazi je nova **Strategija integrisanog upravljanja granicom** za period od 2019. do 2023. Njenu provedbu treba dodatno unaprijediti, naročito u oblasti nadzora nad granicom, međuresorne saradnje i upravljanja kapacitetima. Aktivnosti na uspostavljanju sistema API/PNR (unaprijed dostavljene informacije o putnicima/Evidencije o imenima putnika) su u ranoj fazi.

Granična policija i Služba za poslove sa strancima dodatno su ojačale svoje kapacitete za analizu rizika certificiranjem trenera koji koriste Frontexove metodologije analize rizika. Zajednički centar za analizu rizika je svoje analitičke dokumente izradio na osnovu najnovijeg zajedničkog integrisanog modela analize rizika (CIRAM). Pokazao je zadovoljavajuće kapacitete za analizu rizika. Poboljšana je razmjena podataka sa susjednim zemljama i između graničnih službi. Potrebna je odgovarajuća obuka za analizu rizika. Na graničnim prelazima potrebna su dodatna poboljšanja **infrastrukture i opreme**. Potrebno je više resursa za **nadzor granice** jer su postojeći resursi ograničeni. Nadzor zelenih granica (izvan graničnih prijelaza) nije efikasan. Uprkos padu broja migranata koji ulaze u Bosnu i Hercegovinu, broj graničnih patrola je nedovoljan, s obzirom na dužinu granice. Nadzor na granici koji se zasniva na analizi rizika mora se dodatno ojačati.

Međuresorna saradnja između agencija za provođenje zakona generalno je bila zadovoljavajuća. Saradnja na graničnim prelazima zahtijeva dodatno poboljšanje, naročito u borbi protiv krijumčarenja migranata i trgovine ljudima, odgovora na migracije, te kriznog planiranja u pogledu migracija. **Centralni istražni ured** Granične policije BiH ima izvršna ovlaštenja primjenjiva na području cijele države. Poboljšana je istraga u borbi protiv prekograničnog organizovanog kriminala, posebno u pogledu krijumčarenja ljudi. Stopa otkrivanja je povećana zbog zajedničkih napora Granične policije i drugih agencija u borbi protiv krijumčarenja migranata. U 2020., Granična policija je otkrila sedam slučajeva krijumčarenja migranata i podigla šest optužnica protiv 12 osumnjičenih počinitelja. U 2021., Granična policija je otkrila 26 slučajeva krijumčarenja migranata, u poređenju sa 40 slučajeva u 2020. godini. U prvom polugodištu 2022. otkrila je 24 slučaja, što pokazuje poboljšanje operativnih kapaciteta. Postoji ograničena saradnja s Europolovim Evropskim centrom za borbu protiv krijumčarenja migranata, naročito u razmjeni podataka i učešću agencija za provođenje zakona.

Kada je u pitanju **međunarodna saradnja**, zemlja je potpisnica niza sporazuma sa susjednim zemljama. Granična policija BiH ima zadovoljavajuću saradnju sa Frontexom i Interpolom. Bosna i Hercegovina je parafirala **Sporazum o statusu** sa EU u januaru 2019. To bi omogućilo Frontexu da rasporedi svoje stalne snage na granici BiH s EU i provede operativne aktivnosti s Graničnom policijom BiH. Ovaj tekst nikada nije potpisan niti ratifikovan. Uz usvajanje nove Uredbe o evropskoj graničnoj i obalnoj straži (EBCG) i modela sporazuma o statusu,¹¹ moraće se pregovarati o novom sporazumu o statusu; ovo bi posebno dozvolilo Frontexu da se rasporedi na granici Bosne i Hercegovine sa državama koje su članice EU, kao i na granici BiH sa državama koje nisu članice EU. Bosna i Hercegovina učestvuje u Mreži za analizu rizika na području zapadnog Balkana koju vodi Frontex.

¹¹Uredba (EU) 1896/2019; COM(2021) 829 final

Bosna i Hercegovina treba da potpiše sporazume o granici sa Hrvatskom i Srbijom i da označi granicu sa Crnom Gorom. Zajednički centar za policijsku saradnju u Trebinju je poboljšao razmjenu informacija, uprkos ograničenim kapacitetima. Sporazumi sa susjednim zemljama o lokalnom prekograničnom saobraćaju se provode na zadovoljavajući način. Zajedničke patrole sa susjednim zemljama ponovo su uspostavljene u ograničenom obimu, nakon što su bile suspendovane zbog pandemije.

Svi aspekti carinske saradnje su obrađeni u Poglavlju 29 - Carinska unija.

EKONOMSKI KRITERIJUMI

<i>Tabela 6.1:</i>	2013-19.	2019.	2020.	2021
Bosna i Hercegovina - Ključni ekonomski indikatori	prosjeak			
BDP po glavi stanovnika (% od EU-27 u SKM) ¹⁾	31	32	33	33
Rast realnog BDP-a	2,8	2,8	-3,2	7,5
Stopa ekonomske aktivnosti stanovništva u dobi od 15-64 (%) ,	54,2	55,5	58,2	59,1
<i>žene</i>	42,1	44,4	46,1	46,7
<i>muškarci</i>	66,1	66,4	70,4	71,4
Stopa nezaposlenosti osoba u dobi od 15 do 64 godine (%) ,	25,0	16,4	16,2	17,5
<i>žene</i>	28,0	19,7	19,0	22,2
<i>muškarci</i>	23,1	14,2	14,4	14,5
Zaposlenost ukupnog stanovništva (godišnji rast %)	2,8	2,5	-1,2	0,9
Nominalne plate (godišnji rast %)	0,9	4,3	4,0	4,4
Indeks potrošačkih cijena (godišnji rast %)	-0,1	0,6	-1,1	2,0
Kurs u odnosu na euro	1,96	1,96	1,96	1,96
Saldo tekućeg računa (% BDP-a)	-5,1	-2,8	-3,8	-2,1
Neto direktna strana ulaganja (DSU) (% BDP-a)	2,2	1,5	1,7	2,1
Saldo opšte države (% BDP-a) ²⁾	-0,5	1,9	-5,3	-0,3
Dug opšte države (% BDP-a) ²⁾	37,8	32,8	36,6	35,5

Napomene:

1) Eurostat

* Ne postoje uporedivi hronološki podaci za starosnu dob od 15 do 64 godine

Izvor: Eurostat nacionalni izvori

U skladu sa zaključcima Evropskog vijeća u Kopenhagenu u junu 1993. godine, pristupanje EU zahtijeva postojanje funkcionalne tržišne ekonomije i sposobnost suočavanja s konkurentskim pritiskom i tržišnim snagama u Uniji.

Posljednjih godina ekonomsko upravljanje postalo je još značajnije u procesu proširenja. Komisija prati stanje u dva procesa: u programu ekonomskih reformi i u nastavku prikazanoj ocjeni ispunjavanja ekonomskih kriterijuma za pristupanje. Svaka zemlja koja sudjeluje u procesu proširenja jednom godišnje priprema Program ekonomskih reformi (PER), u kojem je izložen srednjeročni okvir makrofiskalne politike i program strukturalnih reformi u cilju osiguranja konkurentnosti i inkluzivnog rasta. Ovi programi su osnova za posebne smjernice politike za svaku zemlju koje EU, zapadni Balkan i Turska zajednički usvajaju svake godine u maju na ministarskom sastanku.

2.3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi** uspostavljanja funkcionalne tržišne ekonomije, a u nekim oblastima je došlo do **nazadovanja**. Veća inostrana potražnja i vladine mjere podrške pomogle su oporavak ekonomije u 2021. To je pogodovalo i tržištu rada, iako je nezaposlenost i dalje velika, i uprkos tome što i dalje postoje strukturalni problemi. Finansijski sektor je i dalje stabilan, a kreditni rast je ubrzan. Posljedice rata koji Rusija vodi protiv Ukrajine do sada su ograničene. U skladu sa globalnim trendovima, inflacija je značajno povećana. Na poslovno okruženje negativno su se odrazili rascjepkanost unutrašnjeg tržišta zemlje i velika neformalna ekonomija. Vladavina prava i funkcionisanje unutrašnjeg tržišta dodatno su oslabljeni dugotrajnom političkom krizom i blokadom državnih institucija, što je naškodilo i ekonomskom upravljanju. Kvalitet javnih rashoda nije se popravio, a javni sektor je i dalje neefikasan i glomazan.

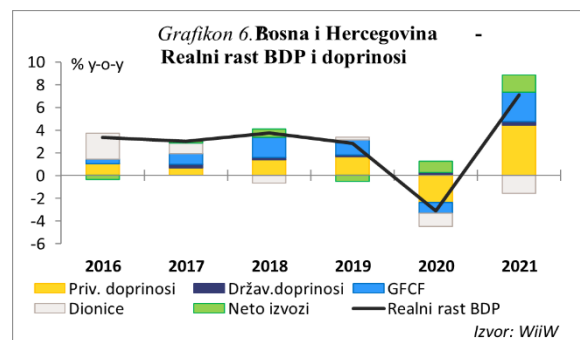
Provođenje preporuka iz prošlogodišnjeg izvještaja koje se odnose na poboljšanje usklađenosti sa kriterijumima za funkcionalno tržište bilo je vrlo ograničeno. Da bi unaprijedila funkcionisanje tržišne ekonomije, Bosna i Hercegovina naročito treba da:

- unaprijedi poslovno okruženje racionalizacijom, pojednostavljenjem procedura za registraciju i izdavanje dozvola, te da ojača unutrašnje tržište usklađivanjem i uzajamnim priznavanjem dozvola i certifikata između entiteta.
- poveća transparentnost i efikasnost javnog sektora, naročito uspostavljanjem odgovarajućeg institucionalnog i regulatornog okvira za bolje, depolitizirano upravljanje, kao i poboljšanjem efikasnosti i upravljanja javnim preduzećima, kako bi se smanjilo opterećenje koje ona predstavljaju za državne rashode; nadalje, da poboljša efikasnost ubiranja poreza tako što će osigurati efikasnu razmjenu informacija o poreskim obveznicima između poreskih uprava u zemlji, a naročito da, u skladu sa *acquisem* EU, razjasni ustavnu nadležnost za osnivanje centralnog (tj. cjelodržavnog) registra bankovnih računa privatnih lica;
- ojača regulatorne i nadzorne institucije na nivou države, da ojača analitičke kapacitete i kapacitete za formulaciju politika u cijeloj zemlji, te da blagovremeno objavljuje potpune i dosljedne podatke za cijelu zemlju, pogotovo u oblasti javnih finansija.

Ekonomsko upravljanje

Ekonomsko upravljanje i dalje trpi zbog loše saradnje između entiteta i na državnom nivou. Ekonomsko upravljanje na državnom nivou zaustavljeno je dijelom zbog odbijanja političkih stranaka sa sjedištem u Republici Srpskoj da sudjeluju u donošenju odluka na nivou države. To je uticalo i na pripremu Programa ekonomskih reformi 2022-2024, važnog elementa za sudjelovanje zemlje u Ekonomskom i finansijskom dijalogu sa EU koja podržava usaglašavanje ekonomskog upravljanja zemlje sa procedurama EU. Neusvajanje državnog budžeta u 2021. i veliko kašnjenje u usvajanju budžeta za 2022. onemogućilo je funkcionisanje državnih institucija i utvrđivanje ekonomske politike.

Odgovoru zemlje na pandemiju COVID-19 nedostajali su transparentnost i koordinacija između glavnih aktera. Preduzete mjere bile su prevashodno usredsređene na regionalni ili lokalni nivo, i nisu bile dovoljno orijentisane na zaštitu najosjetljivijih dijelova stanovništva. Provođenje smjernica politike, koje su bile zajednički usvojene na Ekonomskom i finansijskom dijalogu sa EU u julu 2021, bilo je ograničeno. Zbog blokade donošenja odluka na državnom nivou, Program ekonomskih reformi (PER) dostavljen je sa znatnim zakašnjenjem, nedostajala mu je interna dosljednost, a pristup politikama je bio fragmentiran. Zemlja nije provela dogovorene uslove politike koji bi omogućili EU da isplati drugu i posljednju tranšu paketa makrofinansijske pomoći vezane za COVID-19. Kao rezultat toga, morala je biti otkazana isplata 125 miliona eura.

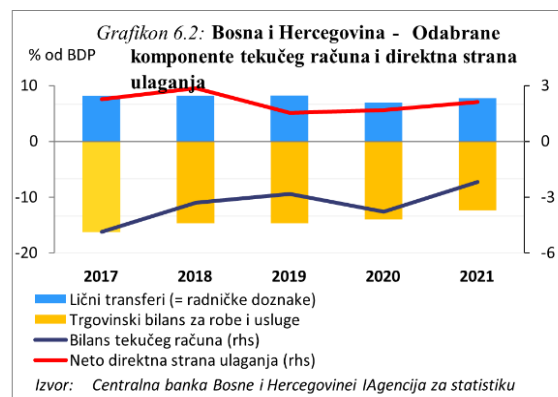

Makroekonomska stabilnost

Čini se da je ekonomski rast usporen nakon snažnog post-pandemijskog oporavka, uz rast proizvodnje na godišnjoj osnovi od 5.5% u prvom kvartalu 2022, nakon rasta od 7.5% u 2021. i privrednim padom od 3.2% u 2020. Izvoz i privatna potrošnja bili su glavni pokretači rasta, koristeći jaku vanjsku potražnju kao i solidan rast i raspoloživi dohodak, kao posljedicu povećanja transfera vezanih za COVID-19. Značajna pomoć međunarodnih institucija kao što

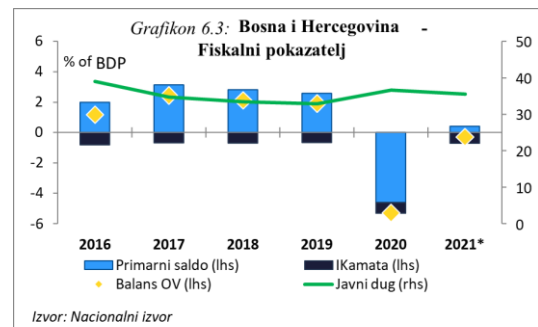
su MMF, Svjetska banka i EU, u iznosu većem od 3% BDP-a, pomogla je finansiranje tih dodatnih transfera. Velika privatna potrošnja takođe je rezultirala snažnim rastom uvoza. Zbog niskog nivoa trgovine sa Ukrajinom i Rusijom, direktni ekonomski uticaj ruske invazije na Ukrajinu do sada je bio ograničen. Ipak, postoji rizik od negativnih sekundarnih efekata kroz indirektno trgovinske veze i cijene. Oporavak ulaganja je i dalje slab, zbog dugotrajne neizvjesnosti vezane za COVID-19, ali i zbog stalnih političkih sporova i posljedičnog zastoja u procesu donošenja političkih odluka. Rast uvoza i dalje je prilično visok, što je odraz jake privatne potrošnje i uvoza koji je povezan sa izvozom. Prihod po glavi stanovnika (u paritetima kupovne moći) ostao je na približno jednoj trećini od prosjeka EU-27.

Deficit tekućeg računa blago je pogoršan u prvom kvartalu, dostigavši 4,4% BDP-a u prvom kvartalu, nakon 2,1% u 2021, uglavnom zbog veće potrošnje na uvoz. Novčane doznake radnika, koje predstavljaju značajan izvor raspoloživog dohotka, u 2021. i u prvom kvartalu 2022. vratile su se na nivo prije pandemije. Neto direktna strana ulaganja takođe su se oporavila, te su sa 1,7% BDP-a u 2020. porasla na oko 2% u 2021. i u prvom kvartalu 2022, a uglavnom su se sastojala od reinvestirane dobiti. Zvanične neto devizne rezerve su pale na oko 8,4 mjeseca uvoza, najviše zahvaljujući velikom rastu uvoza. Ipak, zahvaljujući snažnom deviznom prilivu u 2021. u vidu pomoći za hitne slučajeve, pokrivenost deviznog uvoza i dalje je prilično visoka. Istovremeno, uvozno intenzivna ulaganja i dalje su bila slaba. Kratkoročni dug iznosi samo 0,1% deviznih rezervi, što pokazuje da se zemlja snažno oslanja na dugoročno finansiranje kroz međunarodne finansijske institucije, kao što su MMF, Svjetska banka, EU (MFP) i EIB. Pokrivenost uvoza roba i usluga izvozom u periodu 2015-2019 je poboljšana, dostigavši 73% u 2019, u velikoj mjeri zahvaljujući povoljnim izvoznim rezultatima u tom periodu. U 2021, pokrivenost je ostala na 71%, slično kao u 2020.

Monetarna politika i dalje se zasniva na aranžmanu valutnog odbora. Ovaj monetarni režim do sada je bio povoljan za ekonomiju. Otpornost valutnog odbora tokom pandemije pokazuje pouzdanost i povjerenje koje on uživa u javnosti, što ga čini važnim stubom makroekonomske stabilnosti. Međutim, to isto tako podrazumijeva da i druge sfere politike moraju podnijeti teret prilagođavanja vanjskim šokovima, naročito fiskalna politika za upravljanje potražnjom, i strukturalne reforme u cilju unapređenja funkcionisanja tržišta. Ukupna inflacija se ubrzava od jeseni 2021, dostigavši u junu 2022. godine 15,8% na godišnjoj osnovi. Tako je prosječna stopa inflacije u prvoj polovini 2022. dostigla 11,4%, u poređenju sa 0,1% u prethodnoj godini. Otprilike polovina rasta ukupne inflacije uslovljena je povećanjem cijena hrane, koja čini približno jednu trećinu potrošačke korpe koja se koristila za izračunavanje indeksa potrošačkih cijena. Do sada nisu objavljeni nikakvi podaci o osnovnoj inflaciji. Domaće političke tenzije i dalje onemogućavaju imenovanje novog Upravnog odbora Centralne banke, uključujući i guvernera čiji je mandat istekao u avgustu 2021.

U drugoj polovini 2021. i prvoj polovini 2022, javnim finansijama je pogodovao snažan rast prihoda, koji je sve više uslovljen ubrzanom inflacijom. Ovaj dodatni prihod upotrijebljen je za povećanu potrošnju vezanu za COVID-19, za veću potrošnju na socijalne naknade, kao što su penzije, te na plate u javnom sektoru, dok je prijavljena javna potrošnja na ulaganja blago smanjena. Kada opadne porast prihoda povezan s inflacijom, finansiranje dodatne stalne potrošnje moglo bi predstavljati izazov. Sveukupno, opšta država zabilježila je deficit od 0,3% BDP-a u 2021, u poređenju sa 5,3% BDP-a u 2020. Procjenjuje se da je potrošnja vezana za COVID-19 u 2020. i 2021. iznosila nekih 2,5- 3,5% BDP-a, zahvaljujući pomoći za hitne slučajeve koju su obezbijedile međunarodne institucije i EU. Međutim, obim političke reakcije bio je ograničen administrativnim preprekama i političkim zastojsima, što je odlagalo proces donošenja odluka i implementaciju odluka o potrošnji. Prijedloge budžeta za 2022. karakterizira znatno veća potrošnja, vjerovatno u vezi sa opštim izborima 2. oktobra 2022, kao i mjerama za kompenziranje zaposlenika u javnom sektoru i pensionera za veliki rast inflacije. Udio javnog duga povećan je samo umjereno, sa 33% BDP-a u 2019. na nekih 37% u 2020, a u prvom kvartalu 2022. smanjen je na 35,5%. Uprkos snažnom rastu prihoda od indirektnih poreza, sveukupna saradnja i razmjena informacija između raznih fiskalnih organa vlasti i dalje su ograničeni, što olakšava izbjegavanje plaćanja poreza. Pozivi Republike Srpske da se rasformira Uprava za indirektno oporezivanje na državnom nivou predstavlja prijetnju sistemu za prikupljanje prihoda. Nadalje, javne finansije opterećene su potencijalnim obavezama, naročito u oblasti javnih preduzeća. Postoji značajan nivo neusaglašenosti sa računovodstvenim standardima EU za javni sektor, što ozbiljno ometa ocjenu trenutnog fiskalnog položaja zemlje. Zbog toga bi i deficit i udio duga mogli biti znatno veći od prijavljenih. Fiskalna pravila su uspostavljena samo na nivou entiteta i ne postoji nezavisna fiskalna institucija koja prati i provodi usklađenost sa fiskalnim pravilima za cijelu zemlju.

Sve u svemu, ekonomska uspješnost zemlje i dalje je ispod njenog potencijala, pošto je kreiranje makroekonomske politike onemogućeno političkim zastojsima, jakom kratkoročnom orijentacijom i nedostatkom usmjerenja na političke mjere za podsticaj rasta. Dok je za vrijeme pandemije sačuvana makroekonomska stabilnost, fiskalno planiranje za post-pandemijske godine i dalje nije dovoljno usmjereno na mjere za podsticaj rasta. Budući da režim valutnog odbora zemlje ograničava prostor za monetarnu politiku, fiskalna politika je jedan od glavnih instrumenata makroekonomske politike zemlje. Međutim, ovaj instrument se ne koristi na adekvatan način kako bi usmjerio zemlju prema snažnijem rastu i bržem približavanju nivou prihoda u zemljama članicama EU-a. Efikasnost fiskalne politike u pogledu jačanja potencijala za rast zemlje ozbiljno je ograničena nedovoljnim nivoom saradnje između raznih aktera u fiskalnoj politici, ograničenom ulogom fiskalnog vijeća zemlje i nepostojanjem mehanizma za rješavanje sukoba. Što se tiče krize COVID-19, mjere koje su preduzeli fiskalni organi vlasti i centralna banka pomogle su stabilizaciji ekonomije, ali se kroz njih nije obratila posebna pažnja na grupe s nižim prihodima.

Funkcionisanje tržišta proizvoda

Poslovno okruženje

Nije postignut značajan napredak u otklanjanju barijera za ulazak i izlazak sa tržišta, dok se institucionalno i regulatorno okruženje za funkcionisanje unutrašnjeg tržišta zemlje dodatno pogoršalo. Da bi se moglo poslovati na teritoriji cijele zemlje, i dalje su potrebne višestruke registracije, što povećava troškove osnivanja privrednih društava i štiti

postojeća društva od konkurencije. Do sada nisu dostupni podaci za 2021. o broju registrovanih privrednih društava. Izvršavanje ugovora, naročito rješavanje privrednih sporova, i dalje je teško, kao i veliki zaostatak u rješavanju sudskih predmeta. I dalje je problematično utvrđivanje prava vlasništva u nekim oblastima, kao što je spis nekretnina. Saradnja i koordinacija između različitih aktera dodatno je pogoršana i predstavlja glavnu smetnju vladavini prava i adekvatnom funkcionisanju pravosuđa, budući da sprečava uspostavljanje jednakih uslova na nivou cijele zemlje, što ima dalekosežne posljedice na njeno poslovno okruženje. Nadalje, u prošloj godini, na ključne institucije, kao što su Centralna banka i Ustavni sud, uticala su odlaganja ključnih imenovanja i kašnjenja u donošenju državnih budžeta za 2021. i 2022. Planovi za osnivanje posebnog Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Republike Srpske predstavljaju rizik od daljnjeg cijepanja pravosudnih institucija zemlje, rizik za njihovu nezavisnost, kao i rizik za cjelovitost jedinstvenog ekonomskog prostora zemlje. Sveukupno gledano, brojne dugotrajne procedure, političko uplitanje, korupcija i različita pravila u raznim dijelovima zemlje i dalje ometaju poslovno okruženje u zemlji, što komplikuje rad privrednih društava i stvara dodatne troškove. Nadalje, povećani su rizici od daljnjeg cijepanja pravosuđa, dok je funkcionisanje Ustavnog suda onemogućeno odlaganjem imenovanja na upražnjena mjesta.

Neformalna ekonomija je ostala značajna za vrijeme pandemije, dok je percipirana korupcija ostala visoka. Uprkos određenom napretku u podsticanju formalnog zapošljavanja povećanim brojem kontrola na tržištu rada, procjenjuje se da neformalni sektor i dalje čini jednu trećinu BDP-a. Pandemija je možda povećala značaj neformalne ekonomije kao izvora zarade za preživljavanje, koji nadoknađuje gubitak radnih mjesta u formalnoj ekonomiji. Dakle, neformalna ekonomija i dalje obezbjeđuje značajan broj (neregistrovanih) radnih mjesta i prihod, ali isto tako narušava konkurenciju i slabi osnovicu za oporezivanje. To iziskuje da stope za oporezivanje i doprinose za socijalno osiguranje budu veće nego što bi inače bilo potrebno. Doprinosi i značajnom fiskalnom opterećenju rada, što povratno ometa formalno zapošljavanje i negativno utiče na međunarodnu konkurentnost Bosne i Hercegovine. Prema podacima organizacije *Transparency International*, nivo percipirane korupcije i dalje je jedan od najviših u regionu.

Uticaj države na tržišta proizvoda

Uticaj države na ekonomiju za vrijeme pandemije se dodatno povećao. Još i prije krize COVID-19, glomazna javna uprava, kao i preduzeća u državnom vlasništvu koja loše posluju, značajno su uticali na ekonomiju, naročito u smislu zapošljavanja. Tokom pandemije, uloga vladinih mjera postala je još izraženija. Iznos potencijalnih obaveza je povećan kao rezultat vladinih mjera za ublažavanje krize, kao što su davanje kreditnih garancija, koje su produžene tokom 2021. Kako bi nastavila sa radom, mnoga javna preduzeća oslanjaju se na podršku države, ili akumuliraju dospjela plaćanja sistemima za socijalnu zaštitu ili privatnim dobavljačima. Ovo prouzrokuje znatnu neravnotežu likvidnosti u drugim sferama ekonomije. Javne nabavke, koje čine značajan dio javnih rashoda i stoga imaju važnu ulogu za privatni sektor, i dalje se obavljaju prema suviše komplikovanim procedurama. To pogoduje korupciji i dovodi do toga da prednost imaju domaći dobavljači, što nije u skladu sa *acquisem* EU (vidi takođe poglavlje 5 - Javne nabavke). I dalje postoji veliki broj administriranih cijena, a za vrijeme pandemije i u skorije vrijeme, kao odgovor na brzi rast cijena energenata, regulisane su cijene nekih proizvoda, kao što su higijenski proizvodi.

Nivo zvanično evidentirane državne pomoći, prema najnovijim dostupnim podacima, relativno je nizak, otprilike 1,25% BDP-a u 2019. Međutim, značajna indirektna državna pomoć i dalje narušava jednake uslove poslovanja. U 2021, mnoga privredna društva su iskoristila diskrecionu pomoć države kao dio paketa za podršku u krizi COVID-19. Dostupni podaci o dodijeljenoj pomoći su nepotpuni. Međutim, izgleda da je nivo državne pomoći u

prošlog godini bio značajan. Kontrola procesa upravljanja državnom pomoći i dalje je otežana zbog samo djelomične usklađenosti zakona sa evropskim standardima i odsustva dosljedne primjene pravila za dodjelu državne pomoći u cijeloj zemlji. Nadležnosti Vijeća za državnu pomoć i dalje su ograničene. To ostavlja prostor za nepravedno narušavanje konkurencije u zemlji.

Privatizacija i restrukturiranje

Napredak u privatizaciji i restrukturiranju i dalje je vrlo ograničen. Javna preduzeća i dalje igraju važnu ulogu u nekim sektorima, kao što je rudarstvo, ali često imaju lošu upravu, i tako postaju značajno opterećenje za javne finansije. Uprkos nekim pripremnim aktivnostima na nivou entiteta, stvarne mjere za restrukturiranje ili rasformiranje javnih preduzeća ostaju veoma ograničene. Strateškim sektorima kao što su saobraćaj i energetika i dalje dominiraju preduzeća u državnom vlasništvu koja imaju lošu upravu i koja su često neefikasna. U posljednjih pet godina, udio privatnog sektora u dodanoj vrijednosti ostao je prilično stabilan na nekih 80%, i generiše sličan udio u broju zaposlenih u zemlji.

Funkcionisanje finansijskog tržišta

Finansijska stabilnost

Institucionalno i regulatorno uređenje finansijskog tržišta ostalo je rascjepkano, što otežava nadzor banaka. Institucionalno i regulatorno okruženje za funkcionisanje finansijskog tržišta uglavnom je uspostavljeno, iako su ključni elementi decentralizirani, a uloga Centralne banke ograničena na koordinaciju lokalnih regulatornih i nadzornih agencija. U prošlog godini, Upravni odbor Centralne banke radio je samo u tehničkom mandatu, budući da su zbog blokade državnih institucija odložena imenovanje novog upravnog odbora i guvernera. To je imalo negativne posljedice na potpuno funkcionisanje Centralne banke.

Za vrijeme krize COVID-19, bankarski sektor je ostao stabilan. Kvalitet kreditnog portfelja ostao je solidan, uprkos tome što ističe politička podrška. U 2021, udio nenaplativih kredita (NPL) u ukupnim kreditima dodatno je smanjen, i u drugom kvartalu 2022. dostigao je 5,2%, u poređenju sa 5,7% u prethodnoj godini. Ostvaren je ograničen napredak u otklanjanju preostalih prepreka za efikasno i brzo rješavanje nenaplativih kredita, uključujući vansudsko reprogramiranje, te sekuritizaciju i prodaju nenaplativih kredita. Profitabilnost banaka počela se poboljšavati nakon pada za vrijeme pandemije. U 2021, stopa povrata na kapital bila je nekih 10,4%, a u prvoj polovini 2022. blago je porasla na 11,1%, dok se u tom periodu prosječan povrat na imovinu zadržao na oko 1,4%. Ukupna stopa adekvatnosti kapitala bankarskog sistema oporavila se u drugoj polovini 2021, a u drugoj polovini 2022. ostala je na 19,4%, u poređenju sa 19% u prethodnoj godini. Ipak, postoje velike razlike između 22 banke u zemlji, uz neke preostale slabe tačke, naročito kada se radi o manjim lokalnim bankama. Osim toga, postoji značajna razlika između inostranih i domaćih banaka u pogledu pokazatelja stabilnosti, pri čemu su inostrane banke uspješnije u smanjenju nenaplativih kredita ili odobravanju kredita. Kao i drugdje na zapadnom Balkanu, nivo euroizacije je prilično visok: u 2021, 36% depozita i 45% kredita komercijalnih banaka nominovani su u eurima, iako posljednjih godina udio kredita nominovanih u eurima ima postupno silazni trend. Tokom krize COVID-19, Centralna banka je uvjerala domaćinstva i korporacije u stabilnost finansijskog sektora zemlje i podržala moratorijume na otplatu dugova, koje su predložile dvije agencije za bankarstvo u zemlji, kao i suspenziju plaćanja dividendi, i strožija pravila za naknade. Nadalje, vlade dvaju entiteta podržale su kreditiranje obezbjeđivanjem privremenih garancija za kredite privatnom sektoru. Te garancije iznose oko 0,5% BDP-a. Početkom 2022, entitetske agencije za bankarstvo preuzele su filijale Sberbanke u ruskom vlasništvu, kako je najava sankcija nekim finansijskim institucijama u ruskom vlasništvu dovela do povlačenja depozita iz tih filijala, ugrožavajući njihovu održivost.

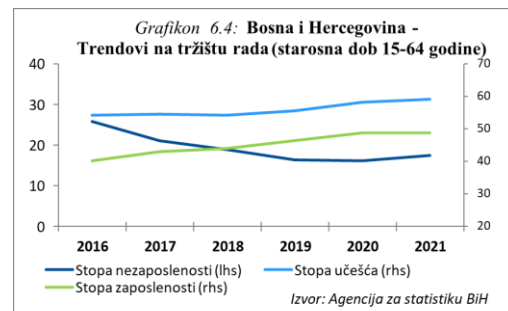
Pristup finansijskim sredstvima

Kreditni rast se nastavio ali pristup finansijskim sredstvima i dalje je često problematičan. Godišnji kreditni rast u 2021. prosječno je iznosio 1,7%, a u drugoj polovini 2021. skoro 3%. Ovaj oporavak podstaknut je uglavnom potrošačkim kreditima, koji čine nekih 30% ukupnog kreditnog fonda. Rast bankovnih depozita izrazito je ubrzan, sa 5,6% u 2020. na 10,1% u 2021. Raspon kamatnih stopa za potrošačke kredite je smanjen, a u posljednjih pet godina je pao sa više od 6 postotnih bodova na oko 3 postotna boda. Ipak, taj nivo je i dalje visok, što ukazuje na povećanje rizika i/ili nedostatak konkurencije. Pet najvećih banaka čine oko 80% imovine ovog sektora. Na kraju 2021, dug privatnog sektora pao je sa 54,5% ukupnog duga, što je više nego na početku godine, ali je istovremeno i znatno iznad petogodišnjeg prosjeka zemlje prije pandemije. Finansijska pismenost je ograničena, naročito u malim preduzećima. Veličina nebankarskog, alternativnog finansijskog sektora i tržišta kapitala ostala je mala, dok je kapitalizacija berzi u zemlji u maju 2022. iznosila 17,5% BDP-a. Korištenje preduzetničkog kapitala i dalje je veoma ograničeno. Kreditne garancije vlada pozitivno su djelovale na pristup privatnog sektora finansijskim sredstvima. Ipak, čini se da je brojnim mikro i malim preduzećima bilo veoma teško dobiti pristup tim garancijama.

Funkcionisanje tržišta rada

Ekonomski oporavak i vladine mjere podrške pogodovala su tržištu rada, ali strukturalni problemi i dalje postoje. U prvoj polovini 2022, broj registrovanih zaposlenih bio je za oko 3,2% (26.500 osoba) veći nego u prethodnoj godini, dok je broj nezaposlenih bio za 7,3% (29.000 osoba) manji, što je rezultiralo padom administrativne stope nezaposlenosti na 30,8%, u poređenju sa 33,2% u prethodnoj godini. Ipak, zbog velikog smanjenja broja registrovanih nezaposlenih osoba, registrovana radna snaga smanjena je za oko 0,3% ili za nekih 3.100 ljudi. Zbog velikog udjela neformalnog zapošljavanja, naročito u oblasti trgovine i turizma, administrativni podaci daju samo djelomičnu sliku dinamike na tržištu rada. Iako je tokom vremena, zbog metodoloških izmjena, uporedivost anketnih podataka o radnoj snazi ograničena, njihovi rezultati u velikoj mjeri potkrepljuju sliku o usporavanju povećanja zaposlenosti i snažnom padu nezaposlenosti. Međutim, ukupna radna snaga nastavila se smanjivati, djelomično zbog stalnog odliva mozgova i velikog udjela kvalifikovane i mobilne radne snage koja odlazi u inostranstvo zbog boljih mogućnosti za zapošljavanje. To negativno utiče na konkurentnost zemlje, kao i na potencijal za rast u srednjeročnom periodu. Zbog strukturalnih problema kao i šoka COVID-19, nezaposlenost mladih (starosne dobi od 15-24 godine) posebno je velika, u junu 2022. iznosila je oko 36%. Iako su u periodu prije pandemije otvorene mogućnosti zapošljavanja u turizmu i proizvodnji, godinama se održava visok stepen nezaposlenosti zbog izazova nastalih usljed nepodudaranja postojećih i potrebnih vještina i nedovoljnog povećanja broja novih radnih mjesta, što je posljedica slabih ulaganja u osnovni kapital. Ključni faktori za permanentno visok stepen nezaposlenosti su odsustvo odgovarajućih prilika za zapošljavanje u privredi, neusklađenost nastavnih planova i programa sa potrebama tržišta rada, i visoka poreska opterećenja, naročito za kategoriju ljudi sa najnižim primanjima. Učešće žena i mladih na tržištu rada i dalje je slabo, dok su stope nezaposlenosti za ove dvije grupe znatno veće nego za grupe radno sposobnih muškaraca. Stepen dugotrajne nezaposlenost i dalje je visok, tako da je oko 75% nezaposlenih tražilo posao duže od godinu dana. Tokom prošle godine, vlasti su nastavile sa provođenjem aktivnih mjera na tržištu rada, iako se efikasnost tih mjera ne ocjenjuje sa dovoljnom strogošću. Ove aktivne mjere podržavaju zapošljavanje ranjivih ili ugroženih grupa. Značajna neusklađenost koja još postoji između administrativnih i anketnih podataka o nezaposlenosti ukazuje na potrebu za poboljšanjem statističkih podataka za tržište rada u zemlji.

Na tržištu rada nema dovoljno kvalifikovane radne snage, što doprinosi visokom rastu plata. Mobilnost radnika unutar zemlje ostala je niska. Mnogim preduzećima nedostaje kvalifikovana radna snaga, što je dodatno pogoršano velikim odlaskom u inostranstvo. U kombinaciji sa ubrzanim pritiscima na domaće cijene, ovo pomanjkanje kvalifikovane radne snage doprinijelo je relativno visokom rastu nominalnih plata (4,4% u 2021. i 9,4% u prvoj polovini 2022.) To je dovelo do povećanje realnih plata za nekih 2% u 2021, ali je ubrzana inflacija zaustavila to povećanje. Plate u javnom sektoru takođe su relativno visoke u poređenju sa drugim sektorima, naročito kada se uzme u obzir produktivnost sektora, što u izvjesnoj mjeri istiskuje kvalifikovanu radnu snagu iz privatnog sektora.

2.3.2. Sposobnost suočavanja sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar Unije

Bosna i Hercegovina **nije ostvarila napredak**, i ostaje **u ranoj fazi** u pogledu kapaciteta za suočavanje sa konkurentskim pritiskom i tržišnim silama unutar EU. Nije bilo značajnih poboljšanja opšteg nivoa kvaliteta obrazovanja, dok su mjere za unapređenje saobraćaja i energetske infrastrukture onemogućene političkim sporovima. Ipak, došlo je do izvjesnog strukturalnog prilagođavanja u odgovoru na jaku vanjsku potražnju i ograničenja koja je nametnula pandemija COVID-19. Provođenje prošlogodišnjih preporuka bilo je veoma ograničeno.

Da bi podržala dugoročni rast, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- Unaprijedi kvalitet obrazovanja i obuke, a naročito da ubrza modernizaciju nastavnih planova i programa u cilju boljeg usklađivanja sa potrebama tržišta rada;
- Poveća udio kapitalne potrošnje u BDP-u, naročito usredsređujući se na transportnu i energetske infrastrukturu i na unapređenje standarda za zaštitu životne sredine. U tom pogledu, od posebnog značaja su bolje upravljanje javnim investicijama i ubrzana implementacija onih investicionih projekata koji su dobili jasnu pozitivnu ocjenu isplativosti.
- Podrži daljnju trgovinsku integraciju, između ostalih, sa EU i CEFTA-om, podržavajući usklađivanje sa evropskim standardima kvaliteta, poput onih koji su predviđeni u kontekstu Akcionog plana za zajedničko regionalno tržište.

Obrazovanje i inovacije

Investicije u obrazovanje i dalje su nedovoljne, veoma rascjepkane i slabo koordinirane, što dovodi do različitih standarda u zemlji. Javna potrošnja u oblasti obrazovanja činila je oko 4% BDP-a u 2020. Kada se saberu privatna potrošnja i podrška kroz strane donacije, ukupan iznos čini skoro 5% BDP-a. Uprkos ovoj značajnoj potrošnji, posebno kada se uzme u obzir broj učenika, ona ne obezbjeđuje radnoj snazi u zemlji vještine i znanja koja su potrebna za nesmetanu integraciju u tržište rada. Ovo je jedan od faktora posebno visoke stope nezaposlenosti mladih (36,3% u junu 2022. prema ARS-u), koja je duplo veća od ukupne stope nezaposlenosti u zemlji. Nedovoljna koordinacija dovodi do odsustva zajedničkih standarda na raznim nivoima obrazovanja, kao i do razlika u ocjenjivanju kvaliteta obuka i uspješnosti nastavnika. Nastavni planovi programi i dalje su zastarjeli, i još su nedovoljno usklađeni sa potrebama zemlje. Zemlja je po prvi put učestvovala u studiji PISA 2018. Rezultati pokazuju da je uspješnost učenika znatno ispod prosjeka OECD-a, što je jasna prepreka za konkurentnost

i razvojni potencijal zemlje. Nažalost, Bosna i Hercegovina nije učestvovala u nastavku studije. Stopa nepismenosti u zemlji i dalje je oko 3%, uglavnom zbog relativno visoke stope nepismenosti žena.

Izdaci za istraživanje i inovacije su ograničeni i ugrožava ih nizak nivo saradnje i koordinacije između raznih nivoa vlasti, što dovodi do slabe efikasnosti cjelokupnog sistema. Nepostojanje efikasnog sistema finansiranja još je jedan faktor koji onemogućava da politika inovacija ostvari bolje rezultate sa utrošenim sredstvima. Kapaciteti zemlje u oblasti istraživanja ostaju ograničeni, dok se odliv mozgova nastavlja, pogotovo u sektorima zdravstva, medicine i informacionih tehnologija, s tim da do sada nisu uvedene nikakve sistematske mjere za rješavanje tog problema.

Fizički kapital i kvalitet infrastrukture

Stalne političke neizvjesnosti i dalje ometaju investicije u osnovni kapital zemlje. Bruto investicije oporavile su se samo djelomično, pošto su u 2021. porasle za 4,4% nakon pada od skoro 13% u 2020. To je dovelo do daljnjeg pada udjela bruto investicija na 23% BDP-a u 2021, u poređenju sa 24,5% u 2019, posljednjoj godini pred pandemiju COVID-19. Javne investicije su ostale na niskom nivou, odražavajući usredsređenost na tekuću potrošnju vezanu za COVID-19, dok su neizvjesnost vezana za COVID-19 i politička neizvjesnost negativno uticale i na privatna ulaganja. Priliv direktnih stranih ulaganja (DSU) sa niskog nivoa od 1,7% BDP-a u 2020, oporavio se na svojih prosječnih 2,1% BDP-a, kakav je bio tokom pet godina prije pandemije COVID-19. Veliki dio priliva tih DSU i dalje su ponovna ulaganja zarada stranih investitora u finansijski sektor i sektor turizma. Kao i u slučaju bruto fiksnih investicija, nizak nivo priliva stranih investicija ograničava sposobnost zemlje da ostvari višu krivulju rasta. Standardi zaštite životne sredine ostali su niski i često su zanemareni, što dovodi do visokih nivoa zagađenja, narušavanja zdravlja (a time i produktivnosti) radne snage u zemlji, i predstavlja još jedan faktor u prilog odlivu mozgova. Sveukupno gledano, nedovoljna dinamika ulaganja i zanemarivanje standarda zaštite životne sredine i dalje usporavaju unapređenje razvojnog potencijala zemlje.

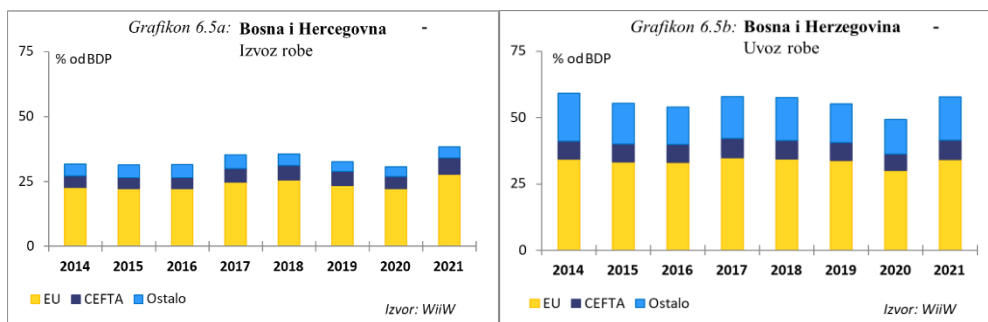
Odložena su ulaganja u transportnu i energetska infrastrukturu, što je posljedica snažne usredsređenosti javne potrošnje na mjere vezane za COVID-19, ali i zbog političkih zastoja kako na državnom tako i na entitetskom nivou, uključujući nepostojanje državnog budžeta u 2021. i kašnjenje budžeta za 2022. Politički sporovi blokirali su korake potrebne za modernizaciju regulisanja energetskog i transportnog tržišta, dok je potrošnja bila usmjerena na mjere podrške ekonomiji u odgovoru na pandemiju COVID-19. Zbog toga su tržišta električne energije i gasa ostala rascjepkana i pod dominacijom postojećih ključnih preduzeća. Infrastrukturno povezivanje sa susjednim zemljama, kao i nivo digitalizacije zemlje ostaju na neadekvatnom nivou. Nadalje, zanemarena su ulaganja u poboljšanje standarda za zaštitu životne sredine, naročito kada se radi o zagađenju vazduha.

Struktura sektora i preduzeća

U prošloj godini nastavljen je trend strukturalne promjene, uz nastavljeni prelazak na trgovinu i transport. U prvom kvartalu 2022, udio dodane vrijednosti u trgovini, transportnom sektoru i turizmu porastao je na 21,7% BDP-a, u poređenju sa 19,7% BDP-a u prethodnoj godini, dok je udio javnog sektora, zbog nižeg prosječnog rasta, smanjen za skoro jedan postotak, sa 17,9% u prvom kvartalu 2021. na 17% u prvom kvartalu 2022. Posljednjih godina, u strukturi preduzeća registrovano je izvjesno povećanje udjela mikro preduzeća (0-9 zaposlenika) i srednjih preduzeća koja zapošljavaju između 50 i 249 radnika. Međutim, većina novih preduzeća često su bila trgovinska preduzeća sa manjom dodanom vrijednošću. Oko 93% svih preduzeća spadaju u grupu malih i mikro preduzeća, odnosno imaju manje od 50 zaposlenih.

Ekonomski integracija u EU i konkurentnost cijena

Integracija u EU u oblasti trgovine i ulaganja ostala je na visokom nivou, ali je sveukupna trgovina ispod svog potencijala. Kao odgovor na veliko smanjenje izvoza na početku krize COVID-19, u prvoj polovini 2022. izvoz je porastao za 40% na godišnjoj osnovi, uglavnom zbog velike potražnje iz EU (Njemačka, Italija, Hrvatska), ali i iz zemalja CEFTA-e kao što je Srbija. Tokom pet godina prije pandemije, trgovina se blago preusmjerila na susjedni region, što je rezultiralo većim izvozom u zemlje kao što su Srbija i Hrvatska. Izvoz u 27 zemalja EU, kao udio u ukupnom izvozu roba, porastao je sa nekih 72% u 2021. na 74% u prvom kvartalu 2022. Izvoz u zemlje CEFTA-e povećao je svoj udio u ukupnom izvozu, dostigavši 16,7% u 2021. i 18,7% u prvoj polovini 2022. Otvorenost zemlje prema trgovini (izvoz i uvoz kao procenat BDP-a) u 2022. se oporavila od velikog pada u prvom kvartalu 2021, dostigavši 89% BDP-a, u poređenju sa 69% u prethodnoj godini. Čak i prije pandemije, otvorenost zemlje prema trgovini bila je relativno niska, posebno s obzirom na njenu relativno malu ekonomiju. Izvozna struktura nije veoma raznolika i oslanja se uglavnom na osnovne metale, namještaj i tekstil. Iako je ostvaren određeni dodatni napredak u rješavanju nekarinskih barijera u trgovini sa EU, kao što su obavezni fitosanitarni i sanitarni standardi, ukupno ispunjavanje ovih zahtjeva i dalje je slabo. Stepenn integracije finansijskih tržišta i tržišta kapitala zemlje u EU još je prilično nizak, iako je veliki dio bankarskog sektora u vlasništvu evropskih banaka. Oko dvije trećine direktnih stranih ulaganja u zemlju dolaze iz zemalja EU. Godišnji priliv DSU uglavnom ima sličan obrazac.

Sveukupna cjenovna konkurentnost zemlje donekle je pogoršana. Nakon dugog perioda postepenih poboljšanja za oko 4% tokom 2016-2021, realni efektivni kurs je u decembru 2021. počeo da raste, a u aprilu je bio 4,4% veći nego prethodne godine, što odražava rastuću pozitivnu razliku u inflaciji u odnosu na trgovinske partnere zemlje. U nominalnom efektivnom smislu, u tom periodu, vrijednost valute je porasla za 1,2%, što je uglavnom posljedica promjene kursa američkog dolara, turske lire i ruske rublje u odnosu na euro, za koji je vezana konvertibilna marka.

2.4. JAVNE NABAVKE, STATISTIKA, FINANSIJSKA KONTROLA

Poglavlje 5 - Javne nabavke

Pravila EU osiguravaju da su javne nabavke roba, usluga i radova u bilo kojoj državi članici transparentne i otvorene za sva privredna društva iz EU na osnovu nediskriminacije i jednakog postupanja.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti javnih nabavki. U izvještajnom periodu je postignut **određeni napredak**. Bosna i Hercegovina je usvojila izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama u cilju usklađivanja svoga zakonodavstva s *acquisem* EU. Potrebno je nastaviti proces usklađivanja i jačanje kapaciteta. Javne nabavke su i dalje podložne nepravilnostima i osjetljive na korupciju u toku procesa nabavke i implementacije

ugovora. Selektivno i netransparentno vođenje sudskih postupaka u predmetima korupcije u javnim nabavkama razlog je za veliku zabrinutost. Bosna i Hercegovina treba da osigura stalan jednak tretman domaćih i EU ponuđača kod dodjele javnih ugovora u skladu sa odredbama SSP-a. Preporuke iz prošle godine vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba uraditi sljedeće:

- dodatno uskladiti Zakon o javnim nabavkama sa *acquisem* EU o javnim nabavkama, uključujući i oblast koncesija;
- usvojiti novu strategiju javnih nabavki za period 2023-2027., i prateći akcioni plan koji podržava njenu provedbu;
- ojačati administrativne kapacitete Agencije za javne nabavke i Ureda za razmatranje žalbi kroz povećanje broja zaposlenih i odgovarajuće obuke, te proces nabavki učiniti transparentnijim.

Institucionalno uređenje i usklađivanje propisa

Pravni okvir je djelomično usklađen sa *acquisem* EU. Nakon nekoliko godina u parlamentarnoj proceduri, izmjene i dopune Zakona o javnim nabavkama usvojene su u avgustu 2022. u cilju daljnjeg usaglašavanja sa *acquisem* EU. Potrebno je usvojiti i relevantne provedbene propise. Zakonski okvir o koncesijama i javno-privatnim partnerstvima još je izrazito rascjepkan i potrebno ga je usaglasiti sa *acquisem* EU. Svi pravni i finansijski instrumenti koji se koriste u oblasti javnih nabavki i koncesija, uključujući međuvladine sporazume sklopljene s trećim zemljama, treba da poštuju principe transparentnosti, konkurencije, jednakog tretmana i nediskriminacije.

Nova **Strategija za razvoj javnih nabavki** za period 2023-2027. i relevantni akcioni plan još nisu usvojeni. Agencija za javne nabavke je u 2022. je usvojila plan za očuvanje integriteta i plan za borbu protiv korupcije.

Agencija za javne nabavke BiH je tijelo ovlašteno da pokreće, provodi i nadzire politiku javnih nabavki u svim sektorima. Administrativni kapaciteti Agencije su nedovoljni, naročito kada se radi o funkcijama nadzora i podrške (22 spram planiranih 45 državnih službenika). Agencija razvija Portal za javne nabavke i upravlja njime. Sa Portala se mogu preuzimati tenderska dokumentacija i druge važne smjernice. Međutim, razmjena informacija i učešće na tenderima ne provode se u cijelosti elektronski i prema standardima EU, nego i dalje djelomično u papirnatom obliku. Potrebna je bolja koordinacija sa revizorskim i pravosudnim institucijama.

Kapaciteti za provedbu i primjenu

U 2021, **tržište javnih nabavki** Bosne i Hercegovine predstavljalo je 7,51% njenog BDP-a, nešto ispod nivoa iz 2020. godine. U 2021, prosječan broj ponuda po tenderu i dalje je bio mali - dvije ponude.

Što se tiče nadzora dodjele i realizacije ugovora, administrativni kapaciteti Agencije za javne nabavke su nedovoljni za ispunjavanje ovih zadataka. Statistički podaci prikupljeni od ugovornih organa pokazuju povećano korištenje pregovaračke procedure bez prethodnog objavljivanja (11,87% u 2021. godini u poređenju sa 8,53% u 2020. godini). Korištenje cijene kao jedinog kriterijuma za dodjelu i dalje je veliko, koristi se kod 70% javnih ugovora. Treba ojačati nadzornu ulogu Agencije u cilju identifikacije potencijalnih slabosti i nepravilnosti u procedurama nabavke. Agencija nije pripremila nikakve priručnike, smjernice ni neke druge praktične instrumente za provođenje zakona o javnim nabavkama, osim priručnika za sistem e-nabavke. Agencija ima Zbirku mišljenja i rješenja za najčešće praktične probleme sa kojima se susreću njeni stručnjaci, ali se ona redovno ne ažurira. Nije uspostavljen mehanizam za

redovnu i sistematičnu koordinaciju tumačenja zakonodavstva u oblasti javnih nabavki između ključnih institucija koje u tome sudjeluju.

Kapaciteti za upravljanje postupcima javnih nabavki su slabi. Potrebno je uspostaviti posebne funkcije za nabavke u svakom ugovornom organu, uz angažovanje osoblja sa odgovarajućim vještinama i stručnošću. Nije bilo novih događanja u oblasti unapređenja **integriteta i sukoba interesa**. Javne nabavke su i dalje podložne nepravilnostima i osjetljive na korupciju u toku procesa nabavke i provedbe ugovora. Nije bilo izricanja sankcija od strane sudova za korupciju u javnim nabavkama. Agencija za javne nabavke organizovala je obuku iz oblasti javnih nabavki za veći dio ugovornih organa u cijeloj zemlji i poboljšala saradnju sa tužiocima i civilnim društvom u cilju praćenja kršenja pravila u oblasti nabavke.

Efikasan sistem pravnih lijekova

Propisi o **pravu na žalbu** su najvećim dijelom usklađeni sa *acquisem* EU, iako su rokovi prekratki. Ured za razmatranje žalbi je nesudsko tijelo koje razmatra žalbe ponuđača i ima kancelarije na tri lokacije (Sarajevo, Banja Luka i Mostar), ali nema nikakav formalni mehanizam za njihovu koordinaciju kojim bi se obezbijedila dosljednost u donošenju odluka i pravna sigurnost. Funkcionisanje Ureda za razmatranje žalbi i dalje je slabo, prevashodno zbog nedostatka osoblja i tehničkih kapaciteta. Broj žalbenih predmeta se povećava, a nedosljednost odluka ostaje glavni problem. Samo mali broj odluka osporen je pred Sudom Bosne i Hercegovine. Potrebno je značajno poboljšati transparentnost donošenja odluka Ureda za razmatranje žalbi. Upravni sporovi koji se protiv odluka ovog tijela vode pred Sudom Bosne i Hercegovine i dalje traju predugo.

Poglavlje 18 - Statistika

Prema pravilima EU države članice moraju biti sposobne da osiguraju kvalitetne statističke podatke zasnovane na profesionalnoj nezavisnosti, nepristrasnosti, pouzdanosti, transparentnosti i povjerljivosti, u skladu sa principima evropskog statističkog Kodeksa prakse. Postoje zajednička pravila u pogledu metodologije, izrade i diseminacije statističkih podataka.

Bosna i Hercegovina je **u ranoj fazi pripremljenosti** u oblasti statistike. Ostvaren je **ograničeni napredak**, posebno popunjavanjem ankete o prihodima i životnom standardu. Bosna i Hercegovina bi trebala poboljšati saradnju, koordinaciju, procese odlučivanja i pravnu osnovu za razvoj nacionalnog statističkog sistema u ključnim oblastima u kojima se sve više primjenjuju evropski i međunarodni standardi. Za podršku analizi politike potrebno je unaprijediti postupke osiguravanja pravovremenih, iscrpnih i cjelodržavnih statističkih podataka o državnim finansijama, nacionalnim računima i tržištu rada. Potrebno je završiti klasifikaciju regija u skladu sa NUTS klasifikacijom. Prošlogodišnje preporuke ostaju uglavnom važeće.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- usvojiti glavni plan za izradu nacionalnih računa za Bosnu i Hercegovinu;
- nastaviti sa sprovođenjem istraživanja o dohotku i uslovima života;
- usvojiti metodologiju, odrediti nadležnosti i sredstva za finansiranje narednog popisa poljoprivrednih gazdinstava te usvojiti plan za pripremu narednog popisa stanovništva.

Što se tiče **statističke infrastrukture**, Zakon o statistici Bosne i Hercegovine tek treba uskladiti sa principima Kodeksa prakse evropske statistike. Statistički podaci su samo u određenoj mjeri blagovremeni, relevantni i pouzdani. Potrebno je ojačati koordinaciju između Agencije za statistiku BiH (BHAS) i drugih institucija koje izrađuju statističke podatke, uključujući

entitetske zavode. Entitetski zavodi za statistiku trebaju pravovremeno vršiti ankete u skladu sa cjelokupnim statističkim programom.

Agencija za statistiku treba imati pristup administrativnim podacima, pored podataka koje dobija od Uprave za indirektno oporezivanje. Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka (IDDEEA) počela je sarađivati kako bi se poboljšala statistika prometa.

U pogledu **klasifikacija i registara**, nastavlja se vođenje Statističkog poslovnog registra, ali podaci dobijeni iz administrativnih izvora i dalje su nedovoljni. Glavna statistika poslovne demografije poslana je Eurostatu u februaru ove godine po prvi put. Adresar poljoprivrednih gazdinstava koristi se za pripremu kvalitetnog istraživačkog okvira neophodnog za budući popis poljoprivrednih gazdinstava. Uvedene su glavne statističke klasifikacije. Međutim, Evropska komisija privremeno je definisala i prihvatila ekvivalent regija NUTS II dok Bosna i Hercegovina ne finalizira i ne usaglasi cjelokupnu klasifikaciju i uključi je u definiciju ekvivalenta nivoa NUTS III.

U pogledu **makroekonomske statistike**, izrada nacionalnih računa i dalje odstupa od *acquisa* EU, a glavni plan treba da bude dogovoren između tri statističke institucije. Godišnji računi se sastoje od proizvodnje, potrošnje i prihoda, a tromjesečni samo na osnovu proizvodnje i potrošnje. Sektorski računi se ne izrađuju.

Što se tiče prelaska na metodologiju ESA 2010, klasifikacija sektora je završena, osim za podsektore opšte države. Dodatno, odgovornost za provedbu je još uvijek nejasna. Bosna i Hercegovina treba Evropskoj komisiji dostaviti podatke o BDP-u po glavi stanovnika koji su usklađeni na nivou NUTS II. Statistike platnog bilansa su usklađene sa postojećim međunarodnim statističkim standardima.

Postignut je određen napredak u sastavljanju statistika državnih finansija, ali podaci nisu u skladu s ESA 2010. Godišnji podaci za razdoblje 2015-2021. i za prva tromjesečja 2020-2022. su obrađeni i prosljeđeni Eurostatu. Bosna i Hercegovina je nastavila dostavljati tabele o postupku u slučaju prekomjernog deficita, međutim potrebno je dodatno poboljšati kvalitet i potpunost. Dostavljeni su tromjesečni podaci o platnom bilansu i stanju međunarodnih ulaganja. Dostupna je vremenska serija BDP-a po proizvodnji, prihodima i rashodima za razdoblje 2000-2022. BiH je takođe uvela adekvatnu infrastrukturu za prenos podataka Eurostatu i Evropskoj centralnoj banci. Bosna i Hercegovina ne dostavlja Eurostatu podatke o harmonizovanim indeksima potrošačkih cijena (HICP).

Po pitanju **poslovne statistike**, kratkoročne statistike za industriju, građevinarstvo i usluge nisu u potpunosti dostupne i potrebno ih je izrađivati u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU. Pripremljena je struktura za sve zahtijevane setove podataka za kratkoročne poslovne indikatore i podaci su dostavljeni Eurostatu. Statistika vezana za proizvodnju industrijske robe (PRODCOM) šalje se Eurostatu na godišnjem nivou.

Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine izrađuje statistiku stranih podružnica kada je u pitanju interna (inward) statistika, a Centralna banka BiH eksternu (outward) statistiku, s tim da je potrebno osigurati potpunu usklađenost ovih statistika sa propisima. Interna statistika stranih podružnica za 2019. godinu je dostavljena Eurostatu. Statistika turizma ograničena je na podatke o smještaju, ali je provedena anketa o privatnim i poslovnim putovanjima za 2018. i 2019. godinu. Ista anketa je planirana u 2022. godini za referentnu 2021. Statistika istraživanja i razvoja se objavljuje na godišnjem nivou. Istraživanje inovacija Zajednice (CIS) redovno se provodi. Statistički podaci u oblasti informacijskih i komunikacijskih tehnologija se takođe dostavljaju Eurostatu.

U pogledu **socijalne statistike**, pripreme za sljedeći popis stanovništva, domaćinstava i stanova

još nisu počele. Entitetski zavodi za statistiku nisu postigli dogovor oko odgovarajućih propisa. Dostupan je novi glavni okvir uzoraka, ne samo za Anketu o potrošnji domaćinstava, nego i za predstojeće ankete, kao što su Anketa o radnoj snazi i sveobuhvatna Anketa o dohotku i životnim uslovima (terensko istraživanje maj-juli 2022). Anketa o radnoj snazi se provodi godišnje i tromjesečno, a podatke za prvi kvartal 2022. godine objavila je Agencija za statistiku BiH. Upitnik i metodološki dokumenti su usklađeni sa preporukama Eurostata. Ne izračunava se indeks troškova rada niti se implementira anketa o strukturi zarada. Redovno se prikupljaju statistički podaci o slobodnim radnim mjestima i socijalnoj zaštiti. Potrebno je intenzivirati saradnju sa institucijama koje su nadležne za praćenje migracionih tokova. Statistikom obrazovanja su obuhvaćeni svi nivoi vlasti i podaci se objavljuju na godišnjem nivou. Statistika kulture uključuje 15 oblasti iako njihov obuhvat još nije prilagođen zahtjevima Eurostata. Postignuta su određena poboljšanja u pogledu statistike u oblasti krivičnih djela gdje se podaci prikupljaju mjesečno i dostavljaju jednom godišnje za upitnik UNODC-a.

Činjenica da u skorije vrijeme nije izvršen popis poljoprivrednih gazdinstava (posljednji je održan 1960.) je glavno ograničenje za **poljoprivrednu statistiku**. Posebnu pažnju treba posvetiti usaglašavanju metodologije, nadležnosti i budžetskih aspekata budućeg popisa poljoprivrednih gazdinstava planiranog za 2023. godinu. Vrlo ograničen broj statističkih pokazatelja se izrađuje, uključujući i neke eksperimentalne procjene. Bilansi ponude nisu dostupni. Statistički podaci o usjevima i stočarskoj proizvodnji nisu u skladu sa *acquisem* EU.

Što se tiče **energetske statistike**, potreban je dalji rad na poboljšanju kvaliteta podataka u skladu sa zahtjevima EU, posebno godišnjih podataka o obnovljivim izvorima energije i osnovnih mjesečnih podataka o nafti. Usklađeno računanje udjela energije iz obnovljivih izvora za referentnu 2019. godinu dostavljeno je Eurostatu.

U pogledu **statistike životne sredine**, Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine je nastavila objavljivati podatke iz godišnjih statističkih istraživanja o klimatskim promjenama, emisijama stakleničkih plinova iz poljoprivrede i odlaganju otpada. Agencija je prvi put prijavila rashode za zaštitu okoliša Eurostatu, ali još uvijek nije prijavila poreze koji se odnose na okoliš.

Poglavlje 32 - Finansijska kontrola

EU promovira reformu nacionalnih sistema za upravljanje kako bi se povećala menadžerska odgovornost, dobro finansijsko upravljanje prihodima i rashodima i vanjska revizija javnih sredstava. Pravila finansijske kontrole dodatno štite finansijske interese EU od prevara u upravljanju sredstvima EU i euro od krivotvorenja.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. Postignut je **dobar napredak** u ispunjavanju prošlogodišnjih preporuka, posebno u dobroj provedbi strategija unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru (PIFC) u oba entiteta. Sekundarno zakonodavstvo i metodologija su ažurirani na svim nivoima i ugrađeni u IT aplikaciju PIFC-a, generišući konsolidovane godišnje izvještaje PIFC-a na svim nivoima. Komunikaciona strategija za period 2021-2025. usvojena je na državnom nivou, a drugi nivoi vlasti treba da je izrade. Sve centralne harmonizacijske jedinice treba da nastave jačanje svojih kapaciteta i da prate efikasnost funkcija unutrašnje kontrole u javnom sektoru, posvećujući posebnu pažnju upravljanju rizicima i funkciji interne revizije. Bosna i Hercegovina treba da popravi kvalitet izvještaja eksterne revizije i da intenzivira napore u oblasti komunikacija na entiteskom nivou kako bi ojačala svijest javnosti.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina treba da:

→ poboljša relevantno zakonodavstvo o upravljanju javnim finansijama na svim nivoima vlasti kako bi se bolje realizovala upravljačka odgovornost u svim javnim subjektima;

- poboljša kvalitet praćenja nad javnim preduzećima korištenjem informatičke aplikacije za praćenje unutrašnje finansijske kontrole
- poboljša učinak rada vrhovnih institucija za reviziju putem komunikacijskih strategija na entitetskom nivou.

Unutrašnja finansijska kontrola u javnom sektoru

Utvrđen je sveobuhvatni **strateški okvir** u oblasti unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru, zajedno sa pojedinačnim PIFC strategijama za period 2020 – 2025. koje se provode. Svi nivoi vlasti usvajaju godišnji izvještaj PIFC-a. Međutim, odgovarajuće vlade i parlamenti trebali bi pratiti realizaciju preporuka koje su dale centralne harmonizacijske jedinice (CHJ), vrhovne revizijske institucije (VRI) i unutrašnji revizori. Brčko distrikt tek treba da napravi operativni okvir za praćenje.

Upravljačka odgovornost je ugrađena u strategiju o javnoj upravi i unutrašnjoj finansijskoj kontroli u javnom sektoru i upravljanju javnim finansijama, ali ostaje da se pravilno primjeni. Problem djelimično leži u nejasnim odredbama kojima se uređuje organizacija javne uprave i nejasan odnos između nadzornih i podređenih tijela, djelimično u zbunjujućim ulogama donošenja politika i linijama izvještavanja, te u nedostatku adekvatnog upravljanja radom podređenih tijela. Usklađenost sadržaja politike sa prioritetima vlade nedostaje u cijeloj javnoj upravi. Većina javnih subjekata ima strateške planove sa ciljevima i pokazateljima učinka, ali nedostaju provjere učinka. Dok je delegiranje ovlašćenja u javnoj službi definisano zakonodavstvom o unutrašnjoj kontroli, ono se i dalje odnosi samo na finansijsku kontrolu i još uvijek nije pravilno provedeno (*vidjeti pod Reforma javne uprave*).

Pravni okvir za funkcionisanje **unutrašnje kontrole** je u velikoj mjeri utvrđen na svim nivoima vlasti, uključujući provedbene pravilnike o standardima unutrašnje kontrole i upravljanje rizikom. Međutim, efikasna provedba sistema unutrašnje kontrole tek treba da se poboljša na svim nivoima. Ovo se posebno odnosi na zakonske odredbe o unutrašnjoj kontroli koje i dalje nisu dobro uvrštene u opšte propise za upravljanje javnim finansijama ni u poslovne procese i informacione sisteme za upravljanje na svim nivoima vlasti i u javnim preduzećima. Uspostavljen je cjelodržavni informacioni sistem za upravljanje rizikom, unutrašnju kontrolu, te nadzor i izvještavanje o finansijskom upravljanju i kontrolnim aktivnostima (PIFC aplikacija) i treba ga koristiti za procjenu rizika, ublažavanje rizika i unutrašnju reviziju.

U 2021. godini došlo je do značajnog povećanja broja budžetskih potrošačkih jedinica prvog nivoa i javnih preduzeća koji podnose izvještaj o samoocjenjivanju unutrašnje kontrole centralnim harmonizacijskim jedinicama preko PIFC aplikacije sa nekih 500 izvještaja u 2020. godini na 656 u 2021. godini. Sve institucije na državnom nivou, oko 70% budžetskih organizacija prvog nivoa u Federaciji BiH i više od 80% u Republici Srpskoj dostavile su putem interneta svoje izvještaje o samoprocjeni za 2020. godinu. Podaci o upravljanju rizikom se sve češće evidentiraju u registru rizika PIFC aplikacije. Registri rizika su uspostavljeni u većini javnih institucija na državnom nivou; entiteti trebaju dodatno povećati pokrivenost institucija u ovoj oblasti, a posebno Federaciji BiH. Upravljanje rizikom ne smatra se još upravljačkom aktivnosti i nije uključeno u ciklus donošenja odluka. Uspostavljen je inspeksijski nadzor nad budžetom na svim nivoima. Pravni osnov obezbjeđuje razdvajanje inspeksijskog nadzora nad budžetom od funkcije unutrašnje revizije i ta praksa je zastupljena u svim institucijama.

Unutrašnja revizija je regulisana i u skladu je sa međunarodnim standardima za reviziju. Priručnici za unutrašnju reviziju ažurirani su na svim nivoima u izvještajnom periodu i ugrađeni u modul upravljanja unutrašnjom revizijom IT aplikacije PIFC-a, uključujući odredbe o obezbjeđenju kvaliteta. Centralne harmonizacijske jedinice usvojile su metodologiju o provjeri kvaliteta unutrašnje kontrole i unutrašnje revizije i treba da započnu sa provođenjem u 2022.

godini. Uprkos pozitivnom trendu popunjavanja broja raspoloživih radnih mjesta unutrašnje revizije tj. 71 % u 2021. godini (322 od 451) i 77 % u 2022. godini (350 od 451) trajni problem predstavlja rascjepkanost sistema unutrašnje revizije i slabi kapaciteti tih jedinica. Centralne harmonizacijske jedinice trebale bi razmotriti određeni nivo centralizacije i dalje jačanje zajedničkih službi unutrašnje revizije. Iako su skoro svi imenovani revizori za unutrašnju reviziju u javnom sektoru certificirani, nastavlja se porast s ukupno 721 u 2021. godini na 798 ovlaštenih unutrašnjih revizora u 2022. godini. Problem nedostatka vještina u ovom području djelimično je riješen uvođenjem softvera za upravljanje unutrašnjom revizijom u 2021. godini u sklopu PIFC aplikacije. Time se osigurava jedinstven metodološki pristup revizorskom procesu i povećava se osiguranje kvaliteta. Procedure certifikacije za unutrašnju reviziju su uspostavljene i provode se na svim nivoima vlasti osim u Brčko distriktu. Međutim, potrebno je učiniti više na podizanju nivoa stručnog usavršavanja revizorskog osoblja, naročito u oblasti procjene rizika, korištenjem informacionih tehnologija i analitičkih alata.

Centralne harmonizacijske jedinice (CJH) uspostavljene su na nivou države, entiteta i Brčko distrikta. Tri jedinice na državnom i entitetskim nivoima pripremaju godišnje konsolidovane izvještaje, dok ih Brčko distrikt tek treba pripremiti. IT aplikacija PIFC-a za kontrolu finansijskog upravljanja, unutrašnjih revizijskih izvještaja i praćenja testirana je na svim nivoima. Sa izuzetkom centralne harmonizacijske jedinice u Federaciji BiH koja ima veoma slabe kapacitete, radna mjesta su popunjena i postoji dovoljno osoblja i administrativnih kapaciteta za pružanje metodoloških smjernica, promovisanje i praćenje reformi PIFC-a putem aplikacije. Kvalitet izvještaja PIFC-a treba poboljšati, uključujući upravljanje rizikom i indikatore učinka javnih preduzeća za praćenje fiskalnih rizika. Njihov uticaj na unutrašnju kontrolu i dalje je slab, obzirom da javni subjekti na svim nivoima slabo provode preporuke. Koordinacioni odbor Centralnih harmonizacijskih jedinica nastavio je sa aktivnostima prema planu rada za 2021. godinu, ali je potrebno poboljšati njegovu djelotvornost u provođenju reformi.

Vanjska revizija

Imajući u vidu **ustavno-pravni okvir**, nema ustavnog uporišta niti za jednu od vrhovnih revizorskih institucija (VRI). Funkcionalnu, operativnu i finansijsku nezavisnost VRI na svim nivoima vlasti regulišu posebni zakoni o VRI, uglavnom u skladu sa standardima Međunarodne organizacije vrhovnih revizorskih institucija (INTOSAI). Nema slučajeva koji pokazuju da je takva nezavisnost u praksi narušena.

Treba ojačati **institucionalni kapacitet** VRI na svim nivoima vlasti. Pokrivenost vanjske revizije u kantonima i dalje je slaba. Sve VRI provode svoje strateške planove razvoja za period 2021-2025. VRI trebaju nastaviti blisku saradnju sa tužilaštvima kako bi se pronašao najbolji način za rješavanje slučajeva moguće prevare i korupcije koje VRI otkrije tokom revizije. Treba dodatno ojačati Koordinacioni odbor vrhovnih institucija za reviziju BiH za djelotvorno praćenje zajedno s uredima za reviziju, provedbu zakonskog okvira i odgovarajućih procedura za vanjsku reviziju na svim nivoima, te uspostaviti bolji sistem nadzora napretka različitih ureda za reviziju.

Što se tiče **kvaliteta revizorskog rada**, svi VRI imaju širok mandat koji obuhvata finansijsku reviziju, reviziju usklađenosti i učinka. Trend u broju revizija učinka i dalje je stabilan na svim nivoima. VRI imaju metodologije i priručnike koji su usaglašeni sa INTOSAI. VRI trebaju razmotriti poboljšanje kvaliteta revizija kako bi se utvrdili uzroci identifikovanih slabosti i povećao broj revizija učinka. Međutim, procjene su opšte prirode. VRI treba da primjenjuje procjene sveobuhvatne unutrašnje kontrole prilagođene oblastima u kojima se vrši revizija, vrstama transakcija i tipu organizacija.

Učinak revizorskih aktivnosti svih VRI je ograničen. Revizorske preporuke ostaju pretežno fokusirane na formalnu usklađenost. Stopa implementacije preporuka i dalje ostaje niska na svim nivoima, što je u prosjeku između 25% i 40% potpuno implementiranih ili u procesu implementacije. Iako parlamenti imaju uspostavljene procedure za razmatranje revizijskih izvještaja, nivo parlamentarnog nadzora nad ovim izvještajima je različit na svim nivoima vlasti. VRI trebaju da intenziviraju napore na uspostavljanju bližeg partnerstva sa odgovarajućim parlamentima prilikom davanja preporuka revizorskih institucija koje su obvezujuće za vladu na tom nivou vlasti.

Treba poboljšati kvalitetu revizijskih nalaza. VRI bi trebali predstaviti rezultate u smislu dodane vrijednosti i saopštavati ih na efikasniji način u revizorskim izvještajima i medijima. Institucije za reviziju na državnom nivou učinile su određeni napor u terenskim aktivnostima kroz izradu i objavljivanje komunikacijske strategije za period 2022-2025. kao i organizovanjem konsultativnog sastanka sa civilnim društvom. Bolja komunikacija VRI u Federaciji BiH i Brčko distriktu okarakterizovana je kao strateški cilj u novoj razvojnoj strategiji za period 2021-2025, a entiteti moraju i dalje razvijati komunikacijske strategije.

Zaštita finansijskih interesa EU

Propisi na svim nivoima vlasti osiguravaju određenu **usklađenost sa *acquisem*** EU. Nije bilo napretka u usklađivanju sa Direktivom o suzbijanju prevara počinjenih protiv finansijskih interesa Evropske unije EU krivičnopravnim sredstvima. Koordinaciona služba za suzbijanje prevara (AFCOS) i odgovarajuća AFCOS mreža još nisu uspostavljeni, a BiH još nije usvojila strategiju za suzbijanje prevara.

Iako ne postoje značajniji rezultati u oblasti saradnje sa Komisijom tokom istraga, Državna agencija za istrage i zaštitu i Ministarstvo finansija i trezora saraduju na *ad hoc* osnovi. S obzirom na to da vlasti na državnom nivou ne upravljaju indirektno sredstvima EU, BiH ne izvještava Komisiju o nepravilnostima putem Sistema za upravljanje nepravilnostima.

U izvještajnom periodu, Tužilaštvo Bosne i Hercegovine dostavilo je OLAF-u informacije koje su tražene u kontekstu istrage koja je u toku. Okružno tužilaštvo je takođe pružilo podršku i informacije za potrebe drugog slučaja.

Zaštita eura od krivotvorenja

Bosna i Hercegovina nije ratifikovala Međunarodnu konvenciju o sprečavanju krivotvorenja novca, usvojenu 1929. godine u Ženevi. U vezi tehničkih aspekata potrebno je utvrditi nivo **usklađenosti s *acquisem***. Na snazi su propisi Centralne banke koji obavezuju komercijalne banke i druge subjekte da iz opticaja povuku sve sumnjive novčanice i kovanice. Ipak, za neispunjavanje ove obaveze se ne izriču sankcije. Komisija još nema **ugovor o saradnji** o kovanom novcu sa Agencijom za forenzička ispitivanja i vještačenja BiH.

3. DOBROSUSJEDSKI ODNOSI I REGIONALNA SARADNJA

Dobrosusjedski odnosi i regionalna saradnja važan su dio procesa približavanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji, imajući u vidu da doprinose stabilnosti, pomirenju i klimi koja pogoduje rješavanju otvorenih bilateralnih pitanja i naslijeđa prošlosti.

BiH je nastavila da učestvuje u brojnim **inicijativama regionalne saradnje**, kao što su Srednjoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA), Energetska zajednica, Transportna zajednica, Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECF) i Regionalni savjet za saradnju, kojem je ujedno i sjedište.¹² BiH je u maju 2022. godine preuzela predsjedavanje Jadransko-jonskom inicijativom.

Nakon sastanka Vijeća za vanjske poslove u maju 2022. godine, ministri vanjskih poslova EU su po prvi put nezvanično razmijenili stavove s kolegama sa zapadnog Balkana. Sastanak lidera **EU i zapadnog Balkana održan 23. juna 2022. godine** je iznova potvrdio EU perspektivu regije i dao poticaj za intenziviranje saradnje, naročito po pitanju integriranja mjera EU za snabdijevanje hranom i energijom i nezavisnosti, te za podršku izgradnji kapaciteta za informatičku sigurnost i socijalnu agendu, posebno uključivanjem mladih u ekonomiju. Sastanak je također bio prilika za razgovor o političkoj saradnji, uključujući i usklađivanje vanjske politike zapadnog Balkana sa stavovima i restriktivnim mjerama EU.

Na **sastanku na vrhu EU-a i zapadnog Balkana** u Brdu kod Kranja u oktobru 2021. godine, šest lidera zemalja zapadnog Balkana su potvrdili svoje opredjeljenje za inkluzivnu regionalnu saradnju, jačanje dobrosusjedskih odnosa te odlučnije zalaganje za uspostavu zajedničkog regionalnog tržišta. Na sastanku je najavljen niz konkretnih rezultata za zapadni Balkan, kao što su Ekonomski i investicijski plan, obećanje za povećanje stope vakcinacije protiv COVID-a 19, niži troškovi roaminga, inovacijski program za zapadni Balkan, zelene trake za smanjenje čekanja na granicama, te akcijske planove Transportne zajednice za pametni transport i održivu povezanost.

Imajući u vidu dogovor lidera zemalja zapadnog Balkana na sastanku na vrhu u sklopu Berlinskog procesa održanog u Sofiji 2020. godine, **Zajedničko regionalno tržište** predstavlja ključ za povećanje privlačnosti i konkurentnosti regije. To će pomoći BiH da ubrza oporavak nakon pandemije – odnosno da privuče investitore koji traže diverzifikaciju ponude i kraće lance vrijednosti te da maksimalno uveća korist od ulaganja u infrastrukturu u okviru Ekonomskog i investicijskog plana. Važne odluke za olakšavanje kretanja radnika i dalje su blokirane. Važno je da sve strane imaju konstruktivnu ulogu u izgradnji Zajedničkog regionalnog tržišta i ispune zajedničke obaveze navedene u njegovom akcijskom planu. Predsjedavajući Vijeća ministara BiH je u ulozi posmatrača prisustvovao sastanku inicijative "Otvoreni Balkan" koji je održan u junu 2022. godine u Ohridu i u septembru 2022. godine u Beogradu.

U oktobru 2021. godine, BiH je zajedno s ostalim partnerima sa zapadnog Balkana podržala Akcijski plan za **Zelenu agendu za zapadni Balkan**, čiji je cilj odražavati Europski zeleni plan i doprinijeti održivom društveno-ekonomskom razvoju i zelenom oporavku regije nakon pandemije.

BiH treba dati doprinos uspješnoj provedbi ove zajedničke regionalne vizije, uz visoki nivo ambicija, stavljajući održivi razvoj, učinkovito korištenje izvora, zaštitu prirode i klimatske

¹² Bosna i Hercegovina također aktivno učestvuje u inicijativama kao što su Proces Brdo-Brijuni, Srednjoevropska inicijativa, Jadransko-jonska inicijativa, Strategije EU za dunavsku regiju i jadransko-jonsku regiju, Regionalna inicijativa za migracije, azil, izbjeglice (MARRI), Regionalna škola za javnu upravu (ReSPA), Regionalni ured za saradnju mladih na zapadnom Balkanu (RYCO), Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECF) i Fond za zapadni Balkan.

promjene u središte svih ekonomskih aktivnosti.

Bosna i Hercegovina nastavlja blisko saradivati s Hrvatskom, Crnom Gorom i Srbijom u okviru procesa koji je pokrenut **Sarajevskom deklaracijom** kako bi se našla održiva rješenja za izbjeglice i raseljene osobe zbog oružanih sukoba u bivšoj Jugoslaviji tokom 1990-ih. U okviru Regionalnog programa stambenog zbrinjavanja, do kraja juna 2022. godine izgrađene su, kupljene ili rekonstruirane 2 034 stambene jedinice u Bosni i Hercegovini, sa smještajnim kapacitetima za oko 6 100 osoba. Postoji mogućnost da program bude ugrožen velikim kašnjenjima u gradnji, naročito u Republici Srpskoj, te u sufinansiranju od strane Bosne i Hercegovine. I dalje postoje značajni izazovi u pogledu ekonomske i socijalne integracije i dobrobiti mnogih porodica, a što je potrebno da bi se osigurala održivost povratka.

Neriješena sudbina **nestalih osoba** tokom sukoba 90-ih godina i dalje predstavlja ključno pitanje koje je potrebno riješiti u zemljama zapadnog Balkana. Unatoč stalnom napretku u identifikaciji (70 osoba u 2021. godini i 127 u prvoj polovici 2022. godine), 7 590 osoba i dalje se vode kao nestale u sukobima. Potrebni su dodatni napor na regionalnom nivou preko grupe za nestale osobe koja je formirana 2018. godine u okviru Berlinskog procesa za jačanje saradnje.

Općenito, Bosna i Hercegovina održava dobre **bilateralne odnose** s drugim zemljama u procesu proširenja i susjednim državama članicama EU.

Odnosi s **Albanijom** su prijateljski i bez otvorenih pitanja, uz povremene bilateralne posjete na visokom nivou. Dvije zemlje tek trebaju uspostaviti punopravna bilateralna predstavništva kao što je dogovoreno prošle godine. Trgovinski tokovi su i dalje na niskom nivou.

Ne postoje službeni odnosi s **Kosovom***, jer Bosna i Hercegovina nije priznala nezavisnost Kosova, a zadržan je i strogi vizni režim. Bilateralni sastanci se održavaju povremeno na marginama regionalnih i multilateralnih sastanaka na visokom nivou. Još uvijek nije finalizirana inicijativa za pojednostavljenje postupka izdavanja viza za građane Kosova.

Bilateralni odnosi s **Crnom Gorom** su dobri uz povremene susrete na visokom nivou. Potrebno je još fizički izvršiti dogovorenu demarkaciju granice i uspostaviti tri zajednička granična prijelaza.

Odnosi sa **Sjevernom Makedonijom** su dobri uz povremene susrete na visokom nivou. Nekoliko bilateralnih sporazuma je sklopljeno uključujući i saradnju po pitanju EU integracija.

Odnosi sa **Srbijom** su generalno dobri i stabilni, iako bez konkretnih koraka ka rješavanju otvorenih pitanja što uključuje i granice. Bilateralni susreti na visokom nivou su redovni. Bosna i Hercegovina je u martu 2022. godine ratifikovala sporazum sa Srbijom o uspostavi zajedničkog graničnog prelaza Bratunac/Ljubovija, čime je dodatno unaprijeđena učinkovitost granične kontrole i provedba politike integriranog upravljanja granicom. Dvije zemlje također moraju postići i sporazum o dvije brane na rijeci Drini i dijelu željezničke pruge Beograd-Bar koji prolazi kroz teritoriju Bosne i Hercegovine. Srbija i Republika Srpska inicirale su izgradnju tri hidroelektrane na gornjem toku rijeke Drine. Obzirom da je to urađeno bez uključivanja institucija na državnom nivou, Ustavni sud je nakon uložene žalbe odlučio kako je potrebno da Komisija za koncesije odlučuje o ovom pitanju, te je ovo pitanje trenutno na čekanju. Oko 11 120 osoba s državljanstvom Republike Srbije su glasali na izborima za predsjednika i parlament Srbije, održanim u aprilu 2022. godine, na 15 lokacija na području Bosne i Hercegovine.

Turska snažno podržava Bosnu i Hercegovinu i česte su posjete na visokom nivou. Dvije

* Ova oznaka ne dovodi u pitanje stajališta o statusu i u skladu je sa UNSCR 1244/1999 i sa mišljenjem Međunarodnog suda o deklaraciji o nezavisnosti Kosova.

države su potvrdile svoje opredjeljenje za izgradnju autoputa Sarajevo-Beograd, koji je Turska obećala finansirati.

Odnosi s *Hrvatskom* su općenito dobri, iako na njih utječu neriješena bilateralna pitanja. Obavljene su bilateralne posjete na visokom nivou. Postoje neriješena pitanja o kopnenim i morskim granicama, niti jedna strana još uvijek nije ratificirala sporazum iz 1999. godine o granici. Na provedbu sporazuma o sukcesiji iz 2001. godine utjecala su otvorena pitanja o privatnom vlasništvu i stečenim pravima. Bosna i Hercegovina je ponovo potvrdila podršku stručnom i pravnom timu u osporavanju plana Hrvatske za izgradnju skladišta radioaktivnog otpada i istrošenog nuklearnog goriva na Trgovskoj gori u blizini granice.

4. SPOSOBNOST PREUZIMANJA OBAVEZA ČLANSTVA

KLASTER 2: UNUTRAŠNJE TRŽIŠTE

Ovo je ključni klaster za pripreme Bosne i Hercegovine za zahtjeve unutrašnjeg tržišta EU i od velike je važnosti za ranu integraciju i razvoj zajedničkog regionalnog tržišta. Bosna i Hercegovina je postigla određeni nivo pripremljenosti u oblastima kao što su slobodno kretanje radnika, pravo privrednih društava, konkurencija i finansijske usluge, dok je umjeren nivo pripremljenosti postignut u slobodnom kretanju kapitala i intelektualnom vlasništvu. Oblasti kao što su slobodno kretanje robe, usluga i pravo poslovnog nastana, te zaštita potrošača i zdravlja su u ranoj fazi pripremljenosti. Nažalost, BiH je ostvarila ograničeni napredak ili nikakav napredak u svakom od područja unutrašnjeg tržišta.

Potrebno je napraviti velike korake za usklađivanje zakonodavnog okvira s *acquisem* EU o slobodnom kretanju roba i usvojiti cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvaliteta. Bosna i Hercegovina bi također trebala izvršiti usklađivanje s Direktivom EU o uslugama, osigurati uzajamno priznavanje kvalifikacija za regulisana zanimanja i otvoriti poštansko tržište za konkurenciju. Bosna i Hercegovina treba da ukloni neopravdana ograničenja slobodnog kretanja kapitala i hitno usvoji novi zakon o suzbijanju pranja novca i finansiranja terorizma. Potrebno je da Bosna i Hercegovina uspostavi centralni registar poslovnih subjekata i jedinstveno tijelo za nadzor ovlaštenih revizora. BiH također treba provesti Strategiju provedbe prava intelektualnog vlasništva, te usvojiti izmjene i dopune Zakona o patentima. U politici konkurencije, Bosna i Hercegovina treba ukloniti sve postupke donošenja odluka zasnovane na etničkoj pripadnosti u Konkurencijskom vijeću i Vijeću za državnu pomoć i dodatno se uskladiti s *acquisem* EU. Potrebno je osigurati operativnu neovisnost Vijeća za državnu pomoć i poboljšati njegove rezultate u provedbi propisa, te uskladiti postojeće programe pomoći sa SSP-om. U pogledu finansijskih usluga, Bosna i Hercegovina treba poboljšati koordinaciju u nadzoru i provedbi, potpisati Memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti i ojačati okvir za sanaciju banaka. Što se tiče zaštite potrošača i zdravlja, BiH treba na svim nivoima izvršiti usklađivanje s *acquisem* EU u pogledu ozbiljnih prekograničnih prijetnji zdravlju uključujući i zarazne bolesti, kontrolu duhana (uključujući uvođenje zabrane pušenja na javnim mjestima), materija ljudskog porijekla, lijekova za ljudsku i veterinarsku upotrebu, te uskladiti Zakon o zaštiti potrošača na državnom nivou.

Poglavlje 1 - Slobodno kretanje robe

Sloboda kretanja robe osigurava da se mnogim proizvodima može slobodno trgovati širom EU na osnovu zajedničkih pravila i procedura. U slučajevima kada su proizvodi uređeni nacionalnim propisima, princip slobodnog kretanja robe onemogućava da se stvore neopravdane prepreke trgovini.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi pripremljenosti** u oblasti slobodnog kretanja robe. U ovoj oblasti **nije ostvaren napredak**. Prošlogodišnje preporuke su i dalje važeće. Potrebno je napraviti važne korake na usklađivanju zakonodavnog okvira s *acquisem* EU, posebno o

tehničkim zahtjevima za proizvode, ocjenjivanju usklađenosti i nadzoru nad tržištem.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi trebala posebno:

- utvrditi listu važećih tehničkih propisa i započeti s ukidanjem domaćih propisa u cijeloj zemlji koji su u suprotnosti sa zakonodavstvom EU, uključujući standarde bivše Jugoslavije koji su u suprotnosti s onima koji su usklađeni s evropskim standardima;
- usvojiti cjelodržavnu strategiju za infrastrukturu kvaliteta;
- ispitati svo postojeće zakonodavstvo i administrativnu praksu u neusklađenim oblastima kako bi procijenila da li su u skladu sa članovima 34.-36. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije, i početi planirati kako riješiti sve neusklađene elemente.

Opšti principi

Kada je riječ o opštim principima, nije uspostavljen zakonodavni i institucionalni okvir za **proizvodnju, distribuciju i marketing industrijskih proizvoda**. BiH nema koherentan cjelodržavni pristup niti strategiju ili akcijski plan za usklađivanje s *acquisem* EU. Nisu poduzeti nikakvi koraci na ispunjavanju obaveza iz Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), kao ni stavljanju van snage neusklađenih propisa ni na jednom nivou vlasti.

Neusklađena oblast

Ne postoje planovi kako bi se osigurala usklađenost zakonodavstva i administrativnih praksi u odnosu na neusklađenu oblast s članovima 34.-36. Ugovora o funkcionisanju Evropske unije i relevantnom sudskom praksom Evropskog suda. Nije uspostavljeno niti ovlašteno posebno tijelo koje bi imalo obavezu prijavljivanja tehničkih propisa.

Usklađena oblast: infrastruktura kvaliteta

Pravni osnov i administrativna struktura za tehničke propise, standarde, ocjenjivanje usklađenosti, akreditaciju, mjeriteljstvo i nadzor nad tržištem postoje, ali su i dalje neujednačeni i fragmentirani te nisu usklađeni s *acquisem* EU. Relevantne institucije uspostavljene su i na državnom i na entitetskom nivou, ali je koordinacija među njima i dalje slaba. Još uvijek nema cjelodržavne strategije za uspostavljanje infrastrukture kvaliteta, što je potrebno Bosni i Hercegovini kako bi imala koherentan cjelodržavni pristup.

Po pitanju **standardizacije**, Institut za standardizaciju Bosne i Hercegovine je punopravni član Evropskog instituta za telekomunikacijske standarde i pridruženi član Evropskog odbora za standardizaciju (CEN) i Evropskog odbora za elektrotehničku standardizaciju (CENELEC). Institut za standardizaciju je u 2021. godini usvojio 1 981 evropski standard kao nacionalni standard. Procenat preuzetih evropskih standarda iznosi 93,54%. Međutim, proturječni obavezujući standardi iz bivše Jugoslavije još uvijek nisu stavljeni van snage na sistematičan način u cijeloj zemlji, a ne postoji ni cjelodržavni registar važećih propisa.

Institut za akreditiranje BiH (BATA) je jedinstveno nacionalno **akreditacijsko** tijelo i pridruženi član Evropske saradnje za akreditaciju (EA). Institut i dalje ima manjak osoblja. Institut je postigao određeni napredak proširenjem područja akreditacije na medicinske preglede i certificiranje proizvoda koji su obuhvaćeni bilateralnim sporazumom EA, te je potvrdio svoj status u područjima kalibracije, testiranja i inspekcije. U Bosni i Hercegovini postoji 169 tijela za ocjenjivanje usklađenosti: 86 ispitnih laboratorija, 3 medicinska i 11 kalibracijskih laboratorija, 6 tijela za certificiranje proizvoda i 63 inspeksijska tijela. Zakon o akreditaciji nije usklađen s *acquisem* EU, a imenovanje tijela i primjena postupaka za ocjenu usklađenosti još uvijek se dosljedno ne primjenjuju u cijeloj zemlji.

Institut za **mjeriteljstvo** Bosne i Hercegovine učestvuje u tehničkim odborima EU, evropskim programima razvoja i projektima saradnje s institutima za mjeriteljstvo u EU. Instituti za mjeriteljstvo u Bosni i Hercegovini trebaju sarađivati i koordinirati aktivnosti u provedbi zakonodavstva u ovoj oblasti. Republika Srpska je u 2021. godini uvela oprečna pravila za akreditaciju laboratorija koje su već akreditirane u skladu s državnim zakonom, čime narušava pravnu sigurnost i jedinstveni ekonomski prostor.

U izvještajnom periodu, **Agencija za nadzor nad tržištem** i inspeksijska tijela entiteta i Brčko distrikta izvršili su 200 kontrola u okviru proaktivnog nadzora, a 17 je pokrenuto u okviru reaktivnog nadzora. Provedeno je ukupno 200 inspekcija sigurnosti proizvoda, 30 817 nesigurnih proizvoda je povučeno s tržišta (od čega su 10 183 uništena), a poslovni subjekti su uskladili 1 685 proizvoda sa sigurnosnim zahtjevima. Sistem nadzora nad tržištem i dalje se u velikoj mjeri temelji na obaveznim standardima i kontroli prije stavljanja na tržište. Zakon o nadzoru nad tržištem treba uskladiti s *acquisem* EU.

Usklađena oblast: sektorsko zakonodavstvo

Što se tiče **novog i globalnog pristupa EU zakonodavstvu o proizvodima**, Bosna i Hercegovina je usvojila propise u cilju usklađivanja s *acquisom* EU u dijelu koji se tiče električne opreme, mašina, elektromagnetske kompatibilnosti, liftova, lične zaštitne opreme, neautomatskih vaga i opreme pod pritiskom, kao i đubriva. Međutim, nije bilo daljnjeg usklađivanja u ovom sektoru u proteklih 10 godina. Ovi propisi se ne primjenjuju u cijeloj zemlji, budući da je zakonodavni okvir rascjepkan dok Republika Srpska provodi svoje zakonodavstvo zasebno.

Ne postoji cjelodržavni pristup usklađivanja s *acquisem* EU za zakonodavstvo starog pristupa za proizvode ili u pogledu proceduralnih mjera. Nije ostvaren nikakav napredak u usklađivanju zakonodavstva s *acquisem* EU u dijelu koji se tiče registracije, evaluacije, autorizacije i ograničavanja kemikalija (REACH) ili u jačanju administrativnih kapaciteta u ovoj oblasti. U odnosu na eksplozive za civilnu upotrebu, BiH i dalje nedostaje sveobuhvatan pravni okvir za prijevoz opasnih tvari. Zakonodavstvo o povratu kulturnih dobara koji su nezakonito izneseni s teritorija države članice EU još nije usklađeno s *acquisem* EU.

Poglavlje 2 - Slobodno kretanje radnika

Građani jedne države članice imaju pravo raditi u drugoj državi članici i moraju uživati iste radne i socijalne uslove kao i drugi radnici.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti slobode kretanja radnika. Ipak, **ograničeni napredak** je napravljen u izvještajnom periodu tako da prošlogodišnje preporuke i dalje važe.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- započne izradu cjelodržavne baze podataka o slobodnim radnim mjestima;
- nastaviti pregovore i sklapati nove bilateralne sporazume o socijalnom osiguranju, posebno s državama članicama EU-a.

Postojeće zakonodavstvo koje uređuje **pristup tržištu rada** ne pravi razliku između radnika iz EU i drugih stranaca, koji nisu državljani Bosne i Hercegovine. Kako bi građanin EU radio u Bosni i Hercegovini, mora dobiti radnu dozvolu i ispuniti određene uslove, uz određene izuzetke kao što je predviđeno u Zakonu o strancima. Istovremeno, zapošljavanje u javnoj upravi rezervirano je za državljane Bosne i Hercegovine. U 2021. godini je izdato 955 radnih

dozvola stranim državljanima, od kojih 418 za građane EU. Glavni sektori su prerađivačka industrija, prodaja, građevinarstvo i usluge.

Zakoni entiteta i Brčko distrikta BiH o zapošljavanju stranaca trebaju se u potpunosti uskladiti s državni Zakonom o strancima, posebno u dijelu koji se odnosi na reguliranje izdavanja/odobravanja boravišne dozvole po osnovu zaposlenja.

Bosna i Hercegovina još uvijek nema cjelodržavnu **bazu podataka o slobodnim radnim mjestima**.

Što se tiče **koordinacije sistema socijalnog osiguranja**, Bosna i Hercegovina ima 10 međunarodnih bilateralnih sporazuma o socijalnom osiguranju, od čega 6 s državama članicama EU, a dodatnih 16 sporazuma (od kojih 12 s državama članicama EU) provedeno je na temelju sukcesije iz bivše Jugoslavije. Sporazum o socijalnom osiguranju sa Češkom Republikom je potpisan u maju 2021. i ratifikovan u julu 2022. Sistem koordiniranja programa socijalnog osiguranja i dalje je rascjepkan, s ograničenim administrativnim kapacitetima i izostankom formalne saradnje između nadležnih organa na svim nivoima vlasti. Nije ostvaren nikakav napredak u vezi s Evropskom karticom zdravstvenog osiguranja.

Poglavlje 3 - Pravo poslovnog nastanjivanja i sloboda pružanja usluga

Fizičke i pravne osobe u EU imaju pravo poslovnog nastana u bilo kojoj državi članici i pružanje prekograničnih usluga. Za određene regulirane profesije postoje pravila o uzajamnom priznavanju kvalifikacija. Poštanske usluge se postepeno otvaraju za konkurenciju.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti** u pogledu prava poslovnog nastana i slobode pružanja usluga. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti tako da prošlogodišnje preporuke i dalje važe. Potrebno je uskladiti postojeće zakonodavstvo s Direktivom o uslugama i omogućiti međusobno priznavanje kvalifikacija za regulirane profesije. Potrebno je usvojiti cjelodržavnu strategiju za razvoj poštanskih usluga kako bi se stvorio dosljedan regulatorni okvir usklađen s *acquisem* EU.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- uspostaviti sistem monitoringa za pregled, provjeru i usklađivanje relevantnih propisa sa Direktivom o uslugama, te identifikovati i ukloniti prepreke za pravo poslovnog nastana i slobodu pružanja usluga u jedinstvenom ekonomskom prostoru;
- usvojiti cjelodržavni zakon o poštanskim uslugama, dodatno uskladiti propise sa *acquisem*, uključujući i Uredbu o prekograničnoj dostavi paketa, te otvoriti poštansko tržište za konkurenciju;
- uskladiti propise sa *acquisem* o međusobnom priznavanju profesionalnih kvalifikacija.

Propisi o **pravu poslovnog nastana i slobodi pružanja prekograničnih usluga** nisu usklađeni s *acquisem*. Naročito nije bilo napretka u izradi horizontalnog zakona koji pokriva principe Direktive o uslugama, a nije bilo ni analitičkog pregleda propisa iz ove oblasti. Potrebno je uspostaviti registar propisa koji se odnose na usluge kako bi se identifikovali zakoni koje je potrebno izmijeniti i dodatno uskladiti sa EU Direktivom o uslugama. Takođe ne postoji sveobuhvatan popis svih administrativnih i tehničkih koraka potrebnih za registrovanje domaćih i stranih preduzeća koja su ekonomski aktivna u cijeloj zemlji. Ovo bi pomoglo u ukidanju svih zahtjeva koji onemogućavaju stvaranje jedinstvenog ekonomskog prostora. Nije uspostavljena jedinstvena kontakt tačka. Usklađivanje propisa u ovoj oblasti zahtjeva administrativne kapacitete i jaku koordinaciju između administrativnih tijela na svim nivoima vlasti.

Zakonodavni okvir u oblasti **poštanskih usluga** djelimično je usklađen s *acquisem* EU. Dalji naponi su potrebni za pripremu i usvajanje dosljednog regulatornog okvira koji je usklađen sa EU Direktivom o poštanskim uslugama, a koji omogućava pružanje univerzalnih poštanskih usluga u cijeloj zemlji. Poštansko tržište treba potpuno otvoriti za konkurenciju. Potrebno je povećati institucionalnu i finansijsku nezavisnost i administrativne kapacitete Agencije za poštanski promet kako bi se omogućilo Agenciji da obavlja svoju regulatornu funkciju. Nije bilo napretka u usklađivanju zakona sa EU Uredbom o uslugama prekogranične dostave paketa. Na državnom nivou još uvijek ne postoji strategija za razvoj poštanskih usluga.

Postojeće zakonodavstvo još uvijek ne predviđa **uzajamno priznavanje inostranih kvalifikacija za regulirane profesije** kako to zahtijeva *acquis* EU. Još uvijek nije implementirana generalna mapa puta za usklađivanje s relevantnim *acquisem* EU. Potrebni su značajni naponi kako bi se uspostavio odgovarajući institucionalni okvir, uključujući e-vlade i nacionalne kontaktne tačke koje pomažu građanima u zahtjevima za priznavanje njihovih profesionalnih kvalifikacija. Bosna i Hercegovina treba da uspostavi listu regulisanih profesija.

Poglavlje 4 - Slobodno kretanje kapitala

U EU mora postojati mogućnost kretanja kapitala i investicija bez ograničenja, kao i zajednička pravila za prekogranična plaćanja. Banke i drugi privredni subjekti primjenjuju određena pravila u podršci borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma.

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti slobodnog kretanja kapitala. **Nije bilo napretka** u usklađivanju sa *acquisem* u oblasti slobodnog kretanja kapitala. Prošlogodišnje preporuke nisu primijenjene i ostaju na snazi.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- smanjiti velike administrativne zahtjeve za kratkoročne kapitalne transakcije i izmijeniti zakone kako bi se ispunile obaveze iz SSP-a u slučajevima kada građani EU kupuju nekretnine;
- hitno usvojiti novi zakon o borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma, uključujući i registar informacija o stvarnom vlasništvu za pravna lica i registar informacija o stvarnom vlasništvu za pravne aranžmane.

Što se tiče **kretanja kapitala i plaćanja**, zemlja i dalje primjenjuje potpunu konvertibilnost tekućeg poslovanja. Dugoročne kapitalne transakcije uglavnom su liberalizovane, ali ostaju restrikcije za kratkoročne kapitalne transakcije, uključujući finansijske kredite i zajmove koje rezidenti daju nerezidentima, i plaćanja premija životnog osiguranja koje rezidenti plaćaju nerezidentima. Pravila za ulaganja koja važe za institucionalne investitore podliježu ograničenjima na ulaganja u stranim vrijednosnim papirima.

Zakon o politici direktnih stranih ulaganja na državnom nivou ne predviđa ravnopravan tretman stranih i domaćih fizičkih lica u sticanju imovine. Entitetski zakoni o stranim ulaganjima i dalje propisuju dozvoljeni maksimum od najviše 49% stranog vlasništva za društva koja posluju u oblasti medija i vojne industrije, osim ako postoji opravdani interes, te u tom slučaju entitetska vlada može donijeti odluku da udio stranog ulagača može premašiti 49% osnivačkog kapitala. Dakle, ovo ograničenje ostaje na snazi i nije u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU o slobodnom kretanju kapitala, osim ako to nije opravdano po osnovu javnih politika i javne sigurnosti.

Što se tiče sticanja nekretnina, za strana fizička lica je propisana obaveza reciprociteta osim ako je to pitanje regulisano nekim međunarodnim sporazumom. Poljoprivredno zemljište ne može biti u vlasništvu stranih fizičkih i pravnih lica. Bosna i Hercegovina kasni sa implementacijom svojih obaveza prema SSP-u, prema kojima se od zemlje traži da izmijeni zakone o kupovini nekretnina, kako bi građani EU od 2021. godine bili tretirani na isti način kao i građani Bosne

i Hercegovine.

Nije postignut napredak u privatizaciji društava od strateškog interesa u kojima entitetske vlade zadržavaju većinski udio i upravljačka prava.

Centralna banka Bosne i Hercegovine (CBBH) upravlja modernim **platnim sistemom** od uvođenja novog žirokliring sistema 2019. godine. Iako od sredine 2020. godine sve banke u zemlji imaju potrebne tehničke specifikacije za plaćanja u Jedinstvenom području plaćanja u eurima (SEPA), BiH treba da usvoji zakone usklađene sa relevantnim *acquisem* (Direktiva o platnim uslugama II, Direktiva o elektronskom novcu II, i SEPA Uredba) kako bi mogla da se priključi SEPA šemama za zajednice banaka ili finansijskih institucija izvan Evropskog ekonomskog prostora.

Platne usluge trebaju se dodatno liberalizirati i modernizirati kako bi koristile postojećim i novim akterima na tržištu. Sistem bi, osim za banke, trebao biti otvoren i drugim operatorima.

Bosna i Hercegovina treba da usvoji novi zakon o **borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma** u skladu s međunarodnim standardima, i da ga dodatno uskladi s *acquisem* EU o borbi protiv pranja novca i borbi protiv finansiranja terorizma. Novi zakon bi naročito trebao pokriti zahtjeve dubinske analize klijenata, prijavljivanje sumnjivih transakcija i transparentnost stvarnog vlasništva. Iako Bosna i Hercegovina nije više na EU listi visokorizičnih trećih zemalja, zemlja treba nastaviti poboljšavati svoj okvir borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma, uključujući i uvođenje registra informacija o stvarnom vlasništvu pravnih lica i registra informacija o stvarnom vlasništvu za pravne aranžmane, u skladu sa *acquisem*. Ove naredne korake bi trebalo što hitnije poduzeti i to dosta prije naredne procjene koju će raditi odbor stručnjaka za mjere borbe protiv pranja novca i finansiranja terorizma do 2023. godine.

Bosna i Hercegovina također treba da popravi svoje rezultate u finansijskim istragama, krivičnom gonjenju i donošenju presuda za krivična djela povezana s njima, da dosljednije koristi zakonske odredbe o konfiskaciji imovine, te da osnuje kancelariju za upravljanje oduzetom imovinom. Još nisu provedene preventivne mjere, ni nadzorne aktivnosti i sankcije u slučaju kršenja - naročito u nefinansijskom sektoru.

Poglavlje 6 - Pravo privrednih društava

EU ima zajednička pravila o uspostavljanju, registraciji i zahtjevima za objavljivanjem podataka o preduzećima, pored komplementarnih pravila za računovodstveno i finansijsko izvještavanje te zakonsku reviziju.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti prava privrednih društava, korporativnog računovodstva i revizije. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti. Potrebni su značajni dalji naponi na usklađivanju propisa sa *acquisem* EU o pravu privrednih društava. Određeni koraci su poduzeti u oblasti elektronske registracije privrednih društava u Federaciji BiH. Međutim, nije uspostavljen centralni registar poslovnih subjekata koji bi povezao poslovne registre širom zemlje i osigurao usklađenost. Potrebni su dodatni naponi za usklađivanje sa *acquisem* o računovodstvu i nefinansijskom izvještavanju. Još uvijek ne postoji jedno tijelo za cijelu zemlju za nadzor nad ovlaštenim revizorima. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- finalizirati reviziju postojećih propisa u oblasti prava privrednih društava kako bi se identifikovale potrebne izmjene radi završetka usklađivanja sa *acquisem*;
- unaprijediti povezanost i koordinaciju registara privrednih društava između entiteta i Brčko

distrikta;

→ revidirati postojeće propise u oblasti računovodstva i zakonske revizije radi usklađivanja sa *acquisem*.

Pravo privrednih društava u Bosni i Hercegovini je u ograničenom obimu usklađeno sa *acquisem*. Nije uspostavljen validan centralni registar poslovnih društava, niti postoji ikakva povezanost između registra preduzeća entiteta i Brčko distrikta. Elektronska registracija poslovnih subjekata je odvojeno urađena u RS-u i Brčko distriktu. FBiH je izmijenila svoj Zakon o privrednim društvima i Zakon o registraciji poslovnih subjekata 2021. godine kako bi pojednostavila proces registracije poslovnih subjekata, uključujući i elektronsku registraciju, te kako bi uspostavila jednošalterski sistem (*one-stop-shop*). Potrebno je dodatno usklađivanje sa Direktivom iz 2019. godine o korištenju digitalnih alata i prekograničnom poslovanju, te usklađivanje sa pravilima o pravima dioničara, uključujući ohrabivanje dugoročnog angažmana dioničara.

Zakonodavstvo o **korporativnom računovodstvu i reviziji** i dalje je djelomično usklađeno s *acquisem* EU. BiH treba uskladiti svoj zakonski okvir o nefinansijskom izvještavanju sa *acquisem* EU. Komisija za računovodstvo i reviziju Bosne i Hercegovine djeluje kao stručno tijelo nadležno za računovodstvene i revizijske standarde, prateća uputstva i prakse. Odgovarajući zakoni u entitetima i u Brčko distriktu propisuju korištenje Međunarodnih standarda finansijskog izvještavanja (IFRS) za godišnje i konsolidovane računovodstvene izvještaje svih pravnih lica. Iako određeni javni nadzor nad revizijom postoji u entitetima, Bosna i Hercegovina treba da odredi jedno tijelo sa ovlaštenjem za cijelu zemlju koje će biti odgovorno za nadzor ovlaštenih revizora, u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU.

Poglavlje 7 - Pravo intelektualnog vlasništva

EU ima usklađene pravne propise za zakonsku zaštitu prava intelektualnog vlasništva (IPR) i autorskih i srodnih prava. Pravni propisi za zakonsku zaštitu prava intelektualnog vlasništva obuhvataju, na primjer, patente i žigove, dizajn, biotehnoške izume i lijekove. Pravni propisi za zakonsku zaštitu autorskih i srodnih prava obuhvataju, na primjer, knjige, filmove, kompjuterske programe i emitovanje.

Bosna i Hercegovina je **umjereno pripremljena** u oblasti prava intelektualnog vlasništva. U izvještajnom periodu **nije bilo napretka** u ovoj oblasti. Potrebno je uložiti značajne napore, posebno u cilju unapređenja provedbe i koordinacije. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- provesti strategiju za provedbu prava intelektualnog vlasništva;
- izmijeniti Zakon o patentima;
- pojačati koordinaciju i kapacitete institucija za izradu politika kako bi se unaprijedila intelektualna, industrijska i prava trgovačkog vlasništva.

Zakonodavni okvir o **autorskim i srodnim pravima** u velikoj mjeri je usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je revidirati odredbe u oblasti djela siročadi i kolektivnom ostvarivanju prava radi usklađivanja sa *acquisem* u ovoj oblasti. Autorska djela i srodna prava deponovana su i registrovana u Institutu za intelektualno vlasništvo BiH. Šest organizacija u BiH je ovlašteno za kolektivno upravljanje autorskim i srodnim pravima. Još uvijek nije usvojena Strategija intelektualnog vlasništva za period 2022-2026.

U oblasti **prava industrijskog vlasništva**, zakonodavni okvir je djelimično usklađen s *acquisem* EU. Potrebno je dodatno usklađivanje, posebno u oblasti patenata, žigova i poslovnih tajni. Bosna i Hercegovina je pristupila relevantnim multilateralnim konvencijama, kao što to nalaže SSP, osim Evropskoj konvenciji o patentima. Za pristupanje ovoj konvenciji, BiH treba da usvoji relevantne izmjene i dopune Zakona o patentima.

Kada je riječ o **provedbi**, Uprava za indirektno oporezivanje je u izvještajnom periodu dobila 113 zahtjeva za carinske mjere po osnovi zaštićenih robnih žigova i donijela 114 odluka o privremenom povlačenju i pljenidbi robe (u poređenju sa 69 zahtjeva i 57 odluka u prethodnom izvještajnom periodu). Državna agencija za istrage i zaštitu provela je istrage u 38 slučajeva od kojih je 13 zatvoreno.

Upravni i pravosudni kapaciteti institucija za provedbu još su nedovoljni i treba ojačati njihovu saradnju. Uspostavljeno je tijelo za koordinaciju zaštite intelektualnog vlasništva, koje okuplja predstavnike institucija za provedbu sa svih nivoa vlasti. Strategija za provedbu prava intelektualnog vlasništva Bosne i Hercegovine još nije implementirana. Država još uvijek nema pouzdan sistem za prikupljanje, analizu i razmjenu podataka između različitih institucija za provedbu. Potrebno je poduzeti korake kako bi se podigla svijest poslovnih subjekata i potrošača u sprečavanju krivotvorenja i piratstva. Tužiocima, sudijama i sudskim vijećima koji postupaju u predmetima povrede prava nisu dovoljno specijalizovani u pogledu propisa koji se odnose na prava intelektualnog vlasništva kako bi mogli efikasno i dosljedno voditi takve predmete.

Poglavlje 8 – Politika konkurencije

Pravila EU štite slobodnu konkurenciju. Ona uključuju antimonopolska pravila protiv restriktivnih sporazuma između preduzeća i zloupotrebe dominantnog položaja, te uključuju i pravila o koncentracijama među preduzećima koja bi znatno ometala konkurenciju. Pravila EU-a također utvrđuju sistem kontrole državne pomoći. Vlastima je dopuštena dodjela državne pomoći samo u slučaju da su ispunjeni ograničavajući uslovi, s ciljem sprečavanja narušavanja konkurencije.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti politike konkurencije. U izvještajnom periodu **nije postignut napredak** u ovoj oblasti. Bosna i Hercegovina nije preduzela nikakve korake ka ukidanju svih postupaka odlučivanja i veta u Konkurencijskom vijeću i Vijeću za državnu pomoć zasnovanih na etničkom principu, a prema ključnim prioritetima iz Mišljenja Komisije. Bosna i Hercegovina treba dodatno uskladiti svoje provedbene propise u oblasti konkurencije i državne pomoći sa *acquisem* EU. Nije se postupalo po preporukama iz prošle godine i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- unaprijedi rezultate provedbe propisa Vijeća za državnu pomoć tako što će osigurati da tijela koja dodjeljuju pomoć dostavljaju *ex ante* obavještenja o mjerama državne pomoći;
- u skladu sa odredbama SSP-a osigurati da Vijeće za državnu pomoć djeluje nezavisno i da postojeće programe pomoći, uvedene prije osnivanja Vijeća za državnu pomoć, uskladi sa *acquisem* EU.

Antitrustovi i spajanja

Zakonodavni okvir o antitrustovima i spajanjima uglavnom je usklađen s *acquisem* EU. Zakon o konkurenciji Bosne i Hercegovine u velikoj mjeri odražava odredbe Ugovora o funkcionisanju Evropske unije o ograničavajućim sporazumima i zloupotrebi dominantnog položaja. Provedbeni propisi treba da budu dodatno usklađeni s *acquisem* EU.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, funkcionisanje Konkurencijskog vijeća značajno otežavaju kratki procesni rokovi i procedure odlučivanja zasnovane na etničkom principu, u skladu sa kojima odluke mora podržati najmanje jedan predstavnik svakog od konstitutivnih naroda kako bi imale pravni učinak.

Kada su u pitanju **provedbeni kapaciteti**, Konkurencijsko vijeće je sastavljeno od šest članova kojima podršku u radu pruža 20 zaposlenih. Nivo stručnosti zaposlenih treba dodatno unaprijediti odgovarajućom obukom.

Što se tiče **provedbe**, Konkurencijsko vijeće je u 2021. godini donijelo 34 odluke, uključujući četiri odluke o zabranjenim sporazumima, pet o zloupotrebi dominantnog položaja i tri koje uključuju i zabranjene sporazume i zloupotrebu dominantnog položaja, zatim 10 odluka kojima se dozvoljavaju koncentracije, a izdato je 12 stručnih mišljenja. Izrečeno je sedam kazni u iznosu od 260.000 EUR. Konkurencijsko vijeće treba jačati provedbu pravila o konkurenciji, jer je uticaj provedbe ovih pravila ograničen, a kazne su zanemarljive. U izvještajnom periodu nije izvršena nijedna iznenadna pretraga. Program oslobađanja ili ublažavanja kazne za kompanije koje pružaju informacije o slučajevima kartela nikada nije korišten. Pravosudni kapaciteti za rješavanje složenih predmeta konkurencije su poboljšani povećanjem broja procijenjenih predmeta, međutim ove kapacitete treba dodatno ojačati. Kada je u pitanju zagovaranje, Konkurencijsko vijeće treba imati ovlaštenje da provodi istraživanja tržišta radi boljeg razumijevanja konkurencije u ključnim sektorima, otkrivanja izvora problema konkurencije i identifikovanja rješenja.

Državna pomoć

Zakonodavni okvir o državnoj pomoći, uključujući i Zakon o sistemu državne pomoći, djelomično je usklađen sa *acquisem* EU i odredbama SSP-a. Provedbeno zakonodavstvo nije ravnomjerno razvijeno u cijeloj zemlji i potrebno ga je uskladiti sa *acquisem* EU. Mapa regionalne pomoći još nije izrađena.

Što se tiče **institucionalnog okvira**, Vijeće za državnu pomoć je nadležno za dosljednu primjenu Zakona o sistemu državne pomoći. Sastoji se od osam članova koje imenuje Vijeće ministara i vlade entiteta i Brčko distrikta. Kao u slučaju Konkurencijskog vijeća, funkcionisanje Vijeća za državnu pomoć značajno je otežano procedurama odlučivanja zasnovanim na etničkom principu, prema kojima odluke Vijeća moraju imati podršku najmanje jednog člana iz svakog konstitutivnog naroda da bi imale pravni učinak. Mandat članova Vijeća za državnu pomoć iz Republike Srpske istekao je 2020. godine, a iz Federacije BiH i sa državnog nivoa 2021. godine. Nadležni organi nisu poduzeli nikakve radnje na imenovanju novih članova.

Provedbeni kapaciteti Vijeća za državnu pomoć nisu dovoljni. Sa samo šest zaposlenih, sekretarijat Vijeća nije u mogućnosti da izvršava svoje zadatke. Nadalje, kapacitete treba razviti kroz odgovarajuću obuku.

Što se tiče **provedbe**, Vijeće za državnu pomoć je donijelo samo dvije (pozitivne) odluke u izvještajnom periodu. Veliku većinu mjera državne pomoći donose organi koji dodjeljuju državnu pomoć prije nego što ih prijave Vijeću i prije nego što ih ono odobri. Svi postojeći programi državne pomoći i dalje moraju biti usklađeni sa pravilima EU o državnoj pomoći i sa odredbama SSP-a. Bosna i Hercegovina treba osigurati transparentnost svih mjera državne pomoći.

Liberalizacija

Što se tiče **liberalizacije**, Zakon o konkurenciji i Zakon o sistemu državne pomoći primjenjuju se na javna preduzeća i preduzeća sa posebnim ili ekskluzivnim pravima. Pravila o finansiranju usluga od opšteg ekonomskog interesa nisu u potpunosti usklađena sa *acquisem* EU.

Poglavlje 9 – Finansijske usluge

Pravila EU-a imaju za cilj osigurati pravičnu konkurenciju i stabilnost finansijskih institucija, odnosno bankarstva, osiguranja, dopunskih penzija, investicijskih usluga i tržišta vrijednosnih papira. Navedeno uključuje pravila o odobrenju, radu i nadzoru tih institucija.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti/umjereno je pripremljena** u oblasti finansijskih usluga. **Nije bilo napretka** u provođenju prošlogodišnjih preporuka. Potrebno je preduzeti dalje korake kako bi se značajno unaprijedila koordinacija u nadzoru i sprovođenju unutar sektora. Sveukupni nivo pripremljenosti na tržištu vrijednosnih papira i dalje je nizak. Prošlogodišnje preporuke u velikoj mjeri još vrijede.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- potpiše memorandum o razumijevanju o finansijskoj stabilnosti;
- ojača okvir za sanaciju banaka izmjenama i dopunama entitetskih zakona o bankama i zakona o osiguranju depozita kako bi se omogućilo stvaranje fonda za finansijsku stabilnost; pokaže da je došlo do poboljšanja u koordinaciji između korektivnih i izvršnih ovlaštenja nadzornih organa (uključujući agencije za bankarstvo).

Što se tiče **banaka i finansijskih konglomerata**, bankarski sektor izgleda adekvatno kapitalizovan i likvidan. Ukupna stopa adekvatnosti kapitala na kraju juna 2022. godine iznosila je 18.6%, što je znatno iznad regulatornog minimuma od 12%. Međutim, rascjepkano tržište i dalje je prepreka za umjerenu profitabilnost banaka. Postoje strategije za potpuno provođenje Basela III. U oktobru 2021. godine Evropska komisija je odlučila da razmotri nadzorni i regulatorni okvir za kreditne institucije u zemlji kao ekvivalent onome koji se primjenjuje u EU za potrebe Uredbe o kapitalnim zahtjevima.

Agencije za bankarstvo koordinirale su svoj odgovor da bi podržale finansijski sektor i ekonomiju uopšte za vrijeme pandemije, uključujući i putem privremenog moratorijuma na otplatu dugova, moguće reprogramiranje kredita i druge regulatorne mjere. Agencije su isto tako privremeno obustavile dividene i ograničene naknade u sektoru bankarstva. Ove mjere su pomogle da se osigura finansijska stabilnost, iako korištenje mjera pomoći nije bilo onoliko koliko se očekivalo. Agencije su odlučile da ukinu sve privremene olakšice od aprila 2022. godine. Finansijska stabilnost će se morati pomno pratiti, uključujući i putem češćih sastanaka Stalnog odbora za finansijsku stabilnost koji uključuje Centralnu banku BiH, ministarstva finansija na državnom i entitetskom nivou, entitetske agencije za bankarstvo i Agenciju za osiguranje depozita.

Najavljene sankcije protiv ruskog finansijskog sektora dovele su do povlačenja novca iz banaka u martu 2022. godine u dvije podružnice Sberbanke koje zajedno predstavljaju oko 8% ukupne aktive bankarskog sektora. Dvije entitetske agencije za bankarstvo su brzo reagovala preuzimanjem upravljanja ovim institucijama i pokretanjem mehanizma sanacije banaka, što je rezultiralo prodajom obje banke.

Uprkos ovom uspjehu, rascjepkanost institucionalnog i regulatornog uređenja nastavlja da otežava nadzor banaka. Stalni odbor za finansijsku stabilnost se sastao samo dva puta tokom izvještajnog perioda (u vrijeme povlačenja novca iz banaka) i samo dva puta od početka pandemije COVID-19, što stvara zabrinutost u vezi sa koordinacijom i regularnošću praćenja

finansijske stabilnosti. Kako bi osigurala finansijsku stabilnost, Bosna i Hercegovina treba unaprijediti saradnju između entitetskih agencija za bankarstvo, Centralne banke BiH, Agencije za osiguranje depozita i nadležnih ministarstava (memorandum o razumijevanju u tu svrhu još uvijek nije potpisan), te usvojiti zajedničku metodologiju za određivanje sistemski važnih banaka.

Šema osiguranja depozita je operativna, ali iznos osiguranih depozita nije u skladu sa zahtjevima *acquisa* EU. Iako provedba zakona o osiguranju depozita unapređuje okvir za sanaciju banaka, ovaj okvir bi trebalo dodatno ojačati kako bi se omogućilo uspostavljanje jedinstvenog fonda za finansijsku stabilnost koji bi mogao omogućiti restrukturiranje banaka i obezbijediti dovoljnu likvidnost. Ovo je veliki nedostatak jer, bez takvog fonda, sigurnosna mreža finansijskog sektora neće biti adekvatno spremna da se nosi s potencijalnim bankrotom koji, za razliku od slučaja podružnica Sberbanke u martu 2022. godine, možda neće biti brzo riješen promjenom vlasništva.

Nastavak provedbe metodologije za postupak nadzorne provjere (SREP) omogućio je identifikaciju rizika i korektivne mjere za pojedine banke. Da bi bio potpun, pravni okvir mora posebno ojačati korektivne i izvršne ovlasti supervizora i uvesti konsolidovani nadzor bankarskih grupa u entitetima.

Odnos nekvalitetnih kredita opao je na 5,2% neotplaćenog kreditnog portfolija na kraju prve polovine 2022. godine. Međutim, potrebno je smanjiti institucionalne i pravne prepreke u cilju brzog i efikasnog prevazilaženja.

Što se tiče **osiguranja i strukovnih penzija**, nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavstva o obaveznom osiguranju vozila nakon usvajanja entitetskih zakona 2020. godine, čime su stvoreni uslovi za liberalizaciju tržišta osiguranja u Bosni i Hercegovini.

Nije postignut napredak u pripremama za prelazak na regulatorni okvir zasnovan na Solventnosti II niti u pogledu dobrovoljnih penzija.

Potrebno je izvršiti usklađivanje sa *acquisem* koji reguliše finansijski nadzor institucija za strukovno penziono osiguranje.

Nije postignut napredak u pogledu **infrastrukture finansijskog tržišta**. Zakonodavstvo nije u skladu sa *acquisem* EU, uključujući Direktivu o konačnosti poravnanja.

Regulatorni okvir za **tržišta vrijednosnih papira i investicione usluge** je u nadležnosti entiteta. Oba entiteta imaju regulatora tržišta vrijednosnih papira (komisije za vrijednosne papire) i namjenski, iako neusklađen, pravni okvir za tržište vrijednosnih papira i investicione fondove. Potrebno je poboljšati koordinaciju između entiteta kako bi se osigurala dosljedna usklađenost s ključnim područjima *acquisa* EU na tržištu vrijednosnih papira, kao što su manipulisanje tržištem i pravila o zloupotrebi tržišta. Članovi Komisije za vrijednosne papire Federacije BiH imenovani su tek u septembru 2021. godine, nakon skoro dvije godine tokom kojih su zaustavljeni svi zahtjevi za dokapitalizacijom, spajanjem i pripajanjem, stvarajući ozbiljne probleme za privredu i tržište kapitala.

U julu 2021. i februaru 2022. godine, Republika Srpska je izmijenila zakon o tržištu hartija od vrijednosti kako bi pojednostavila izdavanje dužničkih hartija od vrijednosti i dalje razvijala brokerske aktivnosti. U julu 2022. godine, Republika Srpska je takođe izmijenila zakon o tržištu hartija od vrijednosti kako bi regulisala virtuelne valute i pružaoce depozitarnih usluga novčanika, doprinoseći tako borbi protiv pranja novca i finansiranja terorizma koji uključuju te valute.

Poglavlje 28 - Zaštita potrošača i zdravlja

Pravila EU štite ekonomske interese potrošača i u vezi sa sigurnosti proizvoda, opasnim imitacijama i odgovornosti za neispravne proizvode. EU također osigurava visoke zajedničke standarde za kontrolu duhana, krvi, tkiva, ćelija i organa i lijekova za ljudsku i životinjsku upotrebu. EU također osigurava visoke zajedničke standarde za poštivanje prava pacijenata u prekograničnoj zdravstvenoj zaštiti i za rješavanje ozbiljnih prekograničnih zdravstvenih rizika uključujući prenosive bolesti.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi** pripremljenosti u oblasti zaštite potrošača i javnog zdravlja. Nije postignut **nikakav napredak** u ovoj oblasti tokom izvještajnog perioda. Prošlogodišnje preporuke nisu provedene i ostaju na snazi. Propisi o ozbiljnim prekograničnim zdravstvenim prijetnjama, uključujući zarazne bolesti, još uvijek nisu usklađeni s *acquisem* EU na svim nivoima vlasti.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- na svim nivoima usvojiti propise o zabrani pušenja na javnim mjestima u skladu sa *acquisem* EU, ratificirati protokol o sprečavanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima i početi provoditi obje mjere,
- dodatno uskladiti svoje propise s propisima EU o tvarima ljudskog porijekla i lijekovima za primjenu kod ljudi, te uspostaviti sistem nadzora u ovoj oblasti u cilju osiguranja efikasne koordinacije u cijeloj zemlji;
- dodatno uskladiti Zakon o zaštiti potrošača na državnom nivou sa *acquisem* EU.

Zaštita potrošača

U pogledu **horizontalnih aspekata**, pravni okvir o **zaštiti potrošača** je i dalje obuhvaćen državnim Zakonom o zaštiti potrošača iz 2006. godine. Potrebno je što prije napraviti sveobuhvatnu reviziju ovog zakona radi usklađivanja s najnovijim *acquisem* EU u ovoj oblasti, kako bi se brzo odgovorilo na pitanja koja se tiču digitalnih tržišta koja se brzo mijenjaju, na pitanja rizika od nejednake zaštite potrošača u entitetima zbog iscjepkanosti zakonodavstva u cijeloj zemlji.

Ured Ombudsmana za zaštitu potrošača donio je rješenja po 444 pritužbe potrošača (249 u prethodnom izvještajnom periodu), posebno u oblasti usluga od opšteg ekonomskog interesa, npr. telekomunikacija i komercijalnog sektora, te pružio 400 pravnih savjeta (365 u prethodnom izvještajnom periodu).

Pravni okvir u oblasti potrošačkih kredita i marketinga finansijskih usluga na daljinu nije usklađen s *acquisem* EU.

Zakonodavni okvir u oblasti **bezbjednosti proizvoda** još uvijek nije usklađen sa *acquisem* EU. Agencija za nadzor nad tržištem i inspeksijska tijela entiteta i Brčko distrikta su u izvještajnom periodu izvršili 200 kontrola u okviru proaktivnog nadzora, a 17 je pokrenuto u okviru reaktivnog nadzora. Provedeno je ukupno 200 inspekcija sigurnosti proizvoda, pri čemu je 30.817 nesigurnih proizvoda povučeno sa tržišta (od čega je 10.183 uništeno), a poslovni subjekti su uskladili 1.685 proizvoda sa sigurnosnim zahtjevima.

Javno zdravstvo

U pogledu **horizontalnih aspekata** nije bilo napretka u izradi **strategije razvoja zdravstva** na državnom nivou ili u Brčko distriktu. Na državnom nivou ne postoji strategija informisanja o zdravlju niti integrisani **zdravstveni informacioni sistem**.

Propisi o politikama **kontrole duhana** na nivou entiteta i Brčko distrikta nisu usklađeni sa odgovarajućim *acquisem* EU. U Federaciji BiH je u aprilu 2022. godine usvojen Zakon o kontroli i ograničenoj upotrebi duhana, duhanskih i ostalih proizvoda za pušenje kojim se reguliše upotreba, reklamiranje, aromatizacija i pakovanje duhana i ostalih proizvoda za pušenje. Ipak, ovaj zakon predviđa značajne izuzetke, tako da će vjerovatno imati ograničen uticaj, posebno na pušenje u zatvorenom prostoru u javnim i komercijalnim prostorijama. Bosna i Hercegovina je potpisnica Okvirne konvencije o kontroli duhana Svjetske zdravstvene organizacije, ali ova konvencija se ne provodi u potpunosti zbog nedostatka sistematskog praćenja. Bosna i Hercegovina još nije ratifikovala Protokol o eliminaciji nezakonite trgovine duhanskima proizvodima.

Zakonski okvir kojim se uređuju pitanja **krvi, tkiva, ćelija i organa** na nivou entiteta i Brčko distrikta još uvijek nije usklađen sa *acquisem* EU. Pravni okvir o biomedicinski potpomognutoj oplodnji je fragmentisan tako da se ne može reći da je usklađen s *acquisem* EU u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina nema potrebne administrativne kapacitete kako bi ispunila zahtjeve utvrđene u *acquisu* EU o transplantaciji ljudskih organa, tkiva i ćelija. Entiteti su uspostavili zavode za transfuzijsku medicinu. Programi transplantacije su organizovani na entitetskom nivou uz vrlo ograničenu međusobnu saradnju, a nije bilo napretka u uspostavi sistema nadzora na državnom nivou kako bi se osigurala efikasna koordinacija u cijeloj zemlji.

U pogledu **ozbiljnih prekograničnih prijetnji zdravlju**, uključujući **zarazne bolesti**, zakonodavstvo još uvijek nije usklađeno s *acquisu* EU na svim nivoima vlasti. Učešće Bosne i Hercegovine u tehničkim aktivnostima Evropskog centra za kontrolu i prevenciju bolesti (ECDC) je i dalje ograničeno. Bosna i Hercegovina još uvijek nije učestvovala u procjeni ECDC-a o statusu zaraznih bolesti. Bosna i Hercegovina mora ojačati koordinaciju između entiteta i državnog nivoa u oblasti nadzora i odgovora na zarazne bolesti. Uvedene su mjere za promovisanje zdravog načina života u vezi sa prevencijom **nezaraznih bolesti** i djelimično ih provode nadležne institucije entiteta i Brčko distrikta.

Nije bilo dobre koordinacije prilikom uvođenja mjera za ublažavanje posljedica COVID-19 niti njihovog ukidanja. Bosna i Hercegovina je nastavila da koristi sporazum EU o zajedničkoj nabavi za zdravstvene protivmjere. Do juna 2022. godine, Bosna i Hercegovina je primila više od 2,2 miliona doza vakcine protiv COVID-19 koje je obezbijedila EU te više od 300.000 doza putem COVAX-a. Bosna i Hercegovina je još uvijek jedna od evropskih zemalja s najnižim nivoom vakcinacije (25,3% vakcinisanih) i najvećom stopom smrtnosti (4.878 na milion stanovnika). Nije uvedena potvrda na nivou cijele države koja bi bila interoperabilna sa sistemom digitalnih EU COVID-19 potvrda (EU DCC). U maju 2022. godine Bosna i Hercegovina je ukinula sve mjere suzbijanja zaraze i ograničenja vezana za ulazak u zemlju.

Što se tiče **skrininga za rak**, Bosna i Hercegovina još uvijek nema cjelodržavni plan kontrole raka niti program ranog otkrivanja. Federacija BiH nema sistematske registre oboljelih od raka ili programe skrininga za liječenje raka, zbog zakonskih problema i ograničenih finansijskih kapaciteta. Oba entiteta imaju registre oboljelih od raka. U Republici Srpskoj postoji program ranog otkrivanja raka. Brčko distrikt nema registar niti programe ranog otkrivanja.

Bosna i Hercegovina ima 74 centra za **mentalno zdravlje** s multidisciplinarnim timovima u zajednicama, a neki od njih imaju dodatne specijaliste. Specijalna forenzička psihijatrijska bolnica pruža liječenje forenzičkim pacijentima iz cijele zemlje.

Kada su u pitanju **preventivne mjere**, provodile su se određene aktivnosti uz učešće nevladinih organizacija u cilju smanjenja **alkoholizma i prevencije alkoholom izazvanih poremećaja**. **Preventivne mjere za suzbijanje zloupotrebe droga i smanjenje njihovog štetnog dejstva** nisu sistematične, iako se neke provode kroz edukaciju i aktivnosti nevladinih organizacija. Ne postoji sistematski pristup rehabilitaciji i socijalnoj reintegraciji, a relevantni programi su

neujednačeni u različitim dijelovima zemlje.

U pogledu **nejednakosti u zdravstvenoj zaštiti**, pristupačnost za sve građane je i dalje ključni problem zdravstvenog sistema iako zakoni propisuju da pristup zdravstvenoj zaštiti treba da bude jednak za sve. Osiguravanje kvalitetne i dostupne javne zdravstvene zaštite za sve, uključujući marginalizovane grupe, je i dalje jedan od ključnih reformskih prioriteta u Bosni i Hercegovini. Romi imaju pristup zdravstvenim uslugama samo ako su prijavljeni u zavodima za zapošljavanje ili obrazovanje, što znači da većina Roma nema zdravstveno osiguranje. Tokom proglašenog vanrednog stanja/prirodne nesreće, svi nivoi vlasti su usvojili mjere o privremenoj univerzalnoj zdravstvenoj zaštiti u vezi s COVID-19. Tokom pandemije se pokazalo da je sistem primarne zdravstvene zaštite zastario, da nema dovoljno ljekara i medicinskih radnika, a izostao je i strateški odgovor i upravljanja krizom te adekvatna koordinacija. Prepreke u pogledu mobilnosti pacijenata između različitih entiteta ili kantona i dalje postoje i pokazuju svu složenost i neefikasnost sistema. Ovo pitanje se treba riješiti i uskladiti s *acquisem* EU.

Žene i djevojke su u većoj mjeri bile pogođene pandemijom COVID-19 u odnosu na muškarce, posebno zbog toga što su bile najizloženije pandemiji te zbog toga što su ostale bez posla u djelatnostima vezanim za zaštitu, ugostiteljstvo i usluge. Vlasti moraju osigurati uključivanje rodne perspektive u planiranje i provedbu mjera pomoći i oporavka usmjerenih na smanjenje posljedica pandemije COVID-19. Pored toga, pandemija je otkrila i probleme vezane za pristup žena medicinskim ustanovama za redovne prenatalne preglede i povećan morbiditet i mortalitet u vezi s komplikacijama u trudnoći i prilikom porođaja. Bosna i Hercegovina treba poboljšati uslove u bolnicama i porodilištima i zabraniti nasilje nad porodiljama u skladu sa svojim obavezama iz Istanbulske konvencije.

Državna Agencija za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine (ALMBiH) je regulatorno tijelo zaduženo, između ostalog, da osigura funkcionalan, koordinisan i jedinstven sistem regulacije lijekova i medicinskih sredstava, da nadzire jedinstveno tržište ovih proizvoda i obezbijedi njihovu dostupnost na cijeloj teritoriji zemlje. U decembru 2021. godine Republika Srpska je usvojila Zakon o lijekovima i medicinskim sredstvima koji predviđa uspostavljanje agencije na entitetskom nivou s istim nadležnostima i zadacima koje ima ALMBiH, čime se krši ustav i pravni poredak zemlje. Zakon je stupio na snagu krajem juna, a Ustavni sud je suspendovao njegovu primjenu u julu 2022. godine. Do sada nisu poduzeti koraci za uspostavljanje ove agencije na entitetskom nivou. Ako dođe do primjene ovog zakona, Bosna i Hercegovina bi nazadovala u pogledu usklađivanju s *acquisem* EU i ne bi ispoštovala svoje obaveze iz SSP-a.

KLASTER 3: KONKURENTNOST I INKLUZIVNI RAST

Ovaj klaster obuhvaća poglavlja 10 - Digitalna transformacija i mediji, 16 - Oporezivanje, 17 - Ekonomska i monetarna politika, 19 - Socijalna politika i zapošljavanje, 20 - Preduzetništvo i industrijska politika, 25 - Nauka i istraživanje, 26 - Obrazovanje i kultura, 29 - Carinska unija.

Bosna i Hercegovina mora izraditi i usvojiti zakone o elektronskim komunikacijama i elektronskim **medijima**, o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja, u skladu s *acquisem* EU, te raditi na prelasku na digitalno emitovanje. Što se tiče **oporezivanja**, treba uskladiti PDV i akcize na pivo s *acquisem* EU, te osigurati interoperabilnost e-potpisa. Kada je u pitanju **monetarna politika**, potrebno je osigurati nezavisnost Centralne banke i bez odlaganja imenovati članove njenog upravnog odbora, te osigurati integritet valutnog odbora. Potrebno je osigurati dosljednu političku podršku i visoku vidljivost, odgovornost za **Program ekonomskih reformi u cijeloj zemlji** i njegovu koherentnost u cilju koordinacije makroekonomske i fiskalne politike. Što se tiče **socijalne politike**, BiH treba usvojiti strategije zapošljavanja, izraditi plan provedbe Garancije za mlade i ojačati socijalni dijalog. Kada je riječ

o **preduzetništvu i industrijskoj politici**, treba pojednostavi i uskladiti registraciju poslovnih subjekata, obezbijediti koordinaciju strategija industrijske politike na različitim nivoima vlasti i usvojiti smjernice za usklađivanje podrške malim i srednjim preduzećima i preduzetnicima na osnovu potreba. Potrebno je osigurati potpuno funkcionalan sistem (re)akreditacije **visokoškolskih** ustanova i studijskih programa, te stalno sudjelovanje u međunarodnim studijama procjene. BiH treba ojačati kapacitet Uprave za indirektno oporezivanje i povećati kontrole nakon carinjenja na osnovu analize rizika, proširiti primjenu pojednostavljenih **carinskih** postupaka za pouzdane privredne subjekte i unaprijediti međusobnu povezanost i interoperabilnost sa IT sistemima i zahtjevima EU.

Poglavlje 10 - Digitalna transformacija i mediji

EU podržava neometano funkcionisanje unutrašnjeg tržišta za elektronske komunikacije, elektronsku trgovinu i audio-vizuelne usluge. Pravila štite potrošače i podržavaju univerzalnu dostupnost modernih usluga.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti** u oblasti digitalnih transformacija i medija. **Nije postignut nikakav napredak** u provedbi prošlogodišnjih preporuka koje i dalje vrijede. Pravni propisi i strateški okvir nisu utvrđeni i nisu usklađeni sa *acquisem* EU. Država još treba da uvede evropski broj za hitne slučajeve 112. Regionalni sporazum o roamingu koji omogućava "roaming kao kod kuće" (engl. *roam like at home* - RLAH) je uspješno proveden. Prošlogodišnje preporuke nisu provedene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- izraditi i usvojiti zakon o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima u skladu sa *acquisem* EU;
- završiti drugu fazu prelaska na digitalno emitovanje i usvojiti okvirnu strategiju za pristup širokopojasnoj mreži;
- izraditi i usvojiti zakon o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za elektronske transakcije sa jedinstvenim nadzornim tijelom za cijelu zemlju u skladu sa *acquisem* EU.

Kad su u pitanju **elektronske komunikacije i informacijske i komunikacijske tehnologije**, BiH još nije postigla napredak u usvajanju propisa o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima sukladno regulatornom okviru EU 2018 niti je postigla napredak u usklađivanju s Direktivom EU o smanjenju troškova širokopojasnog interneta. Bosna i Hercegovina nije izradila strategiju širokopojasnog pristupa, iako je 2019. godine uvela mrežu 4G. Regulatorna agencija za komunikacije još nije finansijski nezavisna i nisu uloženi nikakvi napori da se poboljša postupak imenovanja njenog rukovodstva radi osiguranja pune političke nezavisnosti.

U 2021. godini bilo je 60 pružalaca internetskih usluga, 792.782 pretplatnika širokopojasnog interneta i 3.394.184 korisnika interneta (stopa penetracije 96,12 %), sa stopom penetracije od 22,60% za širokopojasni internet. Regionalni ugovor o roamingu koji omogućava RLAH (roaming kao kod kuće) stupio je na snagu u julu 2021. godine, što je dovelo do daljeg sniženja cijena usluga roaminga i značajnog povećanja saobraćaja, prije svega u mobilnom saobraćaju podataka. Vijeće ministara BiH je 28. jula 2022. godine usvojilo Deklaraciju za budućnost interneta, globalnu inicijativu koju je do danas potpisalo više od 60 međunarodnih partnera, a koja utvrđuje viziju i principe interneta od povjerenja.

Kad su u pitanju **usluge informacionog društva**, Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u usvajanju cjelodržavne strategije i akcionog plana za razvoj informacionog društva. Nije ostvaren napredak u usvajanju zakona o elektronskoj identifikaciji i uslugama povjerenja za

elektronske transakcije s jednim nadzornim tijelom za cijelu državu u skladu s *acquisem* EU. Takođe, nije ostvaren napredak ni u osiguravanju interoperabilnosti sistema elektronskog potpisa u cijeloj državi. Jedno preduzeće i dvije institucije na državnom nivou nude usluge elektronskog potpisa.

Bosna i Hercegovina nema sveobuhvatan zakonodavni okvir (zakon o informacionoj bezbjednosti postoji samo u Republici Srpskoj) o sigurnosti mreža i informacionih sistema i nije postigla napredak u usvajanju cjelodržavne strategije. Štaviše, Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u imenovanju jedne kontakt osobe za cijelu državu koja bi bila odgovorna za koordinaciju i prekograničnu suradnju. Bosna i Hercegovina treba uspostaviti mrežu timova za odgovor na bezbjednosne kompjuterske incidente (CSIRT) koja će olakšati stratešku suradnju i razmjenu informacija (CSIRT je operativan samo pri Ministarstvu odbrane i u Republici Srpskoj).

Što se tiče **audio-vizualne politike**, Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u izradi i usvajanju zakona o elektronskim komunikacijama i elektronskim medijima usklađenim s *acquisem* EU kao ni u usklađivanju entitetskog zakonodavstva sa zakonom na državnom nivou o javnom RTV sistemu. Nije postignut napredak u usvajanju propisa o transparentnosti vlasništva nad medijima, što obuhvata i registar vlasničkih struktura, kao i propisa o oglašavanju u medijima. BiH treba okončati drugu fazu prelaska na digitalno emitovanje. Bosna i Hercegovina nije uspjela uvela prikladan model za naplatu pretplate koji bi osigurao finansijsku održivost i političku nezavisnost javnih emitera. Još uvijek nije osnovana Korporacija javnih emitera, kako je predviđeno odgovarajućim zakonom. Finansiranje lokalnih javnih emitera iz javnog budžeta takođe se mora uskladiti s *acquisem* EU, jer je u pitanju državna pomoć, a pruža priliku za politički pritisak i uticaj. (vidjeti Poglavlje 23 - Sloboda izražavanja).

Poglavlje 16 - Oporezivanje

Pravila EU o oporezivanju obuhvataju porez na dodatnu vrijednost i akcize, kao i aspekte korporativnog oporezivanja. Također se odnose na saradnju između poreznih uprava, uključujući razmjenu informacija radi sprečavanja utaje poreza.

Bosna i Hercegovina je dostigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti oporezivanja. **Nije postignut napredak** u provedbi preporuka iz prošle godine, koje stoga ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi trebala posebno:

- uskladiti propise o PDV-u i akcizama s *acquisem* EU, posebno propise o akcizama na pivo;
- ukloniti sva administrativna opterećenja u vezi s elektronskim potpisom (e-potpis) kako bi se osigurala njegova interoperabilnost i usklađen sistem u cijeloj zemlji.

Zakonodavni okvir za **indirektno oporezivanje** je djelomično usklađen s *acquisem* EU. BiH treba dodatno uskladiti propise o PDV-u s *acquisem* EU i poboljšati saradnju između Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) i poreskih uprava entiteta i Brčko distrikta, uključujući zajedničke revizije. Mora se zadržati njena sposobnost da ispunjava vitalnu ulogu u cijeloj zemlji.

Što se tiče akciza na duhan, alkohol i energiju, postoje znatna odstupanja od propisa EU kada su u pitanju područje primjene i klasifikacija trošarinske robe, kao i izuzeća, strukture i minimalne stope. BiH treba svoj zakon o akcizama u potpunosti uskladiti s *acquisem* EU.

U pogledu **direktnog oporezivanja**, Republika Srpska je u decembru 2021. godine izmijenila i dopunila zakon o porezu na dohodak, zakon o socijalnim doprinosima i zakon o radu kako bi se poreske osnovice promijenile u bruto (za razliku od neto) plate, povećao osnovni lični

odbitak, smanjila porezna stopa sa 10% na 8% i smanjila ukupna stopa socijalnih doprinosa sa 32,8% na 31%. U oblasti direktnog oporezivanja u Federaciji BiH nije ostvaren napredak, jer se tek trebaju usvojiti novi propisi o porezu na dohodak i socijalnim doprinosima kako bi se smanjilo poresko opterećenje na rad i povećala neto plata. Entitetski poreski sistemi i sistemi socijalnih doprinosa se i dalje razlikuju, što ometa napredak ka jedinstvenom ekonomskom prostoru.

Što se tiče **administrativne saradnje i uzajamne pomoći**, Bosna i Hercegovina je ratificirala Konvenciju OECD-a/Vijeća Evrope o uzajamnoj administrativnoj pomoći u poreskim pitanjima. BiH još uvijek nije preuzela obavezu u pogledu automatske razmjene informacija o finansijskim računima na temelju jedinstvenog globalnog standarda OECD-a. Bosna i Hercegovina je potpisala ugovore o dvostrukom oporezivanju sa 20 država članica EU.

Kada je riječ o **operativnim kapacitetima i kompjuterizaciji**, uvedeno je elektronsko podnošenje prijava PDV-a i akciza. Međutim, potrebno je dodatno unaprijediti koordinaciju, saradnju i razmjenu podataka između različitih poreskih uprava u zemlji, kao i usklađenost i interoperabilnost elektronskog potpisa u cijeloj zemlji. Administrativne i kadrovske kapacitete Agencije za indirektno oporezivanje treba znatno ojačati, posebno na ključnim operativnim radnim mjestima.

Poglavlje 17 - Ekonomska i monetarna politika

Pravila EU nalažu nezavisnost centralnih banaka i zabranjuju im direktno finansiranje javnog sektora. Države članice koordiniraju svoje ekonomske politike i podliježu fiskalnom, ekonomskom i finansijskom nadzoru.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi** pripremljenosti u oblasti ekonomske i monetarne politike. Došlo je do **nazadovanja** u ovoj oblasti, jer nije imenovan novi upravni odbor Centralne Banke, te po pitanju saradnje i koordinacije u pogledu makroekonomske i fiskalne politike, što se posebno očitovalo u poteškoćama u pripremi i izvršenju Programa ekonomskih reformi. Monetarna politika podupire ekonomsku stabilnost, ali ostaje da se osigura puna nezavisnost Centralne banke. Postupalo se po preporukama iz 2021. samo u ograničenoj mjeri i one vrijede i dalje.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi trebala posebno:

- održati nezavisnost Centralne banke i integritet aranžmana valutnog odbora, te bez daljeg odlaganja imenovati članove Upravnog odbora Centralne banke;
- unaprijediti saradnju i koordinaciju u socio-ekonomskim reformama između različitih nivoa vlasti i ojačati analitičke kapacitete vladinih institucija, posebno Ministarstva finansija i trezora na državnom nivou;
- osigurati dosljednu političku podršku, visoku vidljivost, odgovornost za Program ekonomskih reformi (PER) u cijeloj zemlji i njegovu koherentnost, uključujući srednjoročni makro-fiskalni okvir; poboljšati administrativne kapacitete za izradu, provođenje i praćenje reformi.

Što se tiče **monetarne politike**, režim deviznog kursa nastavlja se u okviru aranžmana valutnog odbora kojim se konvertibilna marka (KM) veže za euro. Time se osigurava stabilnost u složenom institucionalnom sistemu u zemlji. Cilj Centralne banke da održi domaću valutu stabilnom ostaje u suprotnosti s primarnim ciljem monetarne politike u EU, a to je stabilnost cijena. Zakon o Centralnoj banci nije u potpunosti usklađen s *acquisem* EU u pogledu zabrane monetarnog finansiranja, niti osigurava безусловnu funkcionalnu nezavisnost Banke.

Centralna banka je dužna izvještavati Parlamentarnu skupštinu o svojim revidiranim godišnjim finansijskim izvještajima, te Predsjedništvo o preliminarnim finansijskim izvještajima. Ova druga obaveza bi mogla štetno utjecati na nezavisnost Centralne banke. Zakonske odredbe kojima je regulisano razrješenje članova Upravnog odbora i trajanje mandata zamjenskih članova treba potpuno uskladiti s *acquisem* EU.

U avgustu 2021. godine istekao je mandat Upravnom odboru, a Predsjedništvo BiH nije imenovalo nove članove zbog blokade donošenja odluka na državnom nivou od strane predstavnika iz Republike Srpske. Upravni odbor je posljednjeg dana mandata donio odluku o primjeni načela kontinuiteta kako bi se omogućilo nesmetano obavljanje osnovnih poslova i funkcija Centralne banke sve dok Predsjedništvo ne imenuje nove članove Upravnog odbora. Okolnosti imenovanja trenutnih članova Odbora u 2020. godini (nakon promjene u sastavu Predsjedništva) i prethodnih razrješenja, kao i činjenica da novi članovi odbora nisu imenovani nakon isteka mandata prethodnih članova izazivaju zabrinutost zbog podložnosti Centralne banke političkom utjecaju. Pored toga, određeni politički lideri više puta su predlagali da se rezerve Centralne banke koriste u fiskalne svrhe, što bi potkopalo aranžman valutnog odbora. Stoga je od presudne važnosti ulagati kontinuirane napore kako bi se očuvao integritet aranžmana valutnog odbora i nezavisnost centralne banke u skladu s *acquisem* EU.

Nadzorne ovlasti imaju dvije entitetske agencije za bankarstvo. Dok je bankarski sistem relativno dobro prebrodio pandemijski šok, nadzor bankarskog sektora ometaju fragmentirane nadležnosti, nedovoljna saradnja i razmjena informacija.

Što se tiče **budžetskog okvira**, unaprijeđeno je izvještavanje o podacima iz javnog sektora u skladu sa Evropskim sistemom nacionalnih i regionalnih računa (ESA 2010) sa daljim aktivnostima u cilju učešća u fiskalnoj notifikaciji. Međutim, zbog rascjepkanog institucionalnog ustrojstva i ograničene saradnje između različitih vlasti, fiskalni podaci opšte države objavljuju se samo uz velika kašnjenja. Prilagođenost temeljnog statističkog okvira zahtjevima ESA 2010 i definicijama je također na niskom nivou. Centralna banka počela je objavljivati prognoze za BiH, pored prognoza koje objavljuje Direkcija za ekonomsko planiranje, iako s većim naglaskom na monetarna pitanja. Fiskalna pravila ostaju na entitetskom nivou i još uvijek ne postoji nezavisna fiskalna institucija koja bi nadzirala i osigurala poštivanje fiskalnih pravila u cijeloj zemlji. Došlo je do kašnjenja u usvajanju srednjoročnog budžetskog okvira zbog toga što su predstavnici Republike Srpske blokirali rad institucija na državnom nivou, čime se umanjuje njegova funkcija kao osnova za budžetsko planiranje. Opšti okvir je i dalje nedovoljno razvijen, i često nedostaje, na primjer, procjena utjecaja odluka o politici na budžet. Nadalje, nedovoljno se koristi kao instrument za vođenje politike.

Što se tiče pravnih propisa EU o **ekonomskoj politici**, sveukupan kvalitet srednjoročnog Programa ekonomskih reformi (PER) BiH nije unaprijeđen ove godine i podnesen je s dvomjesečnim kašnjenjem. Vijeće ministara nije ovlastilo Direkciju za ekonomsko planiranje da efikasno koordinira pripremu programa zbog blokade donošenja odluka na državnom nivou od strane predstavnika iz Republike Srpske, što je korak unazad u odnosu na prošlu godinu. Kašnjenje u usvajanju budžeta na državnom nivou također je negativno utjecalo na pripremu PER-a. Sve to ukazuje na dugotrajne i značajne slabosti u administrativnoj saradnji i formulisanju politika. Smjernice politike koje su zajednički usaglašene na Ekonomskom i finansijskom dijalogu između EU i Zapadnog Balkana i Turske u julu 2021. godine provedene su samo u ograničenom obimu. Potrebno je značajno ojačati kapacitete za izradu, provedbu i praćenje strukturnih reformi kako bi se ispunili zahtjevi Evropskog semestra. Ovo podrazumijeva uvođenje cjelodržavnog srednjoročnog programa reformi koji je koherentan, dosljedan i zasnovan na zajednički dogovorenim prioritetima. U tom smislu, treba ojačati koordinacionu ulogu Direkcije za ekonomsko planiranje, uključujući osiguranje potrebnih resursa.

Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje

Pravila EU u pogledu socijalnih pitanja obuhvataju minimalne standarde u oblastima radnog prava, jednakosti, zdravlja i sigurnosti na radu, te zabranu diskriminacije. Također se promovira socijalni dijalog na evropskom nivou.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti socijalne politike i zapošljavanja. U ovoj oblasti, postignut je **ograničeni napredak**. Treba rješavati ozbiljne izazove po pitanju zapošljavanja, socijalne inkluzije i zaštite, te smanjenja siromaštva, posebno u vezi sa koordinacijom između nadležnih institucija širom zemlje. Poduzeti su koraci za jačanje i promovisanje socijalnog dijaloga, kojeg treba dodatno unaprijediti na svim nivoima vlasti u cilju zaključenja kolektivnih ugovora. Prošlogodišnje preporuke nisu realizovane i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina bi posebno trebala:

- izraditi i usvojiti strategije zapošljavanja na nivou entiteta i cjelodržavnu strategiju zapošljavanja kao okvir strateške politike, uz osiguranje dodatnih kapaciteta za provedbu i praćenje;
- izraditi Plan provedbe Garancije za mlade u skladu sa modelom i smjernicama EU;
- uvesti jedinstveni minimalni nivo naknada za porodiljni dopust i zaštitu u cijeloj zemlji, počevši od usklađivanja definicija porodiljnog, očinskog i roditeljskog dopusta.

Zakoni o radu, koji su na snazi na entitetskom nivou i u Brčko distriktu, primjenjuju se na sve zaposlene, osim na državne službenike, i garantuju minimalan nivo zaštite prava zaposlenih. Da bi se u potpunosti ispunili standardi EU, pravni okvir zahtijeva daljnje poboljšanje, posebno u pogledu zaštite radnika od diskriminacije.

Pravo na štrajk je regulisano entitetskim zakonima o radu i zakonima o štrajku koji su usvojeni na svim nivoima vlasti. Zakoni o radu se ne provode na odgovarajući način, posebno kada je riječ o socijalnom dijalogu, zaštiti radnika i inspekciji rada.

Nije poduzeta inicijativa za izmjenu zakona o radu kako bi se riješili nedostaci u pogledu upravljanja kriznim situacijama, koji su izašli na vidjelo tokom pandemije COVID-19.

Zakoni o **zaštiti na radu** su na snazi u entitetima i u Brčko distriktu. Nakon usvajanja novog zakona o zaštiti na radu u Federaciji BiH, novi podzakonski propisi regulišu, između ostalog, procjenu rizika, izdavanje dozvola ovlaštenim subjektima i obavljanje periodičnog pregleda u oblasti sigurnosti i zaštite zdravlja na radu. Potrebno je usvojiti podzakonske akte kojima se uređuju posebni aspekti sigurnosti i zaštite zdravlja na radu, a koji će biti usklađeni s propisima EU u cijeloj zemlji.

Primjena i provedba propisa su i dalje djelomični, posebno kada su u pitanju inspeksijski kapaciteti, kontrola odgovarajućih mjera za prevenciju povreda na radu, ulaganje u sigurnost i relevantna obuka za poslodavce ili pomoć u provođenju pravilne procjene rizika na radnom mjestu. Potrebno je unaprijediti sistem prikupljanja i distribucije statističkih podataka o povredama na radu i profesionalnim oboljenjima. Nisu objavljeni zvanični podaci za 2021. godinu o prijavljenim nesrećama i smrtnim slučajevima, uključujući najugroženije sektore. Republika Srpska je u decembru 2021. godine usvojila Strategiju o zaštiti na radu za period od 2021. do 2024.

Socijalni dijalog je i dalje slab na svim nivoima vlasti i nisu postignuta značajna poboljšanja. Uključivanje socijalnih partnera u provedbu politika je ograničeno i potrebno je unaprijediti

njihove unutrašnje kapacitete. Federacija BiH je u novembru 2021. godine usvojila zakon kojim se detaljnije reguliše reprezentativnost socijalnih partnera, što bi trebalo da olakša zaključivanje kolektivnih ugovora. Međutim, broj zaključenih granskih i sektorskih kolektivnih ugovora i dalje je nizak. Ekonomsko-socijalna vijeća rade na entitetskom nivou, sa različitim pristupima i efikasnošću. Ekonomsko-socijalno vijeće na državnom nivou još nije uspostavljeno. U entitetima ne postoje opšti kolektivni ugovori, ali postoji niz granskih sporazuma koji su ograničeni uglavnom na javni sektor i pojedina državna preduzeća.

Zakoni o društvenom preduzetništvu usvojeni su u Republici Srpskoj u novembru 2021. godine, a u Brčko distriktu u januaru 2022. godine. Zakon u Federaciji BiH još nije usvojen.

Kada je u pitanju **politika zapošljavanja**, još uvijek ne postoji cjelodržavna strategija, a entitetske strategije su istekle. U Republici Srpskoj usvojena je Strategija zapošljavanja za period od 2021. do 2027. godine, kao i Garancija za mlade. U Federaciji BiH još uvijek nije usvojena strategija zapošljavanja.

Prema podacima Ankete o radnoj snazi u 2021. godini, zaposleno je samo 39,6% radno sposobnog stanovništva, ali samo 48% radno sposobnog stanovništva je stvarno aktivno na tržištu rada, sa znatno manjim udjelom žena (manje od 40% od ukupnog broja). Kada je riječ o zapošljavanju, udio žena je još niži i iznosi 39,3% od ukupnog broja zaposlenih osoba. Procenti muškaraca i žena u broju nezaposlenih su približno isti, što ukazuje na značajno nižu stopu aktivnosti radno sposobnih žena (preko 60% neaktivnog stanovništva čine žene). Nezaposlenost mladih i dalje je visoka, jer 40% mladih u dobi od 15 do 24 godine koji traže posao ne mogu ga naći, a 81% nezaposlenih su mlađi od 50 godina. Preovladava dugotrajna nezaposlenost. Skoro 80% od ukupnog broja nezaposlenih traži posao već više od godinu dana i nisu ga mogli naći. Ovo također ukazuje na neusklađenost između rezultata obrazovnog sistema i stvarnih potreba tržišta rada i pretežno strukturne prirode nezaposlenosti.

Najveći udio u obrazovnoj strukturi nezaposlenih čine osobe sa završenom srednjom stručnom spremom i specijalizacijom (71,8%), zatim osobe sa višom stručnom spremom, osobe sa završenim fakultetskim, magistarskim i doktorskim studijem (14,2%), te osobe sa završenom osnovnom školom ili nižim obrazovanjem (14%).

Trend iseljavanja radne snage iz Bosne i Hercegovine u EU godinama je u stalnom porastu, pri čemu je broj prvih boravišnih dozvola koje su države članice EU odobrile državljanima BiH stalno rastao od 2011. godine (11.506 u 2011. godini) do 2020. godine (56.363), a smanjio se na 35.158 samo u 2020. godini zbog pandemije COVID-19.

Sposobnost **javnih službi za zapošljavanje** da pruže kvalitetne usluge osobama koje traže posao postepeno se poboljšava, ali je i dalje nedostatna. Administriranje socijalnih naknada i dalje ograničava sposobnost javnih službi za zapošljavanje da pomognu onima koji aktivno traže posao. Javnu službu za zapošljavanje treba osloboditi administrativnih zadataka povezanih sa zdravstvenim osiguranjem i drugim socijalnim davanjima za registrovane nezaposlene osobe. Ovo je učinjeno samo u Republici Srpskoj, dok u drugim dijelovima zemlje nije postignut nikakav napredak.

Bosna i Hercegovina je učestvovala na bilateralnim i regionalnim sastancima o podizanju svijesti o Garanciji za mlade. U narednom periodu, BiH treba uspostaviti mehanizme koordinacije koji će uključivati sve relevantne aktere i poduzeti konkretne korake za postepeno uvođenje i provedbu programa Garancije za mlade tako što će izraditi Plan provedbe Garancije za mlade, što je aktivnost entiteta i Brčko distrikta uz koordinaciju Ministarstva civilnih poslova.

Nivo neformalnog zapošljavanja i dalje je visok. Pruža se podrška mjerama za smanjenje neformalnog zapošljavanja u okviru mjera aktivnog zapošljavanja, kao što su

samozapošljavanje, programi podsticaja za poslodavce i poboljšanje poslovne klime, kao i u okviru određenih represivnih mjera i aktivnosti za smanjenje para-fiskalnih naknada.

Nije ostvaren napredak u pripremama za korištenje **Evropskog socijalnog fonda**. (*Vidjeti Poglavlje 22: Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata*)

Po pitanju **socijalne inkluzije i zaštite**, još uvijek ne postoje cjelodržavne strategije za smanjenje siromaštva i za socijalnu inkluziju i zaštitu niti sistem na državnom nivou za praćenje realizacije politika. Kada su u pitanju osobe s invaliditetom, još uvijek prevladava institucionalna zaštita. Ne pruža se adekvatna podrška uslugama u zajednici koje omogućuju samostalan život niti postoji sveobuhvatna strategija deinstitucionalizacije. Na entitetskom nivou postoji širok spektar strategija i zakona koji se odnose na socijalnu inkluziju i zaštitu, ali se ne provode zbog nedostatka sredstava, neadekvatnih procedura, standarda i praksi upućivanja, te općenito nedostatka koordinacije.

Sistem socijalne zaštite i dalje je nerazvijen, a efikasnost socijalnih transfera ograničena. Socijalna pomoć nije dobro ciljana niti je zasnovana na potrebama zbog nepostojanja adekvatnog sistema za prikupljanje podataka. Veliki broj ljudi u Bosni i Hercegovini nema javno zdravstveno osiguranje i zbog toga nemaju pravo na osnovni paket zdravstvenih usluga. Pored toga, zbog visoko decentralizovane strukture upravljanja, uslovi za dobijanje socijalne pomoći se razlikuju između entiteta, distrikta i kantona. Uz razlike u uslovima, postoje i razlike u pokrivenosti, što utiče na efikasnost i visinu pomoći. Saradnja između centara za socijalni rad i biroa za zapošljavanje nije dobro uspostavljena. Još uvijek traje transformacija ustanova za socijalnu zaštitu, a posebno onih za djecu bez roditeljskog staranja. Deinstitucionalizacija zahtijeva sveobuhvatnu reformu u pogledu finansiranja novih usluga, kako za izgradnju kapaciteta, tako i za podršku centrima za socijalne usluge širom zemlje.

Još uvijek ne postoje cjelodržavne systemske mjere za poboljšanje položaja starijih osoba. U Republici Srpskoj je usvojena Strategija za unapređenje položaja starijih lica za period 2019-2028. godina, ali systemske mjere za poboljšanje položaja starijih lica treba preduzeti na nivou države. Bosna i Hercegovina treba da usvoji novi akcioni plan za djecu.

Vijeće ministara je u aprilu 2022. godine usvojilo cjelodržavni akcioni plan za socijalnu inkluziju Roma za period 2021-2025. godina, koji obuhvata zabranu diskriminacije, stambeno zbrinjavanje, zapošljavanje, obrazovanje i zdravstvo. Za njegovu provedbu bit će potrebno odgovarajuće finansiranje sa svih nivoa vlasti i kontinuirano praćenje. (*Vidjeti i Poglavlje 23 - Osnovna prava*)

Federacija BiH je donijela izmjene i dopune propisa kojim se pravo na porodičnu penziju proširuje na članove porodica poginulih boraca koji u vrijeme smrti nisu imali osiguranje. Parlament Federacije BiH je u aprilu 2022. godine povećao socijalnu zaštitu i naknade za vojne veterane i njihove porodice. U novembru 2021. godine i januaru 2022. godine, Republika Srpska i Brčko distrikt usvojili su propise za podršku zapošljavanju socijalno ugroženih grupa, te za podršku društvenim preduzećima i zadrugama.

Republika Srpska je u decembru 2021. godine usvojila izmjene i dopune propisa o zaštiti djece, povećala novčana izdvajanja i proširila opseg prava na dječje doplatke. Izmjenama i dopunama je prošireno i pravo na naknadu plate za roditelje/staratelje koji rade skraćeno radno vrijeme zbog potreba djeteta za pojačanom njegom i povećan iznos mjesečnog dodatka za roditelje njegovatelje. Federacija BiH je u novembru 2021. godine usvojila propise kojim se reguliše status roditelja koji su njegovatelji svoje djece sa invaliditetom i osigurala im pravo na mjesečni dodatak sa uplaćenim pripadajućim doprinosima za socijalno osiguranje.

Statistika EU o dohotku i životnim uvjetima (EU-SILC) još uvijek nije dostupna u BiH.

Što se tiče **zabrane diskriminacije u zapošljavanju i socijalne zaštite**, iako se zakoni o radu bave pitanjem zabrane diskriminacije na poslu, ne postoje strategije ili akcioni planovi koji se bave konkretno diskriminacijom u vezi sa zapošljavanjem, osim okvira politika koji imaju za cilj povećanje mogućnosti zapošljavanja za osobe sa invaliditetom. Tržište rada i socijalne politike nisu uspješno rješavali konkretne potrebe ranjivog stanovništva, uključujući Rome. Slabe veze između nadležnih ministarstava i nedostatak saradnje predstavljaju barijeru za napredak. U 2021. godini, Ombudsman je postupao po 261 predmetu diskriminacije u vezi sa zapošljavanjem. Pritužbe se uglavnom odnose na nepravilnosti u postupcima zapošljavanja i otpuštanja, te u isplati penzija, doprinosa i naknada. Znatno broj radnika ne pokreće postupak, niti traži sudsku zaštitu zbog straha od otkaza. Većina javnih tijela nema mehanizme za rješavanje pritužbi za mobing i diskriminaciju, što nije u skladu sa zakonom o zabrani diskriminacije.

Načelo **jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i socijalne politike** regulisano je zakonima o ravnopravnosti polova i zabrani diskriminacije, kao i entitetskim zakonima o radu. Ovi zakoni sadrže odredbe o ravnopravnosti polova u različitim oblastima (zapošljavanje, obrazovanje, osposobljavanje i stručne kvalifikacije), ali primjena propisa o zabrani diskriminacije u praksi je i dalje na niskom nivou. Stopa zaposlenosti stanovništva u dobi od 20 do 64 godine smanjila se sa 40% u 2020. godini na 39,1% u 2021. godini za žene i neznatno povećala za muškarce sa 65% na 66%, što je rezultiralo velikom razlikom u zaposlenosti između muškaraca i žena od 26,9 procentnih poena.

Još uvijek postoje različite naknade za porodijsko odsustvo i definicije roditeljskog odsustva širom zemlje. Bosna i Hercegovina treba uspostaviti jedinstvenu minimalnu naknadu za porodijsko odsustvo u cijeloj zemlji i uskladiti definiciju porodijskog, očinskog i roditeljskog odsustva kako bi se eliminisala diskriminacija. Procjenjuje se da žene zarađuju oko 78% do 85% plate muškaraca za isto radno mjesto.

Republika Srpska je u septembru 2021. godine unaprijedila zakonodavni okvir o zaštiti od uznemiravanja na radnom mjestu, u velikoj mjeri u skladu s relevantnim standardima.

Poglavlje 20 - Preduzetnička i industrijska politika

Preduzetnička i industrijska politika EU jača konkurentnost, olakšava strukturalne promjene i podstiče povoljno poslovno okruženje koje stimulira mala i srednja preduzeća (MSP).

Bosna i Hercegovina je i dalje u **ranjivoj fazi pripremljenosti** u oblasti preduzetničke i industrijske politike. **Ograničeni napredak** je postignut, ponajprije u ažuriranju strategije industrijske politike na nivou entiteta, te u usklađivanju okvira za nesolventnost u cijeloj državi. Investiciono okruženje je i dalje nezadovoljavajuće. Preporuke iz prethodnog izvještaja u većem dijelu ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina treba posebno da:

- pojednostavi i uskladi registraciju poslovnih subjekata u oba entiteta kako bi se kroz centralizaciju registracije privrednih subjekata i izdavanja dozvola putem jednošalterskog sistema (one-stop-shop) smanjila administrativna opterećenja preduzetnika i postigla šira primjena online registracije;
- uskladi strategije industrijske politike i akcione planove na različitim nivoima vlasti i pri tom osigura koordinaciju i uključivanje industrijskih preduzeća u proces oblikovanja i provedbe politike;
- procijeni trenutne potrebe poslovnih subjekata, posebno malih i srednjih preduzeća, u pogledu unapređenja vještina i usvoji strateške smjernice za usklađivanje podrške MSP-ima

Tokom izvještajnog perioda, entiteti i Brčko distrikt nastavili su s mjerama podrške preduzećima za vrijeme pandemije COVID-19 u vidu subvencija plata i poreznih olakšica. Garantni fondovi nastavili su s radom u oba entiteta. Iako su dodijeljena značajna sredstva za ublažavanje ekonomskih posljedica pandemije COVID-19, dosljedan pristup u cijeloj zemlji (koordiniran s privatnim sektorom) još uvijek izostaje, a odgovor na krizu bio je fragmentiran, nedovoljan i spor. Ex-post ocjena mjera podrške za poslovanje tokom pandemije COVID-19 omogućila bi odgovornost za korištenje javnih sredstava i dokaze o djelotvornosti mjera za buduće kreiranje politike.

Što se tiče **principa preduzetničke i industrijske politike**, Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje cjelodržavna strategija industrijskog razvoja, kao i tijelo na državnom nivou koje bi promoviralo dosljednost između industrijskih strategija i koherentnost sa drugim, povezanim politikama. Republika Srpska je usvojila svoju Strategiju za industrijski razvoj za period 2021-2027. u avgustu 2021. godine, a prateći Akcioni plan u aprilu 2022. godine. Strategija se djelomično podudara sa industrijskom strategijom EU i predviđa finansiranje njene provedbe sa do 85 miliona eura. U aprilu 2022. godine, Federacija BiH također je usvojila svoju strategiju razvoja do 2027. godine. Brčko distrikt tek treba pripremiti sektorske strategije za provedbu svoje postojeće strategije razvoja koja važi do 2027. godine.

Učinjeno je nekoliko koraka za **poboljšanje poslovnog okruženja** i privlačenje investicija. Republika Srpska je u martu 2022. godine proširila kriterije podobnosti za svoj program podsticaja direktnih investicija, a u decembru 2021. godine, ovaj entitet je usvojio svoj Akcioni plan za optimizaciju administrativnih procedura za registraciju preduzeća, koji prati vijeće od 45 zainteresiranih strana. U oktobru 2021. godine, Republika Srpska također je usvojila Pravilnik o slobodnim zonama Republike Srpske sa ciljem da se uskladi sa regulatornim okvirom na državnom nivou. U julu 2021. godine, Federacija BiH usvojila je novi zakon o stečaju, dok je Brčko distrikt usvojio svoj u aprilu 2022. godine. Kao rezultat toga, okvir za stečajni postupak sada je usklađen u cijeloj zemlji. Federacija BiH je u septembru 2021. godine usvojila i Zakon o obrtu i srodnim djelatnostima, koji, između ostalog, pojednostavljuje registraciju i zatvaranje obrta i regulira vođenje registra obrta.

Unatoč ovom razvoju situacije, investiciono okruženje i nivo konkurentnosti i dalje su nezadovoljavajući. Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje strateški okvir za cijelu zemlju za podsticanje stranih direktnih investicija i poboljšanje poslovnog okruženja. Uobičajeni uzroci sive ekonomije poput brojnih prepreka za pokretanje posla i pravila o porezima i parafiskalnim davanjima i dalje su među najistaknutijim problemima poslovnog okruženja, zajedno s birokratijom i regulatornim razlikama na različitim nivoima vlasti. Iako je elektronska registracija preduzeća pokrenuta u Republici Srpskoj, sistem još uvijek nije u potpunosti funkcionalan zbog kašnjenja u izdavanju e-potpisa i e-pečata. Takav sistem je uspostavljen i u Brčko distriktu. Od oktobra 2021. godine, Federacija BiH omogućava i online prijavu za registraciju posla i uspostavljanje jednošalterskog sistema. Čeka se usvajanje dodatnog zakonodavstva koje će omogućiti Finansijsko-informatičkoj agenciji da počne sa provedbom ovog sistema.

Procjena utjecaja propisa primjenjuje se u cijeloj zemlji i proširena je kako bi obuhvatila i utjecaj na MSP, iako se i dalje često doživljava kao puka formalna obaveza. Generalno, pojednostavljenje zakonodavstva u vezi poslovanja se provodi *ad hoc* i nije usklađeno u cijeloj zemlji, npr. u pogledu dodatnih administrativnih zahtjeva i zahtjeva za usklađenost između entiteta.

Potrebno je ojačati **nadzor i upravljanje javnim preduzećima**, uključujući aktivnosti na tome da se javna preduzeća stave u ravnopravan položaj sa drugim industrijskim preduzećima i da se

smanje veći zaostaci u plaćanjima. Republika Srpska je u oktobru 2021. godine donijela odluku o osnivanju Jedinice za koordinaciju i nadzor javnih preduzeća u okviru Sekretarijata Vlade, s ciljem uspostavljanja novog registra javnih preduzeća. Finansijsko-informatička agencija nastavlja ažuriranje registra javnih preduzeća u Federaciji BiH. Brčko distrikt je uveo pojašnjenja o izboru i odgovornosti upravnih odbora javnih preduzeća koja su stupila na snagu u aprilu 2022. godine.

Bosni i Hercegovini još uvijek nedostaje cjelodržavni strateški okvir za razvoj malih i srednjih preduzeća sa usklađenim ciljevima, prioritetima i mjerama relevantnim za svaki administrativni nivo. Federacija BiH je u februaru 2022. godine usvojila prijedlog za izradu Strategije razvoja malih preduzeća 2022–2027. Bosna i Hercegovina još nema rokove za razvoj sveobuhvatnog okvira za mala i srednja preduzeća u cijeloj zemlji za provedbu Zakona o malim preduzećima u cjelini. Iako su usklađeni akcioni planovi za podršku inovacijama malih i srednjih preduzeća za period 2021-2023. usvojeni u oba entiteta i Brčko Distriktu 2021. godine, cjelodržavni prioriteti koji iz njih proizlaze još uvijek nisu iskorišteni za razvoj Strategije pametne specijalizacije, koja bi i dalje zahtijevala potpuno razvijenu analiza za kreiranje politike zasnovano na dokazima.

Pripreme industrije za **zelenu i digitalnu transformaciju i globalnu konkurentnost** u skladu sa industrijskom strategijom EU su u vrlo ranoj fazi. Dok je nivo upotrebe interneta u preduzećima visok (98% njih koristi računare, 96% ima pristup internetu), samo oko 60% malih preduzeća ima internetsku stranicu, a samo 18% je aktivno u e-trgovini.

Energetska diversifikacija polako napreduje. Privreda Bosne i Hercegovine ima oko šest puta veću emisiju karbona od prosjeka EU, što zahtijeva veći fokus na zelene investicije, uključujući aktivnosti na nivou malih i srednjih preduzeća.

U 2021. godini, Bosna i Hercegovina je zauzela 75. mjesto od 132 privrede u Globalnom indeksu inovacija. Niska komercijalizacija istraživanja i razvoja povezana je sa niskim javnim investicijama u ovoj oblasti (samo 0,03% BDP-a) i slabim vezama prenosa tehnologija i saradnje u klasterima. Udio proizvoda s višom dodanom vrijednošću i tehnoloških proizvoda je skroman, a usluge savjetovanja za tehnologije još uvijek ne postoje. Prijave privatnog sektora u okviru Horizonta 2020 pokazuju stopu uspješnosti od samo 10%, a Fond za inovacije u preduzećima nije investirao u zemlju. Bosna i Hercegovina je ratificirala Sporazum o pridruživanju programu Horizont Evropa u januaru 2022. godine, sa retroaktivnim djelovanjem od početka programa. Saradnja malih i srednjih preduzeća i istraživačkih instituta nije dovoljno razvijena da stvori uslove za primjenu inovativnih modela finansiranja kao što su vaučeri za inovacije ili grantovi za industrijsko-istraživačku saradnju. Potrebne izmjene i dopune Zakona o patentima (*vidjeti Poglavlje 7 – Zakon o intelektualnom vlasništvu*) mogle bi unaprijediti kako saradnju tako i finansiranje inovacionih aktivnosti za poslovanje sa većom dodanom vrijednošću.

Kapaciteti i finansijska sredstva za monitoring i evaluaciju mjera preduzetničke i industrijske politike su i dalje ograničeni, a podaci za opisivanje strukture i dinamike industrije ostaju nedovoljni.

Što se tiče **instrumenata preduzetničke i industrijske politike**, nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavstva o suzbijanju kašnjenja u plaćanju u poslovnim transakcijama sa *acquisem* EU, uključujući i Brčko distrikt.

Bosna i Hercegovina je nastavila da učestvuje u programu COSME EU o konkurentnosti preduzetništva i malih i srednjih preduzeća. U 2021. godini, partneri iz dva konzorcija Evropske poduzetničke mreže (EEN) u Bosni i Hercegovinu, dobili su sredstva od oko 1,1 milion eura.

Bosna i Hercegovina je izrazila interes za učešće u Programu jedinstvenog tržišta, a pregovori za sporazum o pridruživanju počeli su u aprilu 2022. godine i napreduju.

Što se tiče **sektorskih politika**, oba entiteta su usvojila svoje turističke strategije do 2027. godine, Republika Srpska u januaru 2022. a Federacija BiH u avgustu 2022. godine.

POGLAVLJE 25 - NAUKA I ISTRAŽIVANJE

EU pruža značajnu podršku istraživanju i inovacijama. Sve države članice mogu imati koristi od istraživačkih programa EU, naročito u oblastima koje karakterišu naučna izvrsnost i stabilna ulaganja u istraživanja.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti nauke i istraživanja. Postignut je **ograničen napredak**, posebno finalizacijom pridruživanja države programu Horizont Evropa. Istraživački kapaciteti zemlje i dalje su veoma ograničeni. Prošlogodišnje preporuke ostaju na snazi.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala da:

- izradi novu strategiju 2022-2028. i akcioni plan za razvoj nauke;
- razvije i usvoji strategiju pametne specijalizacije;
- usvoji mapu puta za istraživačku infrastrukturu.

Što se tiče **politike istraživanja i inovacija**, zakonodavni okvir koji reguliše razvoj nauke i istraživanja ostaje fragmentiran i treba ga dodatno poboljšati u cijeloj zemlji. Od 2017. do 2022. godine nije postojao akcioni plan. Bosna i Hercegovina treba izraditi i usvojiti novu strategiju i akcioni plan razvoja nauke (2022. – 2028.).

Procijenjena ukupna izdvajanja zemlje za istraživanje i inovacije i dalje su ispod 0,3% BDP-a. Povećani budžet, posebno u oblasti inovacija, neophodan je za ekonomski oporavak zemlje, s obzirom na njihovu ključnu važnost za provedbu Ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan. Trebalo bi postići dalji napredak kako bi se osigurala pouzdana i sveobuhvatna statistika o istraživanju i inovacijama, npr. za Evropsku tabelu rezultata za inovacije i Evropski istraživački prostor. Kapaciteti zemlje u oblasti istraživanja su veoma ograničeni, a i dalje se nastavlja trend odliva mozgova, iako u ograničenoj mjeri zbog pandemije COVID-19, pogotovo u sektorima zdravstva, medicine i informacionih tehnologija. Do sada nisu uvedene sistematske mjere za rješavanje tog problema.

Strategija pametne specijalizacije još nije izrađena i usvojena.

Bosna i Hercegovina je u decembru 2021. godine završila pridruživanje programu Horizont Evropa, sa retroaktivnom primjenom od januara 2021. godine. Sporazum je stupio na snagu u avgustu 2022. godine.

Vladini naponi na unapređenju istraživačkih i inovacijskih politika i povezanih aktivnosti (npr. Strategija razvoja nauke i očekivano usvajanje i provedba povezanog Akcionog plana), kao i bespovratna sredstva koja se daju organizacijama za podnošenje prijedloga u okviru Horizont Evropa daju rezultate. Međutim, potrebno je unaprijediti sistemsku saradnju i interakciju između aktera „trostrukog heliksa“ - akademske zajednice, industrije i vlasti.

Što se tiče **međunarodne saradnje**, na osnovu ranijeg učešća u programu Horizont 2020, Bosna i Hercegovina učestvuje u programu Horizont Evropa, nakon što je u prvoj godini dobila 1,65 miliona eura. Bosna i Hercegovina je učestvovala 113 puta u 69 potpisanih grantova

prethodnog programa Horizont 2020, pri čemu je konkurisala i dobila doprinos EU od 8,1 milion eura. Stopa uspješnosti prijave iz Bosne i Hercegovine (15%) bila je iznad ukupne stope uspješnosti programa Horizont 2020.

Država saraduje i na regionalnom nivou sa Centralnoevropskom inicijativom, aktivna je u organizacijama EUREKA i COST sa sve većim brojem učestvovanja u njihovim akcijama. Bosna i Hercegovina je postala punopravna članica EUREKA-e 2021. godine. Bosna i Hercegovina je realizovala ukupno 11 kolaborativnih projekata EUREKA-e vrijednih preko 7 miliona eura u ukupnom iznosu za univerzitete i mala i srednja preduzeća. U okviru programa EUREKA, Bosna i Hercegovina je aktivna u oblastima zdravstva, IKT-a, energetike, hrane, poljoprivrede i šumarstva.

Počevši od 2021. godine, Bosna i Hercegovina je uključena u Evropsku ljestvicu uspjeha u inoviranju (EIS), što joj omogućava učešće u regionalnoj shemi inovacija Evropskog instituta za inovacije i tehnologiju (EIT RIS). U EIS-u, Bosna i Hercegovina je proglašena inovatorom u nastajanju. Vremenom se njen učinak u odnosu na EU smanjio, posebno u posljednje dvije godine.

POGLAVLJE 26 - OBRAZOVANJE I KULTURA

EU podržava saradnju u obrazovanju i kulturi kroz programe finansiranja i koordinaciju politika država članica kroz otvoreni način koordinacije. EU i države članice također moraju spriječiti diskriminaciju i osigurati kvalitetno obrazovanje za djecu radnika migranata, uključujući i one u nepovoljnom položaju.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti** u oblasti obrazovanja i kulture. **Nije bilo napretka** u ovoj oblasti, jer Bosna i Hercegovina nije učestvovala u studijama PIRLS 2021 ni PISA 2022. Još uvijek nedostaje potpuno funkcionalan sistem akreditacije visokoškolskih ustanova, a posebno studijskih programa. Bosna i Hercegovina treba uskladiti propise na svim nivoima vlasti s okvirnim zakonima o obrazovanju i osigurati primjenu zajedničke jezgre nastavnog plana i programa na osnovu ishoda učenja. Potrebno je osigurati socijalnu uključenost u svim fazama obrazovnih potreba. Strategije za mlade treba izraditi i provesti u cijeloj zemlji. S obzirom na to da su samo djelomično provedene, preporuke iz izvještaja za 2020. godinu vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina posebno treba:

- proširiti i ažurirati akcioni plan za državni kvalifikacijski okvir (NQF) i osnovati međusektorsku komisiju za NQF;
- osigurati potpuno funkcionalan sistem (re)akreditacije visokoškolskih ustanova i studijskih programa u cijeloj zemlji;
- osigurati kontinuirano učešće u međunarodnim studijama procjene¹³ i provedbu nalaza za poboljšanje rezultata iz studije PISA.

U oblasti **obrazovanja i osposobljavanja**, Bosna i Hercegovina nije učestvovala u studijama PIRLS 2021 ili PISA 2022. Potrebno je značajno poboljšati koordinaciju procesa vezanih za učešće u međunarodnim studijama procjene. Bosna i Hercegovina nije poduzela jasne mjere za

¹³Međunarodna procjena učenika – PISA, *Međunarodno istraživanje trendova u znanju matematike i prirodoslovlja – TIMSS* i *Napredak o međunarodnom istraživanju čitalačke pismenosti – PIRLS*, *Međunarodno istraživanje kompjutorske i informacijske pismenosti – ICILS*, *Međunarodno istraživanje učenja i podučavanja – TALIS*.

rješavanje nalaza iz studija PISA 2018 i TIMSS 2019; u nedostatku cjelodržavnog pristupa, neki kantoni su započeli reformu svog nastavnog plana i programa zasnovanog na ishodima učenja učenika kako bi poboljšali kvalitetu u skladu sa preporukama PISA 2018 i TIMSS 2019.

Potrebno je intenzivirati aktivnosti na provedbi preporuka za akcione politike sa mapom puta za promociju inkluzivnog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Obrazovanje djece s posebnim potrebama i dalje predstavlja izazov, posebno u pogledu osiguranja potrebne infrastrukture, sredstava, prevoza i asistenata u nastavi koji bi bili od koristi i djeci i nastavnicima.

Iako je uspostavljen pravni okvir koji reguliše prikupljanje i sistematizaciju podataka za cijelu zemlju, ne postoji mehanizam za sistematsko mjerenje ili praćenje kvaliteta inputa, outputa ili ishoda obrazovanja. Podaci se ne koriste kao povratna informacija u procesu donošenja politika. Potrebno je uskladiti propise na svim nivoima vlasti s okvirnim zakonima o obrazovanju.

Obrazovnom sistemu nedostaju zajednički standardi za različite nivoe obrazovanja, kao i za obuku nastavnika i evaluaciju učinka. Potrebno je osigurati sveobuhvatnu obuku nastavnog osoblja koja će biti usmjerena na razvoj ključnih kompetencija učenika i sistematski pristup primjeni zajedničke jezgre nastavnih planova i programa na osnovu ishoda učenja.

Zbog demografskih promjena, postepeno se smanjuje broj upisanih učenika na svim nivoima obrazovanja. U ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, stopa upisa je i dalje vrlo niska sa oko 12%, ali sa pozitivnim trendom (+16,9%). Samo 25% djece od tri do šest godina (i samo 3% romske djece) upisano je u predškolsko obrazovanje, što je najniža stopa u Evropi. Upis romske djece općenito je niži od prosjeka.

Cjelodržavni dokument o politici **stručnog obrazovanja i osposobljavanja** (VET) na osnovu zaključaka iz Rige (2021-2030) na snazi je od 2021. godine. Nije bilo primjetnog napretka nakon njegovog usvajanja.

Nije ostvaren napredak u pogledu daljeg razvoja državnog kvalifikacijskog okvira za Bosnu i Hercegovinu. Relevantni akcioni plan je istekao 2020. godine i trebalo bi ga proširiti i revidirati, s obzirom na to da nikada nije bio operativan, te da nije uspostavljena posebna komisija za državni kvalifikacijski okvir. I dalje se sporo odvija proces izrade kvalifikacija i zanimanja, te je potrebna bolja koordinacija i usklađivanje u cijeloj zemlji. Državni kvalifikacijski okvir Bosne i Hercegovine još uvijek nije povezan s Evropskim kvalifikacijskim okvirom, niti postoji mehanizam za vrednovanje prethodnog učenja.

Unaprijeđena je saradnja između dvije akreditacijske agencije, one na državnom nivou i one u Republici Srpskoj. Bosna i Hercegovina treba značajno intenzivirati napore kako bi osigurala potpuno funkcionalan sistem akreditacije visokoškolskih ustanova, a posebno studijskih programa. Provedba preporuka Komisije u ovoj oblasti i dalje je ograničena.

Bosna i Hercegovina ima koristi od međunarodne dimenzije programa **Erasmus+**, međutim nije bilo međunarodne mobilnosti ili izgradnje kapaciteta u pozivima za visoko obrazovanje u 2021. godini.

U oblasti **kulture**, Bosna i Hercegovina provodi mjere predviđene UNESCO-ovom Konvencijom o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnih izraza. Država mora osigurati trajno rješenje pravnog statusa i finansiranja za sedam institucija za kulturu od značaja za Bosnu i Hercegovinu.

Provođenje odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika BiH zavisi od entiteta i ima prostora za poboljšanje. Na svim nivoima vlasti potrebno je izdvajati više budžetskih sredstava za kulturu i donijeti odluke o dugoročnom, višegodišnjem finansiranju kako bi se osigurala stabilnost za kulturno stvaralaštvo i rad. Bosna i Hercegovina mora uspostaviti strukture formalnog partnerstva koje će omogućiti transparentno i organizovano učešće u kreiranju

politika u kulturi. Program Kreativna Evropa 2021-2027 Predsjedništvo BiH je usvojilo tek u aprilu 2022. godine.

Iako postoje strategije za **mlade** na nekim nivoima vlasti, Bosna i Hercegovina treba da radi na strategiji za mlade koja će osigurati jednak tretman mladih ljudi i zaustaviti njihov odlazak iz zemlje. Bosna i Hercegovina se pridružila Evropskoj sedmici sporta u septembru 2021. godine u okviru inicijative Evropske sedmice sporta bez granica.

POGLAVLJE 29 - CARINSKA UNIJA

Sve države članice su dio carinske unije EU i slijede ista carinska pravila i procedure. To zahtijeva usklađivanje zakonodavstva, odgovarajuće kapacitete za provođenje i primjenu, i pristup zajedničkim kompjuterizovanim carinskim sistemima.

Bosna i Hercegovina ima **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti carinske unije. Carinsko zakonodavstvo nije u potpunosti usklađeno sa *acquisem* EU. **Određeni napredak je postignut** tokom izvještajnog perioda usvajanjem Zakona o carinskim prekršajima i početkom primjene Zakona o carinskoj politici od avgusta 2022. Preporuke Komisije iz 2021. godine su djelimično provedene.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina posebno treba:

- ukloniti sva administrativna opterećenja kako bi se osigurala interoperabilnost sistema elektronskog potpisa na nivou cijele države;
- ojačati administrativne i operativne kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje;
- povećati kontrole nakon carinjenja na osnovu analize rizika; proširiti korištenje pojednostavljenih postupaka za pouzdane privredne subjekte i unaprijediti međusobnu povezanost i interoperabilnost sa IT sistemima i zahtjevima EU.

Uprava za indirektno oporezivanje (UIO) je tijelo zaduženo za provođenje **carinskog zakonodavstva** i politika. Potrebno je dalje usklađivanje sa Carinskim zakonikom Unije, posebno u pogledu carinskih postupaka i pojednostavljenih postupaka. Provedba Zakona o carinskoj politici iz 2015. godine, djelimično usklađenog sa *acquisem* EU, počela je u avgustu 2022. godine. Zakon omogućava uvođenje ovlaštenih privrednih subjekata i dodatne pojednostavljene carinske postupke koji zahtijevaju upotrebu elektronskog potpisa. Carinska tarifa i postupak utvrđivanja carinske vrijednosti Bosne i Hercegovine su usklađeni sa Kombinovanom nomenklaturom EU. Što se tiče pravila o porijeklu, zemlja i dalje primjenjuje Pan-euro-mediteransku konvenciju i pristala je da započne proces usvajanja prelaznih pravila o porijeklu.

Bosna i Hercegovina ima status posmatrača u Konvenciji o zajedničkom tranzitnom postupku i namjerava da joj se pridruži kada ispuni sve pravne i tehničke zahtjeve. To uključuje uspješnu provedbu Novog kompjuterizovanog tranzitnog sistema u trajanju od godinu dana na nivou cijele države, koja je počela u avgustu 2022. godine, nakon čega slijedi puna provedba sistema.

Bosna i Hercegovina također treba da nastavi sa usklađivanjem svojih odredbi o zaštiti prava intelektualnog vlasništva u oblasti provođenja carinskih propisa. Potrebno je i dalje usklađivanje s *acquisem* EU za ovlaštene privredne subjekte, što se mora postići kroz primjenu Dodatnog protokola 5 Centralnoevropskog sporazuma o slobodnoj trgovini (CEFTA). Prekogranično krijumčarenje duhanskih proizvoda i druge nezakonite aktivnosti u pograničnim regijama i dalje predstavljaju značajnu oblast u kojoj su potrebna dalja poboljšanja u pogledu saradnje i alata za borbu protiv prevara. U okviru napora u borbi protiv prevara, preporučuje se

pristupanje Protokolu o uklanjanju nezakonite trgovine duhanskim proizvodima uz Okvirnu konvenciju Svjetske zdravstvene organizacije.

Administrativne i operativne kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje treba značajno ojačati, posebno na ključnim operativnim pozicijama. Bosna i Hercegovina mora postepeno usklađivati svoje sisteme s carinskim zahtjevima EU, kao što su Novi kompjuterizovani tranzitni sistem (NCTS) i standardi interne kontrole (ICS). Sposobnost provođenja analize rizika otežava neadekvatan IT sistem. Carinski organi i dalje provode značajan broj fizičkih kontrola.

KLASTER 4: ZELENA AGENDA I ODRŽIVA POVEZANOST

Ovaj klaster obuhvata poglavlja 14 - Transportna politika, 15 - Energija, 21 - Transevropske mreže i 27 - Okoliš i klimatske promjene. Zelena tranzicija i održiva povezanost ključni su za ekonomsku integraciju unutar regije i s Evropskom unijom, koji olakšavaju prekograničnu trgovinu u regiji i donose stvarnu korist preduzećima i građanima.

Bosna i Hercegovina je u ranoj fazi pripremljenosti u većini oblasti koje se odnose na Zelenu agendu i održivo povezivanje, a to su energija, okoliš i klimatske promjene. Tek treba usvojiti zakonodavstvo koji se odnose na gas, struju, obnovljivu energiju i energetske efikasnost. Bosna i Hercegovina ima određeni nivo pripremljenosti u oblastima transporta i transevropskih mreža. Potrebni su dodatni napor ka poboljšanju bezbjednosti na putevima kako bi se smanjio broj poginulih u saobraćaju i ojačala regulatorna tijela za transport, uključujući civilno zrakoplovstvo. Potrebni su dalji koraci u pogledu reformskih mjera povezivanja i usklađivanja sa propisima o transevropskoj transportnoj mreži (TEN T) i transevropskim mrežama za energiju (TEN-E). Zelena tranzicija i održiva povezanost su ključni za ekonomsku integraciju unutar regiona i sa EU. U narednom periodu potrebno je ubrzati provedbu Ekonomskog i investicijskog plana i Zelene agende. Bosna i Hercegovina je značajno unaprijedila svoj sistem civilne zaštite i pokazala jasnu opredijeljenost u oblasti upravljanja katastrofama; u septembru 2022. zemlja se pridružila Mehanizmu civilne zaštite Unije (UCPM) kao punopravna članica.

Poglavlje 14 - Transportna politika

EU ima zajednička pravila za tehničke i sigurnosne standarde, zaštitu, socijalne standarde, državnu pomoć i liberalizaciju tržišta u oblasti drumskog, željezničkog i saobraćaja unutrašnjim plovnim putevima, kombinovanog saobraćaja, te vazdušnog i pomorskog saobraćaja.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti, pri čemu je ostvarila **ograničeni napredak** u protekloj godini, uključujući provedbu Okvirne strategije transporta i akcionih planova, odnosno u održavanju, razvoju i poboljšanju infrastrukture. Zemlja treba nastaviti usklađivanje s *acquisem* i njegovu efikasnu provedbu u svim oblastima transporta i na svim nivoima vlasti. Bosna i Hercegovina još uvijek treba ojačati svoje administrativne kapacitete, posebno u pogledu sigurnosti na cestama, kao i izvršnih, inspeksijskih i istražnih tijela za drumski saobraćaj, željeznice, unutrašnje plovne puteve i vazduhoplovstvo. Prošlogodišnje preporuke nisu uzete u obzir te i dalje važe.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina posebno treba da:

→ razvije kapacitete za primjenu propisa za smanjenje smrtnih slučajeva u drumskom saobraćaju i postigne napredak u uspostavljanju nacionalnog sistema za kontinuirano prikupljanje podataka o saobraćajnim nesrećama;

- povećá nezavisnost, ojača kapacitete i osigura dovoljna finansijska sredstva za regulatorna tijela u oblasti transporta;
- izradi strateški okvir, usvoji potrebne propise i osigura dovoljne kapacitete i resurse za primjenu inteligentnog transportnog sistema (ITS) na osnovnim mrežama.

Što se tiče **opšteg *acquisa* EU o transportu**, Bosna i Hercegovina provodi svoju Okvirnu strategiju transporta BiH za period do 2030. Razvoj transportnog sektora i brzina strukturnog prilagođavanja i reformi su nedovoljni i spori. Potrebne investicije su odgođene zbog političkih blokada i nedostatka koordinacije i saradnje između svih nivoa vlasti, što rezultira nedostatkom usmjerenosti na ključne prioritete. Drugi ograničavajući faktori su ograničeni kapaciteti za zaduživanje i ograničena finansijska sredstva za pripremu tehničke dokumentacije. Bosna i Hercegovina se treba fokusirati na provođenje kratkoročnih i srednjoročnih mjera kako je to istaknuto u akcionim planovima Ugovora o Transportnoj zajednici (TCT). Još uvijek nije ostvaren napredak u dovršenju ključnih sektorskih reformi. Potrebni su dalji naponi kako bi se osiguralo potpuno usklađivanje s Direktivom o inteligentnim prometnim sistemima (ITS) (njena predstojeća revidirana verzija i povezani delegirani akti), podsticanje multimodalnosti i osigurala provedba relevantnih nacionalnih zakona u oblastima cesta i željeznice. Cjelovita strategija za ITS tek treba da bude usvojena i za njenu realizaciju treba izdvojiti resurse.

Bosna i Hercegovina nastavlja aktivno učestvovati u makroregionalnim strategijama EU za razvoj dunavske regije (EUSDR) i jadransko-jonske regije (EUSAIR). Zemlja je umjereno pripremljena za **drumski saobraćaj**. Postignut je ograničeni napredak u izvještajnom periodu, posebno u održavanju, razvoju i poboljšanju infrastrukture. Bosna i Hercegovina bi trebala provesti mjere usaglašene u akcionom planu TCT za sigurnost na cestama i sigurnost na cestama kako bi se razvila TEN-T cestovna mreža otporna na klimatske promjene, inteligentna i resursno učinkovita. Provođenje propisa o sigurnosti na cestama i dalje je zabrinjavajuće. Broj smrtnih slučajeva jedva da je opao između predpandemijske 2019. i 2021. godine. Nadalje, potrebno je raditi na rješavanju neusklađenosti između brojke koju navodi država i značajno veće procjene SZO. Kao dio akcionog plana TCT za sigurnost na putevima, potrebno je da Ministarstvo komunikacija i transporta uspostavi vodeću agenciju za sigurnost na putevima i sistem za kontinuirano prikupljanje podataka o saobraćajnim nesrećama u cijeloj zemlji.

Godinama Bosna i Hercegovina nije usvojila cjelodržavni zakon o međunarodnom drumskom prevozu opasnih materija. Zemlja i dalje treba da ojača svoje mehanizme za praćenje primjene relevantnih međunarodnih pravila i propisa EU, uključujući ona o prenosivoj opremi pod pritiskom, provjerama vozila na cesti i bezbjednosti na cestama.

U pogledu **željezničkog saobraćaja**, Bosna i Hercegovina je ostvarila ograničen napredak u izvještajnom periodu; regulatorni okvir (zakoni i podzakonski akti) i administrativni kapaciteti regulatora željezničkog saobraćaja za otvaranje tržišta su sada uspostavljeni i podložni su stalnim i redovnim revizijama i poboljšanjima. Gotovo polovina željezničke infrastrukture nije sigurna, zastarjela je i nepouzdana i ne može omogućiti odgovarajući međunarodni tranzit na mreži. Višegodišnji plan održavanja cijele osnovne mreže još uvijek nije usvojen, a koordinacija infrastrukturnih intervencija na željeznici u cijeloj zemlji je slaba. Uzimajući u obzir povezane elemente željezničkog akcionog plana TCT, a u skladu sa standardima EU, Bosna i Hercegovina bi trebala koristiti savremene inteligentne transportne sisteme za rekonstrukciju i novu izgradnju željezničkih dionica. Standardi EU se ne provode u potpunosti i sistematski, jer se manje napredne varijante, čak i ponekad neusaglašene sa ITS-om, smatraju isplativijim.

Bosna i Hercegovina još uvijek treba da se u potpunosti uskladi sa četvrtim paketom o željeznicama EU iz 2016. godine i nastavi s otvaranjem željezničkog tržišta. Zakoni o željezničkom saobraćaju u oba entiteta, koji imaju za cilj obezbjeđivanje nediskriminatornog pristupa mreži, u velikoj mjeri nisu usklađeni sa *acquisem* EU i još uvijek ih treba revidirati. Nema napretka u usklađivanju sa *acquisem* EU o pravima putnika u željezničkom saobraćaju. Izvještaji o mreži su pripremljeni, ali se ne objavljuju. Uspostavljanje nezavisnih tijela, odnosno organa za bezbjednost na željeznici i tijela za istraživanje željezničkih nesreća, zahtijeva izmjene i dopune Zakona o željeznicama, što je još uvijek na čekanju. Nije bilo napretka u pregovorima o protokolima koji se tiču procedura željezničkih prelazaka granice s Hrvatskom, zbog tehničkih problema oko graničnih i carinskih pitanja. Postignut je određeni napredak u regionalnoj saradnji, potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju od strane svih menadžera infrastrukture u regionu zapadnog Balkana i Deklaracije o posvećenosti željeznici na ministarskom nivou.

Pomorski saobraćaj se ne smatra prioritetom, jer zemlja ima veoma usku morsku obalu i nema trgovačku luku niti pomorsku flotu.

Saobraćaj unutrašnjim plovnim putevima je u ranoj fazi pripremljenosti. Institucionalno, pravno i regulatorno uređenje plovnog saobraćaja u Bosni i Hercegovini još uvijek je potrebno razviti kako bi se osigurala sigurnost plovidbe na unutrašnjim plovnim putevima i njeno održavanje.

Pripreme u oblasti **civilnog vazduhoplovstva** nazaduju. Zakon o civilnom vazduhoplovstvu iz 2009. godine još uvijek nije usklađen sa zahtjevima Zajedničkog evropskog vazduhoplovnog prostora (ECAA). Agencija za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi Bosne i Hercegovine je operativna. Međutim, prema Agenciji za sigurnost letenja Evropske unije (EASA), postoji hronični nedostatak adekvatno obučenog i kvalificiranog osoblja i nazadovanje u institucionalnom uređenju u okviru Direkcije za civilno vazduhoplovstvo Bosne i Hercegovine (BHDCA). Ovo povećava rizik u pogledu nadzora sigurnosti. Novo rukovodstvo imenovano početkom 2021. nije se pozabavilo ovim pitanjem, a nije ostvaren napredak u pogledu usklađivanja s Uredbom EU o pravima putnika. Bosna i Hercegovina treba poboljšati nezavisnost regulatora civilnog vazduhoplovstva kako bi preokrenula negativan trend.

Što se tiče **kombinovanog/intermodalnog transporta**, Bosna i Hercegovina nije započela rad na kreiranju politika, uspostavi institucija, ni na pravnom i regulatornom okviru. Razlog zbog kojeg ovaj podsektor nije prioritetan vezan je za postojanje fizičkog infrastrukturnog uskog grla u tunelu Ivan i na rampi Bradina na željezničkoj pruzi na Koridoru Vc, kao i za inerciju nadležnih institucija i administracije.

Poglavlje 15 - Energija

Energetska politika EU obuhvata snabdijevanje energijom, infrastrukturu, unutrašnje energetske tržište, potrošače, obnovljivu energiju, energetske efikasnost, nuklearnu energiju i nuklearnu sigurnost te zaštitu od zračenja.

Zemlja je i dalje u **ranoj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. U izvještajnom periodu, ostvaren je samo **ograničen napredak**, prvenstveno u pogledu obnovljive energije i energetske efikasnosti. Bosna i Hercegovina još uvijek treba uložiti značajne napore u poboljšanje saradnje i koordinacije u cijeloj zemlji, te unaprijediti fragmentiran i nedosljedan zakonodavni i regulatorni okvir. Prošlogodišnje preporuke i dalje vrijede.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

→ usvoji zakonske okvire za plin i električnu energiju u skladu s trećim energetske paketa na državnom i entitetskom nivou i osigura potpuno usklađivanje zakona na entitetskom

nivou u oblasti električne energije i plina kako bi se spriječila dalja kašnjenja u otvaranju i funkcionalnom radu tržišta energije i uspostavljanju tržišta za dan unaprijed;

- usvoji propise o obnovljivoj energiji i energetskej efikasnosti na državnom i entitetskom nivou u skladu sa obavezama koje proizlaze iz Ugovora o Energetskoj zajednici i obaveza iz Deklaracije o Zelenoj agendi za zapadni Balkan sa samita u Sofiji 2020. godine.
- Potpisati direktan ugovor s pružaocem usluga o korištenju elektronskih registara za izdavanje, ukidanje i trgovinu garancijama porijekla.
- Finalizirati i usvojiti Nacionalni energetski i klimatski plan za period 2021.-2030.

Nacionalna energetska strategija koja je usvojena u avgustu 2018. je zacrtana u Okvirnoj energetskej strategiji Bosne i Hercegovine do 2035. U toku je njena provedba. Bosna i Hercegovina mora finalizirati i usvojiti nacionalni energetski i klimatski plan za period 2021.-2030., koji će zamijeniti Nacionalnu energetskej strategiju i Akcioni plan za nacionalnu energetskej efikasnost. Organizacije civilnog društva su uključene u proces izrade dokumenata.

Mjere za poboljšanje **sigurnosti snabdijevanja električnom energijom** potrebno je preusmjeriti sa uglja na obnovljive izvore energije. Nastavljene su pripreme za proširenje Tuzlanske termoelektrane (Blok 7). To može povećati sigurnost snabdijevanja zemlje, ali u isto vrijeme značajno produžiti zavisnost od uglja. U novembru 2021. godine, Sekretarijat Energetske zajednice je donio odluku u vezi s nepoštovanjem obaveza Bosne i Hercegovine prema Ugovoru (Slučaj ECS-10/18). Sekretarijat je preliminarno zaključio da odluka Vijeća za državnu pomoć nije u skladu s *acquisem* o državnoj pomoći i da javna garancija data u korist Izvozno-uvozne banke Kine za zajam predstavlja državnu pomoć. Vijeće za državnu pomoć Bosne i Hercegovine je 29. juna 2022. godine, poništivši svoju odluku iz 2018. godine, također odlučilo da garancija predstavlja nezakonitu državnu pomoć koju je Federalno ministarstvo finansija dužno pokriti. Osim toga, važan dobavljač je istupio iz ugovora o Bloku 7 u Tuzli. Parlament Federacije BiH je u martu 2022. godine produžio rad dva bloka termoelektrana u Kaknju i Tuzli za koje se očekivalo da će biti zatvorene 2022. i 2023. godine odlukom Ministarskog vijeća, zbog kršenja važećih zakona protiv zagađenja (Direktiva o velikim postrojenjima za sagorijevanje). Do kraja 2021. godine blok 4 u elektrani Tuzla i blok 5 u elektrani Kakanj su iskoristili do 90% od 20 000 radnih sati dozvoljenih do 2023. godine. Bosna i Hercegovina je također posvećena postepenom ukidanju subvencija za ugalj, usklađivanje sa sistemom trgovanja emisijama EU (ETS) i uvođenju drugih instrumenata za određivanje cijena ugljika za promoviranje dekarbonizacije. Ovo će biti posebno izazovno za zemlju čija proizvodnja energije i industrija u velikoj mjeri zavise od fosilnih goriva. Iako se još čeka imenovanje uprave Transco-a, kompanija posluje kako treba.

Što se tiče **sigurnosti snabdijevanja prirodnim plinom**, zemlja u potpunosti zavisi od jednog izvora, što Bosnu i Hercegovinu čini ranjivom u slučaju prekida snabdijevanja. I Federacija BiH i Republika Srpska imaju dugoročni ugovor sa Gazpromom. Pored dobivanja prirodnog gasa Turskim tokom, potpisan je i ugovor o jedinstvenoj interkonekcijskoj tački između Srbije i Bosne i Hercegovine, u skladu s *acquisem* EU.

Entitet Federacija BiH bi trebao ubrzati pripremu glavnog projekta, izdavanje dozvola i usvajanje zakona o projektu plinovoda Južna interkonekcija koji će doprinijeti jačanju integracije u evropsko tržište plina i povećanju sigurnosti snabdijevanja. Bivša rafinerija u Brodu priključena je na hrvatsku mrežu prirodnog plina 2021. godine bez potrebnog državnog odobrenja čime se i dalje krši pravni okvir.

Nije bilo napretka u usklađivanju zakonodavstva o obaveznim zalihama nafte i naftnih derivata. Bosna i Hercegovina se snažno ohrabruje da pripremi potrebno zakonodavstvo, uspostavi tijelo

na državnom nivou o obaveznim zalihama nafte i osigura usklađivanje zakonodavstva na entitetskom nivou, u skladu sa zahtjevima iz *acquisa* EU.

Postignut je određeni napredak u stvaranju i funkcionisanju **unutrašnjeg energetskeg tržišta** usvajanjem Zakona o električnoj energiji u Brčko distriktu i Zakona o obnovljivim izvorima energije Republike Srpske. Kako bi spriječila daljnja kašnjenja u otvaranju i razdvajanju energetskeg tržišta, Bosna i Hercegovina treba usvojiti zakonske okvire za plin i električnu energiju u skladu sa trećim energetskeg paketom. Entitetski zakoni bi trebali biti u potpunosti usklađeni sa ovim pravnim okvirom.

Zakon o električnoj energiji Brčko distrikta, usvojen novembru 2021. godine, u velikoj je mjeri usklađen sa odredbama trećeg energetskeg paketa i uključuje neke elemente paketa čiste energije. U decembru 2021. godine, entitet Federacija BiH izmijenio je Zakon o električnoj energiji, ovlašćujući entitetsku Vladu da ograniči povećanje cijena električne energije na 20% više u odnosu na prethodnu godinu.

Zemlja još treba da usvoji i primijeni novi zakon za adekvatno restrukturiranje, sertifikaciju i rad operatora prenosnog sistema plina u skladu sa trećim energetskeg paketom.

Maloprodajna tržišta električne energije u oba entiteta su formalno otvorena za konkurenciju. Kupci plina u entitetu Federacija BiH se još uvijek drže zatvorenima. U entitetu Republika Srpska, samo mali dio maloprodajnog tržišta se snabdijeva po regulisanim tarifama. Pravila za prebacivanje na drugog dobavljača su na snazi.

Regulirane cijene i tarife ne odražavaju troškove jer je energetskeg sektor subvencioniran direktnim i indirektnim subvencijama. Novi zakon o električnoj energiji u entitetu Republika Srpska predviđa postupnu deregulaciju cijena proizvodnje električne energije. Bosna i Hercegovina je postigla djelimičan napredak u zaštiti energetskeg ranjivih grupa i ublažavanju energetskeg siromaštva. Mjere koje postoje su isključivo usmjerene na pružanje direktne finansijske podrške i usmjerene su samo na najugroženije grupe, posebno na primaocce različitih socijalnih davanja. Veleprodajne cijene plina nisu regulisane u entitetu Republika Srpska. U entitetu Federacija BiH, cijene reguliše Ministarstvo. Zbog dovoljne proizvodnje električne energije iz lokalnih izvora i dugoročnih ugovora o plinu, izbjegnuta je kriza cijena električne energije.

Pristup trećim stranama je odobren prema regulisanim tarifama za gasnu mrežu u entitetu Republika Srpska. U entitetu Federacija BiH, ugovoreni pristup trećim stranama još uvijek se primjenjuje na prenosne i distributivne mreže. Regulatorna tijela na svim nivoima su operativna, ali njihovu nezavisnost i dalje ometa političko uplitanje. Tržište plina i dalje je zatvoreno, bez adekvatnog regulatornog nadzora i nedostaje mu transparentnost, posebno u smislu određivanja cijena za krajnje potrošače.

Zemlja tek treba uskladiti svoj zakonodavni okvir s *acquisem* EU o **ugljikovicima**, što uključuje i preuzimanje Direktive o sigurnosti naftnih i plinskih instalacija na moru.

Ostvaren je određeni napredak u oblasti **obnovljive energije**, ali još ne postoji nacionalni akcioni plan za obnovljivu energiju. Novi zakoni o obnovljivim izvorima energije usvojeni su u januaru 2022. godine u entitetu Republika Srpska i u junu u Brčko distriktu. Međutim, još uvijek ne postoji pravni okvir na državnom nivou i potrebno je revidirati zakonodavstvo na nivou entiteta u skladu s principima isplativog okvira podrške. Planovi podrške u entitetu Federacija BiH zasnovani su na zastarjelim zagantovanim tarifama, dok je entitet Republika Srpska uveo aukcije.

Električna mreža može primiti dodatnih 840 MW iz vjetra i 825 MW iz solarnih elektrana. Uprkos velikom kapacitetu, nema značajnog napretka s novim projektima obnovljive energije

koji se ne mogu akumulirati. Planiranje u pogledu hidroenergije se vrši bez konsultacija sa svim zainteresovanim stranama i bez poštovanja Espoo konvencije o prekograničnoj procjeni uticaja na okoliš. Uprkos postojećim zakonskim obavezama, procjene uticaja na okoliš se ne pripremaju dosljedno, što također dovodi do protesta i osporavanja na sudu. U julu 2022. godine, Parlament Federacije BiH je donio odluku o zabrani izgradnje malih hidroelektrana do 10 MW.

Radovi na izgradnji hidroelektrane Buk Bijela (180 MW) traju od maja 2021. godine na osnovu sporazuma između entiteta Republika Srpska i Srbije, bez potrebne saglasnosti na državnom nivou. U julu 2021. godine, Ustavni sud je potvrdio da je potrebna odluka Komisije za koncesije na državnom nivou, a na nju se još čeka. Ustavni sud je ranije utvrdio da su rijeke i korita državna svojina.

Potrebno je dalje usklađivanje sa zahtjevima EU vezano za izdavanje, prenos i ukidanje garancija porijekla te korištenje minimalnih nivoa obnovljive energije u novim zgradama i postojećim zgradama na kojima se obavlja veliko renoviranje.

Proizvođači obnovljive energije imaju prioritetni pristup mreži i plaćaju 50% fiksnog dijela troškova priključka. Na nivou distribucije, proizvođači u entitetu Republika Srpska su dužni u potpunosti pokriti troškove priključenja, dok proizvođači obnovljive energije u entitetu Federacija BiH pokrivaju 50% izračunate prosječne vrijednosti troškova priključenja.

Bosna i Hercegovina je izrazila interes da se pridruži regionalnoj inicijativi Energetske zajednice za uspostavljanje elektronskog sistema za garancije porijekla. Podstiče se potpisivanje direktnog ugovora sa pružaocem usluga o korištenju elektronskih registara za izdavanje, poništavanje i trgovinu garancijama porijekla kako je predviđeno u odgovarajućem regionalnom projektu koji se provodi u Energetskoj zajednici i koji je u skladu sa standardima EU.

U oblasti **energetske efikasnosti**, nije postignut napredak u usklađivanju zakonodavstva sa zahtjevima EU. Brčko distrikt je u julu 2022. godine usvojio Zakon o energetskoj efikasnosti

Bosna i Hercegovina nije postigla napredak u oblasti **nuklearne energije, nuklearne sigurnosti i zaštite od zračenja**. Zemlja nema lokacije za nuklearna postrojenja na svojoj teritoriji niti planira da ih gradi. Zemlja bi trebala razmotriti učešće u Evropskoj zajednici za hitnu razmjenu informacija u slučaju radiološke opasnosti (ECURIE). Bosna i Hercegovina bi trebala povećati administrativne kapacitete i finansijska sredstva Državne regulatorne agencije za radijacijsku i nuklearnu sigurnost, kako bi ispunila međunarodne obaveze o dostavljanju podataka i poboljšala koordinaciju i izvještavanje.

Poglavlje 21 – Transevropske mreže

EU promoviše transevropske mreže (TEN) u oblastima transporta, telekomunikacija i energetike kako bi ojačala unutrašnje tržište i doprinijela rastu i zapošljavanju.

Bosna i Hercegovina je postigla određeni nivo pripremljenosti u oblasti transevropskih mreža. Postignut je određeni napredak u ovoj oblasti. Transportna i energetska infrastruktura i dalje su nedovoljno razvijene. Izgradnja autoputa na koridoru Vc je nastavljena, međutim, reformske mjere povezivanja se i dalje sporo provode. Stoga ostaju na snazi preporuke iz prethodnih izvještaja.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

→ Nastavi s razvojem indikativnog proširenja TEN-T i TEN-E osnovnih mreža, u skladu sa prioritetima utvrđenim u Ekonomskom i investicijskom planu za zapadni Balkan, Zelenoj agendi i Petogodišnjem tekućem planu rada Transportne zajednice za razvoj indikativnog

proširenja TEN-T na zapadni Balkan;

- Ubrza provedbu reformskih mjera povezivanja i nastavi sa usvajanjem višegodišnjih planova održavanja kompletnih cestovnih i željezničkih osnovnih mreža;
- Uskladi zakonodavstvo s Uredbom (EU) 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetska infrastrukturu.

Što se tiče **transportnih mreža**, Bosna i Hercegovina bi trebala povećati aktivno učešće na sastancima Transportne zajednice i intenzivirati saradnju. Pored četiri akciona plana za željeznice, ceste, olakšavanje transporta i sigurnost na cestama, Ministarsko vijeće Ugovora o Transportnoj zajednici (UTZ) je u julu 2021. godine podržalo akcioni plan o vodnom transportu i multimodalnosti. Zemlja bi trebala uložiti više napora i resursa kako bi ispunila ciljeve postavljene u akcionim planovima i provela UTZ.

Bosna i Hercegovina bi trebala ubrzati provedbu reformskih mjera povezivanja i nastaviti sa usvajanjem višegodišnjih planova održavanja kompletnih cestovnih i željezničkih mreža. Sporazumi o prelasku granice sa susjednim zemljama i dalje su izazov. Potrebno je uložiti više napora radi jačanja međusobnih odnosa i prekogranične saradnje.

U toku su razgovori o reviziji indikativne TEN-T osnovne i sveobuhvatne mreže. Prioritetni projekti povezivanja na indikativnoj TEN-T osnovnoj mreži prema zapadnom Balkanu planirani su kroz jedinstvenu listu prioriternih infrastrukturnih projekata. U izvještajnom periodu nastavljen je priprema i realizacija ovih projekata. Što se tiče autoputa na koridor Vc, počeli su radovi na poddionicama Rudanka – Putnikovo Brdo i Poprikuše – Nemila, dok su na nekoliko poddionica završeni radovi: obilaznica u Zenici u julu 2021. godine, most Svilaj i granični prelaz u septembru 2021. godine, Buna – Počitelj u decembru 2021. godine, dionica Johovac – Rudanka u avgustu 2022. i dionica Tarčin – Ivan, uključujući tunel Ivan, u oktobru 2022. Otvaranjem graničnog prelaza u Svilaju osigurana je puna funkcionalnost već završene dionice autoceste od 10 km do Odžaka. Bosna i Hercegovina i Hrvatska sada moraju da se dogovore o kategorizaciji graničnog prelaza. Potrebno je uložiti dodatne napore kako bi se ubrzala izgradnja, poboljšala spremnost i otklonile finansijske prepreke završetku izgradnje autoceste na koridoru Vc u entitetu Federacija BiH. Kada su u pitanju dvije infrastrukturne investicije koje se nalaze u entitetu Republika Srpska (cestovni i željeznički koridor Vc), Komisija će pristupiti potpisivanju ugovora o davanju sredstava tek kada se okonča politička kriza i državne institucije opet budu u potpunosti funkcionalne.

Izgradnja međudržavnog mosta između Bosne i Hercegovine i Hrvatske u Gradišci završena je u maju 2022. godine, međutim, očekuje se da će granični prelaz biti u upotrebi tek 2023. godine, nakon što se završi prilazna brza cesta na teritoriji Hrvatske. Potrebno je uložiti ozbiljne napore kako bi se ubrzao napredak na osnovnoj željezničkoj mreži gdje su investicije i dalje ograničene, posebno zbog nedostatka finansijske podrške putem taksi na gorivo, kao što je to učinjeno za puteve i autoputeve. Plovni put rijeke Save zahtijeva dalje deminiranje i rehabilitaciju. Grant sredstva WBIF-a za deminiranje desne obale odobrena su u decembru 2020. godine, a radovi na sanaciji Luke Brčko napreduju. Trenutna i buduća ulaganja u infrastrukturu trebaju biti u skladu sa regulatornim okvirom za TEN-T, pored ispunjavanja standarda EU o javnim nabavkama, državnoj pomoći i procjenama uticaja na okoliš.

Što se tiče **energetskih mreža**, Bosna i Hercegovina u izvještajnom periodu nije ostvarila napredak u vezi sa usklađivanjem sa Uredbom 347/2013 o smjernicama za transevropsku energetska infrastrukturu. Stoga kršenje koje je utvrdila Energetska zajednica u novembru 2018. još uvijek nije otklonjeno. Bosna i Hercegovina treba dovršiti Jedinstvenu listu infrastrukturnih projekata koja bi uključila i energetski sektor. Time će se osigurati prihvatljivost projekta od interesa za Energetska zajednicu (Transbalkanski koridor) i dva

projekta vezana za plin koja su od zajedničkog interesa (Sjeverna i Južna interkonekcija s Hrvatskom). Potrebno je uložiti više napora da se ubrza napredak u pripremi i razvoju ovih projekata. Tenderska dokumentacija za plinovod Južna interkonekcija s Hrvatskom (Zagvozd – Posušje – Novi Travnik sa krakom prema Mostaru) je pripremljena. Bosna i Hercegovina i dalje u velikoj mjeri zavisi od infrastrukture s većom emisijom ugljika, te treba da razvije svoje regionalne veze kako bi otključala potencijal Ekonomskog i investicijskog plana i Zelene agende za zapadni Balkan.

Poglavlje 27 – Okoliš i klimatske promjene

EU promovira snažne klimatske mjere, održivi razvoj i zaštitu životne sredine. Pravo EU sadrži odredbe koje se odnose na klimatske promjene, kvalitet vode i zraka, upravljanje otpadom, zaštitu prirode, industrijsko zagađenje, hemikalije, buku i civilnu zaštitu.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripreme** / postigla je **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti okoliša i klimatskih promjena. Ostvaren je **ograničen napredak** u izvještajnom periodu, uglavnom na entitetskom nivou, bez usklađivanja u cijeloj zemlji. Zemlja treba osigurati ravnomjeran, usklađen i dosljedan cjelodržavni pristup strateškom planiranju i usklađivanju s *acquisem* EU na svim nivoima vlasti. Prilikom strateškog planiranja i usklađivanja s *acquisem* EU, zemlja treba da osigura ravnomjeran, usklađen i dosljedan pristup u cijeloj zemlji. Bosna i Hercegovina je značajno poboljšala kapacitete svog sistema civilne zaštite i u septembru 2022. godine postala je zemlja učesnica Mehanizma civilne zaštite Unije. Preporuke iz prošle godine nisu dovoljno primijenjene i ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba:

- provesti cjelodržavnu strategiju usklađivanja propisa s *acquisem* EU u oblasti zaštite okoliša, i pripremiti i usvojiti Strategiju zaštite okoliša;
- hitno formalizovati procedure imenovanja i funkcije nacionalnih kontakt osoba za Bosnu i Hercegovinu za provedbu svih konvencija o okolišu koje je Bosna i Hercegovina potpisala;
- nastaviti sa provedbom Pariškog sporazuma uspostavljanjem politika i mjera za ostvarenje ažuriranog nacionalno utvrđenog doprinosa (NDC-a), usvojiti i provesti revidiranu Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja i usvojiti integrisani nacionalni energetske i klimatski plan u skladu sa preporukom Energetske zajednice.

Okoliš

Horizontalno zakonodavstvo je u ograničenoj mjeri usklađeno s *acquisem* EU. Podsektorske strategije i zakonodavni okvir na različitim nivoima vlasti i dalje su neusklađeni u cijeloj zemlji, tako da je sektor okoliša nejednako regulisan. Volja i kapaciteti za osiguranje usklađenosti s *acquisem* EU u cijeloj zemlji i dalje su ograničeni. Strategija usklađivanja propisa još uvijek treba da bude u potpunosti ujednačena i provedena, što zahtijeva jedinstveni integrisani akcioni plan. Bosna i Hercegovina treba unaprijediti pravni okvir, ojačati administrativne kapacitete i sisteme praćenja te poboljšati međuinstitucionalnu koordinaciju, u skladu sa Zelenom agendom za zapadni Balkan i Ciljem klimatske neutralnosti do 2050. godine. Bosna i Hercegovina treba usvojiti državnu strategiju zaštite okoliša. Odredbe procjene uticaja na okoliš (EIA) i strateške procjene uticaja na okoliš (SEA) moraju se uskladiti u zakonodavstvu na svim nivoima vlasti i u relevantnim sektorima. Neophodna su i poboljšanja koji se tiču pristupa informacijama i učešća javnosti u procesu donošenja odluka o planiranim investicijama. Strategija prikupljanja podataka, njihovog prenosa i izvještavanja o okolišu još treba da bude usvojena. Pravni okvir koji reguliše inspekciju okoliša i njeno provođenje treba poboljšati u skladu s *acquisem* EU. I dalje je neophodan napredak u usklađivanju sa nizom horizontalnih direktiva koje se tiču

okoliša, kao što su Direktiva o odgovornosti za okoliš, Direktiva o uspostavljanju infrastrukture za prostorne informacije u Evropskoj zajednici (INSPIRE) i Direktiva o kaznenim djelima protiv okoliša. Još uvijek treba ispuniti odavno zakašnjeli zahtjev da se formalizuje postupak za imenovanje nacionalnih kontakt osoba za Bosnu i Hercegovinu u vezi s provođenjem konvencija o zaštiti okoliša koje je BiH potpisala, te da se utvrde njihove funkcije.

Usklađivanje s *acquisem* EU o **kvalitetu zraka** i dalje je ograničeno. Kako bi se osigurali pouzdani podaci za Bosnu i Hercegovinu, i dalje je potrebno uspostaviti funkcionalnu usklađenu mrežu za praćenje kvaliteta zraka u cijeloj zemlji zajedno sa cjelodržavnim programom za poboljšanje kvaliteta zraka. I dalje je potrebno uskladiti zakonodavstvo s Direktivom EU o smanjenju nacionalnih emisija određenih atmosferskih onečišćujućih tvari, uspostaviti funkcionalne državne evidencije emisija i izvještavanja, te ubrzati aktivnosti na potpunoj ratifikaciji i provedbi Konvencije o zraku i njenih protokola. Zemlja i dalje ozbiljno i konstantno krši Ugovor o Energetskoj zajednici o usklađivanju s *acquisem* EU o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima, na koji se sankcije primjenjuju od januara 2021. Nije bilo napretka u usklađivanju s *acquisem* EU koji se odnose na hlapljive organske spojeve (HOS).

Cjelodržavna strategija za **upravljanje otpadom**, posebno imajući u vidu kontekst cirkularne ekonomije, strategiju EU za plastiku i Direktivu o plastici za jednokratnu upotrebu, tek treba da se pripremi. Da bi se uskladila s Direktivom o deponijama, zemlja treba zatvoriti ili sanirati deponije koje ne ispunjavaju uslove. Potrebne su mjere za podizanje svijesti kako bi se smanjilo stvaranje otpada i promovisala ponovna upotreba i recikliranje. Nadalje, potrebno je usklađivanje s *acquisem* EU o kanalizacionom mulju, baterijama, ambalaži, polihlorisanim bifenilima/polihlorisanim terfenilima i otpadnim vozilima.

Što se tiče **kvalitete vode**, zemlja nema dosljednu i usklađenu cjelodržavnu strategiju i održive investicijske planove za upravljanje vodama i upravljanje komunalnim otpadnim vodama. Još uvijek nedostaje dosljedna i usklađena strategija za cijelu zemlju i plan održivog ulaganja u upravljanje vodama i urbanim otpadnim vodama. I dalje je potrebno usvojiti posebne planove za provedbu *acquisa* EU koji se odnose na vodu za piće, komunalne otpadne vode i upravljanje rizikom od poplava. Potrebno je usvojiti i krovni izvještaj za Bosnu i Hercegovinu o planovima upravljanja riječnim slivom, kao i revidirani akcioni plan za zaštitu od poplava i upravljanje rijekama. Opasnosti od poplava i rizici se mapiraju za cijelu zemlju.

Nema napretka u usklađivanju s *acquisem* EU o **zaštiti prirode**. Lista potencijalnih Natura 2000 područja i podzakonski akti tek treba da se usvoje. Investicije u obnovljive izvore energije moraju biti u skladu sa svim relevantnim *acquisem* EU, uključujući i prirodne izvore (*vidjeti Poglavlje 15 – Energija*). Još uvijek je potrebno uspostaviti sistem za sistematsko praćenje biodiverziteta. Iako Bosna i Hercegovina izvještava Konvenciju o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES), potrebno je osnažiti potpunu provedbu Konvencije i izgradnju kapaciteta. Bosna i Hercegovina treba pripremiti zakonsku regulativu i uspostaviti uslove za ratifikaciju i provedbu Protokola iz Nagoje o pristupu genetskim resursima i pravednoj raspodjeli dobiti ostvarene njihovim korištenjem.

Nije ostvaren napredak u usklađivanju s *acquisem* EU o **kontroli industrijskog zagađenja i upravljanju rizikom**. Protokol o registru ispuštanja i prenosa zagađujućih materija (PRTR) Arhuske konvencije još treba da bude ratifikovan. Ovo podrazumijeva i obavezu izvještavanja za Registar za cijelu zemlju, omogućavanje javnog pristupa, objedinjavanje prikupljenih podataka i dostavljanje institucijama EU. Bosna i Hercegovina mora osigurati provedbu Nacionalnog plana smanjenja emisija (NPSE) te usvojiti tehničke i finansijske mjere neophodne u tu svrhu. Bosna i Hercegovina još uvijek treba dodatno uskladiti zakonodavstvo sa direktivama o industrijskim emisijama, oznakama zaštite okoliša, upravljanju okolišom i

programima revizije. Bosna i Hercegovina još nije uskladila propise sa Direktivom o kontroli opasnosti od teških nesreća koje uključuju opasne tvari (Seveso III).

Što se tiče **hemikalija**, usklađivanje zemlje sa Uredbom EU o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničenju hemikalija (REACH) ostaje neujednačeno. Potrebno je izvršiti usklađivanje sa Uredbom EU o razvrstavanju, označivanju i pakiranju tvari i smjesa i imenovati relevantna tijela odgovorna za primanje informacija i formulisanje preventivnih i popravnih mjera. Bosna i Hercegovina treba da uskladi propise s *acquisem* EU o azbestu i o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe. Zemlja također treba provesti Roterdamsku konvenciju o procedurama davanja saglasnosti uz prethodnu najavu za određene opasne hemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini, čija je Bosna i Hercegovina članica. Nije bilo napretka u pristupanju Minamatskoj konvenciji.

Značajni dalji naponi su i dalje potrebni u pogledu usklađivanja propisa s *acquisem* EU o **buci** iz okoliša.

Bosna i Hercegovina je posljednjih godina napravila značajan napredak u izgradnji kapaciteta svog sistema **civilne zaštite** na lokalnom i entitetskom nivou. Bosna i Hercegovina je uspjela ostvariti rezultate i pokazati jasnu opredijeljenost u oblasti upravljanja katastrofama te se u septembru 2022. godine pridružila Mehanizmu civilne zaštite Unije (UCPM) kao punopravna članica sa istim pravima kao i države članice. Zemlja treba da nastavi da razvija svoje kapacitete i nastavi sa uspostavljanjem sigurnih transevropskih telematskih usluga između uprava (sTESTA) što je preduslov za povezivanje sa Zajedničkim komunikacijsko-informacijskim sistemom za hitne situacije (CECIS) Evropske komisije. Takođe treba da poboljša zakonodavstvo za spremnost i odgovor te ojača upravljanje i procedure za razvoj nacionalne procjene rizika. Bosna i Hercegovina treba ubrzati provedbu Akcionog plana civilne zaštite za period 2020.-2025. Trebalo bi poboljšati koordinaciju između entiteta i Brčko distrikta, razviti sveobuhvatan program obuke za jedinice za hitne situacije i osigurati sistematske inspekcije. Bosna i Hercegovina još treba uspostaviti jedinstveni evropski broj za hitne slučajeve 112.

Klimatske promjene

Nivo usklađenosti propisa s *acquisem* EU o **klimatskim promjenama** i dalje je ograničen. Bosna i Hercegovina treba izvršiti usklađivanje propisa sa novim *acquisem* EU o klimatskim promjenama i razviti pravni okvir o klimatskim promjenama na državnom nivou. Nakon usvajanja akcionog plana za Zelenu agendu u oktobru 2021. godine, Bosna i Hercegovina bi trebala započeti usklađivanje sa sistemom trgovanja emisijama EU i dati prioritet usklađivanju sa novom uredbom o upravljanju. Zemlja još uvijek treba da usvoji i provede Plan prilagođavanja na klimatske promjene i Strategiju prilagođavanja na klimatske promjene i niskoemisionog razvoja BiH u skladu sa okvirom EU o klimatskim i energetske politikama do 2030. Zemlja bi trebalo da završi pripremu nacionalnog energetske i klimatskog plana (NECP) za period 2021.-2030., koji će zamijeniti nacionalni akcioni plan energetske efikasnosti. Zemlja treba značajno ojačati svoje administrativne kapacitete kako bi osigurala djelotvornu provedbu potrebnih mjera.

Bosna i Hercegovina treba ubrzati provedbu svog revidiranog nacionalno određenog doprinosa za period 2020-2030. (NDC) koji je 2021. godine dostavljen Okvirnoj konvenciji UN-a o klimatskim promjenama. Planirano je smanjenje emisija stakleničkih plinova za nešto više od jedne trećine do 2030. godine i skoro dvije trećine do 2050. godine u odnosu na 1990. godinu. Nije bilo napretka u usklađivanju sa Uredbom EU o praćenju i izvještavanju o emisijama stakleničkih plinova. Ne postoji nacionalni sistem popisa emisija stakleničkih plinova, niti zakonski okvir na državnom nivou koji to reguliše. Nije ostvaren napredak u usklađivanju sa direktivama o kvalitetu goriva, supstancama koje oštećuju ozonski omotač, fluoriranim plinovima, hvatanju i skladištenju ugljika kao i drugim relevantnim propisima. Nakon

ratifikacije Kigalijskih izmjena na Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, od zemlje se traži da 2024. godine zamrzne proizvodnju i upotrebu hidrofluorouglijaka, uz smanjenje od 80% do 2045. godine.

KLASTER 5: RESURSI, POLJOPRIVREDA I KOHEZIJA

Ovaj klaster pokriva poglavlja 11 - Poljoprivreda i ruralni razvoj; 12 - Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika; 13 - Ribarstvo; 22 - Regionalna politika i koordinacija strukturalnih instrumenata; i 33 - Finansijske i budžetske odredbe.

Tokom provođenja strateškog plana za **ruralni razvoj** za period 2018-2021., Bosna i Hercegovina mora povećati svoje napore kako bi pripremila i usvojila cjelodržavnu strategiju za ruralni razvoj nakon 2021. Zemlja još uvijek treba da usvoji zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu, te uskladi zakonodavstvo o politici kvaliteta na teritoriji cijele zemlje. Zemlja treba uskladiti zakonodavstvo o **sigurnosti hrane, veterinarskoj i fitosanitarnoj politici** i ojačati svoje administrativne kapacitete. Posebno bi trebala ubrzati pripreme za nacionalne referentne laboratorije, osigurati ažurirani Nacionalni plan kontrole salmonele i nastaviti vakcinaciju protiv bjesnila i bruceloze. Bosna i Hercegovina mora povećati svoje napore da pripremi i usvoji cjelodržavnu strategiju za **ribarstvo** i akvakulturu i uskladi prikupljanje podataka. Zemlja treba početi pripremati cjelodržavnu strategiju **regionalnog razvoja**, unaprijediti planiranje javnih ulaganja i sačiniti jedinstvenu listu prioritetnih infrastrukturnih projekata u svim relevantnim sektorima. Zemlja treba poduzeti korake kako bi osigurala upravljanje **sopstvenim sredstvima**, prije svega jačanjem kapaciteta Uprave za indirektno oporezivanje za djelotvornu primjenu carinskog zakonodavstva, jačanjem borbe protiv poreskih i carinskih prevara i usvajanjem master plana za izradu podataka o nacionalnim računima.

Poglavlje 11 – Poljoprivreda i ruralni razvoj

Zajednička poljoprivredna politika podržava poljoprivrednike i ruralni razvoj. Ovo zahtijeva jake sisteme upravljanja i kontrole. Postoje i zajednička pravila EU za politiku kvaliteta i organski uzgoj.

Bosna i Hercegovina je u **ranofazi pripremljenosti** u oblasti poljoprivrede i ruralnog razvoja. **Nema napretka** u provođenju prošlogodišnjih preporuka. Bosna i Hercegovina neujednačenim tempom provodi Strateški plan za ruralni razvoj za period 2018-2021. i još nije napravila značajne korake u usvajanju strateškog plana nakon 2021. godine. I dalje je potrebno usvojiti zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu i ažurirati propise o politici osiguranja kvalitete u skladu s *acquisem* EU. Preporuke iz 2021. godine i dalje su na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- završi provedbu Strateškog plana za ruralni razvoj za period 2018-2021. posebno usaglašavanjem programa ruralnog razvoja i mjera podrške u cijeloj zemlji i njihovim usklađivanjem s *acquisem* EU te usvajanjem cjelodržavne Strategije za poljoprivredu i ruralni razvoj za period 2022-2027.;
- usvoji zakone na državnom nivou o organskoj proizvodnji i vinu u skladu s *acquisem* EU;
- ažurira i usvoji zakon o politici kvaliteta na državnom nivou, u skladu s *acquisem* EU.

Što se tiče **horizontalnih pitanja**, nisu uspostavljane administrativne strukture potrebne za zajedničku poljoprivrednu politiku, uključujući agenciju za plaćanja i nije ostvaren napredak u izradi elemenata integrisanog sistema administracije i kontrole, sistema za identifikaciju zemljišnih parcela i mreže računovodstvenih podataka za poljoprivredna gazdinstva. Zemlja

mora unaprijediti koordinaciju sektora i ojačati administrativne kapacitete na svim nivoima vlasti. Da bi zemlja imala koristi od Instrumenta za pretprijetnu pomoć za ruralni razvoj (IPARD) programa, vlasti se moraju složiti da uspostave neophodne institucionalne strukture. Direktna plaćanja još moraju biti usklađena s pravilima EU na način da se ona odvoje od proizvodnje i plaćanja povežu sa unakrsnim ispunjenjem uslova. Država mora uvesti savjetodavne usluge na poljoprivrednim gazdinstvima.

Što se tiče programa **zajedničke organizacije tržišta**, zemlja nije ostvarila napredak u pripremi i uspostavi regulatornog okvira u skladu s *acquisem* EU. Još uvijek nije uspostavljen registar proizvođača grožđa i vina niti katastar vinograda.

Nije postignut napredak u usklađivanju programa **ruralnog razvoja** i mjera podrške u cijeloj zemlji. Nadležni nivoi vlasti trebaju to riješiti provedbom svojih politika djelovanja bez daljeg odgađanja.

Izveštavanje o realizaciji Strateškog plana ruralnog razvoja za period 2018.-2021. treba da pokaže napredak u odnosu na posljednje izrađene izvještaje koji se odnose na 2018. godinu. Sistem prikupljanja i obrade podataka za planiranje poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja, njihovu provedbu, praćenje i izvještavanje treba značajno poboljšati. I dalje je potrebno usvojiti Strateški plan za poljoprivredu i ruralni razvoj za period 2022-2027.

Nije ostvaren napredak u pogledu **politike kvaliteta**. Potrebno je poboljšati i uskladiti pravni okvir sa relevantnim *acquisem* EU, posebno u pogledu vina i alkoholnih pića, te osigurati jasniju raspodjelu nadležnosti.

Što se tiče **organskog uzgoja**, nije ostvaren napredak. Još je potrebno pripremiti zakon na državnom nivou u skladu s *acquisem* EU i osigurati regulatorni okvir usklađen na svim nivoima vlasti. Mjere podrške i dalje se neravnomjerno provode u cijeloj zemlji.

Poglavlje 12 – Sigurnost hrane, veterinarska i fitosanitarna politika

Higijenska pravila EU u proizvodnji prehrambenih proizvoda osiguravaju visok nivo sigurnosti hrane. Zdravlje i dobrobit životinja i sigurnost hrane životinjskog porijekla su zaštićeni, zajedno sa kvalitetom sjemena, sredstvima za zaštitu bilja, zaštitom od štetnih organizama i ishranom životinja.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u ovoj oblasti. **Nije ostvaren napredak**. Zemlja još uvijek treba da ostvari usklađenost s *acquisem* EU, posebno u pogledu zvanične kontrole, zdravlja životinja i zdravlja biljaka. Treba ojačati administrativne kapacitete laboratorija, kao i zvanične kontrole. Kako bi se osigurala usklađenost s *acquisem* EU, centralne baze podataka i registri životinja u zemlji moraju se dodatno poboljšati. Kako preporuke iz 2021. godine nisu provedene, i dalje ostaju na snazi.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- uvede međulaboratorijska uporedna ispitivanja kao redovnu praksu, posebno između laboratorija u zemlji koje su zadužene za analizu uzoraka na bolesti koje podliježu obaveznom prijavljivanju kako bi se povećale kontrole i administrativni kapaciteti, posebno inspekcijских službi i laboratorija;
- ubrza pripreme za nacionalne referentne laboratorije, putem daljeg usklađivanja s *acquisem* EU, a prije svega povećanjem broja akreditovanih laboratorijskih metoda koje se koriste u higijenskoj, veterinarskoj i fitosanitarnoj kontroli, analizi hrane za ljude i životinje;
- usvoji seme sjemena OECD-a, posebno za poljoprivredna sjemena i šumarski materijal;
- osigura ažurirani Nacionalni plan kontrole salmonele i nastavi vakcinaciju protiv bjesnila i

U oblasti **opšte sigurnosti hrane, pravila o sigurnosti hrane i posebnih pravila za hranu za životinje**, Bosna i Hercegovina mora pojačati napore u poboljšanju svog sistema kako bi ispunila zahtjeve u pogledu javnog zdravlja i zdravlja životinja za izvoz goveđeg, ovčjeg i kozjeg mesa. Što se tiče zdravlja životinja, potrebno je da Bosna i Hercegovina ojača sistem službene kontrole, posebno za registraciju poljoprivrednih gazdinstava i odjavu gazdinstava koja više nisu aktivna, kao i za pouzdanost broja grla stoke i vrsta prisutnih na aktivnim gazdinstvima. Potrebno je dodatno poboljšati pouzdanost informacija centralne baze podataka za identifikaciju životinja. Potrebno je ojačati pasivni nadzor nad bolestima koje podliježu obaveznom prijavljivanju, prije svega putem sistema ranog otkrivanja i svijesti poljoprivrednika. Potrebno je uspostaviti međulaboratorijska uporedna testiranja unutar zemlje kako bi sve laboratorije mogle redovno učestvovati u validaciji i verifikaciji bolesti. Potpuni nacionalni sistem referentnih laboratorija još uvijek nije uspostavljen. S ciljem daljeg usklađivanja s *acquisem* EU, Bosna i Hercegovina mora ubrzati uspostavljanje nacionalnih referentnih laboratorija za hranu i hranu za životinje, higijenske, veterinarske i fitosanitarne kontrole, posebno povećanjem akreditacije laboratorijskih metoda koje se koriste za takve kontrole. Zemlja mora ispuniti kriterije za izvoz konzumnih jaja u EU i osigurati ažuriranje Nacionalnog plana kontrole salmonele, njegovo usklađivanje s *acquisem* EU i njegovu potpunu provedbu.

Bosna i Hercegovina treba ubrzati usklađivanje svog zakonodavstva s *acquisem* EU, posebno kada je riječ o zakonima na državnom nivou o hrani i veterinarskoj medicini, novom zakonu o zdravlju životinja i zakonodavstvu na državnom nivou o zvaničnim kontrolama, te treba osigurati njihovu efikasnu provedbu. Higijenski paket se još uvijek ne primjenjuje na usklađen način u cijeloj zemlji. Država mora poboljšati provedbu svoje **veterinarske politike** o kontroli, prevenciji i iskorjenjivanju zaraznih bolesti životinja i poboljšati praćenje i nadzor nad brucelozom i bjesnilom. Bosna i Hercegovina treba da nastavi s kampanjama vakcinacije protiv bjesnila sve dok se ova bolest ne bude smatrala iskorijenjenom i trebala bi od jeseni 2023. godine preuzeti potpuno upravljanje nad tim kampanjama, u skladu s *acquisem* EU. Bosna i Hercegovina mora osigurati postojanje plana za vanredne situacije i plana nadzora u vezi s klasičnom svinjskom kugom. Zemlja mora poboljšati i uskladiti sistem za prijave o bolestima životinja i obavijesti o izbijanju bolesti. Iako se provodi plan praćenja rezidua u zemlji, on mora postati djelotvorniji. Revizija EU o kontroli rezidua i kontaminanata u živim životinjama i životinjskim proizvodima, uključujući kontrole veterinarsko-medicinskih proizvoda, održana je u oktobru 2021. godine. Slijedeći preporuke revizorskog izvještaja, Bosna i Hercegovina je pripremila akcioni plan s ciljem poboljšanja provedbe postojećih kontrolnih mjera, posebno efikasne provedbe plana, identifikovanja nedostataka u isporuci uzoraka, dosjea validacije analitičkih metoda i manjkavosti interne kontrole kvaliteta. Međutim, hitno je potrebno pozabaviti se još jednom preostalom preporukom o efektivnim procedurama kontrole kvaliteta i praćenju validnosti analitičkih rezultata kako bi se garantovala njihova pouzdanost.

Kapaciteti laboratorija u zemlji su općenito zadovoljavajući. Potrebno je povećati broj zaposlenih, poboljšati opremu i akreditovane laboratorijske metode za dijagnostikovanje bolesti životinja. Bosna i Hercegovina treba unaprijediti proces uspostavljanja centralnog sistema identifikacije i registracije životinja za ovce, koze, svinje i kopitare.

Potrebno je da Bosna i Hercegovina uskladi službeni sistem kontrole hrane za ljude i hrane za životinje s *acquisem* EU kada je u pitanju **stavljanje na tržište hrane za ljude, hrane za životinje i nusproizvoda životinjskog porijekla**. Na svim nivoima vlasti treba ojačati administrativne kapacitete. To se posebno odnosi na inspeksijske službe i laboratorije, za koje treba uvesti međulaboratorijska uporedna ispitivanja. Zemlja mora pojačati napore na daljem

usklađivanju ovih sektora s *acquisem* EU. I dalje ostaje da se efikasno provede cjelodržavna Strategija za upravljanje nusproizvodima životinjskog porijekla.

U oblasti **fitosanitarne politike**, kako bi izvršila usklađivanju s *acquisem* EU, Bosna i Hercegovina treba da poduzme potrebne reforme i usvoji ključne zakone na državnom nivou, posebno u pogledu novog Zakona o zdravlju biljaka i službenih kontrola.

Zemlja nastavlja da provodi svoj program za posebni nadzor karantinskih štetnih organizama na krompiru. Iako se nastavlja registracija subjekata u sektoru biljaka u jedinstveni fitoregistar, nije postignut napredak u izdavanju biljnih pasoša. Šeme sjemena OECD-a tek treba usvojiti. Zemlja još nije ispunila zahtjeve iz *acquisa* EU o uspostavljanju svojih referentnih laboratorija koje pružaju usluge fitosanitarne kontrole. I dalje ostaje da se principi integrisanog upravljanja štetnim organizmima primijene na usklađen način.

Nije bilo promjena u oblasti **genetski modifikovanih organizama** (GMO). Bosna i Hercegovina još mora osigurati usklađenost s *acquisem* EU, uskladiti zakonodavstvo u cijeloj zemlji i osigurati njegovu efikasnu primjenu. Treba ojačati inspeksijske službe na svim nivoima vlasti. Nije bilo napretka na uspostavljanju referentne laboratorije za ispitivanje, kontrolu i praćenje prisustva GMO u hrani za ljude i životinje.

Poglavlje 13 - Ribarstvo

Zajednička ribarstvena politika utvrđuje pravila za upravljanje ribarstvom, štiti živuće resurse mora i ograničava uticaj ribarstva na okoliš. To uključuje određivanje kvota ulova, upravljanje kapacitetom flote, pravila koja se odnose na tržišta i akvakulturu, te pružanje podrške ribarstvu.

Bosna i Hercegovina je u **ranj fazi pripremljenosti** u ovoj oblasti. **Nije bilo napretka** u izvještajnom periodu. Zemlja mora pojačati napore u pripremi i usvajanju cjelodržavne strategije za ribarstvo i akvakulturu, te nakon toga osigurati njenu učinkovitu provedbu u cijeloj zemlji u skladu s *acquisem* EU. Budući da preporuke iz 2021. nisu provedene i dalje su važeće.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- pripremi i usvoji cjelodržavnu strategiju za ribarstvo i akvakulturu s ciljem usklađivanja zakonodavstva s *acquisem*;
- uskladi metodologiju za prikupljanje podataka o ribi i ribljim proizvodima u cijeloj zemlji i uspostavi relevantne statistike.

Nije bilo napretka u izradi cjelodržavne okvirne politike i zakonodavstva o unutrašnjem i morskom ribarstvu, koje su potrebne za pripremu zajedničke ribarske politike EU (CFP). Potrebno je ubrzati pripreme i usvajanje cjelodržavne strategije za ribarstvo i akvakulturu i osigurati njeno usklađivanje u cijeloj zemlji.

Potrebno je značajno ojačati institucionalne kapacitete i administrativne strukture. Ne postoje **posebne strukturisane aktivnosti** za podršku malom i/ili unutrašnjem ribarstvu.

Nije postignut napredak u uspostavljanju odgovarajućih mjera i jačanju administrativnih kapaciteta za **upravljanje resursima i ribarskom flotom**. Bosna i Hercegovina i dalje mora uspostaviti registar flote i sistem za upravljanje i kontrolu ribolovnih aktivnosti u skladu sa zajedničkom ribarskom politikom EU. Što se tiče **inspekcije i kontrole**, država još uvijek treba poboljšati i uskladiti podatke o ulovu i iskrcaju po vrstama ribolova. Potrebno je više informacija o metodologijama i planiranju prikupljanja podataka. Zemlji još uvijek nedostaju strukturne mjere i mjere **državne pomoći** u skladu s *acquisem* EU.

Što se tiče **tržišne politike**, postoje tržišni standardi za određene riblje proizvode, ali nije bilo daljeg napretka uključujući uspostavljanje organizacija proizvođača u skladu s *acquisem* EU.

Što se tiče **međunarodnih sporazuma**, Bosna i Hercegovina nastavlja da saraduje po pitanju morskog ribarstva sa Generalnom komisijom za ribarstvo za Mediteran (GFCM) i UN-ovom Organizacijom za hranu i poljoprivredu (FAO). Međutim, članstvo zemlje u GFCM-u još uvijek nije finalizirano. Kao potpisnica Deklaracije Malta *MedFish4Ever*, zemlja treba doprinijeti njenoj efikasnoj provedbi.

Poglavlje 22 – Regionalna politika i koordinacija strukturnih instrumenata

Regionalna politika je glavni instrument EU za ulaganje u održiv i inkluzivan ekonomski rast. Države članice snose odgovornost za njeno provođenje, što iziskuje odgovarajuće administrativne kapacitete i dobro finansijsko upravljanje izradom i realizacijom projekata.

Bosna i Hercegovina je i dalje u **ranj fazi pripremljenosti** u oblasti regionalne politike i koordinacije strukturnih instrumenata. Postignut je **ograničen napredak** usvajanjem cjelodržavne strategije upravljanja javnim finansijama krajem juna i ratifikacijom IPA III okvirnog sporazuma o partnerstvu u augustu. Prošlogodišnje preporuke i dalje ostaju da važe.

U narednoj godini, Bosna i Hercegovina posebno treba da:

- počne pripremati cjelodržavnu strategiju regionalnog razvoja;
- poboljša planiranje javnih ulaganja, sačini jedinstveni listu prioriternih infrastrukturnih projekata u svim relevantnim sektorima i osigura podršku Državnog investicionog odbora i redovno ažuriranje liste;
- postigne sporazum o modalitetima koordinacije za djelotvorno korištenje prepristupnih fondova uz poštovanje funkcija državnog IPA koordinatora, kao što je to predviđeno IPA II Okvirnim sporazumom IPA II i Okvirnim sporazumom o finansijskom partnerstvu IPA III.

Što se tiče **zakonodavnog okvira**, Bosna i Hercegovina još uvijek treba da uspostavi sistem upravljanja strukturnim fondovima EU. Zemlji i dalje nedostaje nekoliko cjelodržavnih strategija u oblastima relevantnim za kohezionu politiku. Posebno je važno usvajanje cjelodržavne strategije upravljanja javnim finansijama kao uslova za budžetsku podršku. Ne postoji čvrsta cjelodržavna politika razvoja, sa pratećom institucionalnom strukturom i okvirom za praćenje učinka. Regije NUTS II samo su privremeno definisane i prihvaćene od strane Evropske komisije dok Bosna i Hercegovina ne finalizira i usaglasi cjelokupnu klasifikaciju, uključujući definisanje nivoa NUTS III. Potrebno je da Bosna i Hercegovina poboljša statističku i analitičku osnovu (uključujući definiciju NUTS regija) za razvoj čvrstog strateškog okvira za kohezionu politiku. Još uvijek je potrebno dostaviti podatke o BDP-u po glavi stanovnika, usaglašene na nivou NUTS II. Postojeći zakoni o budžetu omogućavaju fleksibilnost i višegodišnje planiranje budžeta, ali višegodišnje programe treba na sveobuhvatniji način uvrstiti u entitetske budžete, a posebno u budžete ostalih administrativnih nivoa. I na državnom nivou i na nivou entiteta postoje zakonodavni okviri kojima se uspostavlja finansijska kontrola i strukture nezavisne interne revizije.

Što se tiče **institucionalnog okvira** za planiranje, IPA, IPA III okvirni sporazum o finansijskom partnerstvu je ratifikovan u augustu. Vlasti treba da postignu dogovor o modalitetima koordinacije za efikasno korištenje prepristupnih fondova uz poštovanje uloge državnog IPA koordinatora kako je predviđeno Okvirnim sporazumom IPA II i Okvirnim sporazumom o finansijskom partnerstvu IPA III. Treba ojačati ulogu državnog IPA koordinatora kao koordinatora pomoći EU i kontakt tačke EU za upravljanje fondovima EU.

Administrativni kapaciteti, uključujući obuku u ključnim institucijama koje upravljaju fondovima EU su nedovoljni. Potrebno je unaprijediti kapacitete za programiranje i upravljanje prepristupnim fondovima EU i uvođenje kohezivne politike. Kako bi se izbjegao šok

apsorpcije u kasnijoj fazi, Bosna i Hercegovina treba da razvije sistematski plan kao što je mapa puta za sistem upravljanja i kontrole kako bi se pomoglo u pripremi administrativnih kapaciteta za provedbu regionalne politike EU.

Uprkos poteškoćama koje proizilaze iz nepostojanja dogovora o načinu usklađivanja pravnog okvira IPA-e sa sistemom koordinacije evropskih integracija, vlasti u Bosni i Hercegovini su ispunile zahtjeve u pogledu **programiranja** IPA III. Vlasti su dostavile akcione dokumente za IPA program za 2021. i 2022. godinu. Međutim, kapaciteti za pripremu projekata i strateško planiranje još uvijek se moraju poboljšati kako bi se osigurao puni apsorpcijski kapacitet za program IPA III. U tu svrhu usvajanje cjelodržavne strategije upravljanja javnim finansijama otvara put za moguće operacije budžetske podrške.

Nacionalni investicioni odbor treba da revidira jedinstvenu listu prioriteta infrastrukturnih projekata za sektor zaštite okoliša i da finalizira one koji se tiču energetske podrške.

Bosna i Hercegovina nastavlja da stiče iskustvo u programiranju i provedbi regionalne politike teritorijalne saradnje kroz učešće u programima prekogranične saradnje i transnacionalne i međuregionalne saradnje. Bosna i Hercegovina učestvuje u Strategiji EU za Jadransko-jonsku regiju (EUSAIR) i Strategiji EU za Dunavsku regiju (EUSDR), koje promovišu saradnju i sinergiju između zemalja članica EU i zemalja koje nisu članice EU.

Zbog neaktivnosti Vijeća ministara tokom blokade od strane političkih stranaka sa sjedištem u entitetu Republika Srpska, ugovor o finansiranju Programa prekogranične saradnje sa Srbijom za 2020. godinu nije potpisan do roka koji je bio u decembru 2021. godine, što je rezultiralo gubitkom 1,8 miliona eura važnih sredstava za razvoj pograničnog područja. Državni IPA koordinator treba da preuzme punu odgovornost za efikasnu i sistematsku koordinaciju prekogranične, transnacionalne i međuregionalne saradnje.

Što se tiče **praćenja i ocjenjivanja**, ured državnog IPA koordinatora treba hitno ojačati svoje kapacitete.

Uz izuzetak programa prekogranične saradnje, zemlja još uvijek nema **sistem finansijskog upravljanja, kontrole i revizije** za fondove EU. Strukture i tijela definisana u Aneksu A Okvirnog sporazuma prema IPA II i Okvirnog sporazuma o finansijskom partnerstvu IPA III i dalje trebaju biti uspostavljena.

Poglavlje 33 - Finansijske i budžetske odredbe

Ovo poglavlje obuhvata pravila koja se odnose na finansijska sredstva za budžet EU („sopstvena sredstva“). Ova sredstva se većinom sastoje iz sljedećeg: (i) doprinosa zasnovanih na bruto nacionalnom dohotku svake države članice; (ii) carinskih dadžbina; i (iii) nerecikliranih plastičnih resursa i (iv) izvora zasnovanih na porezu na dodanu vrijednost. Države članice moraju da imaju odgovarajući administrativni kapacitet da adekvatno koordiniraju i obezbijede tačan proračun, prikupljanje, isplatu i kontrolu sopstvenih sredstava.

Bosna i Hercegovina je u **ranoj fazi** priprema u oblasti finansijskih i budžetskih odredbi. **Nije bilo napretka** u jačanju administrativnih kapaciteta za koordinaciju i upravljanje sopstvenim sredstvima. Potrebni su značajni dalji naponi kako bi se osigurali snažni kapaciteti, institucionalno uređenje i saradnja institucija i tijela koja će biti uključena u primjenu sistema sopstvenih sredstava. Prošlogodišnje preporuke vrijede i dalje. U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- ojačati kapacitete i saradnju između institucija s ciljem borbe protiv poreskih i carinskih prevara;
- ojačati kapacitete Uprave za indirektno oporezivanje (UIO) za efikasnu primjenu carinskog

zakonodavstva;

→ usvojiti master plan za izradu podataka o nacionalnim računima Bosne i Hercegovine.

Postignut je određeni napredak u osnovnim strateškim oblastima koje indirektno utiču na sistem sopstvenih sredstava (*vidi poglavlja 16 – Porezi, 18 – Statistika, 29 – Carinska unija i 32 – Finansijska kontrola*).

Nije bilo napretka u poboljšanju kapaciteta UIO i u uvođenju računovodstvenog sistema za carine kako bi se napravila razlika između izmirenih i neizmirenih dugovanja u skladu sa računovodstvom EU zasnovanom na **tradicionalnim sopstvenim sredstvima**.

Nije postignut napredak u usklađivanju zakona o PDV-u sa *acquisem EU*, naročito u pogledu posebnih programa i izuzeća.

U pogledu izvora **bruto nacionalnog dohotka (BND)**, za sastavljanje BND-a koriste se definicije i računovodstvena pravila ESA 2010. Nije postignut napredak u uspostavljanju zajedničkog, koordiniranog i odgovarajućeg sistema nacionalnih računa za cijelu zemlju. Ovome treba dati visoki prioritet. Ostaje da se usvoji master plan za razvoj nacionalnih računa kako bi se omogućio razvoj ovog sistema, u skladu sa ESA 2010.

Što se tiče **administrativne infrastrukture**, nije postignut napredak u obezbjeđivanju dovoljnih ljudskih i administrativnih resursa kako bi se osigurala puna i ispravna primjena pravila EU u vezi sa uplatama u budžet EU. Potrebna je bolja koordinacija između administrativnih struktura kao i provedbena pravila kako bi se osiguralo pravilno predviđanje, obračun, prikupljanje, plaćanje i kontrola sopstvenih sredstava.

KLASTER 6: VANJSKI ODNOSI

Ovaj klaster uključuje poglavlja 30 - Vanjski odnosi, koji obuhvaća zajedničku trgovinsku politiku EU, humanitarnu pomoć i razvojnu politiku, kao i poglavlje 31 - Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika.

Bosna i Hercegovina treba da provede akcioni plan za Zajedničko regionalno tržište usvajanjem i provedbom relevantnih protokola uz Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini (CEFTA). Bosna i Hercegovina treba da dovrši pristupanje STO-u i razmotri uspostavu politike razvoja i humanitarne pomoći. Usklađenost zemlje sa vanjskom politikom EU značajno je poboljšana, posebno izjavama i restriktivnim mjerama nakon ruske ratne agresije na Ukrajinu, iako uvođenje sankcija ostaje izazov. BiH treba da imenuje „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“, te da ojača režim kontrole naoružanja i nadzora.

Poglavlje 30 - Vanjski odnosi

EU ima zajedničku trgovinsku politiku prema trećim zemljama, na osnovu multilateralnih i bilateralnih sporazuma i autonomnih mjera. Postoje takođe i pravila EU u oblasti humanitarne pomoći i razvojne politike.

Bosna i Hercegovina je postigla **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti vanjskih odnosa. Nije postignut **napredak**. Kapacitet za rješavanje ključnih izazova trgovinske politike tek treba ojačati. Bosna i Hercegovina je uvela privremena ograničenja izvoza određenih proizvoda od drveta u junu 2022. Ove odluke treba ukinuti, a Bosna i Hercegovina se suzdržati od poduzimanja jednostranih trgovinskih mjera bez opravdanja i prethodnih konsultacija sa Komisijom u skladu sa svojim obavezama iz SSP-a. Preporuke Komisije iz 2021. godine nisu provedene i one vrijede i dalje.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

→ dovršiti pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (STO);

- provesti Akcioni plan Zajedničkog regionalnog tržišta 2021-2024, posebno usvajanjem Dodatnog protokola 5 uz CEFTA o olakšavanju trgovine i Dodatnog protokola 6 uz CEFTA o trgovini uslugama; i osigurati brzo usvajanje Dodatnog protokola 7 uz CEFTA o rješavanju sporova;
- pokrenuti proces koji će dovesti do uspostavljanja politike razvojne saradnje i humanitarne pomoći.

Kada je u pitanju **zajednička trgovinska politika**, nije postignut napredak u pristupanju Bosne i Hercegovine STO, iako su pregovori o članstvu u odmakloj fazi već neko vrijeme. Ruska Federacija jedina je članica STO koja nije završila bilateralne pregovore s Bosnom i Hercegovinom o pristupanju tržištu roba i usluga, a u multilateralnim razgovorima pokrenula je pitanje neriješenih izmjena zakonodavstva o kvalitetu tečnih naftnih goriva. Odluku o izmjenama zakonodavstva treba da donese Vijeće ministara BiH.

Bosna i Hercegovina treba što prije usvojiti Dodatni protokol 5 uz CEFTA o olakšavanju trgovine i Dodatni protokol 6 uz CEFTA o trgovini uslugama. Osim toga, Bosna i Hercegovina bi trebala pregovarati i osigurati brzo usvajanje Dodatnog protokola 7 uz CEFTA o rješavanju sporova i nastaviti sa provedbom Akcionog plana Zajedničkog regionalnog tržišta 2021-2024.

Bosna i Hercegovina je u junu 2022. godine uvela tromjesečnu zabranu izvoza za određene drvene proizvode, bez davanja dovoljnog obrazloženja ili prethodnog obavještanja ili konsultovanja Komisije, kako je propisano SSP-om. Ovu odluku treba ukinuti, a Bosna i Hercegovina treba se suzdržati od preduzimanja jednostranih trgovinskih mjera bez prethodnih konsultacija s Komisijom, u skladu sa svojim obavezama iz SSP-a.

Bosna i Hercegovina vrši kontrolu izvoza **robe s dvojnog namjenom** u skladu sa svojim zakonodavstvom. Okvirno zakonodavstvo treba uskladiti sa najnovijim *acquisem EU*, odnosno Uredbom EU 2021/821. Zemlja treba da razmotri podnošenje zahtjeva za pristupanje multilateralnim sistemima kontrole izvoza, kao što je Sporazum iz Wassenaara.

Što se tiče **bilateralnih sporazuma s trećim zemljama**, revidirani sporazum o slobodnoj trgovini s Turskom stupio je na snagu u avgustu 2021. godine, čime je postojeći sporazum ažuriran i proširen i na usluge. Bosna i Hercegovina treba dodatno ojačati svoje administrativne kapacitete i poboljšati saradnju i koordinaciju između ministarstava i različitih nivoa nadležnih organa kako bi osiguralo dosljedno provođenje i primjena.

Nije bilo promjena u oblastima **razvojne politike** i **humanitarne pomoći**. Zemlja je korisnik programa pomoći i do sada je humanitarnu pomoć pružala samo na ad hoc osnovi, uključujući i pomoć Ukrajini nakon ruske invazije u februaru 2022. godine. Bosna i Hercegovina se podstiče da započne proces uspostavljanja pravnog okvira koji će obuhvatiti međunarodnu saradnju i razvojnu politiku kao i humanitarnu pomoć zemljama koje nisu članice EU, u skladu sa politikama i principima EU, i da izgradi namjenske administrativne strukture.

Poglavlje 31 - Vanjska, sigurnosna i odbrambena politika

Države članice moraju biti u stanju da vode politički dijalog u okvirima vanjske, sigurnosne i odbrambene politike EU, da usklade svoje djelovanje sa izjavama EU, da učestvuju u aktivnostima EU, te da primjenjuju dogovorene sankcije i restriktivne mjere.

Bosna i Hercegovina bilježi **određeni nivo pripremljenosti** u oblasti zajedničke vanjske, sigurnosne i odbrambene politike. Postignut je **određeni napredak** jer je zemlja značajno poboljšala svoju usklađenost sa vanjskom politikom EU, posebno u pogledu izjava i restriktivnih mjera nakon ratne agresije Rusije na Ukrajinu, na inicijativu Ministarstva vanjskih poslova. Od avgusta 2022. godine, stopa usklađenosti Bosne i Hercegovine sa relevantnim izjavama visokog predstavnika u ime EU i o odlukama Vijeća o restriktivnim mjerama

(sankcijama) iznosila je 81%. Usklađivanje sa sankcijama EU i dalje je predmet političkog spora, a određena ministarstva su ometala provođenje restriktivnih mjera. Bosna i Hercegovina tek treba da se pridruži nizu međunarodnih režima kontrole naoružanja, kao i da ojača režim praćenja naoružanja i vojne opreme. Bosna i Hercegovina je nastavila učešće u misijama EU za upravljanje krizama.

U narednoj godini Bosna i Hercegovina bi posebno trebala uraditi sljedeće:

- nastaviti poboljšavati svoju usklađenost sa zajedničkom vanjskom i sigurnosnom politikom EU, te osigurati provedbu restriktivnih mjera koje proizlaze iz usklađivanja s EU;
- kreirati zahtjeve za obilježavanje oružja namijenjenog deaktivaciji nakon proizvodnje, u skladu sa standardima EU;
- poboljšati sljedivost zaplijenjenog i oduzetog oružja, posebno kroz izmjene i dopune Zakona o obilježavanju malog oružja, lakog naoružanja i pripadajuće municije kako bi se obuhvatile ove vrste vatrenog oružja.

Nastavljen je **politički dijalog** između EU i Bosne i Hercegovine o pitanjima vanjske i sigurnosne politike, uključujući i na visokom nivou. U aprilu 2022. godine, zamjenik ministra vanjskih poslova učestvovao je na neformalnom sastanku političkih direktora EU-zapadni Balkan u Briselu.

Glavni ciljevi i prioriteti Strategije vanjske politike Bosne i Hercegovine za period 2018-2023. godine su: punopravno članstvo u EU, aktiviranje Akcionog plana za članstvo u NATO-u, borba protiv terorizma, saradnja na regionalnom nivou, te bilateralna i multilateralna saradnja. Na njeno provođenje u izvještajnom periodu uticala su česta različita stajališta članova Predsjedništva BiH.

Bosna i Hercegovina još treba da u okviru Ministarstva vanjskih poslova imenuje osobe zadužene za obavljanje funkcije „političkog direktora“ i „evropskog korespondenta“. Propisi i prakse zasnovani na nacionalnim kvotama, koji se primjenjuju u procesu imenovanja na funkcije u diplomatskoj i konzularnoj mreži, negativno utiču na kapacitet Ministarstva, što će na kraju negativno uticati na vanjskopolitičke ciljeve zemlje..

Što se tiče **zajedničke vanjske i sigurnosne politike**, Bosna i Hercegovina je poboljšala svoje usklađivanje sa izjavama EU i restriktivnim mjerama u pogledu akcija koje narušavaju ili ugrožavaju teritorijalni integritet, suverenitet i nezavisnost Ukrajine. Zemlja se pridružila nizu izjava EU na multilateralnim forumima i restriktivnim mjerama, na političku inicijativu Ministarstva vanjskih poslova. Usklađivanje sa sankcijama EU ostaje pitanje političkog osporavanja jer se jedan član Predsjedništva Bosne i Hercegovine zalagao za neutralan stav o agresiji Rusije na Ukrajinu, što je rezultiralo značajnim preprekama u njihovoj provedbi, uključujući izostanak zabrane letova iz Rusije ili emitovanja programa ruskih medijskih kuća pod kontrolom države. U 2021. godini stopa usklađenosti zemlje sa relevantnim izjavama visokog predstavnika u ime EU i o odlukama Vijeća iznosila je 38%. Usklađenost je porasla na 81% do kraja avgusta. Zemlja se 2022. godine nije uskladila s odlukama i deklaracijama Vijeća EU koje se odnose na Rusku Federaciju (u jednom slučaju), Kinu, Iran i Siriju. Bosna i Hercegovina bi trebala zadržati i dodatno poboljšati svoju stopu usklađenosti kako bi pokazala svoju predanost putu ka EU. Bosna i Hercegovina je uskladila svoj stav sa EU u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija o agresiji Rusije na Ukrajinu i njenom humanitarnom uticaju, te je glasala za suspenziju Rusije iz Vijeća UN-a za ljudska prava.

Bosna i Hercegovina je 2002. godine, ratifikovala Rimski statut **Međunarodnog krivičnog suda**; čeka se ratifikacija amandmana iz Kampale. U izvještajnom periodu nije bilo postupaka koji bi zahtijevali saradnju sa Sudom. Bilateralni sporazum o imunitetu sa Sjedinjenim

Državama, kojim se državljani Sjedinjenih Američkih Država izuzimaju iz nadležnosti Međunarodnog krivičnog suda, i dalje je na snazi. To nije u skladu sa Zajedničkim stavom EU o integritetu Rimskog statuta, kao ni sa ključnim principima EU o bilateralnim sporazumima o imunitetu. Potrebno je usklađivanje sa stajalištem EU.

Bosna i Hercegovina podržava sve mjere i instrumente EU za **prevenciju sukoba**, djeluje u skladu sa principima Povelje UN-a i pravilima međunarodnog prava, te u potpunosti podržava program EU za prevenciju nasilnih sukoba.

Što se tiče **neširenja oružja**, Bosna i Hercegovina tek treba da se pridruži međunarodnim kontrolnim režimima kao što je Sporazum iz Wassenaara, Australijska grupa, Režim kontrole raketne tehnologije i Grupa nuklearnih dobavljača.

Kada je u pitanju trgovina konvencionalnim naoružanjem, vojnom opremom i robom s dvojnomo namjenom, cjelokupan zakonski i institucionalni okvir zemlje uglavnom je usklađen s *acquisem* EU. Međutim, potrebna su dalja poboljšanja u pogledu režima praćenja vojne opreme koja se proizvodi i kojom se trguje unutar zemlje.

Bosna i Hercegovina je potpisnica Konvencije o hemijskom oružju. Usvojeno je zakonodavstvo o provođenju Konvencije o zabrani razvoja, proizvodnje, skladištenja i upotrebe hemikalija, te o njihovom uništenju, a uspostavljeno je i Državno koordinacijsko tijelo za provođenje Konvencije o zabrani hemijskog oružja.

Bosna i Hercegovina je i dalje aktivno angažovana u provođenju Regionalne mape puta za održivo rješenje za suzbijanje nedozvoljenog posjedovanja, zloupotrebe i trgovine malokalibarskim i lakim oružjem i pripadajućom municijom na zapadnom Balkanu iz 2018. godine. Zemlja bi trebala pokazati napredak u provedbi Strategije 2021-2024. i Akcionog plana za kontrolu malokalibarskog i lakog naoružanja (SALW). Svo oružje nacionalnih sigurnosnih snaga treba biti označeno i registrovano u jedinstvenom registru kako bi se osigurala odgovarajuća sljedivost malog oružja i lakog naoružanja u zemlji. Obilježavanje i registracija 62.000 komada malokalibarskog i lakog oružja u posjedu Oružanih snaga Bosne i Hercegovine je završeno. Bosna i Hercegovina treba da uvede zahtjeve za označavanje zaplijenjenog ili oduzetog oružja nakon proizvodnje, kao i oružja namijenjenog deaktivaciji.

Kada je riječ o **saradnji sa međunarodnim organizacijama**, Bosna i Hercegovina je članica i aktivno učestvuje u radu velikih međunarodnih organizacija, uključujući Ujedinjene nacije, Vijeće Evrope i OSCE. Bosna i Hercegovina učestvuje u NATO-ovom Akcionom planu za članstvo (MAP) od 2019. godine. Bosna i Hercegovina je izabrana za člana Upravnog vijeća Svjetskog poštanskog saveza u avgustu 2021. godine, dok je njeno četverogodišnje članstvo (2017-2021.) u Komitetu za svjetsku baštinu UNESCO-a završilo 2021. godine.

U pogledu **mjera sigurnosti**, Bosna i Hercegovina je nastavila s primjenom Sporazuma o sigurnosnim procedurama za razmjenu povjerljivih informacija između EU i Bosne i Hercegovine, koji je na snazi od 2006. godine.

Nedostatak sredstava i centralizovani i nefunkcionalan sistem nabavke za Oružane snage također znatno utiču na njihov deminerski bataljon, koji je glavni partner za uspjeh Strategije protivminskog djelovanja 2018-2025. European Peace Facility podržava deminerski bataljon u nabavci novih vozila i detektora metala. Organi za protivminko djelovanje (Komisija za deminiranje i Centar za uklanjanje mina u BiH) trebaju izraditi i usvojiti podzakonske akte i standardne operativne procedure koje zahtijeva nova metoda vraćanja zemljišta na korištenje.

Što se tiče **zajedničke sigurnosne i odbrambene politike (ZSOP)**, Bosna i Hercegovina je sa EU uspostavila okvir za učešće zemlje u civilnim i vojnim misijama i operacijama upravljanja krizama. Tri pripadnika Oružanih snaga Bosne i Hercegovine su upućena u Misiju EU za obuku

EU (EUTM) u Centralnoafričkoj Republici do jula 2022. godine. Bosna i Hercegovina je takođe učestvovala u misijama UN-a u Demokratskoj Republici Kongo i Maliju.

Po pitanju **hibridnih prijetnji**, EU je ponudila Bosni i Hercegovini istraživanje o hibridnim rizicima kako bi se identifikovale ključne slabosti, koje bi se riješile kroz pomoć EU. Vlasti do danas nisu izrazile interes za učešće u istraživanju. Zemlja nema sveobuhvatnu procjenu u vezi sa hibridnim prijetnjama, niti okvir politike za rješavanje hibridnih prijetnji. Banjalučki provajder M-tel nastavio je prenositi signal kanala RT i Sputnjik, uprkos usklađivanju Bosne i Hercegovine sa sankcijama EU Rusiji koje zabranjuju emitovanje sadržaja iz ovih ruskih medija pod kontrolom države.

ANEKS I – PROVEDBA 14 KLJUČNIH PRIORITETA

<i>Ključni prioriteti iz mišljenja</i>	<i>Provedba</i>
(1) Osigurati da se izbori provode u skladu s evropskim standardima tako što će provesti relevantne preporuke OSCE-a/ODIHR-a i Venecijanske komisije, osigurati transparentnost finansiranja političkih stranaka i održati lokalne izbore u Mostaru,	Opštinski izbori su se održali u Mostaru u decembru 2020. godine.
(2) Osigurati vidljive rezultate kada je u pitanju funkcionisanje mehanizma koordinacije o pitanjima koja se odnose na EU na svim nivoima, uključujući i pripremu i usvajanje nacionalnog programa za usvajanje <i>acquisa</i> .	
(3) Osigurati pravilno funkcionisanje Parlamentarnog odbora za stabilizaciju i pridruživanje .	Prva sjednica Odbora je održana 2021. godine nakon usvajanja Poslovnika, iako bez usvajanja preporuke. Sastanak odbora nije održan 2022. godine.
(4) Temeljno unaprijediti institucionalni okvir , uključujući i na ustavnom nivou, kako bi se:	
<ul style="list-style-type: none"> osigurala pravna sigurnost u smislu podjele nadležnosti između nivoa vlasti; 	
<ul style="list-style-type: none"> uvela klauzula o zamjeni kako bi se državi nakon pristupanja omogućilo privremeno ostvarivanje nadležnosti drugih nivoa vlasti radi sprečavanja i otklanjanja povreda prava EU; 	
<ul style="list-style-type: none"> garantovala nezavisnost pravosuda, uključujući i njegovu samostalnu instituciju (VSTV); 	
<ul style="list-style-type: none"> reformisao Ustavni sud, uključujući i rješavanje pitanja međunarodnih sudija i osiguralo provođenje njegovih odluka; 	
<ul style="list-style-type: none"> garantovala pravna sigurnost, uključujući i putem uspostave pravosudnog tijela kojem bi bilo povjereno da osigura dosljedno tumačenje prava u cijeloj Bosni i Hercegovini; 	
<ul style="list-style-type: none"> osigurala jednakost i nediskriminacija građana, posebno postupanje prema presudi Evropskog suda za ljudska prava u predmetu <i>Sejdić i Finci</i>; 	
<ul style="list-style-type: none"> osiguralo da su svi organi uprave zaduženi za provedbu <i>acquisa</i> zasnovani isključivo na profesionalizmu i da se ukloni pravo veta u procesu donošenja odluka, u skladu s <i>acquisem</i>. 	
(5) Poduzeti konkretne korake na unapređenju okruženja pogodnog za pomirenje kako bi se prevazišlo naslijeđe rata.	Državna strategija za rad na predmetima ratnih zločina je usvojena u septembru 2020. godine.
(6) Unaprijediti funkcionisanje pravosuda kroz usvajanje novih zakona o Visokom sudskom i tužilačkom vijeću i	

sudovima BiH u skladu sa evropskim standardima.	
(7) Jačati prevenciju i borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala , uključujući i protiv pranja novca i terorizma, prvenstveno putem:	
<ul style="list-style-type: none"> • usvajanja i provođenja propisa o sukobu interesa i zaštiti uzbunjivača; 	
<ul style="list-style-type: none"> • osiguravanja djelotvornog funkcionisanja i koordinacije tijela za borbu protiv korupcije; 	
<ul style="list-style-type: none"> • usklađivanja zakonodavstva i jačanja kapaciteta za javne nabavke; 	Izmjene i dopune zakona o javnim nabavkama su usvojene u avgustu 2022. godine.
<ul style="list-style-type: none"> • osiguravanja efikasne saradnje između tijela za provođenje zakona i sa tužilaštvima; 	
<ul style="list-style-type: none"> • demonstriranja napretka u ostvarivanju rezultata proaktivnih istraga, potvrđenih optužnica, kaznenih progona i pravosnažnih osuđujućih presuda u predmetima organiziranog kriminala i korupcije, uključujući i one na visokom nivou; 	
<ul style="list-style-type: none"> • depolitizacije i restrukturiranja javnih preduzeća i osiguravanja transparentnosti procesa privatizacije. 	
(8) Osigurati efikasnu koordinaciju upravljanja granicama i kapacitetima za upravljanje migracijama na svim nivoima i osigurati funkcionisanje sistema azila .	Bolje upravljanje migracijama
(9) Jačati zaštitu prava svih građana, posebno osiguravanjem provedbe zakona o nediskriminaciji i o rodnoj ravnopravnosti .	
(10) Osigurati pravo na život i zabranu mučenja, posebno	
(a) ukidanjem upućivanja na smrtnu kaznu u Ustavu Republike Srpske i	U oktobru 2019. godine, Ustavni sud je ukinuo upućivanje na smrtnu kaznu u Ustavu Republike Srpske.
(b) imenovanjem nacionalnog mehanizma za prevenciju mučenja i nečovječnog postupanja.	
(11) Osigurati poticajno okruženje za civilno društvo , posebno poštujući evropske standarde o slobodi udruživanja i slobodi okupljanja .	
(12) Garantovati slobodu izražavanja i medija i zaštitu novinara, posebno putem:	
(a) osiguranja odgovarajućeg sudskog procesuiranja predmeta prijetnji i upotrebe nasilja nad novinarima i medijskim radnicima, i	
(b) osiguravanjem finansijske održivosti sistema javnih RTV servisa .	
(13) Unaprijediti zaštitu i inkluziju ranjivih grupa , posebno osoba sa invaliditetom, djece, LGBTIQ osoba,	Marševi ponosa se redovno održavaju od 2020. godine, akcioni plan o pravima LGBTIQ osoba

<p>pripadnika romske zajednice, pritvorenika, migranata i tražilaca azila, kao i raseljenih lica i izbjeglica u cilju zatvaranja Aneksa VII Dejtonskog mirovnog sporazuma.</p>	<p>je usvojen u julu 2022. godine, akcioni plan o društvenoj inkluziji Roma je usvojen u maju 2022. godine.</p>
<p>(14) Završiti neophodne korake u reformi javne uprave s ciljem unapređenja sveukupnog funkcionisanja javne uprave osiguravanjem profesionalne i depolitizirane državne službe i koordiniranim pristupom u kreiranju politika u cijeloj državi.</p>	<p>Svi nivoi vlasti su usvojili akcioni plan za reformu javne uprave, sveobuhvatnu i cjelodržavnu strategiju upravljanja javnim finansijama, i pojedinačne strategije o upravljanju javnim finansijama.</p>

ANEKS II – ODNOSI IZMEĐU EU I BOSNE I HERCEGOVINE

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) stupio je na snagu u junu 2015. Dijalog o politikama u zajedničkim tijelima u skladu sa Sporazumom bio je blokiran tokom izvještajnog perioda. Bosna i Hercegovina takođe učestvuje u ekonomskom i finansijskom dijalogu između EU i zapadnog Balkana i Turske, gdje se usvajaju zajedničke preporuke na ministarskom nivou.

SSP i njegov Privremeni sporazum, koji se primjenjuje od 2008. godine, omogućili su postepenu liberalizaciju trgovine i uzajamni bescarinski pristup za većinu roba. Od 2000. godine, Bosna i Hercegovina također koristi i autonomne trgovinske mjere. Bosna i Hercegovina je 2007. godine pristupila Srednjoevropskom sporazumu o slobodnoj trgovini (CEFTA). EU je glavni trgovinski partner Bosne i Hercegovine, čineći 64% robne razmjene zemlje (73% izvoza i 59% uvoza), sa ukupnim obimom trgovine od 11,8 milijardi eura u 2021. godini.

U februaru 2016.godine, Bosna i Hercegovina je **podnijela zahtjev za članstvo u EU**, a u septembru 2016. godine, Evropsko vijeće pozvalo je Komisiju da dostavi svoje mišljenje o zahtjevu Bosne i Hercegovine. U maju 2019. godine, Komisija je usvojila **Mišljenje (Avis)** i prateći analitički izvještaj. U Mišljenju je utvrđeno **14 ključnih prioriteta** u oblastima demokratije/funkcionisanja, vladavine prava, osnovnih prava i reforme javne uprave koje Bosna i Hercegovina mora ispuniti kako bi dobila preporuku za otvaranje pregovora za pristupanje EU. U decembru 2019. godine, Vijeće EU je pozdravilo Mišljenje i pozvalo Komisiju da svoje godišnje izvještaje za Bosnu i Hercegovinu, počevši od izvještaja iz 2020. godine, usredotoči na provođenje ključnih prioriteta.

Liberalizacija viznog režima za građane Bosne i Hercegovine koji putuju u šengenski prostor je na snazi od decembra 2010. godine. Sporazum o readmisiji je na snazi od 2008. godine. U četvrtom izvještaju Komisije iz avgusta 2021. godine, u okviru mehanizma suspenzije viza, zaključeno je da Bosna i Hercegovina nastavlja ispunjavati mjerila za liberalizaciju viznog režima.

EU je nastavila s angažovanjem značajnih resursa u Bosni i Hercegovini u okviru **zajedničke vanjske i sigurnosne politike** i **zajedničke sigurnosne i odbrambene politike**. Pojačano prisustvo, koje zajedno čine EUSR i Delegacija EU u Bosni i Hercegovini, i dalje predstavlja instrument u komunikaciji prioriteta EU prema građanima i u provedbi ciljeva agende EU u ključnim područjima. Vojna misija **EUFOR Althea** i dalje je raspoređena u zemlji, zadržavajući funkciju prevencije sukoba i podrške sigurnom okruženju. Raspoređene trupe su se skoro udvostručile u februaru 2022. Vijeće sigurnosti UN-a je produžilo mandat EUFOR-u do novembra 2022. godine.

EU pruža značajnu **finansijsku pomoć** Bosni i Hercegovini, posebno u okviru **Instrumenta za pretpristupnu pomoć** (IPA) za period 2014-2020. u iznosu od 565,77 miliona eura. Krajem 2021. godine, u okviru IPA-e za period 2021-2027. (IPA III) usvojena je prva odluka o finansiranju od 73 miliona eura, koja predviđa podršku za upravljanje migracijama i granicom, izborni proces, energetiku, transport, zapošljavanje i socijalnu zaštitu, kao i za privatni sektor i regionalni razvoj. Pomoć se realizuje pod direktnim upravljanjem Delegacije EU u Sarajevu.

Ovaj prvi set programa, dopunjen velikim paketom programa za više zemalja, daje značajan doprinos pokretanju realizacije **Ekonomskog i investicionog plana za zapadni Balkan i Zelene agende**.

Nove aktivnosti biće dodatni doprinosi tekućim programima u okviru IPA II (2014-2020), koji i dalje pružaju značajnu podršku društvenom i ekonomskom razvoju zemlje i doprinose

napredovanju na putu reformi. S posebnim fokusom na fundamentalne sektore, napredak je postignut finalizacijom potpuno automatizovanog procesa digitalizacije. Izvještavanje o unutrašnjoj finansijskoj kontroli u javnom sektoru će poduprijeti procese donošenja odluka na visokom nivou i dovršetak procesa akreditacije IDDEEA za digitalne potpise.

Sredstva EU se i dalje koriste da bi se Bosni i Hercegovini pomoglo da postigne rezultate u ključnim sektorima kao što su reforma pravosuđa, upravljanje migracijama, zapošljavanje, poljoprivreda, životna sredina i razvoj privatnog sektora. Bosna i Hercegovina koristi **394,5 miliona eura** tekućih/aktivnih bilateralnih IPA fondova.

Bosna i Hercegovina takođe ima koristi od ulaganja kroz **Investicijski okvir za zapadni Balkan (WBIF)**. Od 2009. godine WBIF je osigurao gotovo 284,3 miliona eura bespovratnih sredstava za BiH, podstičući ulaganja procijenjena na 3,6 milijardi eura. Trenutni investicioni portfolio WBIF-a (uključujući regionalne akcije) iznosi 1,077 milijardi eura (uključujući 242 miliona eura grantova).

Usvajanje cjelodržavnih sektorskih strategija je i dalje ključni uslov za BiH da bi ubuduće u potpunosti mogla koristiti sredstava programa IPA. Bosna i Hercegovina koristi višedržavne i regionalne programe IPA-e i učestvuje u tri programa prekogranične saradnje, kao i u programima transnacionalne saradnje.

Bosna i Hercegovina je od Komisije dobila prvu ratu povoljnih kredita **makrofinansijske pomoći** u iznosu od 125 miliona eura u oktobru 2021. Isplata druge rate je otkazana u junu 2022. godine jer BiH nije usvojila potrebne mjere.

Komisija je izdvojila 70 miliona eura bespovratnih sredstava iz IPA II za partnere sa zapadnog Balkana kako bi državama članicama nadoknadila troškove za preprodaju doza vakcina koje su dobile u skladu sa ugovorima EU o avansnoj kupovini sa proizvođačima vakcine protiv COVID-19, od čega je Bosna i Hercegovina dobila 13,77 miliona eura. Bosna i Hercegovina je dobila više od 2,5 miliona doza vakcina protiv COVID-19 od EU i njenih država članica – što je najveća količina kada je u pitanju zapadni Balkan. Ovo uključuje 2 234 390 doza iz država članica EU u ponovnoj prodaji i donacijama, kao i 332 640 doza putem COVAX programa, koji je EU značajno podržala.

Bosna i Hercegovina učestvuje i u programima prekogranične saradnje, programima transnacionalne saradnje i sindikalnim programima, kao što su Horizont 2020, Kreativna Evropa, Fiscalis 2020, Carine 2020, Evropa za građane, Erasmus+, Treći program djelovanja EU u oblasti zdravstva i program COSME.

STATISTIČKI PODACI (od 1.9.2022.)

Bosna i Hercegovina

Osnovni podaci

	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Broj stanovnika (u hiljadama)		3 844 s	3 516 s	3 510 s	3 500 s	3 492ps	:
Ukupna površina zemlje (u km ²)	1)	51 209 w	51 209 w	51 209 w	51 209 w	51 209 w	51 209 w

Nacionalni računi

	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima domaće valute)		24 . 799	29 . 905	31 . 376	33 . 444	35 . 296	34 . 255
Bruto domaći proizvod (BDP) (u milionima eura)		12 . 679	15 . 290	16 . 042	17 . 100	18 . 046	17 . 514
BDP (euro po glavi stanovnika)		3 298 s	4 349 s	4 571 s	4 885 s	5 168 ps	:
BDP po glavi stanovnika (u Standardima kupovne moći (SKM) stanovnika)		7 . 300	9 . 000	9 . 200	9 . 800	10 . 400	10 . 100
BDP po glavi stanovnika (u SKM), u odnosu na prosjek (EU-27=100)		30,0 s	30,9 s	30,8 s	31,6 s	32,5 s	33,0 s
Realna stopa rasta BDP-a: promjene obujma BDP-a u odnosu na prethodnu godinu (%)		-3,0	3,1	3,2	3,7	2,8	- 3,1
Rast zaposlenosti (podaci nacionalnih računa), u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast produktivnosti rada: rast BDP-a (u obujmu) po zaposlenom, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
Rast jedinice rada, u odnosu na prethodnu godinu (%)		:	:	:	:	:	:
** Promjene u 3 godine (T/T-3) u nominalnom indeksu rasta troškova jedinice rada (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Produktivnost rada po zaposlenom: BDP (u SKM) po zaposlenom u odnosu na prosjek EU (EU-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Bruto dodana vrijednost po glavnim sektorima (%)							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)		8.3	7.5	6.6	6.9	6.6	7.0
Industrija (%)		20.5	22.6	23.3	23.9	23.1	23.0
Građevinarstvo (%)		6.2	4.7	4.8	4.8	5.0	5.4

Usluge (%)		65.0 s	65.1 s	65.3 s	64.4 s	65.3 s	64.5 s
Potrošnja kod krajnjih potrošača, kao udio BDP-a (%)		107.9	99.1	96.7	94.3	93.0	94.0
Bruto stvaranje fiksnog kapitala, kao udio BDP-a (%)		23.7	20.7	21.9	22.8	23.0	22.4
Promjene inventara, kao udio BDP-a (%)		- 0.1	2.3	3.0	2.0	2.2	1.0
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		25.0	36.3	40.9	42.6	40.6	34.5
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		48.7	53.0	57.1	57.3	55.2	48.5
Bruto investicije u osnovni kapital od strane sektora opšte države, u procentima BDP (%)		:	:	:	:	:	:

Poslovni sektor	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Indeks obima industrijske proizvodnje (2015=100)		89.9	104.4	107.7	109.5	103.5	96.7
Broj aktivnih preduzeća (broj)		:	67 205 e	68 761 b	68 085	67 981	66 873 pw
Stopa osnivanja: broj preduzeća osnovanih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	11.5 p	11.1 p	10.4 p	:
Stopa gašenja: broj preduzeća ugašenih u promatranom periodu (t) podijeljen s brojem preduzeća aktivnih u t (%)		:	:	9.5 p	10.3 p	3.8 p	:
Ljudi zaposleni u MSP u odnosu na sve zaposlene (unutar nefinansijske poslovne ekonomije) (%)		:	72.0 sw	69.5 bsw	69.1 sw	69.1 sw	:
Dodatna vrijednost od MSP (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)		:	5 043 sw	4 845 bsw	5 269 sw	5 780 sw	:
Ukupna dodatna vrijednost (u nefinansijskoj poslovnoj ekonomiji) (u milionima eura)		:	7 594 e	7 681 b	8 393	9 040	8 944 pw

Stopa inflacije i cijene kuća	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Indeks potrošačkih cijena (CPI), promjena u odnosu na prethodnu godinu (%)	2)	- 0.4 w	- 1.6 w	0.8 w	1.4 w	0.6 w	- 1.1 w
** Godišnja promjena u sniženom indeksu cijena kuća (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:

Platni bilans	Note	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Platni bilans: ukupno tekući račun (u milionima eura)		:	- 727.9	- 777.3	- 559.3	- 503.5	- 657.5
Platni bilans tekućeg računa: trgovinski bilans (u milionima eura)		:	- 3 624.6	- 3 792.2	- 3 845.5	- 4 072.6	- 3 216.3

Platni bilans tekućeg računa: neto usluge (u milionima eura)		:	1 082.7	1 191.0	1 335.6	1 428.0	771.9	
Platni bilans tekućeg računa: neto za primarni prihod (u milionima eura)		:	20.7	- 134.6	- 99.6	- 59.0	- 151.2	
Platni bilans tekućeg računa: neto saldo za sekundarni prihod (u milionima eura)		:	1 793.3	1 958.5	2 050.2	2 200.0	1 938.2	
Neto saldo za primarni i sekundarni prihod: od čega državni transferi (u milijunima eura)		:	20.8	35.9	15.1	51.2	39.6	
** 3 godine unazad prosječno stanje na tekućem računu u odnosu na BDP (%)		:	- 5.7	- 4.9	- 4.3	- 3.6	- 3.3	
** Petogodišnje promjene u udjelu svjetskog izvoza roba i usluga (%)		:	10.6	31.5	30.8	25.3	13.8	
Neto saldo (unutarnje-vanjske) direktne vanjske strane investicije (FDI) (u milionima eura)	3)		176.0 w	281.3 w	366.8 w	491.0 w	277.8 w	296.8 w
Direktne strane investicije (FDI) u inostranstvu (u milionima eura)	4) 3)		- 68.5 w	2.6 w	88.4 w	16.4 w	110.6 w	67.6 w
Od čega FDI izvještajne ekonomije u 27 zemalja EU (u milionima eura)	5)	:	37.0 w	59.4 w	- 14.4 w	- 25.7 w	22.7 w	
Direktne strane investicije (FDI) u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	4) 3)		107.5 w	283.9 w	455.2 w	507.4 w	388.4 w	364.4 w
od čega FDI od 27 zemalja EU u izvještajnoj ekonomiji (u milionima eura)	3) 5)		153.6 w	229.2 w	292.7 w	290.8 w	109.7 w	230.5 w
**Neto međunarodna investiciona pozicija, u odnosu na BDP (%)	4)		- 52.3 w	- 51.1 w	- 46.4 w	- 42.2 w	- 36.6 w	- 34.6 w
Godišnja stopa promjene u bruto prilivu novčanih doznaka (u nacionalnoj valuti) od radnika migranata (%)	4)		8.1 sw	8.2 s	8.4 s	8.5 s	8.5 s	7.4 s

Javne finansije

	Note	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Opšti deficit/suficit vlade, u odnosu na BDP (%)		- 4.3 w	1.2 w	2.6 w	2.3 w	1.9 w	- 5.3 w
Opšti bruto dug vlade u odnosu na BDP (%)	6)	25.2 w	40.5 w	36.1 w	34.1 w	32.7 w	36.6 w
Ukupni prihodi vlade kao postotak BDP-a (%)	6)	41.7 w	42.7 w	43.0 w	43.0 w	42.5 w	42.1 w
Ukupni rashodi vlade kao postotak BDP-a (%)	6)	46.1 w	41.5 w	40.4 w	40.8 w	40.6 w	47.4 w

Finansijski pokazatelji

	Note	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na BDP (%)	4)	72.1 sw	71.2 sw	66.8 sw	66.0 sw	63.6 sw	64.9 sw
Bruto vanjski dug cijele ekonomije, u odnosu na ukupan izvoz (%)		288.5 w	195.9 w	163.4 w	153.9 w	155.6 w	186.3 w
Priliv novca: M1 (novčanice, kovanice, depoziti preko noći, u milionima eura)	7) 8)	2 835.5 w	4 755.5 w	5 405.6 w	6 209.7 w	6 775.2 w	7 697.6 w
Priliv novca: M2 (M1 plus depoziti sa prispjecom do 2 godine, u milionima eura)	7) 9)	6 498.1 w	10 326.9 w	11 307.9 w	12 368.7 w	13 463.7 w	14 443.5 w
Priliv novca: M3 (M2 plus instrumenti koji se mogu plasirati na tržište, u milionima eura)		:	:	:	:	:	:

Ukupni krediti monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovani) (u milionima eura)	7) 10)	6 996.9 w	8 794.8 w	9 419.2 w	9 962.9 w	10 620.9 w	10 403.5 w
**Godišnja promjena obaveza finansijskog sektora (%)	11) 12) 13)	- 2.6 w	5.5 w	8.3 w	9.1 w	8.0 w	3.7 w
**Tokovi privatnih kredita, konsolidovani, u odnosu na BDP (%)	11)	- 3.8 w	1.7 w	3.4 w	3.3 w	3.8 w	- 1.2 w
**Privatni dug, konsolidovani, u odnosu na BDP (%)	11)	63 w	58 w	58 w	58 w	59 w	59 w
Kamatne stope:dnevna stopa, godišnje (%)		:	:	:	:	:	:
Kamatna stopa za kredite (1 godina), godišnje (%)	14) 15)	7.93 w	5.20 w	4.38 w	3.79 w	3.29 w	3.05 w
Kamatna stopa za depozite (1 godina), godišnje (%)	16) 17)	0.28 w	0.09 w	0.07 w	0.05 w	0.06 w	0.07 w
Devizni kurs eura: prosjek perioda (1 euro = ... nacionalna valuta)		1.956	1.956	1.956	1.956	1.956	1.956
Indeks ponderiranog efektivnog deviznog kursa, 42 zemlje (2015 = 100)	18)	98.67 w	100.87 w	101.58 w	103.27 w	103.35 w	105.08 w
**trogodišnje promjene (T/T-3) u indeksu ponderiranog efektivnog deviznog kursa, 42 zemlje (2015 = 100)	18)	0.02 sw	0.01 sw	0.00 sw	0.03 sw	0.02 sw	0.03 sw
Vrijednost rezervi (uključujući zlato) (u milionima eura)	4)	3 176.2 w	4 873.2 w	5 427.0 w	5 944.1 w	6 441.1 w	7 091.0 w

Vanjska trgovina robom

	Napomene	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Vrijednost uvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		6 317	8 263	9 298	9 855	9 969	8 634
Vrijednost izvoza: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		2 828	4 815	5 653	6 085	5 876	5 379
Platni bilans: sve robe, svi partneri (u milionima eura)		- 3 489	- 3 448	- 3 646	- 3 770	- 4 093	- 3 254
Uslovi trgovine (indeks izvoznih cijena /indeks uvoznih cijena * 100) (broj)	19)	:	101.6 sw	101.3 sw	102.7 sw	102.3 sw	105.6 sw
Udio izvoza u 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog izvoza (%)		70.6 s	71.0 s	70.4 s	72.2 s	72.3 s	72.4 s
Udio uvoza iz 27 zemalja EU u vrijednosti ukupnog uvoza (%)		63.3 s	61.1 s	60.0 s	59.7 s	61.1 s	60.8 s

Demografija

	Note	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Sirova stopa prirodne promjene stanovništva (stopa prirodnog priraštaja): broj rođenih minus umrli (u hiljadama stanovnika)		- 0.1	- 1.8	- 2.0	- 2.4 p	:	:
Broj umrle djece mlađe od jedne godine (na 1000 živorođene djece)		6.5	:	:	:	:	:

Očekivani životni vijek pri rođenju: muškarci (godine)		:	:	:	:	:	:
Očekivani životni vijek pri rođenju: žene (godine)		:	:	:	:	:	:

Tržište rada	Note	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Ekonomska stopa aktivnosti za osobe u dobi od 20-64 godine: udio stanovništva u dobi od 20-64 koji je ekonomski aktivno (%)	20)	57.7 w	58.8 w	58.4 w	58.4 w	59.0 w	62.3 bw
*Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 20-64: udio stanovništva u dobi od 20-64 koje je zaposleno (%)	20)	44.2 w	44.2 w	46.6 w	47.7 w	49.7 w	52.5 bw
Stopa zaposlenosti muškaraca od 20-64 godine (%)	20)	56.5 w	56.4 w	58.1 w	59.5 w	61.6 w	64.9 bw
Stopa zaposlenosti žena 20-64 godine (%)	20)	32.3 w	32.0 w	35.1 w	35.8 w	38.0 w	40.0 bw
Stopa zaposlenosti za osobe u dobi od 55-64: udio stanovništva u dobi od 55-64 koje je zaposleno (%)	20)	26.5 w	29.7 w	32.5 w	32.6 w	36.2 w	35.4 bw
Zaposlenost prema glavnim sektorima							
Poljoprivreda, šumarstvo i ribarstvo (%)	20)	:	18.0 w	18.9 w	15.7 w	18.0 w	12.0 bw
Industrija (%)	20)	:	22.7 w	22.2 w	23.5 w	23.8 w	33.4 bw
Građevinarstvo (%)	20)	:	8.6 w	7.3 w	8.7 w	7.9 w	9.4 bw
Usluge (%)	20)	:	50.8 w	51.6 w	52.1 w	50.3 w	45.3 bw
Osobe zaposlene u javnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20-64 godina (%)	20) 21) 22)	17.2 w	17.8 w	18.4 w	18.4 w	17.2 w	19.1 bw
Osobe zaposlene u privatnom sektoru kao udio u ukupnoj zaposlenosti, osobe od 20-64 godina (%)	20) 21) 22)	82.8 w	82.2 w	81.6 w	81.6 w	82.8 w	80.9 bw
Stopa nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena (%)	20)	24.1 w	25.5 w	20.7 w	18.5 w	15.9 w	15.9 bw
Stopa nezaposlenosti muškaraca (%)	20)	23.2 w	22.6 w	19.0 w	17.3 w	13.8 w	14.2 bw
Stopa nezaposlenosti žena (%)	20)	25.7 w	30.2 w	23.3 w	20.5 w	19.0 w	18.6 bw
Stopa nezaposlenosti mladih: udio radne snage u dobi od 15-24 godine koja je nezaposlena (%)	20)	48.7 w	54.3 w	45.8 w	38.8 w	33.8 w	36.6 bw
Stopa dugoročne nezaposlenosti: udio radne snage koja je nezaposlena 12 ili više godina (%)	20)	20.1 w	21.7 w	17.0 w	15.2 w	12.1 w	11.9 bw
Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25-64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED nivou 0-2) (%)	20)	26.5 w	26.2 w	19.5 w	19.1 w	:	19.5 bw

Stopa nezaposlenosti za osobe (u dobi od 25–64) koje imaju barem srednje obrazovanje (ISCED nivou 5-8) (%)	20)	9.1 w	18.9 w	14.6 w	13.9 w	10.9 w	10.9 bw
--	-----	-------	--------	--------	--------	--------	---------

Socijalna kohezija

	Napomena	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Prosječne nominalne mjesečne plate i nadnice (domaća valuta)	23)	790 w	838 w	851 w	879 w	921 w	956 w
Indeks realnih plata i nadnica (indeks nominalnih plata i nadnica podijeljen sa indeksom inflacije) (2016=100)		:	:	:	:	:	:
GINI koeficijent		:	:	:	:	:	:
Jaz siromaštva		:	:	:	:	:	:
*Rano napuštanje obrazovanja i obuke: udio stanovništva u dobi od 18-24 s nižim srednjim obrazovanjem, koje ne nastavlja s daljnjim obrazovanjem ili obukom (%)	20)	7.4 w	4.9 w	5.1 w	5.4 w	3.8 w	4.7 w

Životni standard

	Napomena	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Broj putničkih automobila u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)	24)	180.5 sw	245.0 sw	252.0 sw	263.1 sw	269.5 psw	:
Broj pretplatnika mobilne telefonije u odnosu na broj stanovnika (broj na hiljadu stanovnika)		830.7 ew	981.1 w	981.7 w	989.9 w	1 075.5 w	1 010.0 w
Mobilne širokopojasne mreže (na 100 stanovnika)		:	40.4 w	43.4 w	52.7 w	44.7 w	46.7 w
Fiksne širokopojasne mreže (na 100 stanovnika)		:	19 w	19 w	20 w	21 w	22 w

Infrastruktura

	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Gustina željezničke mreže (linije koje rade, na 1000 km ²)	1)	19.9 sw	19.9 sw	19.9 sw	19.9 sw	19.9 sw	19.9 sw
Dužina autoputeva (u kilometrima)		35 w	163 w	172	198	208	218

Inovacije i istraživanja

	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Javna potrošnja na obrazovanje, u odnosu na BDP (%)		:	4.3 sw	4.1 sw	3.9 sw	4.0 sw	:

*Bruto domaća potrošnja na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)		:	0.24 sw	0.20 sw	0.19 sw	0.19	:
Državna budžetska izdvajanja ili izdaci za istraživanje i razvoj (GBAORD), kao postotak BDP-a (%)		:	0.04	0.04	0.06	0.09	0.09
Postotak domaćinstva sa pristupom internetu kod kuće (%)		:	:	:	69.0	72.0	73.0

Okoliš	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
*Indeks emisija stakleničkih plinova, ekvivalent CO ₂ (1990 = 100)		69.4 w	:	:	:	:	:
Energetski intenzitet ekonomije (kg ekvivalenta nafte na 1000 eura BDP-a po stalnim cijenama iz 2015.)		:	448.8	434.2	463.4	435.7	442.5
Električna energija iz obnovljivih izvora u odnosu na bruto potrošnju električne energije (%)		38.9	40.8	39.6	41.5	45.5	:
Udio putnog teretnog transporta u unutrašnjem teretnom transportu (%)	25)	:	76.6 w	78.9 w	78.7 w	77.4 w	78.8 w

Energija	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Primarna proizvodnja svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		:	4 742	4 624	5 672	5 405	5 237
Primarna proizvodnja sirove nafte (u hiljadama TOE)		:	0	0	0	0	0
Primarna proizvodnja čvrstih goriva (u hiljadama TOE)		:	3 520	3 612	3 659	3 403	3 329
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (u hiljadama TOE)		:	0	0	0	0	0
Neto uvozi svih energetske proizvoda (u hiljadama TOE)		:	2 133 s	2 299 s	1 814 s	1 979 s	1 806 s
Bruto unutrašnja potrošnja energije (u hiljadama TOE)		:	6 767	6 754	7 478	7 230	7 109
Bruto proizvodnja električne energije (GWh)		:	17 767	16 438	19 160	17 493	16 874

Poljoprivreda	Napomena:	2009	2016	2017	2018	2019	2020
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje roba i usluga (proizvođačke cijene) (2010=100)		:	:	:	:	:	:
Korišteno agrarno područje (u hiljadama hektara)		1 734.5 e	1 778.8 e	1 762.0 e	1 779.6 e	1 806.3 e	:
Stoka: živa goveda (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	455.0 e	445.0 e	438.0	430.0 e	427.0 e
Stoka: žive svinje (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	545.0 e	548.0 e	542.0 e	543.0 e	547.0 e

Stoka: žive ovce i koze (u hiljadama grla, kraj perioda)		:	1 091.0 s	1 090.0 s	1 085.0 s	1 085.0 s	1 085.0 s
Sirovo mlijeko dostupno na farmama (u hiljadama tona)		:	:	:	:	:	:
Prinos biljne proizvodnje: žitarice (uključujući rižu) (u hiljadama tona)		1 407.9 e	1 677.5 e	1 176.9 e	1 764.1 e	1 685.6 e	1 966.8 e
Prinos biljne proizvodnje: šećerna repa (u hiljadama tona)		0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Prinos biljne proizvodnje: povrće (u hiljadama tona)		271.0 e	361.4 e	291.5 e	298.7 e	298.8 e	323.7 e

Izvor: Eurostat i statističke institucije u Bosni i Hercegovini

: = nije dostupno

b = prekid u seriji

e = procijenjena vrijednost

p = privremeno

s = procjena Eurostata

w= podaci koje je dostavilo i u nadležnosti su državnog statističkog organa i koji se objavljuju u izvornom obliku (u skladu s primljenim podacima) te bez provjere njihove kvalitete i pridržavanja pravila statističke metodologije EU

* = indikator Europe 2020

** = Indikator postupka makroekonomskog debalansa (MIP)

Fusnote:

- 1) Kopnene vode procijenjene na 210 km²
- 2) Inflacija potrošačkih cijena
- 3) Na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, pristup Imovina - Obaveze
- 4) Na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, šesto izdanje.
- 5) Na osnovu Priručnika MMF-a o platnom bilansu, šesto izdanje te Referentne definicije OECD-a o izravnom stranom ulaganju, četvrto izdanje
- 6) Kraj godine (31.12.)
- 7) Na osnovu Priručnika MMF-a za monetarnu i finansijsku statistiku, 2000.
- 8) M1 novčane mase čine gotovina izvan banaka i prenosivi depoziti u domaćoj valuti svih domaćih sektora (osim depozita centralne vlade).
- 9) M2 novčane mase sastoji se od novčanih sredstava, M1 novca i QM kvazi novca. QM novčanih sredstava pokrivaju ostale depozite u domaćoj valuti, prenosive i ostale depozite u stranoj valuti svih domaćih sektora (osim depozita centralne vlade).
- 10) U skladu sa Odlukom o upravljanju kreditnim rizikom i utvrđivanju očekivanih kreditnih gubitaka, od strane nadzornog organa, poslovne banke su od 01.01.2020. izvršile preknjiženje dijela balansnih potraživanja banaka u balansne evidencije, što je uzrokovalo smanjenje kredita od oko 400 miliona KM u privatnim preduzećima i sektoru stanovništva.

- 11) Podaci za monetarne finansijske institucije.
- 12) Centralna banka Bosne i Hercegovine počela je sa statistikom ostalih finansijskih korporacija od 2006. godine.
- 13) Uključuje podatke za centralne banke i druge banke za kraj decembra 2018. godine, dok se podaci za ostale finansijske institucije daju za kraj juna 2018.
- 14) Stope kratkoročnog pozajmljivanja u domaćoj valuti nefinansijskim društvima (ponderirani prosjek).
- 15) Podaci se revidiraju zbog korekcije u nekoliko banaka.
- 16) Stope depozita u domaćoj valuti za domaćinstva (ponderirani prosjek).
- 17) Podaci za decembar 2018.
- 18) Revizija NEER bazno razdoblje 2010=100
- 19) Paascheovi indeksi jedinične vrijednosti izvoza i uvoza
- 20) Od januara 2020. godine Anketa o radnoj snazi u Bosni i Hercegovini provodi se kontinuirano, tokom cijele godine, uz kvartalno objavljivanje podataka. Takođe, od 2020. godine provodi se postupak kalibracije težine prema procjenama stanovništva po petogodišnjim starosnim grupama i polu.
- 21) Javni sektor uključuje NACE Rev. 1.1 Odjeljke L, M i N, dok privatni sektor uključuje i druge NACE odjeljke.
- 22) Javni sektor uključuje NACE Rev. 2 Odjeljke O, P i Q, dok privatni sektor uključuje i druge NACE odjeljke.
- 23) Neto zarade
- 24) Osim Brčko distrikta
- 25) Podaci nisu prikupljeni na unutrašnjim plovim putevima. Cestovni udio u unutrašnjem teretnom transportu na osnovu cestovnog i željezničkog transporta.